

KONGL.
VITTERHETS
HISTORIE
OCH
ANTIQUITETS
AKADEMIENS
HANDLINGAR.

SJUNDE DELEN.

STOCKHOLM,
TRYCKTE HOS JOH. PEHR LINDH,
MDCCCII.

I N N E H Å L L.

F örsök att upptäcka Vetenskapernas första upp- rinnelse samt gifva en utvåg till at förminska de ofanteliga Årtal, som förekomma i äldsta Hi- storien, till ett skåligt antal af Sol-år; af Herr B. FERRNER. - - - - - Sid. 1	
Upplysning i Konung ANUND JACOBS Historia utur Ryska Handlingar; af Herr G. ADLERBETH. - - - - -	61
Anmärkningar rörande Svenska Prinzen GU- STAFS vist. i Padua; af Hr G. ADLERBETH.	68
Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti- quitets Akademins Dagbok d. 19 Mart. 1793.	76
Carmen in Victoriam Narvensen 1700, Au- ctore JOHANNE LUNDBLAD. - - - - -	79
Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti- quitets Akademins Dagbok d. 18 Mart. 1794.	89
Dito dito den 17 Martii 1795. - - -	92
Svar på den af Kongl. Akademien framställda Frågan: vid hvad tid och på hvad ort, det i Kongl. Svenska Kabinettet förvarade Guld- mynt, hvarom framlidne Askesforen KEDER skrifvit en Afhandling, troligen blifvit fla- get? af Herr ANDERS BLAD. - - - - -	95
Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti- quitets Akademins Dagbok d. 15 Mart. 1796.	153
Afhandling om Svenska Sill-fisket ifrån de äldsta tider, intill Konung GUSTAF I:s antråde till Regeringen; af Hr AD. DAN. ENANDER.	157
Laudatio HUGONIS GROTIJ, Auctore MAT- THIA STOLTZ. - - - - -	187
Förslag till Minnes-Penningar öfver Sveriges Namnkunnigaste enskilda Personer, ifrån Drottning MARGARETAS till Konung GU- STAF I:s tid; af Herr GUNNAR BACKMAN.	208
Utdrag	

Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti-	Sid.
quitets Akademins Dagbok, d. 28 Mart. 1797.	211
Laudatio SAMUELIS PUFFENDORFFII;	
Auctore D. JENISCH. - - - - -	215
Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti-	
quitets Akademins Dagbok, d. 20 Mart. 1798.	240
Intrådes-Tal om Svårigheten att i Historien finna	
Sanningen; af Herr ERIC MICH. FANT. -	244
Vice Sekreterarens Svar. - - - - -	263
Intrådes-Tal om de fordnä Finnars Sällskaps-Nö-	
jen och Tidsfördrif; af Hr JAC. TENGSTRÖM.	265
Sekreterarens Svar - - - - -	288
Intrådes-Tal, innefattande en undersökning,	
huruvida Oslans-Sånger kunna förtjena våre	
Fornforskares uppmärksamhet, jemte en jemn-	
förelse mellan desä Sånger och de gamla	
Skandinaviska Barders Qvåden; af Herr	
ERIC SKJÖLDEBRAND. - - - - -	290
Sekreterarens Svar. - - - - -	381
Lefvernes-Beskrifning öfver framlidne Profes-	
soren Herr JOHAN HENRIC LIDÉN;	
af Herr ANDERS WILDE. - - - - -	382
Lefvernes-Beskrifning öfver framlidne Stats-	
Sekreteraren m.m. Herr ELIS SCHRÖDER-	
HEIM; af Herr G. ADLERBETH. - -	399
Lefvernes-Beskrifning öfver framlidne Lektö-	
ren m. m. Herr Doktor JOH. HARTMAN	
EBERHARDT; af Hr ERIC MICH. FANT.	417
Förslag till Inskriptioner och Minnes-Penningar,	
hvilka af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti-	
quitets Akademien blifvit uppgifna, Åren	
1793 — 1798. - - - - -	430
Förslag till Inskriptioner och Minnes-Penningar,	
hvilka af Kongl. Vitterhets, Historie och	
Antiquitets Akademien blifvit gillade och	
jemkade, Åren 1793 — 1798. - - - -	438.

F ö r s ö k

At

Uptäcka Vetenskapernas första uprinnelse

Samt

Gifva en Utvåg til at förminska de ofanteliga Årtal, som förekomma i äldsta Historien, til et skåligt antal af Sol - År.

Af

BENGT FERNER.

Canzli-Råd och Riddare af K. N. O.

Och det, i anledning af

L'Histoire de L'Astronomie Ancienne

Par

M:R BAILLY.

*L'homme vrai est le Seul honnête homme,
qui existe — sur la Terre.*

Utaf de många forntidens Handlingar, som denna Kongl. Academie tid efter annan dragit fram ur mörkret för at upptäcka deras verkan på den tid de utkommit, samt til en del på den närvarande, dömmar jag, at det ej skulle vara Kongl. Akademien obehageligt, om den djupfinniga och snillerika Astronomen Herr Bailly's anledningar och upptäckter uti Historien öfver äldsta Astronomiens och Vetenskapernes första uprinnelse samt de rättelser, som äro nödiga i äldsta tidräkningen, blefve närmare kända af allmänheten hos oss, som ej hafver tillfälle at genomgå vidlöftiga Astronomiska Verk. I anledning häraf hafver jag företagit mig at i möjligaste korthet, som likväl ej bör skada tydligheten, sammandraga bemälte anledningar, och vill jag dermed fortsara om jag finner, at Kongl. Akademien gillar min förefats och mit bemödande. Det är likväl icke för sakens nyhet skull, utan fast mer för dess nytta och öfvertygande kraft, som jag företager detta arbete, och änskönt jag icke kan följa Herr Bailly's värtalighet och intagande ikriffadt hällst i et kort sammandrag; så hoppas jag klart

kunna föreställa fjelfva faken och det i vederbörliq ordning, hvilket är för mig tilräckeligt.

När Herr Bailly, som på et så grufveligt fått måst sluta sina dagar under Robespierres tyranni i Frankrike, samlat forntidens Astronomiska kunskaper från alla verldsdelar, för at derefter sammankrifva Historien om äldsta Astronomien, fann han sig blott äga styckade och ofullkomliga lemningar af en sammanhängande Astronomie, samt en myckenhet orimmeliga uppgifter i tideräkningen. Han ville sammanlätta allt detta til något helt; men fann dervid större svårighet än han föreslått sig, och begynte misstänka den allmänna meningen, nemligen at Chaldéer, Egyptier, Indianer och Chinesare voro förste uphofsmän til Astronomien. Ju mer han granskade faken, des mer skäl fann han at utsluta dessa gamla folkslag ifrån den äran, at vara de förste upfinnare i Astronomien och andra Vetenskaper. Han fattade den tankan, at der måtte varit något äldre folkslag än alle de nu nämnda, hvarifrån de samtelige fått sina föntrade och styckade bitar af en sammanhängande vetenskap och fullföljde han historien om äldsta Astronomien efter den anledning, Samlingarne utvisade under det han tillika betjente sig af sundt förnuft och uträkningar.

Man kan i allmänhet säga, at allt ifrån den tid Himmelen haft åskådare, har den upväckt förundran. Om man nu gifve namn af upfinnare åt alla dem, som himmelens åskådan-

dande fatt i förundran; så hade alla lika rättighet til Titeln; men som den allena förtjenar namn af upfinnare, som hittat på de första fanningar och grunder til Astronomiska Kunskapen; så blifver frågan om den varit en eller flera! I sednare fallet skulle frågan snart blifva afgjord, om man kunde stödja sig på de gamla folkslagens berättelser, som uppgifva hvardera sina första ledare. Uranus och Atlas namngifvas af Atlanterna, Fohi af Chinesarne, Thaut eller Mercurius af Egyptierna och Zoroaster eller Belus af Perser och Babylonier.

Detta kan vara nog för dem, som allenast föka namn och tro hvart folkslags skryt på dess egna ord; men vetenskapen handhafd af Indianer, Chinesare, Chaldéer och Egyptier kan derföre mycket väl icke vara deras eget verk af början; ty vetenskaperna hafva ej följande varit meddelade och hafver Vetenskaps-Spiran rätt ofta blifvit flyttad ifrån et folkslag til et annat.

Utan at hafva gått til djupet af vetenskaps-historien finner man lätteligen, at vetenskapernes ljus, såsom Solens, upgått i Österlanden och dragit sig åt Västern, samt framskridit sakta at dela sig åt hela verlden.

Där finnas utan tvifvel fanningar, hvilka liksom tilbjudas sig sjelfva; men sådana fanningar, som äro en frugt af djup eftertanka, af långliga Observationer och konsternes lämpning til vetenskapen kunna ej tillägnas andra än höfudsade folkslag, som vunnit en viss samhällsstyrka

ka och varit längre tider boende på jorden för at hinna til utvecklingen af människans om-tänksamma flit.

At ibland de nu gamla folkslagen Chinesare, Indianer, Chaldéer och Egyptier, utföka det folkslag, som ingen ting lärt af andra, utan hafver innom sig sjelf allt, som tjenar til ljus och förkofran i vetenskapen, dertil fordras en laggran undersökning; der måste man samla mörka munteliga berättelser, upplysa den ena genom den andra och afväga sannolikheterna.

Under det man går upp til första spåren af Astronomien, måste man fälla desä spår vid någon viss tid-punkt, jämföra dem med folkslagets odling, snille m. m., innan man kan höja det eller det folkslaget til förtjensten af första upfinningen. Det är på det sätt man kan vederlägga oriktiga påståenden och inbillade rättigheter, som åtskilliga orsaker bidragit at införa. Folkslagens egenkärlek och högmod, äfven okunnighet om de förvärfvade kunskapers början, hafva i de äldsta tiderna fäst hos hvart folkslag vetenskapernes början.

Så snart en människa rest omkring i flera Länder hafver han utgifvit sig för upfinnare af de vetenskaper, som han blott af andra länt, och folket har på det sättet trott de uppenbaraste osanningar; ty folket sammantaget kan ej upsliga til första källan til kunskaper och undersöker aldrig, om det, som blifvit dem meddelat, varit eget eller blott länt. Det är
på

på det fättet de Grekiske Philosopherne blifvit namnkunnige för uppfinningar, som de tydeligen blott hämtat från Phœnicien, Egypten, Chaldéen och någon gång äfven ifrån Indien. Ja, äfven några af dem hafva blifvit ärkände, såsom uppfinnare i et Grekiskt Landskap för det, som i et annat redan varit kunnigt.

Men Grekerne äro blott barn i den Astronomiska vägen, som från Phœnicien och Egypten hämtat alla sina kunskaper, hvilka förut blifvit difförde af Schyten Deucalion, och är det allenast de förenämnda gamla folkslagen, som kunna sannolikt göra något anspråk på den hedern, at vara förste uppfinnare i den Astronomiska vetenskapen.

Man lemnar tils vidare oafgjordt, om Uranus, Atlas, Fohi, Thaut, Zoroaster eller Belus varit de förste Astronomer; men de kunna så anses af oss, efter deras namn hunnit neder til vår tid.

Vi vete mycket litet om desä namnkunniga män; ty deras gerningar och arbeten äro invicklade i de äldsta tidens mörker och Fabler. Tacksamheten hafver blott bibehållit deras namn i efterverldens hugkomst, och som alla händelser i äldsta tiderna finnas invicklade i munteliga berättellers sagor; så finnas många som påstått, at desse vetenskapernes föregifne uphofs män aldrig varit til.

Uranus och Atlas samt flere af Grekiska Mythologien, säga de, äro blott sinnebilder och icke verkliga personer.

Gräkerne, som i Veftra delen af den förft befolkade Jorden begynte fkrifva Historien, författade den länge på Vers, innan de begynte författa den uti obunden fkrifart, hvaraf man ej kan vänta fig at fe de äldfta häfderna utan at finna dem utfmyckade af Poëtifka blomfter och dikter, hvaraf de fått namn af Fabler eller Sagor: men följer väl deraf, at de äldfte Poëter ej förebragt annat än dikter? Ingen hafver tviflat om Staden Trojas vareffe och om det Trojanska kriget, fäst Homerus utfirat det med mycken grannlåt af snille. Är icke der Historien fchild ifrån poëtifka dikten? kan man förefälla fig, at, då Grækifka folket än var nog ohöfadt eller rått och det icke kände annat än finliga faker, deras Poëter velat roa det med diktade vareffer och methaphyfiska perfoner? Sådan blifver fölghen af Herrar Pluches, Varburtons famt flera nyares Systemer, hvilka väl äro fulla af qvicka förslag och underfökningar; men böre väl vi efter en tids längd af 3 eller 4000 år motsäga de gamla och tro ofs klokare än de uti faker, fom de kunnat bättre känna än vi, och, när vi hafve deras fkrifter, påftå, at de ej förftodo fig fjelfva?

Folkflagens uprinnelfe, tiden när Historien ej annat var än munteliga berättelfer, kan ej anfes för annat än et flags natt. Inbillningen fer der alt; qvickheten gör der allt fannolikt; men förnuftet ogillar både den enas och den andras fskuggverk. Herr Pluches uttydningar äro få allmänna, at de juft derigenom blifva mifstänkta; ty hvar och en faga grundar fig på
oli-

olika tillfälligheter; man förundrar sig med skäl deröfver, at han kan gå så fäkert i mörkret af de Egyptiska Antiquiteterna, at en gammal Präst ifrån Heliopolis, återkommen til verlden, ej skulle kunna leda oss bättre igenom dessa irrgångar. Man kan likna Herr Pluche vid en man, som sutit uppå en högd, aftagit om natten det Landskap, som omgifver honom och fatt blindvis på sin Charta, åker, bäckar, träd och hus, efter han vetat, at sådane saker höra til en landskaps-målning. Egna namn, *nomina propria*, som i början hade betydelse af personens egenskaper eller dess omständigheter, men nu förlorat den, hafva varit en källa til misstag. : Käring-sagor, blandade med de allvarsammas personers utfagor, gående från mun til mun, från slägte til slägte och förvände genom människors böjelse för det förunderliga, hafva bidragit, at förfalska händelserna; men följer väl deraf, at det är dikt och ofanning i berättelserna? Ingalunda. Man bör fätta värde på munteliga berättelser utan at antaga dem helt och hållit; ty de föröka sig, under det de rulla genom tidehvarfven ned til oss, med hvarjehanda tillsatfer af orimliga sagor och annan grannlåt, hvilka böra afklädas, hvarefter man får igen fabelns kärna, och denna kärna är den historiska sanningen.

Man tror således med skäl, at Uranus och dess söner Atlas samt Saturnus varit verkliga personer; emedan deras varelse ej innefattar något stridigt, och den desutom är bestyrkt af en myckenhet trovärdiga händelsekunnare. Fast-

ställandet af tiden, då desse prinser eller hufvudmän för viska slägter, lefvat, kan åtminstone gifva något begrep om Astronomiens ålder.

Om man kunde rätta sig efter Suidas; så skulle Atlas hafva lefvat 2600 år före Christi födelse; men det är påtageligt, at Suidas misstagit sig; ty om vi följa Egyptiska Konungarnes oafbrutna tideräkning, hvarest intet är nämnt om Uranus och Atlas, samt om vi rätta oss efter viska Astronomiska kunskaper, som säkert äro yngre än sjelfva vetenskapens början; så måste vi fätra dessa personer längre tillbaka i forntiden än nämde Epok eller tidpunkt.

När man granskar folkslagens uprinnelse, så finner man, at Atlanterne varit det äldsta och betydligaste, åtminstone finner man klarligen, at de varit äldre än Egyptierne. Atlanternes Gudalista, uppräknad af Diodorus Siculus, är aldeles lik med Egyptiernes, Phoeniciernes och Gräkernes Gudalistor; samma namn och samma gerningar finnas der, och är mycken anledning at tro, det desse Länder varit intagne, bebodde eller åtminstone hyffade igenom et folk, som vida utsträckt sina eröfringar och sina kunskaper. Denna Gudalista är sannolikt införd i Egypten, Phoenicien och Æthiopien vid den stora folk-inbrytning, som Plato i *Timeo* omtalar och skal bestått af en stor myckenhet människor, som kommit ifrån ön Atlantica och förmått intaga en del af Europa, hela

hela Asien och Africa och således, efter då brukeliga uttryck, intagit hela världen. I synnerhet bör anmärkas, at Diodorus Siculus fä- ger uttryckeligen, at Atlanternes efterkomman- de varit hufvudmän eller Regenter öfver nog många folkslag, och at flere Græker påstå, det deras äldste hjeltar härstammade från Atlanterna såsom det äldsta folkslag.

Ingen är, som icke vet, at Grækerne tagit sina vetenskaper och konster, ja, til och med sina Gudar ifrån Phœnicien och Egypten; men det inbrott, som Plato bibehållit; den seden at förhöja sina hjeltar såsom härstammande från Atlanterna; samma släkt-register i Gudarnes och hjeltarnes familjer hos Atlanterna och Egyptier- na, förtigandet af desä namn uti Egyptiernes Konunga-längd; allt gifver full anledning at, ehvad ålder Egyptierne kunna hafva, ändock fätta Atlanterna längre tillbaka i tiden. Det är således i den mörka eller fabel-tiden, hvilken föregått den historiska i Egypten, uti den tid, då de så kallade Gudar eller Atlanter regerat, som man bör igenföka Atlas. Om man ej hit- tils hunnit igenfinna tid-puncten då Atlas lef- de; så ligger orfaken deruti, at man derifrån blifvit afskräckt genom de fabler och motsägel- ser, som gamla Egyptiska historien företer. Manethon, til exempel, räknade 113 på hvar- annan följande Regenter, hvilkas regering va- rade uti 3555 år ifrån den tid människor eller Konungar styrde Egypten til det 15 året före Alexander den Stores regering; Denna räkning upstiger således til 3901 år före Christi födelse.

Diccar-

Dicearchus räknade 2936 år ifrån Sefonchosis regering som efterträdde Orus, Osiris Son, och Sonefons Son af Uranus, til Olympiska Spelens inrättande 776 år före Christi födelse, hvilken räkning upstiger til 3712 år före Christi födelse. Desse 2:ne historie-skrifvare utfatta Atlas regering til mer än 3800 år före Christi födelse; men man ser ock tillika, at andra auctorer såsom Diogenes Laërtius, Herodotus, Diodorus Siculus och Pomponius Mela samt författaren af den gamla Egyptiska tideräkningen, talande om ungefärligen samma tiderymd, gifva, den ene den samma 48863 och en annan 23000 år. Det var naturligt, at deraf i början fluta, det en sådan tideräkning ej måtte vara annat än en sammanväfnad af blotta ofanningar; men Astronomen gifver oss en ledtråd at föra oss i dessa irrgångar och upplysa dessa synbarligen stridiga sätser. Uppllysningen är grundad i en mycket enkel sak, hvartil sjelfva historien gifver anledning, Plutarchus, Plinius, Suidas, Diodorus, Eudoxus. Chaldeiska Chronologien säger uttryckeligen, at Egyptierne då ej visste at bestämma Sol-året, utan togo en dag för et år pag. 295 af Hist. de L'Astr. Anc. Af dessa slags år af 1 dag, 1 månad, 3 månader, 6 månader företager man at reducera de ofanteliga numrerna efter historiens intygande eller anledning för hvar ort och hvart rum i tiden, nemligen de olika omlopps-tider, som människorne och stundom et och samma folkslag på olika tider, brukat til tidens afmätning och benämnt alla, ehuru olika, med samma ord: *År*.

Stundom har jordens vändning kring sin axel på 24 timmar, stundom månens gång kring sin bana, stundom solens gång ifrån solstånd til dagjämning, stundom dets gång från solstånd til solstånd och sluteligen solens gång uti sin förmenta bana fått namn af år, ehuru olika åren ock varit fins emellan; emedan detta ord *år* i början ej betydde annat än omlopps-tid. Historie-skrifvarena, antingen sjelfve okunnige, eller icke måne om at upplysa, hafva bragt in i tideräkningen en sådan förvillelse, at de nyare, som ej räknat annorlunda än efter Sol-år, ansett alla gamla folkslag såsom bedragare och öfvermåttan sjelfkäre, då felet bestått deruti, at de nyare ej förflått dem. Genom den grunden, som här omtalas och är sann, bringas de sju förutnämde historie-skrifvares utfägor til likhet, på 65 år när, och gifva genom medeltal tiden, då Uranus regerat, 3890 år före vår tideräkning.

Under det man varit fysfelfatt at bestämma nyfsnämde tid, hafver man funnit en annan besynnerlig likstämmighet i tideräkningen, som det må tillåtas at framgifva.

Hos alla gamla folkslag, i synnerhet hos dem, som varit måne om at bibehålla sina gamla traditioner, finner man, at tidsrymden emellan skapelsen och fyndafloden är uttryckt tämmeligen noga och likstämmigt. Nästan på samma sätt är tidsrymden emellan fyndafloden och til vår tideräkning tämmeligen nära anmärkt. Man vill här framgifva sjelfva taflan med förbe-

behåll, at i upplysningen efteråt anföra detaillerna.

Man antager med skäl, at de tider, hvarom människorne hafva blott et mörkt begrepp, föregått syndaflo den, utan at här determinera om floden varit allmän öfver hela jordklotet. Det är nog at den anteknas för de folkslag, som derom något intygat och andre antingen af glömska eller af sednare okunnighet underlåtit at därom säga något. Vid syndaflo den hade verlden en ålder af 1656 år efter Hebraiska texten af den Heliga Skrift; men 2256 år efter de 70 uttolkares mening. Denna sista mening beslyrkes 1:o genom Babyloniska Antiquiteterna, som uppgifva samma tids längd til 2232 måne-år af 354 dagar. 2:do Genom Solens regering i Egypten af 30000 år, som kunna bringas til 2245 år, och 3:o genom Chinesiska fabeltiden samt Indianernes 4 åldrar, hvaraf den första bör bringas til 2365 och den andra til 2306 år. Hvad nu tiden ifrån verldens skapelse til Christi födelse angår, så bliver den i anledning af förr antagna grunder efter gamla Egyptiska tideräkningen 6128 år; efter Diogenis Laërtii uppgift 6138; efter Diodori Siculi 6084; efter Babyloniska tideräkningen 6158 och efter den Indiska 6204; men efter en annan deras räkning, uppgifven af Herr Gentil, samt efter andra numror, dragne utur Arabiska skrifter och böcker 6174, och kunna Chinesarnes traditioner gifva 6100 eller 6157 år.

En så nära öfverensstämmelse i tideräkningen på en sådan längd af tid är både besynnerlig och bindande.

Man

Man ser där hugkomsten af de 2:ne märkvärdigaste tidpunkter, Skapelsen och Syndaflo- den, om ej til pricka utstakade, åtminstone så tydligt, at de utfätta den tid, 1:o hvarifrån allä folkslag på jorden hafva sit ursprung och början, 2:o en tids längd, som visar någon tomhet i traditionerna, som angå ganska gamla tider, hvilka äro alldeles skilda från de följande, igenom någon stor revolution. De Egyptiska, Chaldeiska, Indianiska och Chinesiska Antiquiteterne äro fördensskuld ej annat än minnet af denna tids längd, minnet af hvar folkslags flyttning, bibehållen igenom traditionen, hvilken hvar folkslag fatt til början af sin enskilda historia.

Urani och Atlas ålder stiger således i det minsta til 3890 år för Christi födelse, och gifver fördensskull Astronomien samma ålder samt Sphærens upfinning af Atlas; men bevisen, som hittils äro anförde, bestå allenast i sannolika gissningar; hvarföre nu andra skola anföras, som ej tagas af så gamla tider och blifva fördensskull mer bevisande. Desse händelser äro verkelige och uti historien införde. Man finner deraf en hos Egyptierna, uptagen uti Ptolomæi Calender, hvilken i Egypten måste tildragit sig, i anseende til Egyptiernes behof at veta Sirii uppgång, nemligen: när Solen släppt stjer- nan ur sina strålar, hvilken kallas Ortus Helia- cus, som är sammanbunden med Nilens flödan- de. Denna Sirii uppgång anförer Ptolemæus för d. 4:de, d. 6, d. 22, d. 25, d. 27, d. 31 och 32 dagen efter sommar-solståndet och är
det

det tydeligt, at hvardera af desä observations-dagar hörer til olika hundrade-tal: Om nu den äldsta af desä observationer, neml. för den 4:de dagen efter sommar-solståndet, tages och beräknas för öfra Egyptens Climat, utfätter räkningen observations-dagen til 2550 år för Christi födelse. Manethon gifver anledning at tro, det deras Sothiska eller stora år eller period af 1460 år, sleg baklänges i tiden til 2782 år före Christi födelse. Framdeles skal detta Sothiska år beskrifvas. Här gör det tilfyllest at nämna, det detta år förutsätter Sol-årets längd til $365\frac{1}{4}$ dag; men man kan ej utfätta denna längd för Sol-året, när man först begynner Astronomien; utan måste Astronomien då vara studerad och uppbrukad flere hundrade år förut; således kan man säkert taga för gifvet, at Astronomien varit inrättad i Egypten 3000 år före Christi födelse. Med lika goda skäl kan visas, at Astronomien äfven så länge varit i flor hos Chinesare, Perfer, Chaldéernes förfäder, Tatarer, Schyter och Indianer, så at i det afseendet är et slags jämlighet emellan desä gamla folkslag, at de stiga upp i tiden circa 3000 år före Christi födelse; men måtte man noga märka, at den tiden är blott Astronomiens uppkomst på nytt och icke desä början; ty när Fohi hos Chinesarna, som 3000 år före Christi födelse voro raa, lärde dem Stjernornes gång och figurer; när Uranus, äldre än Fohi, hyffade Atlanterna och lärde dem indela tiden efter Solens gång, samt när Atlas hittade på eller först sammanfätte Sphæren; så voro de

vis-

visserligen ej de förste upfinnare af Astronomien och de kunskaper, som de innehade.

Om ibland vandrande och ohyssade folkslag en man skulle höja sig igenom sit snille få högt, at han tydeligen såge samhälls-förmånerna och lockade sit folk in i Städer eller til bestämde bonings-platser; få kan han derför igenom sit snille ej upfinna alla de för et samhälle nyttiga saker, som blott efter hand och smänigom upträckas; och i synnerhet upträcker ej samme man Astronomiens lagar eller om första ideen til denna vetenskap faller honom in; få mäter han derför icke året efter Solens gång och månaderna efter månens; ty dertil fordras ej mindre än flera hundra års arbets-längd; och innan man tänker på sådana inrättningar, huru många secler fordras ej til et samhälles stadgande, innan nya behof fordra nya undersökningar at fylla dem och när detta efter hand är fullbordadt; huru lång tid fordras ej at en estertänksam flit får användas til det, som i början ej synes vara directe nödigt, utan endast angå människans nyfikenhet at veta rätta sammanhanget af alt som visar sig för dess sinnen? Om samhälls-tillståndet altid behöft någon tideräkning; få hafver den i början måst bestå i dagars anteknande, i tungelskiftens och derefter i månaders räknande; men dessa dagars, tungelskiftens och månaders räkning är än icke Astronomie; utan Solens gång, hvars kunskap ej kunnat blifva förvärfvad utan igenom många och långvariga observationer, igenom en djup estertanka och Sphærens upfinning.

ning. Sådant allt hörer til en vetenskap, som länge varit under odling och i verksamhet.

Vi hafve sett huru alla folkflags äldste tider varit utmärkte genom fabler och et hiskeligt antal af år; at åren kunna på goda skäl reduceras til det antal, som pasfar til de märkvärdigaste epocher, Skapelsen och Syndaflo den.

Häri genom äre vi berättigade at sluta, det menniskor, som utgått ifrån samma stam och flyttat til skilda orter, skola fört med sig til sina nya boningsplatser minnet af sina äldsta tider, nemligen antalet af de omlopps-tider, hvarigenom en fullkomnad Astronomie styrde deras tideräkning, och sluteligen fästade på olika orter af Jorden, der begynt sina egna historier med den af deras gemensamma förfäders.

Alla än lefvande gamla folkflags första Astronomer hafva således gemensamma förfäder, hvilka synas vara de första uphofs män eller upfinnare af Astronomien.

Om man 3000 år före vår tideräkning alltså finner sporr efter Astronomiska kunskaper; Så är det icke upfinnings-tiden, utan Astronomiska kunskapernes nya födelse. Man hafver de starkaste anledningar at tro, det denna vetenskap förut varit odlad i hög grad, sedan afragit och efter hand förfallit samt sluteligen aldeles blifvit förgäten på jorden.

Om man upmärksamt betraktar Astronomiens tillstånd i China, Indien och Persien senare än 3000 år; så finner man deraf blott förändrade och osammanhängande stycken; men inga ele-

elementer til en verkelig vetenskap. Der finnas temmeligen noga och lätta metoder för calculen af förmörkelser, som der allenast är en blind pratique utan minsta begrep om grund och orsak dertil. Vissa elementer äro der väl kände, då deremot andra äfven få enkla och äfven få nödiga äro antingen aldeles okände eller ock få groft bestämde at de äro otjenlige til ändamålet. Hvad tanke kan man fatta om et folk, som hafver oräkneliga observationer och nästan i oräkneliga år fortsatte, ej drager deraf någon nytta eller förkofran för Vetenskapen? Huru kan man föreställa sig, at, om något af de nyssnämde gamla folkslagen varit fann upfinnare af Astronomien och följakteligen haft des grund sig bekanta, det ej kunnat bringa den til mer fullkomlighet än den någonsin varit hos det samma folk på 3000 år? Upfinning och framsteg i en vetenskap äro af samma natur; ty framsteg är ej annat än en förnyad upfinning, en följd af lika affigter och bemödande. När så är; frågas billigt hvarföre Chinesare, Indianer, Chaldéer ej på få mångfaldiga Secler gjort mer framsteg i Astronomien; då ej svaret kan annat än blifva helt enkelt: at de ej haft mer eget snille dertil än til eröfringar; derföre at de ej varit upfinnare til Astronomien och således aldrig haft riktiga grunder at flödjä sig på.

Denna Vetenskapen härleder sig således från et äldre folkslag, som utan tvifvel deri gjort stora framsteg, hvarom vi äro til större delen okunnige. Några af deras upfinningar och metoder äro bibehållne i minnet hos sprida-

da och skilda personer; men de äro bibehållne utan redighet likfom i en skymning, mer igenom bruket at utstaka högtiderna til offren än igenom Vetenskapens grunder. Man hafver fört dessa lemningar af en uplöst vetenskap til China, Indien, Chaldéen; och man hafver lemnat dem til okunnigheten, som ej förstått, at deraf draga nytta. Man hafver efter gammal fågen blott sagt, at man borde observera stjernorna och Chinesare samt Chaldeer hafva observerat i flera 1000:de år. Deras framhårdande och slit hafver blifvit upmuntrad af Astrologien, som varit nära förbunden med regeringarna och hvilken de på en gång äfven fått af andra och hvilken passar bättre för okunnigheten; men de hafva följt methoder, som de icke förstått; de hafva fullfölgt observationerna utan at veta hvad följd deraf kunde dragas. Denna gifsning vänder sig i visshet, då vi efterfinne, at vi äge Astronomiska kunskaper, som leda sig från äldsta tiderna och grunda sig på en högt upbrukad Astronomie. Den förste af dessa kunskaper är Chaldéernes period eller Saros af 223 Månader, hvilken hafver til föremål at återföra Solens och Månens conjunctioner til samma afstånd ifrån nodus och apogeum af samma planet och nästan til samma punkt på himmelen. Den andra är perioden af 600 år, en Sol- och Måne-period, som Dominique Cassini funnit så utmärkt riktig och hvilkens upfinning Josephus tilegnar Patriarkerna för floden. Härtill kan läggas Zodiakens indelning, som är så gammal, at den kan tagas vara upfunnen före fyndaflo-

Om man nu frågar huru sådane kunskaper kunnat bibehållas och komma til efterverlden; så svaras, at de stenpelare, som varit fullskrifne med hieroglyphiska carakterer, äro de nederlagsställen, som oskadde gått igenom floden; Desse monumenter, af gamla verlden, voro utan tvifvel ganska många i Asien. Det är i denna först och mäkt befolkade verldsdel, som sjelfva originalerne böra finnas. De Egyptiska colonnerne, hvarpå Taut graverat vetenskapernes grunder, äro säkert afbilder (copior), hvilka då först blefvo originaler, när de förra blifvit bortglömde och förstörde.

Abydene och Alexander Polyhistor berätta, efter Berofus, at de Österländskas Xixuthrus, hvilken påtageligen är den samme som Noach, hvars historia de upblandat och förfalskat, hafver uti Solens stad, som eljest kallas Sisparis, nedgräfvit allt, som förut var anteknad om vissa historiska händelser och vetenskapernes grundfanningar. Desse handlingar igenfunnos säkert, när floden uphört; ty de förste menniskorne anteknade intet utan i sten, och desse manuskript kunde säkerligen stå emot flodens vatten.

Man må föreställa sig huru man vil, at menniskorne i äldsta tiderna varit spridde på jordklotet i mindre flockar och at de meddelte hvarandra de upptäckter hvardera gjort; så finnes lätteligen huru ovigt meddelnings sättet var och desutom huru mycken eftertanke och djup sinnighet fordrades til at af de phœnomener, som falla i ögonen på hvar man, sammanfatta

en sammanhängande vetenskap, hvilket ej kunde ske af andra än dem, som i grund idkade den Astronomiska Vetenskapen, hvaraf det faller troligare, at et enda folkslag, än flera samfäldt grundat och fullfölgt de Astronomiska kunskaperna, hvaraf den ena supponerar den andra förut bekant. Detta folkslag måste haft nog sammanhang i sina begrep och arbeten för at fatta och i ordning hålla det hela; men et sådant folkslag finnes nu mer ej ibland de äldsta än lefvande folkslag, utan måste det blifvit förstördt igenom någon stor revolution eller hvälfning; ty om man blott betraktar de förr anförde perioder af 600 Sol-år och 223 månader eller Måne-år, som minnet eller historien bragt neder til oss igenom Perser, Chaldéernes förfäder, och Chinesare; så synes klarligen, at desse folkslag ej upfunnit dem, utan tilegnar Josephus uttryckeligen dem åt Patriarkerna, som lefvat före fyndafloden.

De gamle kallade år hvarje omlopps-tid, det må vara Solens eller Månens, när det var fråga om en himmels-kropp; men när frågan var om flera himmels-kroppar, som skulle inträffa, efter en determinerad tid, eller synas vid samma läge på himmelen; så kallades äfven den tiden et år; således kallades Annus Magnus en tid af 600 Sol-år; emedan efter den tidens forlopp förmentes Solen och Månen begynna sit lopp från samma punkt eller adspækt på himmelen. Lika så var det med 223 månader eller Måne-år, hvilka förutsätta en nogare kunskap om både Solens och Månens gång än Chinesare och Chaldéer då ägde. Således går den

denna kunskap före Chinesares och Chaldéers ålder, som förut är visad stiga up til 3000 år före vår tideräkning. Häraf följer til en del hvad förut är nämdt, at den gamla Österländska Astronomien ej företer annat än styckade och osammanhängande lemningar af upptäckter, som et äldre folkslag, än alla nu lefvande gamla folkslag gjort. Ja, man skulle utan ofog kunna tilegna detta äldre folkslag de lärda metoder, som af Indianer nu blindtvis följas, samt de Astronomiska upfinningar, som i flera 1000:de år blifvit anfedde för Chaldéers och Egyptiers foster, samt i allmänhet alla Filosofiska begrep, som gjort Asiens inbyggare så lysande. Om man ville tilegna detta äldre folkslag alt, som kan tilhöra det; så måste man afklåda de än lefvande gamla Asiatiska folkslag nästan allt och fätta dem neder til den förtjensten at de lapptals bibehållit et äldre folkslags upfinningar.

At här uptaga bevisen och sannolikheterna til denna mening, skulle blifva både för vidlyftigt och mindre redigt. De kunna följa efteråt i ferskilda anmärkningar. Här gör det tilfyllest, at blott nämna det hufvudsakeligaste för at gifva begrep om den högd, hvartil Astronomien hunnit i äldsta tiderna.

Hon hade kunskap om de 7 planeterna efter hon fatt deras namn på dagarna i veckan. Det är til äfventyrs et ganska starkt skäl til Astronomiens ålder och det äldre folkslagets varelse.

Planeterne som efter Astrologiens anledning troddes hafva fynderlig omsorg om dagarna, voro satte i den ordning, som de än behålla hos oss nemligen: Solen, Månen, Mars, Mercurius, Jupiter, Venus och Saturnus. Samma ordning finnes hos Egyptier, Chaldéer, Indianer och Chinesare och denna ordning följer hvarken afståndens, storlekens eller ljusets. Det är en ordning, som synes aldeles likgiltig eller åtminstone grundad på skäl, som äro för oss obekante. Man kan säkert säga, at det är omöjligt för slumpen (hazarden) at inleda Chinesare, Indianer, Chaldéer och Egyptier först at fätta Planeternes namn på dagarne i veckan och för det andra at gemenfamt bibehålla samma ordning ibland en otrolig myckenhet andra ordningar. Slumpen frambringar ej sådana likheter. Någre lärde vilja häraf bevisa den nära bekantskap, som varit emellan så långt skilde Nationer, som Chinesare och Egyptier äro; men tvertom beviser denne likhet det äldre och nu förstörda folkslagets varelse, hvars idrotter hunnit til dess efterkommande. Denna inrättning finnes hos vida på jordklotet skilda folkslag, hvaraf man bör sluta til deras gemensamma uprinnelse; men den, som gifvit anledning til dagarnes i veckan benämmande efter Planeterna måste vara än längre upp i forntiden, och följackteligen Astronomiens uprinnelse, som gifvit idéen; emedan nämnde folkslag äro ganska gamle på jorden.

Sporr efter Astronomien igenfinnas egentligen uti tidens almätning. Det var det första be-

behofvet för Borgerliga famhället och den första nyttan af Aftronomien. Man räknade först dagar, derefter månader; när denna Planets omlopps-tid blifvit upptäckt, och kan man vara fäcker, at desse 2:ne tidemått varit kunniga före fyndafloden; emedan de äro nödiga och grund til alla mindre tids-afdelningar. Man fer äfven väl hos Suidas, at der var då et Måne-år af 354 dagar och 8 timmar och Moses lærer ofs i Skapelse Boken at året bestod af månader och hvardera af 30 dagar.

Under det man igenomlöper hvarjehanda folkslags historia; så finnes, at flera af dem haft 2:ne slags år af olika form. Måne-året hafver varit i bruk nästan hos alla folkslag, och är det naturligt, at det upkommit hos folk, som idkat Aftronomien. Det var både Borgeligt och Chronologiskt; men Sol-året, som utmärker årstiderna, var egenteligen för landsbygden.

Utaf observationerna på Månens gång, och kan hända i synnerhet af dem på förmörkelferna, hafva de äldsta Aftronomer kunnat draga den period, som derföre nu kallas Chaldeisk; emedan man tillagt Chaldéerna den sammas upfinning. Denna period, som består af 223 månader och förmenes bringa Solens och Månens conjunction til lika afstånd från nodus och apogeum af Månen och nästan til samma punkt på himmelen. Om denne period varit brukad i tidens mätning före fyndafloden, hvarom näppligen kan tviflas; så hade man då redan sig dess förmåner och nytta bekanta. De, som först före-

flagit den samma, kände då temmeligen nära Månens gång och äfven dess gång i anseende til noden och apogeum; och i det fallet kan man ej neka dem alla de kunskaper, som utgöras en vida upbrukad och sammanhängande Astronomie för de äldsta tiderna; men för at ej synas orättvist beröfva Chaldéerna en upptäckt, som flere auctorer dem tillägga; så låt de äldsta Astronomer ej känt Månens ojämna gång och följackteligen ej dess apogeum utan at de blifvit ledde til denna periode blott igenom observationer på Månens förmörkelser nemligen förmörkelser af samma storlek och vid påfs på samma ställe på himmelen.

Men denne period hafver det felet, at den icke bringar ny och fullmänader til samma dagar i Sol-året, som består af $365\frac{1}{4}$ dagar.

Om til exempel nymånen infallit den 1:sta i månaden; så skall den efter 223 Måne-års förlopp infalla på den 11 i samma månad. Uti äldsta tiderna, hvaruti nymånen-utfatte tiden til festerna och offren, hade man af nöden en sådan period, som förde nymånen til samma dagar i Sol-året och var det icke svårt at finna, sedan Månen drögde 11 dagar efter 223 Månens omlopp, om man lade et Måne-år af 354 dagar dertil; så skulle de dröja et helt Sol-år igenom och at vid flutet af 19:de Måne-året skulle nytändningarne komma ungefärligen på samma dagar i Sol-året. De hafva således haft 2:ne perioder, en af 18 år och 11 dagar och en af 19 Måne-år; den ena tjente för förmörkelsernas

nas uträkning och den andre af 19 år, för att rätt kunna utfätta festerna och offren. Det är denna senare perioden, som gjort Meton så namnkunnig i Grekland. Vi återföre med skälders början eller upptäckt längre tillbaka i tiden och tilegne den de äldsta människorna; emedan den finnes före Metons tid hos Copter, Chaldeer, Araber, Indianer, Chinesare och Tatarer.

Begreppet om denna period är icke bland de enkla idéer, som tilhöra alla människor, och ett så allmänt bruk, som häraf blifvit gjordt, utpekar en gemensam källa för dem allesamman, som ej kan vara någon annan än Astronomien för syndafloden.

Desse kunskaper, som här tilegnas de första människor, är icke något förvånande steg, när man tillika betraktar perioden af 600 år, som Josephus uttryckeligen tillägger Patriarkerna före floden och hvilken utan tvifvel är deras verk. En Astronomisk period, när frågan är blott om en himmels-kropp, är tiden, som användes att genomlöpa dess bana; men när frågan är om flera; så är perioden af deras sammanbundna rörelse den tid, som framlöper ifrån det de fatt ut från samma punkt eller aspekt, till dess de allesamman åter hunnit till samma punkt eller aspekt. Man ser således, att denna period bör innefatta jämnt visse omlopps tider för hvar och en. Perioden af 600 år, som kallas Annus Magnus, bör nödvändigt vara en sådan. Den namnkunnige Dominico Cassini var den förste, som i sednare tider gaf aktning på

Je-

Josephi uttryck och blef förvånad öfver denna periods precision och de följder man deraf kunde draga til Sol-årets längd, i Patriarkernes tid. Han fann, at 7421 månens omlopps tider af 29 dagar 12 timar 44 minuter och 3 Secunder utgjorde $219146\frac{1}{2}$ dagar och at desse $219146\frac{1}{2}$ dagar utgjorde 600 Sol-år, hvardera til 365 dagar 5 timar 51 minuter 36 secunder, en längd, som på 3 minuter när instämmer med Sol-året sådant, som det nu för tiden med bästa instrumenter och största noghet observeras. Det var ganska mycket för dessa äldsta tider och får man se, at Hipparchus och Ptolemeus, som kommit så långt efter, begått mycket större fel. Men det är härmed icke nog. Det är mycket osäkert om denna skillnad af 3 minuter är verkan af felaktiga observationer; ty man mistänker, at Sol-året den tiden varit något längre än det nu är, och som så är, måste man tillstå, at en så noga uttäckning af Sol-året, som den anförda, gör mycken heder åt Astronomerna, som varit före fyndafloden.

Man frågar naturligt vis huru en sådan period blifvit upptäckt; och gifves dertil ej mer än 2:ne utvägar nemligen, antingen igenom observationer eller igenom en länge upbrukad och fullkomnad Astronomie. Den förra utvägen måste nödvändigt hafva blifvit vidtagen af de första menniskor. Man kan ej tvifla, det de ju då haft afdelningar på dagen, de må vara hurudana de kunna. Som man den tiden varit naturligt vis mycket upmärksam på ny och fullmånar, så utmärkte man dagen och momentet på dagen, när de inföllo. Under det man föreställer sig ouphör-

hörligheten af desfa anteckningar; få märkte man, at desfe ej inföllo på samma dag i Sol-året förr än efter 19 år och sluteligen, at när 600 eller 2 gånger 600 år voro framflutne, kunde man med fäkerhet anmärka, at ny och fullmåne inföllo ej allenast på samma dagar i Sol-året utan på samma momenter af dagarna nemligen: Om nytänningen infallit den 1 Januarii i middagen; få återfanns den icke den 1 Januarii i middagen förr än efter 600 år.

Denna utvägen synes vara den första, som visade sig och bäst passande för de äldsta tiderna.

Herr Bailly framdrager här efter en myckenhet Astronomiska skäl, som bevisa, det hvarken Indianer, Chinesare, Chaldéer eller Egyptier, voro upfinnare af de lärda metoder, som de nu i sina calculer bruka, utan at veta skäl och orsaker dertil och äro äfven få litet upfinnare af de perioder, som varit utgifne för deras, utan tilegnas allt sådant et folkslag, äldre än alla desfa, af hvilket de länt eller fått det äfven få litet sammanhängande som de äni dag nyttja det, hvilket allt blefve för vidlyftigt at här uptaga; emedan det, som anfördt är, gör tillfyllest, om allenast det tillägges, at få snart desfe äldste upptäckt någon period eller omlopps tid, hafva de i sten graverat huru många sådana revolutioner infallit ifrån folkslagets början, så at de kunde säga vid hvar upgifven tid at få många perioder, förmörkelser, månader och dagar äro framflutna. Desfa olika numror hafva til äfventyrs varit teknade på särskilda monumenter eller stenar. Hvar folkstam, som efter

ter syndafloden aflägsnat sig ifrån första källan af sitt ursprung, hafver räknat de gamla tiderna efter olika monumenter, som de antingen haft til hands eller fört med sig. Deraf är upkommen den olikhet i årens antal, som stundom öfverstiger all trovärdighet och hvilka utgöra hvarje folkstams antiquiteter, samt öfverensstämmelsen emellan så olika numror, sedan de efter historiens och förnuftets anledning blifvit reducerade. Desse reductioner hafva grundlagt den tids tafla, som är anförd, hvaraf följer, at alle gamla folkslag synas derom kommit öfverens, at gifva åt dessa äldsta tiderna, hvilkas kunskap qvarblifvit efter jordens olycka, en tids längd af 22 eller 24 Secler. Skillnaden af et eller två Secler gör här efter anförde raisonnement ingen ting til faken; ty det är sannolikt, at räkningen öfver dessa omlopp, upfatt efter olika monumenter, ej kan begynnas eller slutas i samma tidspunkt.

Det är til folkstammarnes kringfärd, som man bör hänföra fabel-tiden. Missförstånd af hieroglypherna, öfverdrifna berättelser och människans benägenhet för det underbara äro naturliga orsaker dertil.

Man kan föra til Astronomien som Hr Court de Gebellin gjort, grunden til åtskilliga fabler; men efter förnuftet bör man anse hvar fabel, såsom bestående af 2 delar nemligen: sjelfva historiska sanningen och klädnaden eller omsvepet, det är; man bör behålla det, som är enkelt, och naturligt eller sannolikt, och förkasta det, som icke är sannolikt eller ock strider emot natu-

naturen. Det förra är historiska fanningen och det sednare är allegorie och prydnader, som grunda sig uti den Österländska figurerade skrifarten, hvarmed de uttryckte sina öfverdrifna berättelser.

Sådan är fabeln om Hercules, hvaruti man ögonskenligen finner allegorien. Hercules är i allmänhet sinnebilden af Solen och i synnerhet af vårdagjemnings-Solen. Hebe som man gifvit honom til Hustru, är sinnebilden af naturens ungdom, som Hercules återförer hvarje år. Hans arbeten äro de 12 zodiakens signa. Der är intet, ända til Amazonernes strider, som ej hafver afseende på Solen. Denne fabels yttydning är sannolik och snillerik. Ända til Mars månad hafva nätterne disputerat Hercules, det är Solen, den himmelska gördelen det är zodiaken. Amazone är sammanfatt af 2:ne ord, Ama och Zone, af hvilka det förra betyder hopfämling och det senare gördel. Det är nätterne sammanräknade, som regera öfver Zodiaken ända til vårdagjämningen. Ändteligen öfvervinna Hercules dem. Drottningen som öfverlemnat honom gördelen, heter Menalippe, hvilket betyder Drottningen med svarta håret, som är sinnebild af natten. Hercules eller Vårsolståndets Solens seger tildrager sig vid floden Thermodon, som betyder värmans flod, och det på en ort vid floden, som kallas Thermicire, hvilket betyder efter bokstafven nätternes jämlighet med dagarna och som värman begynner i Österländerna med Mars månad, så är nyckelen til gatan eller fabeln otvungit funnen. På samma sätt

fätt äro de 9 Muferne de nio månader, på hvilka menniskorne bruka jorden och skörda des afkomst och de tre gracerne bemärka de 3 öfriga månader af året, på hvilka menniskorne hvilade sig och upoffrade tiden til kärlek och nöjen.

Herculis 50 föner äro de 50 veckor af året, då det än icke hade mer än 350 dagar, jemte de 5 tilläggs-dagar för at fylla Måne-året. Man kan elven diti föra de 50 Danaider; Hercules räckte til åt dem alla; emedan Solens omlopp hafver mer än 50 veckor och Danaidernes fyfva, var at i helfvitet fylla tunnor hvar på voro hål och som deras arbete skulle vara ouphörligt så begyntes det åter å nyo så snart des veckor voro framledna. De fju föner, som Saturnus haft med Rhea, fägas i uttydningen vara de 7 dagarne i veckan och de fju döttrarne han haft med Astarté betydde de 7 nätterna i veckan.

Det kan vara likgiltigt at antaga eller förkasta några af des tydingar; men ingen förnuftig kan öfvertala sig at tro Herculis fabelaktiga lefverne och än mindre, at de gamle gått så långt i dikt, at de velat föreställa Solen och des inflytande på hela naturen igenom en diktad person. Långt troligare är det, at de velat utmärka och hedra påfinnaren och utfakaren af Sol-året och de 12 zodiakens tecken, som verkligen hetat Hercules eller haft något vifst namn efter språkens olika munart. Man kunde aldrig bättre utmärka och hedra honom än igenom des upfinningar och arbeten.

beten. Man fattede til hans namn och beröm hvarjehanda Solens inflytande, hvars rätta gång han upptäckt tillika med de omständigheter, som förekomma under Solens omlopp, samt de djur, som intaga zodiaken.

Det är ej svårt at föreställa sig, huru allt detta, framställt på et methaphoriskt sätt, kunnat gifva anledning til fabeln. Figurerne hafva blifvit tagne för sjelfva faken och Astronomen, i Österlanden, vänd til sinnebild af Solen, hvars gång han utstakat, hafver undergått en ny förvandling i Grekland, som lämpade til sina gamla hjeltar alla Österländska fabler och i synnerhet denna til sin Hercules, som var ibland argonauterna, hvars rätta namn var Alceus eller Alcée. Då blef det icke mer en Astronom eller sinnebild af Solen, utan en förstörare af de vild-djur eller elaka menniskor, som plågade fäderneslandet.

När menniskorne öfvergifvit den sanna Gudens dyrkan, kom i dess ställe dyrkan af stjernorna, hvilken i synnerhet hos Araberna är gammal; ty menniskorne kunde ej begripa huru de stjernor, som rörde sig, kunde få ordenteligen fortfatta sin gång, utan at ega lefvande varelses, som både fattede dem i rörelse och styrde dem. Dessa varelses måste nödvändigt ega stora finnes egenskaper och gjordes i följe deraf til Gudar.

Det är af de 7 planeternas antal, som de 7 förste Gudarne upkommit, hvilka fört med sig den vördnad och öfvertro, som intagit alla folkslag, i synnerhet de Österländska, för sjutalet.

Häraf kommo de 7 Öfver-änglarne, som omtalas uti de Persers, Chaldéers och Arabers Theologie: De 7 portarne uti Mithras Theologie, hvarigenom själarne passerade til himmelen, samt Indianens 7 renings-verldar.

Efter händelfernes tecknande med hieroglypher, upkommo munteliga berättelser; och det är lätt at föreställa sig, huru okunnigheten, som misfsbrukade Astronomiska talesätt, skulle förfämma och vansälla begreppen. Man hade gifvit planeterna namn efter de första namnkunniga män; man förblandade planetens rörelsefnille eller Gud med dens namn, som planeten hade, och der finner man de första apotheoser eller uphöjningar til Gudar. Som planeterne ej skrida utom zodiaken, så inbillade man sig, at planeterne borde hafva bestyret eller väldet öfver de constellationer, som utgjorde denna gördel.

Chinesarne, som hafva 28 constellationer i sin zodiak, utnämde dem efter de 7 planeterna 4 gånger tagne; men Egyptierne, som ej hafva mer än 12 constellationer i sin zodiak, utnämde de 7 första med planeternes namn, och den 8:de med *naturen* i allmänhet samt tillskapade 4 nya Gudar för dagjämningarna och Solståndet at styra zodiaken. Desse nya Gudar voro sinnebilder af årstiderna. Hercules eller Jupiter Ammon blef här sinnebild af Vardagjämningen; Horus af Sommar-solståndet, Serapis af Höst-dagjämningen, och Harpocrates af Vinter-solståndet. Det voro hieroglypherne, som gåf-

gåfvo anledning til desfa finnebiller eller nya Gudar. Man finner sporren dertil på monumenterna; ty de utmärkte Vinter-folståndet under form af et litet barn; Vårdagjämningen under form af en växande yngling; Sommar-folståndet utmärktes igenom en fullväxt man med stort skägg och Höstdagjämningen igenom en gammal Gubbe.

En ganska märkvärdig sak är det, at denna och flera uplysningar synas komma ifrån Norden tvert emot den almänt antagna meningen, at nemligen den komma ifrån Söder och derifrån spritt sig åt alla sidor. Schyterne äro et ibland de äldsta folkslag; ty Chinesarne härstamma från dem; men Atlanterne äro äldre än Egyptierne, som härstamma från Atlanterna. Acmon, anförare för en flock Schyter, hafver i Phrygien bygt en stad och kallat den efter sitt namn, och denne Acmon var fader til Uranus, som hyffat och undervist Atlanterna. Geterne, som varit bosatte vid Donauströmmen, men hafva efter Herr Damvilles mening härstammat af Schyterna. De hade en präst eller Påfve, som påstods vara odödelig, såsom Tatarernes Da Lay Lama.

Uti Siberien eller i allmänhet kring 50:de norra latitudes graden och emellan 80:de och 130:de längituds graderna finnas lemningar efter et höffadt folks boställen, af förstörda städer, som synas hafva varit ansefliga och florerande, handskrifter, hvilkas papper varit af silke, charactererne dragne med Chinesiskt bläck eller Svärta, af guld och silfver-bossäfver eller

carakterer; der hafva ock funnits prydnader, som tjent til begrafnings-ställen och inscriptioner uti et aldeles okänt språk, och ändteligen figurer af menniskor och djur i guld, silfver och bronze. Mennisko figurerna föreställde eller liknade Indianernes afguda beläten. Herr Damville anmärker, at i landskapet *Ser*, hvars hufvudstad kallas *Sera Metropolis*, hafver varit en ganska mächtig Monark, hvars undersåtare varit mycket kunnige i vetenskaperna och hvarom talas i Chinesiska historien under Kejsaren Hoeihe. Detta landskap *Ser* är nu en del af Tatariet, hvori finnes Selinginskoi. Det nämndes, at i Tatariet igenfunnits Indianiska afgudabilder och at Indianerne än bibehålla en berättelse eller sägen, som de sjelfve ej förstå, hvilken berättelse är en noga beskrifning om fix-sjernornas gång från vester åt öster samt om en period af 180 år, hvilken aldrig varit brukad hos något annat folkslag än hos Tatarerna, hvilket gifver anledning til den meningen, at Indianerne fordom kommit från norra delen af Asien och därifrån fört med sig sina Gudar och kunskaper, som de nu icke förstå. Hr Pluche hafver redan fallit på den tankan, at religionen i Indostan leder sit ursprung ifrån den, som är under Dalay Lames välde. Han säger, när han talar om Indianerna: "at deras bot- och bättrings-färder äro de mest afskräckande, då de företaga sig pelegims färder til Dalay Lamas pagod; ja! de gå ända til Siberien, så at man råkar dessa Indianer gående til fots, bärande med sig vatten och födoämnen ända från Calicutta til Selinginskoi." Indianerne sjelfve säga, at de-

ras Brammer kommit ifrån Norden. Kan man således ej med skäl säga, at dessa pelegrims-färder äro et tacksamhets offer, som deras religion ålägger dem för den ort, hvarest denna religion är född eller först upkommen? Ty Lamarnes religion är utspridd öfver hela östra delen af Asien hos Mongoler, Chinesare, i stora Thibet och i Indien.

Uti en berättelse om östra Asien, skriven i 4:de Seculo efter Christi födelse, säges, at emellan landet *Ser*, och Indien ligger et land, som bebos af Bramaner, och Hr Damville anmärker, at en flod, som uppkommer i det landet, heter Brama. Detta landet är stora Thibet, hvarest den högste Dalay Lama förer flyrelsen. Der är således en likhet i uprinnelsen emellan Lamas och Bramanerna. Utom den vördnads betygelse, som Indianerne visa genom sina pelegrims-färder för det land, hvaruti *Selinginskoi* ligger; så finner man en ouphörlig kedja från Lamas i denna staden til Thibet och derifrån til Braminerna i Indien; och om man påminner sig, at *Æthiopien* fordom äfven kallades Indien, och at man funnit *Gymnosophister*, som ej annat äro än en slags Brammer eller Braminer, äfven så väl som vid *Ganges* stränder; så ser man, at denna kedja kan utsträckas äfven til *Africa*. *Atlanternes* ursprung kommer här öfverens med *Gymnosophisternas*. Låt oss än vidare anmärka, at det ordet *Magus*, som är namnet på de Persiska lamer eller Brammer, flyter af roten *Mag*, som i Österlanden betyder vis: Hos Propheten *Ezechiel* Cap. 38: v, 2, 6. betyder

C 3

Gög

Gog och Magog, folkslag ifrån Norden. Desse åter betyda hos Perfer och Araber, Schyter, Tatarer och i allmänhet Nordiska folkslag. Det synes deraf kunna följa, at de i början burit det namnet, efter de ansågos vara de visaste och mest uplysta bland folkslagen.

Den menningen at de Nordländska Landskaper kunnat uplysa de Södra, vinner styrka af fabeln om fogeln Phœnix. Denne fogel, så namnkunnig hos ålderdomen, i synnerhet i Egypten, är, efter Herodoti berättelse, ensam utan maka, hans fjädrar likna guld och cramoisi. Sedan han lefvat i 500 år, kommer han ifrån Arabien til Egypten at där dö, bränna sig, och åter upväxa af sin aska i Solens tempel och på denna Gudomlighetens Altare. Man hafver gifvit åtskilliga tydningar på denna fabel; men den sannolikaste af dem alla är den, at denne fogel blifvit fatt til sinnebild af solen eller af ett solens omlop, som begyntes i samma ögonblick det slöts. I fanning är Phœnix ensam som Solen och lyser med ljufets färgor. Svenskarne hafva i sin Edda en dylik fabel. Der talas om en fogel, som hafver hufvud och bröst af eldsfärg, skoft och vingar himmelsblå. Han lefver i 300 dagar, hvarefter han följer med andra flyttfoglar åt Æthiopien, gör der sit näste, bränner sig med sit ägg; utur askan hvaraf upkommer en röd mask, hvilken, sedan han fått vingar och form af fogel, företager sin återflygt åt Norden med de andra flyttfoglarna. Öfverensstämmelsen emellan dessa 2:ne berättelser är fullkomlig i det hufvudsakeligaste, och man ser,

at den ena är fylld i den andra, i synnerhet om man lämpar dertil Hr Court de Gebellins anmärkning, at ordet Arabien betyder i Österländska språken: nedgång, natt och mörker. Det är tydligt, at Nordens inbyggare och Egyptens haft samma idéer och målat samma ämne, antingen fogeln flugit åt Norr eller åt Söder; men naturligaft synes, at han kommit från Norr; emedan der är långsamt mörker och nattens välde synes länge rådande, och kan deraf slutas, hvilkendera fabeln är Original. Phoenix, som tager sin flygt från Norr, är en sinnebild af Solens gång, en sinnebild, som ej kunnat först påhittas af andra än de Nordiska folkslagen. De söderländska, Norr om Æquatorn, njuta ju dageligen Solens närvaro; men de längst åt Norden belägna som se den dageligen en viss tid af året draga sig allt längre och längre från deras Zenith, förloras någon tid under horisonten, komma åter tillbaka öfver horisonten m. m. hafva i okunnighets riden gifvit anledning til fabeln om nästet, bränbålet samt Phoenix förnyelse eller födelse på nytt. Den omständigheten at lefva i 300 dagar är derpå et nytt bevis. Herodotus hafver utan tvifvel fatt 500 år af misstag. Mot Norden under parallelen af 71 graders polhögd är Solen osynlig i 65 dagar, då refractionen, som är en nyare upfinning, ej anses. Phoenix lefver således 300 dagar för invånarena af nämnde polhögd. Man kan således fäkert tro fabeln om Phoenix vara kommen från Norden. Rudbeck håller före, at man i Norden bör fätta alla hedendomens Gudars uprinnelse jemte fabelnes, men utan at följa honom i dess djup-

finniga lärdom, säger Hr Bailly, vil jag här anföra en rätt besynnerlig omständighet angående Janus. Macrobius säger, at man målade denna Guden med numren 300 i högra handen och med numren 65 i den venstra. Man ser klarligen, at desse 2:ne numror föreställa dagarna i året; men hvarken Astronomien eller de gamlas bruk och fedvanor tjena til uplysning i en så besynnerlig delning af året, med mindre man antager, at Janus var tidens och årets Gud, då numren 300 i högra handen betyder de ljufa dagarna och numern 65 i den venstra de mörka för innevånarena i de länder, som hafva 71 graders pol-högd. Jag bjuder til, säger Hr Bailly, at akta mig för alt parti-sysseme; men kan ej annat än taga Janus för en Nordlänsk Gud, hvilken följt med utflyttningarna från Norr åt söder; men då blifver det icke svårare at tro, det större delen af Gudar och fabler kommit ifrån samma orter. Märk, at denna delning af året hafver et närmare sammanhang med 300 dagar, som Phoenix lefde, för at icke deraf sluta, det Guden och fogeln kommit från samma land. Men, innan jag följer min auctor til än starkare och mer bindande skäl för denna mening, vil jag förekomma deraf inkaft, som af nu varande luft-strek kring Selinginskoi skulle finna det otroligt, at i en så odräglig köld, som nu för tiden, finna människor, som kunde stå ut med at om vintern sysselsätta sig med Astronomie och andra vetenskaper, då så många lindrigare Climater gifvas; och än mindre skulle de föreställa sig, at der i forntiden finna et rikt och befolkadt land.

Herr

Herr Mairan, Ledamot af Franska Vetenskaps Akademien i Paris, hade redan 1719 ingifvit til samma Academie en Afhandling om den värma, som om sommaren kommer blott från solen til jorden och den, som om vintern kommer från solen til jorden och, af deras jämförelse til det hela, tyckte han sig kunna sluta, det jorden hade i sig någon egen värma, som vore independent af solens värma. Denna slutsats gjorde i början ej färdeles intryck på de lärda; men den upväckte en ifrigare forskningsanda. I synnerhet var Hr Réaumur sysselsatt med at igenom salters och fyrors inblandning i snö och is neddrifva Thermometern under frysningpunkten; men han kom dermed icke färdeles långt, efter naturliga vinterkölden är i Paris mycket lindrig; ty den artificiella kölden är alltid proportionelle emot den naturliga kölden i fria luften. Emedlertid fann Herr Mairan af dessa försök huru svårt det var, at beröfva naturen sina rättigheter och vågade gissa, det den absoluta kölden eller der hvarest icke mer var lif eller rörelse, skulle ligga til 1000:de grader under fryspunkten på den af Hr Reaumur konstruerade thermometer, som hade 80 grader emellan frysning- och kokhett vattens punkten; men detta var blott en gissning eller förslags mening, som då icke hade något närgränsande factum i naturen at stödja sig på; men bibehölls som en hypothes af Hr Mairan, som ständigt samlade observationer från alla verldsdelar at bevisa sin sats, som egentligen var, det jorden hade en egen invertes varme och at största sommarvärman var öfver hela jorden lika stor.

I detta ämne ingaf Hr Mairan tid efter annan Afhandlingar til Vetenskaps Academien i Paris; men saken blef oafgjord til dess Herrar Braun och Lomonoson i Petersburg gått så långt at upväcka artificiell köld, at den ej var mycket skiljacketig från den gissade absoluta kölden af 1000 grader under fryspunkten på Reaumurs thermometer. Med dessa försök gick så til, at Hr Braun d. 25 Dec. 1759, då kölden i fria luften var i Petersburg 29 grader under fryspunkten, blandade falter och fyror i is samt såg huru qvicksilfret nedföll efter hand småningom til 720 grader under fryspunkten på de L'Isles thermometer, det vil säga 576 grader på Reaumers thermometer; men då gick denne thermometer sönder och qvicksilfret i kulan fans hårdt så at det kunde hamras som bly. Öfver detta försök gjorde Hr Lomonosow sina anmärkningar: såsom at qvicksilfret ej varit rent eller friadt från bly m. m. och anstälde et nytt, då en myckenhet kunnigt folk var närvarande, och ibland andra kunnige personer en Fransk Läkare, vid namn Poissonnier, som först inberättade detta til Paris; och anstälde Hr Lomonosow sit nya försök d. 26 Jan. 1760, då kölden i fria luften var 31 grader under fryspunkten på Reaumurs thermometer. Och lyckades försöket så, at qvicksilfret neddrefs 592 grader under frysnings-punkten på Reaumurs thermometer, utan at thermometeren skadades det minsta eller qvicksilfret hårdnade. Som vid alla de försök, hvilka blifvit anstälde at upväcka artificiell köld man funnit, at den alltid varit proportionel mot den naturliga i fria luften, och om man nu

skul-

skulle taga til grund den naturliga i fria luften, som Gmelin observerat under sina resor i Sibirien från 1735 til 1738, som varit störst vid 70 grader i fria luften under fryspunkten på De L'illes thermometer, som på Reaumurs svarar mot $37\frac{1}{2}$; så uppkommer deraf en än större köld än 592 grader under 0 eller nära 726 grader under 0 och således helt nära den, som Hr Mairan tagit til 1000 grader under 0 och kallat absolut köld; hvilken aldeles icke kan vara för starkt tiltagen, så mycket mindre som Herr Buffon påstår, kan hända, med mer sannolikhet, at den absoluta kölden ej kan vara mindre än 10000 sådane grader under 0 eller fryspunkten på Reaumurs thermometer; men man vil lemna den senare meningen efter den förra gör tilfyllest til ändamålet för at ej onödigt vis öka resultaterna eller följderna. Herrar Brauns och Lomonosows lyckliga försök väckte allmän upmärksamhet och i synnerhet Hr Mairans, at til Parisiska Vetenskaps Akademien 1765 ingifva en fullständig Afhandling i ämnet, som stödde sig på hans förr ingifna, och uptog nämnda Herrars försök. Herr Mairan hade funnit medeltalet af flera års observationer på kölden ej vara mer än 7 grader i Paris under 0 om vintern, och ej mer än 26 grader öfver 0 om sommaren; och således at thermometeren der ej ändrade sig från högsta värma til högsta köld mer än 33 grader på Reaumurs thermometer, hvilka 33 grader ej betydde annat än värmans til- och aftagande.

Om nu den antagna absoluta kölden af 1000 grader under 0 lämpas til dessa satta, så
at

at högsta sommarvärman betecknas med 1026 då vinterns största köld blifver 993; så finner man, at hela ändringen ej är mer än $\frac{1}{31}$, hvilken gör så starkt intryck på människan, at hon i det ena tillståndet förfämdas af hetta och i det andra hafver svårighet at berga sig för köld. Denna ändring härflyter til en del af Solens belägenhet mot jordens yta; ty om sommaren kastar hon sina strålar i Paris mot jordens yta mer lodrätt än om vintern, då hon nedfäkt mot horisonten kastar dem så snedt, at en del där af fynas blott tangera jordens yta. Om physiken kan med tilhjelp af thermometeren mäta sommarens och vinterns värma, så kan Geometrien betrakta strålarnes anfalls vinklar, mäta deras verkan och anföra deras myckenhet efter dagarnes längd och säga huru mycket mer välgörande solen är om sommaren än om vintern. Herr Mairan hafver åtagit sig och fullfölgt til slut denna jämförelse. Han hafver deruti rådfört sig både med Geometrie och Physik samt funnit igenom calculen, at solen om sommaren bestod i Paris 17 gånger mer strålar eller värma än om vintern. Denna Geometrie är i sanning något blandad med Physiska värden; men dessa kunna mycket väl skattas och om de skulle ändra någon liten del i sig sjelfve, så kunna de icke ändra sjelfva resultaterna. Om någon skulle påstå, det sommarvärman i Paris ej vore mer än 6 gånger så stor som den om vintern, då den likväl är 17 gånger så stor, så stå Hr Mairans slutfatser lika faste. När man nu besinnar, at de 33 grader på Reaumurs thermometer ej annat betyda än en viss ökad eller minskad värma

ma på 6 månader från solstånd til solstånd; emedan köld ej är någon verklighet utan blott en brist af värma, hvilken sednare äger egen verklighet och kraft at uplifva hela naturen och fätta alla varelsor i lif och rörelse. Den absoluta kölden kan ej vara annat än uphörandet af all rörelse och lif.

Man begriper lätteligen, at den värma, som är utspridd öfver jordklotet, ansedd som en storhet eller quantité, kan blifva delad i vissa grader. Det äro desä grader, som thermometern visar oss; men deras antal är oinskränkt och oss obekant. De utgöra en måttstock, hvars början och slut är för oss dold, fast vi genom försök fått en och annan punkt fastad; sådane äro frys- och kokhett vattens-punkterna. Den högsta värme, som i naturen är möjlig och uteblifvandet af all varme äro yttersta ändarne af måttstocken, och kunne vi aldrig få veta den absoluta kölden, som innan man hinner dit, långt förut är för oss dödlig; men erfarenheten kan visa oss någon kölds grad, som ungefärligen visar oss huru långt vi äro från den absoluta. Vi hafve hittat på utväg at genom salters och fyrors blandning til is göra kölden starkare, eller rättare sagt betaga isen någon del af den värma, som naturen lemnat honom då vatten fryser til is. När nu högsta sommar-värman i Paris föreställes igenom 1026 grader och minsta vintervärman igenom 993 grader, samt Hr Mairan bevisst, at hela sommarvärman, som kommer från solen är til vintervärman, som ock endast kommer från solen; såsom 17 är til 1 eller
så-

såsom 1026: 60, och om nu desse 60 dragas från 993, blifva 933 graders värma kvar, hvilken nödvändigt tilhör jorden utan all tilhjelp af Solens värma; hvilken slutsats ej kan vara felaktig hvarken i anseende til calculen eller thermometer - observationerna. Det är denna grundval af värma, hvartil solen lägger sin förat, åstadkomma växters framskjutande och hela naturens fägring; och utan denna grundval skulle mycket litet framkomma til människors och djurs underhåll, utan hela naturen skulle vara lik som död.

Men hvarifrån hafver jorden denna värma? Den kan ej härflyta från små spridda eldstäder, sådana som volcanernes, utan måtte jorden haft den ifrån början sig meddelad. Gifsningar, hvarifrån denna värme i början härleder sig äro flere; men det tilhör icke detta rum at utreda dem. Nog af, at det är en ojäfaktig fanning, at jorden äger en sådan värme i sig sjelf utom den, som kommer från solen; men igenom den utdunstning, som årligen igenom växternes svetthål och andra jordens porer förflyger; så måste denna värme årligen minskas, och följaktligen har den i första tiderne varit mycket större efter den kunnat hålla ut igenom flera tusende år; och lika sant är det, at den efter flera 1000:de år måste uphöra; och då blifver solens värme oförmögen at ensam gifva växterna lif och mognad, hvarigenom människan och djuren måtte förgås af brist på födo-ämnen; men den tiden måste vara långt borta, hvilket kan slutas blott deraf, at denne värme, som årligen

ligen måste aftagit, bibehållit naturen i sin årliga fägring åtminstone i 6000 år. Som denna jordens invertes värme årligen aftager; få måste den i äldsta tiderna varit så stark, at jorden ej kunnat bebos i de varmare eller närmare Æquatorn liggande climater, utan at de orter, som ligga kring polerna måst varit de först bebodde och intagne af människor och djur, hvilka alt som värmen aftagit, flyttat sig småningom närmare och närmare åt dagjämnings-linien eller Zona torrida, som i första eller äldsta tiderna ej kunnat för hetta bebos.

Häraf blifver tydningen klar, hvarföre i Frankrike och flerstädes nu för tiden funnits djupt under jord-skorpan, stenar, som haft intryck af sådana växter, som nu endast finnas i Zona torrida, och hvarföre nu för tiden ben och andra lemningar upgrävas i Siberien af djur, som icke höra til det Climatet, det må vara af Elefanter eller andra djur, som der å orten nu äro obekante.

At vintranne blifva årligen ju längre des starkare, bevifes af isbergens årliga tiltagande på de orter, hvarest man haft tillfälle at sådant observera.

Fredric Martens har på Island kunnat räkna hvarfven af isens tillökning för hvar år, och det för många år tillbaka; sådant finnes äfven vid Schveitsiska glaciererna; hvilket alt är nog för mitt ändamål, så at jag ej behöfver up- taga Herr Buffons förslags mening om Planeter-
nes

nes och följakteligen vår jords första upkomst, hvilken mening är qvick och snillerik; men derföre icke fann, och fördenskuld ej bör blandas med hvad hittills är anfördt af fäker erfarenhet och rigtiga förnufts slut.

Okunnighet om detta naturens tillstånd hafver gifvit anledning til alla de inkast och motfägelser, som blifvit påhittade, at neka den sanningen at vetenskapers och konstens första uprinnelse i vårt Hemisphærio, härleder sig ifrån Norden såsom det enda ställe, hvarifrån de först kunnat komma, nemligen ifrån den ort, hvarest människor först kunnat uppehålla sig. Här af följer naturligt vis orsaken til de i Siberien fundna underjordiska hvalf och byggnader samt lemningar af ståtliga begravnings-pyramider m. m. som bevisa, at det landet fordom varit mycket befolkat, mäktigt och ägt innom sig konst och vetenskaper. Med et ord; alt kommer i sin naturliga ställning, då jordens egen värma, som aftagit lägges til grund, hvilken är allmänna orsaken til Siberiens nu varande beskaffenhet, jämförd med hvad den fordom varit; men desutom kunna väl enskilte orsaker infallit, som förorsakat Siberiens nu varande strängare vintrar än de finnas på andra orter, som äga samma polhögd, såsom til exempel i Paris och Selinginskoi. Den förra ortens polhögd är $48^{\circ} 50': 10''$ och den senares 49° ; således skillnaden allenast $9': 50''$ som den senare är längre i Norr belägen; och likväl är vinter-kölden på förra stället allenast 7 grader under fryspunkten, då den på sednare stället varit

rit observerad fälla thermometer mer än 30 grader under fryspunkten; men Selinginskoi ligger efter laggranna anmärkningar mycket högre öfver vattupasset än Paris och man vet alt sedan de Franska Mathematici tilbragte flera år, vid och under dagjämnings-linien i America för at mäta en grad af meridianen och belägenheten, der de uppehöllo sig, emellan de Andiska bergen, som äro de högste i världen, var sådant, at de på samma ställe funno alla Climater på hela jordklotet. När i den djupa däliden var dageligen en brännande och qväfvande hetta; och alt som Fransmännen nalkades up åt högden ombyttes Climatet och kölden tiltog, så at de snart råkade Nordens strängare köld och en ständig snö och is; hvilkens gräns eller skillnad, kallades linea perpetuæ nivis, och afmättes denna lineas högd öfver hafs vattupasset och fanns högre deröfver än på någon annan ort längre från linien på jordklotet, så at de genom observationer på andra orter kunde draga denna linea från dagjämnings linien til polen; och fanns at den var högst öfver hafs vattupasset under æquatorn samt fänkte sig småningom så at den vid polen blott rangerade jordens yta; hvaraf upkom den läran, at ej allenast hafva afseende på orternes afstånd från æquatorn utan ock på deras högd öfver hafs vattupasset för at afmäta den värme, som Solen verkade. Om nu någon senare tillfällighet uphögt jordytan längs efter parallelen 49° och deromkring från Vester åt Öster i hela Asien; så gifver detta orfaken hvarföre kölden är nu för tiden så sträng i Siberien i jämförelse med andra orter vid samma polhögd.

högd. Detta är icke en gifsning utan all sannolikhet, ty hvad, som händt andra orter på jordklotet hafver af samma orsak kunnat hända Afien från Vester åt Öster längs efter berget Caucasus med dess grenar. Italien hafver undergått et sådant öde, hvarom vidare framdeles.

Men härmed må vara huru det vill, och om Siberien varit i äldsta tider äfven så högt öfver hafs vattupasset som nu; så finnes klarligen, at den orten, då jordens invärtes värme varit så stark at den ej tålde för djur och människor någon tilökning från solen, varit först tjenlig at emottaga människor och djur.

Man vet ock af erfarenheten at luften i Siberien är full af Saltpeter-particlar, hvilka ock öka kölden och bevisa, at den orten fordomdags varit bete för Cameler och Elefanter, hvilkas urin göra jorden tjenlig at emottaga och generera sådana ämnen.

Sedan denna fats är öfvertygeligen, som jag hoppas, afgjord; vil jag följa min ledare at anföra mer afgörande Astronomiska och historiska skäl til beyrkande deraf at vetenskaper och konster haft sin första uprinnelse från Asiens Norra trakt.

Prolemæus anförer i sina Calendrar observationer, hvilka varit gjorde der, hvarest längsta dagen varit 16 timar, och den kortaste 8 timar, hvilket inträffar med en polhögd af 49 grader, som är Selinginkois och som Norra delen

len af Europa var den tiden okänd eller kanske än icke befolkad, så hörer denna observation til Norra delen af Asien.

Innan jag nämner något om Zoroaster, vil jag erinra at det voro tvenne af det namnet, som lefvat på mycket olika tider och haft olika föremål: Den förste eller äldste, som antingen följt med Evechous til Persien eller ock varit samtidigt med honom. Denne Evechous, själf en utländsk förste, införde Chaldéerna til Persien, hvilka äfven voro en främmande folkstam och gäfvö den del af Persien, som de intagit, namn af Chaldéen. Evechous var äfven den förste regent i Persien, som tagit namn af Chaldéernes konung. Under denna konungs tid lefde den förste Zoroaster, 2473 år före Christi födelse. Han hafver skrifvit en bok vid namn: *Zend Avesta*, som är en allmän lag för Vesträ delen af Asien och i Persien, allenast en bok för de lärda. Utur denna bok äro dragne de flästa Persernes kuntkaper, i Astronomien och i synnerhet Sol-årets längd, som antogs i Evechous tid. Uti denna bok finnes mycket, som är en följd af det Climat, hvarest längsta dagen är dubbelt så lång som den kortaste och det är vid 49 graders Nordlig latitude, hvarest Zelinginskoi nu ligger.

Denne Zoroaster hafver således skrifvit denna bok antingen efter handlingar, som han fört med sig från denna ort eller ock har han skrifvit den på stället, sin födelse-ort, eller vid 49 graders Nordlig pol-högd, innan han följde med

Evechous på des's fälttåg. Denne Zoroaster var således från Siberien.

Den andre Zoroaster, som lefvat vid pås 589 år före Christi födelse, syfselfatte sig med at rensa Magernes religion och återföra den til sin första renhet, som den förste Zoroaster gifvit den samma. Denne senare Zoroaster var Perfernes fabel-skrifvare och förmodeligen Grækernes Æsopus, som ock härflammade från Asiens Norra del, ifrån Schyterna eller Tatarerna. Således får man anledning at ej allenast härleda Astronomiens uprinnelse utan ock en sund morals början från Asiens Norra del; och är det så mycket orimligare, at härleda des's gamla kunikaper från Egypten, Indien, Chaldéen och China, som des'se, i sig sjelf gamle folkslag, på den tiden ej hade nog kännedom af sfphæren at de kunnat utfaka det Climat, som hade den längsta dagen dubbelt så lång som den kortaste i året.

Om man nu begifver sig til China; så skal man äfven der finna anledning til samma tanka om vetenskapernes första uprinnelse; ty der finnes i sieliva hutvudstaden Peking, äfven inom Kejsrerliga borgen och i Slottet et fläteligt Tempel, som kallas det *flora ljufets palats*. Med Nordiska stjerner menas der constellationen flora Björnen, emedan Chinesarne liktom dyrka den constellationen och tilegna den en kraft at förlänga livet samt göra det lyckligt. Kejsaren, Kejsarinnan och Prinserne offra i detta Tempel. Der finnas inga bilder och inga malningar mer än en
enda

enda cartouche, omgifven af en prydelig krans, hvaruti står allenast på Chinesiska desfa orden: *Åt snillet och Guden Petou*. *Petou* är ordet, som gifves åt Nordens stjernor. *Pe* betyder Norr och *tau* eller *tao* stjernor. Men som desfa stjernor ej hafva något märkbart framför deras nära liggande grannar och Chinesarne deraf ej hafva någon särdeles nytta; så faller det troligare, at sjelfva templet i början varit tilegnat Norrkenet och at desfa stjernor fått et slags dyrkan deraf, at de som oftast fänt sig djupt neder uti Norrkenet; Templets namn af det stora ljufets palats, tyckes ock gifva sådant tillkänna. Norrkenet som med en otrolig hastighet sprider sig och föreställer kronor, spiror och utkastade eldstrimor synes hafva uti sig något Gudommeligt, som gifvit anledning at det til ära upresa ett Tempel; men sjelfva Norrkenet är i China så fällsynt at Jesuiten Parennin, som vistats der 32 år, bekänner sig der ej hafva märkt något, som han kunnat gifva namn af Norrken. Således hafver ej Norrkenet i China kunnat gifva anledning til templets byggande och tilegnande åt Norrkenet; utan måste denna dyrkan komma längre Norr ifrån och utmärka den ort, hvarifrån Chinesarne i forntiden kommit och fört denna dyrkan med sig til sina nya bonings platser.

Om alt det, som hittills blifvit anført, ej förmår öfvertyga dem, som föregifva, at antingen Chinesare, Indianer, Perfer, Chaldéer eller Egyptier äro de förste idkare af Astronomien; så lära de väl ej kunna bibehålla dem vid den äran, om det skulle bevisas, at observationer-

ne, hvarpå en del af elementerne til de Aftronomiska taflor, som nu äro i desä Nationers händer, ej kunna med noghet göras vid mindre pol-högd än 49, 50, 51, 52 &c. graders, hvar-til intet af desä folkslags nu innehafde boställen sträcka sig.

Jag har nämnt förut, at Italiens yta höjt och fänkt sig, hvilket kan bevisas af de så kallade Consuls vägarna *via Appia* och *via Flaminia*. Den sednare, som gick ifrån Rom åt Adriatiska hafvet, har för långliga tider sedan blifvit aldeles ofynlig och etter en lang tids förlopp återigen af sig sjelf upkommit i dagen, hvilket visar jordkorpans obeständighet. Den förra nämligen *via Appia* var anlagd för något mer än 2000 år sedan af Consul Appius Claudius, hvilken väg af de kunnigares berättelse i fällskaperna lades mig hafva gått ifrån Rom til Capua uti en rät och horisontel linea, men nu ej kunde befaras utan flycketals för mellanliggande otilgängeliga högder och vattn eller sjöar, hvilket jag erfor 1762 under min resa från Rom til Capua och dömde til det horisontella läget af berget vid Terracina, hvars djuphet var utmärkt vid sidorna af uthuggningen med palm-mått huru djupt det var nerhuggit eller sprängt at vägen måtte gå fram i en horisontel ställning; men hvad raketten angår hade den lätteligen kunnat falla ur minnet 1762 sedan Trajani tid då Pontinska träket var fulleligen renfadt och afvikelsen utgjort en ganska trubbig vinkel.*) Efter denna ändring tildragit sig igenom

*) När detta uplästes i Kongl. Vitterhets Academien erindrade Öfver-Intendenten och Riddaren af Kongl.

nom fynliga verkningar få godt som i sjelfva jordytan; få hafver den kunnat märkas; men

D 4

om

Nordstjerne Orden Vålborne Herr Carl Fredr. Fredenheim, som i senare tider länge vistats i Italien och af Påfve Pius VI. njutit mycken bevågenhet vid sina undersökningar för de vackra konsternes uplysning och framsteg i visla tidevarf, at via Appia väl icke kunnat gå i en rät linea från Rom til Capua, efter den blifvit igenfunnen uti Pontinska träskan och nu ständigt besaras likasom i de gamla Romares tid. Han lofvade häruti upplysa mig, hvilket han äfven behagat göra igenom autentiqua Chartor och beskrifningar, hvaraf jag funnit, at via Appia, åtminstone från Velettri gått i rät linea til et stycke något litet Vester om Terracina, hvarest vägen gör en mycket trubbig vinkel för at komma til Terracina hvarifrån denne väg går fram til Capua.

Herr Fredenheims erindran om Appiska vägens sträckning är aldeles riktig och är icke mot min tanka om jordskorpans ändringar. Emedan Pontinska träskens uttorkande, under Pii VI:tes regering, varit i sednare tider et allmänt taleämne och äfven kan gifva tänkaren anledning at finna huru dyrt, svårt och nästan såfångt det blifver för menniskan, at uträtta något, då orsaken til oredan ej kan häfvas eller ock försummes; så vil jag här i korthet anföra de uplysningar, som jag fått igenom Hr Öfver-Intendenten Fredenheims framvifsta samlingar, hvarigenom jag finner, at denna trakt varit något sank i Apii Claudii tid 310 år före Christi födelse, hvaremot han tagit mått och steg at derifrån afleda vattnet, hvilket likväl ej hade bestånd längre än 152 år, då Consuln Cornelius Cethegus åtog sig at afleda vattnet, hvilket skedde; och fick han et stycke land deraf til skänks för sin slit och möda; men större och mindre floder, som deråt hade sit lopp, fyllde snart träsket och gjorde vägen derigenom obrukbar, hvarföre Cajus Julius Cæsar beslöt, at draga Tiberströmmen derigenom til Terracina för at genom Tibernsvatten skölja bort gyttjan ur träsket.

om man antager, at orsaken legat djupare under jordytan och ändringen skett efter hand på en

Med Cæsars mördande afstodnade dels beslut; men företogs sedermera på annat sätt igenom Augustus, som hann långt med träskets uptorkande. Efter hans fränfälle verkade samma orsaker som förut träskets öfversvämmande, hvarvid det förblef til Trajani tid, då via Appia återställdes, träsket renfades ifrån det öfverskådiga vattnet och den samlade madden; men orsakerna til öfversvämmningen förblefvo likväl oföga-
 ligen de samma och vattnet intog sin rättighet. Påfve Bonifacius den VIII, som valdes år 1294, lät arbeta på uptorkningen af Pontinska träsket afven som Påfve Martin V. från 1417 til 1431. Leo X. efterföljde Martin i detta afseende 1514 och skänkte hela träsket at Julianus af Medicis til egendom, för at göra denna trakt nyttig. Mediceiska huset sålde sedar sin rättighet och Sixtus V., som blef vald 1585, lät derpå använda mycket arbete och Urb. us VIII. 1617, Innocentius X. år 1648, Innocentius XI, 1679, Innocentius XII, 1699 och Clemens XI. samt Benedictus XIII. 1729 använde mer eller mindre kostnad, samt lyckades mer och mindre i sit föremål; men Clemens XIII. lät 1759 genom Bolognini undersöka faken, hvilken skrifvit en omständelig afhandling öfver detta ämne, hvilken afhandling varit Pius VI. til mycken uplysning. Han begynte 1779 med canalers dragande och vattnets aftappande samt upläggande af gyttjan, som hela 2 alnarna täckte via Appia, hvarigenom han hunnit så långt, at största delen af träsket nu här den herrligaste säd i ymnighet. Til rensandes bekvämlighet hafver han längs efter via Appia i träsket låtit bygga ståtliga Palats, som göra denna resa från Rom til Neapel högst angenäm.

Hit höra inscriptioner dels antique, igenfunna i träsket, dels moderna, som Herr Öfver-Intendenten lemnat mig utur sin rese-Journal:

I början af Romerska sidan:

Auctoritate Pii VI. Pont. Max. Appiæ tractus ad

en större sträcka utan utbrott; så hade den blivit omärkbar för sjelfva inneväanarena på stället,

D 5

let,

piscinariam, quem aquæ stagnantes interruperant,
pontibus junctus aggeribus munitus Anno 1786,
Curatore Francisco Mantica Præf. viar.

Följande funnen 1788.

Imp. Cæsar.
Divi. Nervæ. F.
Nerva Trajanus
Augustus.
Germanicus.
Pontifex.
Maximus.
Tribunicia.
Potestate III. Conf. III.
Pater Patriæ.
Reficit.

*En annan lika lydande, men til nedra delen utnött,
står på en af de gamla broarne til vänster.*

Längre fram til vänster.

Imp. Cæsar.
Nerva Augustus.
Pontif. Max. Trib.
Potest. III. Conf. III. F.

Imp. Cæsar.
Nerva Divi Nervæ.
Trajanus Aug.
Germanicus.
Trib. Potest. Conf. II. fess.
Consummavit.

Vid Ponte maggiore til höger:

Qua leni resonans prius susurro
Molli flumine Sese agebat Oufens
nunc rapax Amasenus et Lubense
vias dedicisse ait priores,

let, som väl kunnat hända på sträckan hela
Asien

ut Sexto gereret Pio iubenti
Morem neu Sibi, ut ante, jure posset
viator male dicere aut Colonus.

Til vänster.

Pius Sextus Pont. Max.
a fundamentis restituit.
an MDCCLXXIX.
Pontificatus Sui V:to.

Sedan alt det föregående var renskrifvet och färdigt at läggas under Pressen var Cantzli-Rådet och Ridd. af K. N. Ord. Hr Gudm. Adlerbeth så benägen at meddela mig en upptäckt, som han gjort, tjenande til uplysning uti historien och i synnerhet om Pontinska träskens rensande, och hvilken tidspunkt inträffar emellan Kejsar Traiani bemödande och Påfve Bonifacii VIII:des anstalt, hvilken senare tildrog sig omkring år 1294 efter Christi födelse. Hr Adlerbeths underrättelse lyder, som följer:

. . Under Romerska Rikets förfall, ökades öfverfvämningarna, til des Öfvergotherras Konung Theodorik omkring 500 år efter Christi födelse vidtog nya författningar til träskens uttorkande och den gamla vägens (viæ Appiæ) i sländ sättande. Hans berömde Secreterare Casiodorus har til efterverldens kunskap förvarat tvenne märkvärdiga bref från Theodorik i detta ämne. (Variarum Lib. 2. n. 32, 33.) Det förra är stäldt til Senaten i Rom och innehåller, at en Patricius af Deciernes ätt gjort föreställning derom hos Konungen, samt tilbudit sig at utföra hela arbetet, hvilket förslag Theodorik gillat, anbefallandes Senaten at genom 2 sina Ledamöter låta besigtiga och afmätta träskan. Det senare til Decius sjelf är et gåfvobref til honom af träskan, med frikallelse från all skatt och afgift för dem, på det at han ej måtte afskräckas, at på arbetet nedlägga möda och kostnad. At det lycka-

-Afien igenom från Vester åt Öster vid 49 à 50
gra-

des, kan inhämtas af följande inscription, som läses på en hvit marmor-tafel i Cathedral-kyrkomuren i Terracina. Det bör anmärkas at träcken den tiden kallades Paludes Decennovii.

Dn. Gloriosiss. atque inclutus Rex Theodoricus Vict.
ac Trif. semper Aug. bono reip.
natus custos libertatis et
Propagator Romani nominis
Domitor Gentium

Decennovii vice Appiæ id est a Trip
usq. Terracena iter et loca quae
confluentibus ab utraq. parte paludum
per omnes retro principum inundaverant
usui publico et securitati vianrium
admiranda propitio Deo felicitate
restituît, operi invicto naviter insudante
atq. clementissimi principis feliciter
deserviente præconiis ex prosapia Decio-
rum Caes. Mau. Basilio Decio V. C. et inl.
Exprf. Urb. Expro. Excus. Ord. Pat. qui ad
perpetuandam tanti Domini gloriam per
plurimos qui ante non erat albeos — —
— — — — — deducta in ma-
re aqua, ignotæ atavis et nimis antiquæ
reddi — — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —

Tvenne til hufvudfakeliga innehållet med denna
likstämmiga inscriptioner, fann jag infattade i mu-

graders pol-högd längs efter berget Caucasus med dess grenar.

ren af det nya posthuset i Mezza, på vägen genom träskan, hvilket Påfven låtit uppbygga.

Theodoriks verk hade dock icke långt bestånd. Under Italiens våldsamma skakningar i många påföljande tidhvarf blefvo träskan träsk på nytt och fisk och sjöfogel deras enda afkastningar — — —

Uplysning

I

Konung ANUND JACOBS Historia
utur Ryfka Handlingar;

Framlemnad af

G. ADLERBETH,

Cantzli-Råd, Riddare af Kongl. Nordstjerne-Orden,
En af de Aderton i Svenska Academien.

Att en Håfdatecknare som vill meddela en fullständig och pålitelig historia, icke allenast till den åndan behöfver nyttja alla tillgängliga inhemfka källor, utan ock fådana som hos utländska författare kunna uppletas, är en bekant och obestridd sanning. Prof huru angelägen en fådan omtanka är, lemna Ryfka handlingar, i afseende på Svenske Konungen ANUND JACOBS historia.

Denne Herre efterträdde sin fader Konung OLOF Skótkonung på Svea Thron år 1024 och regerade till år 1051. a) Hans krigsförrättningar i förbund med hans Svåger Konung OLOF HARALDSON i Norrige, kallad den Helige, emot Konung KNUT den store eller rike i Danmark, äro af äldre och nyare Svenske författare utförligen beskrifna. De hafva deremot med tvifhet förbigått, att han åfven fört krig i Ryfmland. Kammar-Rådet af *Botin* anför dock i Svenska folkets historia, för-
sta

a) Lagerbring Svea R. Hist. 1 del.

fla bandet, sidan 237, att ANUND JACOB, strax efter antrådet till regeringen år 1024, med en liten hjälpsändning, under en ÅKES eller HÅKANS anförande, biträdde sin Svåger, *Jaroslav*, emot dets broder *Mstislav*. Till bevis häraf åberopas Nestor, Annal. Rusforum, kniga Steppennaja apud Müller, Saml. Rusf. Gesch. T. I. p. 186; Bayer in Actis Petropolitanis T. IV. p. 292. Likväl äro omständigheterna af ett sådant ANUND JACOBS deltagande i Rysslands inhemska oroligheter af Hr *af Botin* hvarken med tillräcklig fullständighet eller noggrannhet utredda.

Ryssland var denna tid en skådeplats af inhemsk tvedragt, våld och förödelse. VLADIMIR I. den store, som ågt hela detta land under sitt valde, var död år 1015. Tio söner som öfverlefde honom delade det emellan sig. Våld och list, svärdet och dolken, tjänade ömsom att utföra deras oförsonliga inbördes fiendskap. Ibland dem var *Jaroslav Förste* i Novogorod. Efter blodiga krig, gjorde han sig till mästare af Kiev, som förut tillhört hans bror *Sviatopolk*, hvars död befriade världen från ett mißfoster af grymhet. Men *Jaroslav* förblef icke länge i rolig besittning af sin eröfring. En annan af hans bröder, *Mstislav*, hade af sin far fått i förlåning fladen Tmutarakan. Man har länge samlat i ovisshet, hvarest den varit belägen. Troligt vis är det den som nu kallas Temriuk, liggande i Tauriska Guvernementet vid Kuban-flodens utlopp i Asiofska hafvet. *b)*

Den-

b) Büfching (Erdbeschreibung Theil I. p. 1228. Ham-

Denne *Mstislav* hade med seger flutat ett krig emot några fina grannar, Kafsogerna, hvilka efter all sannolikhet låra varit Tscherkasernas släfäder. Uppblåst af denna framgång, angrep han Kiev, blef til rygga slagen och drog sig undan till Tschernigov, hvilket han eröfrade utan blodsutgjutelse och inrättade till hufvudstad i sina Stater. *Jaroslav* ville fördrifva honom derifrån; men *Mstislav* angrep honom en natt, under ett hinkeligt oväder med åskedunder och rågn, som torde förorsakat oordning ibland *Jaroslavs* troppar och bidragit till den seger, *Mstislav* erhöll. Någon tid derefter nödgades ock *Jaroslav* till honom aftråda Södra delen af Ryssland öster om Dniepern, men *Mstislav* lefde ej längre sedermera än 8 år; och som han afled utan arfvingar, tillföll hans Stater å nyo *Jaroslav*, hvilken liksom VLADIMIR, den store blef enrådande öfver Ryssland*, utbredde sin makt i Lifland och Pälén, befrämjade Christendomens och vetenskapernas tillväxt, och efter ett långvarigt och årefullt Regemente, vid sin död kvarlemnade en ålskad och vördad åminnelse. b) Hans gemål var INGERD, Konung OLOF Skötkonungs dotter af sednare giftet och Syster till Konung ANUND JACOB. Med denna Prinsessa hade *Jaroslav* flere Söner, som på nytt delade Ryssland, och bland hvilka de

tre

burg 1787.) Säger att Tmutarakan är samma som Tauran. Det kallades af Chazarerna Tomatarchan, af Grekerna Tamatarcha. af Italienarne Materca, Matriça. Nu heter både land och stad Fanagorüsk.

b) Det nästa af 1000 anfördt år, finnes hos Levesque hist. de Russie Tom. I.

*att Jaroslav m.m. se noten inlöst bland
rättelserne, 2 sidsta sidan af denna hand.*

tre äldste hvar efter annan blefvo Storförstar. Hans tre döttrar blefvo alla Drottningar. Den äldsta, NASTASIA, annars EGMUNDA kallad, var gift med Konung ANDREAS I. i Ungern; den andra, ELISABETH, med Konung OLOF Hårdråde i Norrige; den yngsta, ANNA eller AGNES, med Konung HENRIC I. i Frankrike.

En af mina vänner, som med kärlek för den historiska vetenskapen förenar en vidsträckt belåsenhet, har i Nestors c) Ryfska Annaler, rörande det ofvanomtalta fältslaget emellan *Jaroslav* och *Mstislav*, funnit och meddelat mig följande märkeliga beskrifning:

„År 6532 (efter Christi börd 1024) då *Jaroslav* var i Novogorod, kom *Mstislav* ifrån Tmutarakan till Kiev, och Kievs inbyggare togo honom icke emot; ty han hade sitt fäste i Tschernigoff. Men *Jaroslav*, som var i Novogorod, skickade öfver hafvet till Varågera, för att få undsättning, och *Jakun* ankom till honom med Varågera. Denne *Jakun* var blind och bar en klådnad af tyg, som var med gull virkad. Och *Jaroslav* drog med *Jakun* mot *Mstislav*. När *Mstislav* hörde detta, gick han dem till mötes vid Lisloina och bevåpnade om aftonen sin hår, och ställde Severanerna framföre emot Varågera. Men han själf stod med sin hår på båda flyglarna. Och när natten inföll, begynte det
„blif-

c) Se Nestors Rufs. Annal. Scherers öfversättning Leipzig 1774. Nestor, Ryfslands äldste händetecknare, var Munk i Petscheriska klostret i Kiev, född A. C. 1056 och lefde ännu 1113.

„blifva ganska mörkt. Det dundrade och blix-
 „tade och rågnade. Och *Mstislav* fade till sin
 „Hår: Låtom ofs rycka ut. Och *Mstislav* och *Jaro-*
 „*slav* gingo löst på hvarannan. Och Varågena
 „började striden med de framföre stående Se-
 „veranerna och blefvo trötte under det de ne-
 „dergjorde Severanerna. Derefter föll *Mstislav*
 „med sin Hår öfver Varågerna och fåktningen
 „blef ganska håftig. Och när det blixade gafvo
 „vapnen sken ifrån sig och det dundrade grufve-
 „ligen och striden var håftig och förskräcke-
 „lig. Men då *Jaroslav* såg, att han var öfver-
 „vunnen, tog han flykten med *Jakun*, Varå-
 „gernas förste, och *Jakun* förlorade dervid si-
 „na gyllene kläder. Men *Jaroslav* gick till No-
 „vogorod, och *Jakun* öfver hafvet.

I Aufsatze betreffend die Russische Ge-
 schichte (übersetzt von C. G. Arndt Riga 1787,
 I. delen, sid. 147) omtalas samma händelse med
 lika omständigheter, men säges uttryckeligen,
 att *Jakun* eller, som han der kallas, *Jakup*,
 var en Son af Konung OLOF i Sverige, och
 Storförsten *Jaroslavs* svåger, samt kotslig bror
 af Storförstinnan *Ingerd*; hvarjämte berättel-
 sen äfven i så måtto skiljer sig från Nestors,
 att *Jakup* icke skall varit blind, utan blott
 haft svaga ögon, (blöde augen) och derföre
 burit en med gull virkad skärm för ögonen.
 Desa underrättelser grunda sig utan tvifvel
 på andra gamla handlingar, fast de icke åbe-
 ropas.

Desa anteckningar meddela tillförlåtelig
 upplysning, att de från Sverige *Jaroslav* lem-
 nade hjälp-troppar, icke voro anförde af nå-

gon ÅKE eller HÅKAN, utan af ANUND JACOB själf. Nestors intygande skulle allena göra tillfyllest att bevisa detta, emedan namnet *Jakun* i Ryska språket alltid uttrycker det motsvarande Jacob. Således kallas till exempel Apostlen Jacob på Ryska Apostol Jakun. Men de ofvan åberopade Auffätze lägga till öfvertygelsen här om en vikt, som icke kan häfvas. Hvad som förmåles om ANUND JACOBS svaga syn, är ock en liten fyllnad i vår för dessa aflågsna tider nog ofullständiga kunskap om Svenska Konungar. Huruvida ANUND JACOBS misfölyckade fälttåg till Ryssland tilldragit sig före eller efter fadrens, Konung OLOF Skötkonungs död, kan vara osäkert, emedan denne fednare just lär afslutit samma år det skedde; men i alla fall var ANUND JACOB då Svensk Konung, emedan han redan en tid varit sin faders medregent.

Står det fast, att *Jaroslavs* af Nestor omnämnda hjälp-troppar voro Varåger, och att dessa voro anförde af Konung ANUND JACOB i Sverige, så måste ock all tvist upphöra om Varågernas fädernesland. Ryske författare hafva redan medgifvit, att *Jaroslav* varit förmåld med en Varågisk Prinsessa; och då de Svenske intygat att denna Prinsessa varit OLOF Skötkonungs dotter INGERD, synes väl redan vara afgjort, att Svear och Varåger äro samma folk. Men icke desto mindre ökas vissheten genom det som om ANUND JACOBS fälttåg är anfördt. Man lär således hädanefter utur intet skäl antingen kunna gifva ordet Varåger en så obestämmd bemär-

märkelse, att dermed blott skulle förstås Sjöfarande, eller leda deras upprinnelse ifrån Preussen eller Wagrien i Hollsten *d*). Som Sverige, Norrige och Danmark tillsammans utgöra det land som af äldre författare varit kalladt Scandinavien, felar man väl icke, om man med Profesfor Bayer gifver Varågerna Scandinavisk härkomst, men de ofvan anförda skålen beståmma denna härkomst ännu närmare till Sverige; hvarmed de anledningar som kunna hemtas af de Svenskas tåta besök i Ryksland både såsom vänner och fiender, samt af deras stora inflytande derstädes i nionde, tionde och elfte seklerna, fullkomligen inståmma.

d) Den förra menningen är Profesfor Müllers, den sednare Baron Herbersteins.

Anmärkningar

Rörande

Svenska Prinzen GUSTAFS vistande
i Padua.

Af

G. ADLERBETH,

Cantzli-Råd, Riddare af Kongl. Nordstjerne-Orden,
En af de Aderton i Svenska Akademien.

Under mitt vistande i Rom 1784 hade jag åtskilliga samtal med dervarande Venetianska Ambassadören *Memmo*, rörande Konung GUSTAF ADOLFS förmenta besök i Padua. Anledningen var den, att bemålte Ambassadör varit Guvernör i nyförmända stad, och fattat det uppfåt att pryda dess förnämsta Torg med en samling af bildstoder, dem han åtnat låta hugga i marmor, efter de namnkunnigaste personer som vid Universitetet derstädes njutit undervisning. På flera Italienske författares ord, som deribland anført Svenske Konungen GUSTAF ADOLF, ville han ock i Padua låta uppfatta hans bildstod, och frågade mig hvad upplysning Svenske Håfde-Tecknare meddelat om denne Hjeltens dervaro ^{a)}. Jag förklarade att de i detta ämne i akttagit fullkomlig tyfmad; att GUSTAF ADOLFS resa till Padua omöjeligen kunnat åga rum efter hans antråde till Regeringen 1611, under bullersam-

ma

a) Se Björnstaåls bref I.

ma tider och full syfsla både hemma och i fält; att den äfven var föga sannolik för det nämnda året, då samma Prins var i sin spåhare ålder och jemväl tidigt begynte biträda sin far i des krigsförrättningar. Men till svar på des inkaft förelades mig Nicolai Papadopolis Historia Gymnasii Patavini, tryckt 1726, hvare, under åberopande af tvänne äldre författares, *Salomonis* och *Tomasinis* vittnesbörd, anföres, att GUSTAF, Grefve af Södermanland, härflammande af Jagelloniska hufet i Pohlen, varit i Padua år 1611. *Tomasini*, som var född 1593, hade själf studerat i Padua och således med egna ögon der kunnat se Prinsen. Ehur afgörande ett sådant intygande tyckes vara, yttrade jag genast, att de dervid anförda omständigheter, som alldeles voro stridande emot sanningen, gjorde det föga trovärdigt. GUSTAF ADOLF förde aldrig titel af Grefve till Södermanland; Han härflammade icke heller af Jagelloniska hufet; utan syntes Hans härkomst hafva blifvit förblandad med Konung SIGISMUNDS; och visste man nästan dag för dag hvar Prinsen 1611 uppehållit sig, som hela året var inom fäderneslandets gränfor. Jag trodde mig således hafva vederlagt Hans föregifna vistande i Padua, just genom de skäl, hvarmed man velat styrka det; helst medgifvet var, att i Universitetets Matrikel icke något spår finnes efter denna höga främling.

Jag uppfatte skrifteligen mitt Betänkande häröfver, hvilket Ambassadören *Memmo* genast meddelade Herr *Tiraboschi* i Modena, en namnkunnig Historicus, och författare af en berömd

Historia Litteraria öfver Italien. Han dröjde icke att derå lemna fvar, och icke heller Herr *Memmo* att gifva mig del af det samma. Herr *Tiraboschi* gillade väl de skål jag anfört emot *Papadopoli*, *Salomoni* och *Tomasini*, dem han erkände för mindre påliteliga författare; men tillika framlade han andra bevis, hufvudfaken till styrka, hämtade ur *Vivianis* vita *Gallilæi*, tryckt i Padua 1744 och ur ett *Gallileos* bref till *P. Renieri* 1633, som förvaras i Florenz hos Senatoren *Nelli* och är inryckt i nionde delen af Herr *Tiraboschis* ofvannämnda arbete.

Vivianis intygande (pag. 74) lydde som följer: „Soviemi aver inteso, che il gran Gu-
 „stavo, Re di Svezia, che fu poi fulmine del-
 „la guerra, nel viaggio, che da giovane fece
 „incognito per l'Italia, giunto a Padoua, vi
 „si fermo con la sua comitiva, per molti mesi,
 „trattenutovi principalmente delle nuove e pe-
 „regrine speculazioni e curiosissimi problemi,
 „che giornalmente venivano promossi e rifo-
 „luti del Sig. *Gallileo* nelle pubbliche lezioni,
 „ne circoli e congressi, con ammirazione de
 „circostanti, e volle nell' istessa casa di lui,
 „(con interesse d'esercitarsi insieme nelle vag-
 „hezze della lingua Toscana) sentire l'espli-
 „cazione della Sfera, le fortificazioni e la pros-
 „pettiva e l'uso d'alcuni strumenti geometrici e
 „militari, con applicazione e assiduita di vero di-
 „scipolo; discoprendogli in fine con amplis-
 „simo dono quella Regia Maësta, ch'egli s'era
 „proposito d'occoltare b).,, „Gal-

b) Jag påminner mig hafva hört berättas, att den store *GUSTAF*, Konung af Sverige, som sedermera blef en så namnkunnig Krigs-hjelte, under en resa,

Gallileos ord (pag. 313) voro följande:
 „Io avea fin da giovane studiato e meditato
 „per publicare un dialogo dei due sistemi,
 „Tolemaico e Copernicano, pel Sogetto del
 „quale, fin da principio che andai Lettore a
 „Padoua, avea di continuo oservato e filo-
 „sofato, indottovi principalmente da una idea,
 „che mi fovenne, di salvare cò supposti moti
 „della terra, il flusfo e riflusfo del mare. Al-
 „cuna cosa fu questo proposito mi uscì della
 „boccha, allorchè si degno di sentirmi à Pa-
 „doua, il Principe Gustavo di Svezia, che da
 „giovane, facendo l'incognito per l'Italia, fer-
 „mo quivi colla sua comitiva per molti mesi;
 „ed ebbe la forte di contrarvi servizi, median-
 „te le nouve mie speculazioni e curiosi pro-
 „blemi, che venivan giornalmente promossi e
 „da me risoluti, e volle ancora ch'io gl' in-
 „segnassi la lingua Toscana c).

E 4

Vi-

den han såsom yngling incognito gjorde genom Italien, uppehöll sig tillika med sitt medfölje flera månader i Padua, hvarest han i synnerhet sysselsatte sig med de nya och obekanta undersökningar och märkvärdiga problem, som dageligen framställdes och upplöstes af Herr Gallileo, i dess allmänna föreläsningar och i Samkväm, till de närvarandes förundran; och åhörde han i sjelfva Gallileos hus (jemte det han tillika hade nöje att öfva sig i Italienska språkets behaglighet) dess förklaring af Spheren, Fortificationen och Perspectiven, samt af visse Geometriskas och Militariska Instrumenters bruk, med en rättskaffens Lärjunges uppmärksamhet och flit; upptäckande sluteligen genom en frikostig åreskänk sitt höga Stånd, hvilket han ditintills förefatt sig att dölja.

- o) Jag hade ända ifrån min ungdom arbetat uppå att utgifva en Dialog om de tvenne systemerna, det

Vivianis vittnesbörd, såsom endast grundadt på en hörd berättelse och hans fått att fatta den, tycktes mig genast förtjena mindre uppmärksamhet; men deremot var *Gallileos* bref så autentiskt, att man antingen måste neka all historisk fanning eller gifva det vitsord. I anledning deraf blef ostridigt, att en Svensk Prins GUSTAF, under det *Gallileo* var Lärare i Padua, flera månader uppehållit sig der och hört hans föreläsningar.

Att utflaka årtalet var väl icke möjligt; men som *Gallileo*, efter *Vivianis* berättelse i den återopade Lefvernes beskrifningen (pag. 55.) år 1592 af Republiken Venedig kallades från Pisa till Lärare i Matematiken i Padua och (pag. 58.) år 1610 af Storhertigen i Toscana, återkallades i dets tjänst; så måste Prinsens besök i Padua inträffat emellan 1592 och 1610; hvarigenom *Papadopoli* till öfverflöd vederlades, som utfatt året 1611, då *Galileo* sjelf redan lemnat Padua; hvilken irring Herr *Tiraboschi*

Ptolomeiska och Copernikanska, i afseende hvarpå jag allt ifrån det jag blef Lärare i Padua beständigt fortfatt mina observationer och undersökningar, till hvilka jag förnåmligast föranleddes af en tanke som fallit mig in, att söka förena hafvets ebb och flod med jordens supponerade rörelser. Något i detta ämne yttrade jag, då Prins Gustaf af Sverige tacktes höra mig i Padua, hvilken Herre, då han incognito reste genom Italien, uppehöll sig jemte sin Medfölje, flera månader i bemänte stad; och hade jag den lyckan att vara honom till tjänst med de nya undersökningar och märkvärdiga problem, som jag dageligen framställde och förklarade; hvarjemte han ock ville att jag skulle undervisa honom i Italienska språket.

boschi fökt hjälpa genom ett skrif- eller tryckfel af MDCXI i stället för MDCIX.

Men en fråga återstod: Hvilken var vålden Svenska Prinsen *Gustaf*, som *Gallileo* få uttryckeligen omtalat? Var det GUSTAF ADOLF eller någon annan? Följande anmärkningar tjänade mig till svar:

1:o Konung GUSTAF ADOLF var född 1594. Han var 1610 icke mer än 16 år gammal. Ingen Svensk författare säger att han varit utom Riket innan han blef Konung. Hans far, Konung CARL IX, var en ifrig Protestant, som icke velat skicka sin Son till ett Catholiskt Universitet.

2:o *Gallileo* kallar Prinsen GUSTAF, men icke GUSTAF ADOLF, under hvilket sednare namn denne store Konung, så i listiden, som efter döden egenteligen var känd.

3:o *Gallileo* kallar honom icke Konung. Brevet är likväl skrifvet år 1633, efter GUSTAF ADOLFS död. Måne denne Hjeltes bedrifter, af Rygtet kringförda i hela Europa varit *Gallileo* obekanta? Måne han ej med ett ord skulle tillkännagifvit, att det var en så namnkunnig Monark, som varit hans Lärjunge, i händelse så förhållit sig?

Mig syntes fördenkskull ostridigt, att *Gallileo* med sin Prins GUSTAF af Sverige aldrig ment GUSTAF ADOLF. I stället blef troligt, att denne Prins varit GUSTAF, Konung ERIK XIV:s och *Karin Månsdotters* Son, född 1568. Landsflyktig från barndomen, uppehöll han sig ifrån 1588 till 1596 i Kejsar *Rudolf II:s* Stater, af hvilken han rönte mycken välvilja.

GUSTAF var Catholik. Som han ågde mycken smak för studier och jemväl infigter, ferdeles i Chemien, syntes ej oliket att han sökt och vunnit förkofran deri vid Universitetet i Padua, som ansågs den tiden för ett af de yppersta och till hvilket han icke hade lång väg. Ett sådant uppfåt torde han verkställt emellan åren 1592 och 1596, då han var några och 20 år gammal. En annan öfverensstämmelse mellan *Gallileos* berättelse och denne Förstes kända historia, *d*) var den att han mycket älskat Italienska språket, hvilket så väl som det Latiniska, Tyska, Fransyska och fluteligen Pohlska och Ryska, han färdigt skall hafva talat. Kejsar *Rudolph II:s* frikostighet torde hafva fatt honom i stånd att lefva med någon omkostnad och den vårdighet hans börd tillkom, ånkönt under antaget incognito. År 1596 gick Prins **GUSTAF** till Esthland och vidare till Ryfsland, hvarest han, som bekant är, 1607 olyckligen slutade sina dagar. Hans besök i Padua, hvarom, i anledning af hvad anfördt är, föga tvifvelsmål tycktes vara öfrigt, blef således en fyllnad i hans Historia, för hvilken vi hafve att tacka *Gallileo*.

Jag lemnade dock icke obemålt, att den Prins, hvilken man för **GUSTAF ADOLF** misstänkt, möjligen kunnat vara Prins **GUSTAF** af Sachsen-Lauenburg, som ehuru icke till fädernet Svensk, likväl var både född och uppfödd i Sverige. Han var Son af Hertig *Magnus* af Sachsen-Lauenburg och Konung **Gu-**

d) Se v. Dalins Svea Rikes Historia. III. Del. II B. p. 197 - 200.

GUSTAF I:s dotter *Sophia*. Som bemålte Hertig icke hade något eget land, så vistades han med sin Gemål mest i Sverige, och åtnjöt till sitt och hennes underhåll förlåningar. På Eckolfund föddes deras i fråga varande enda Son 1574. Efter *v. Dalins* berättelse skall han 1594 då han med sin Mor bivistade sin Morbrors Konung JOHAN III:s begrafning, nyss hafva hemkommit från en resa till Italien, och kunde således äfven hafva hört *Gallileos* föreläsningar i Padua. Dock syntes mig ur flera skäl sannolikt, att den åhörare, hvaraf *Gallileo* berömt sig, varit Prins GUSTAF ERIKSSON. Den titel honom uttryckeligen gifves af Principe di Svezia, hans vistande flera månader i Padua, och framföre allt den omständighet, att GUSTAF MAGNUSSON var Lutheran, då deremot GUSTAF ERIKSSON bekände sig till Romersk-Catholska Religionen, samt att Protestanter i det Tidhvarfvet mindre vanligen besökte Romersk Catholska Låro-Säten, styrkte mig i denna mening.

Mina anmärkningar syntes öfvertyga Ambassadören *Memmo*, att Italienska författarnes påstående om GUSTAF ADOLFS vistande i Padua var ett misstag. Men icke desto mindre framhårdade han i sin förefats, att låta på det ofvanomtalta Torget upfatta hans bildstod *ex fide Auctorum Patavinorum*.

Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie
och Antiquitets Academiens Dagbok,
den 19 Martii 1793.

Då omständigheterna hindrade Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Akademien, att offentligen sammantråda, för att, på fått tillförne vanligt varit, aflåga sitt utlåtande öfver de Skrifter, som för det nästlidna årets pris inkommit, samt upgifva de täflings-ämnen, hvilka af Konungen för det ingående blifvit fastställda; beslöt Akademien nu, att inkränka sig vid följande kungörelse:

Uti Historien, där Akademien förledit år till Täflings-ämne framställde: *En Afhandling om Svenska Bergverkens tillstånd och öden ifrån äldsta tider till Konung Gustaf I:s*, har i laga tid inkommit ett enda försök, med valspråk:

*In spite of pride, in erring reason spite
one truth is dear, whatever is, is right.*

Men Akademien har ej sett sig i stånd, att derföre tillägga Författaren någon belöning.

Uti lärda Språken: *Shaldequåde på Latin öfver Segren vid Narva 1700*, hafva i rättan tid inkommit två försök: N:o 1. *Non illi se quisquam impune tulisset obuius armato.* N:o 2. *Nostro sequitur de vulnere sanguis;* och senare än den till täflings-skrifters infändande förelagda terminen,

minen, ett tredje, med valspråk: *Extera bella canens, aures circumsonor armis*, hvilket förden-skull med bemålte tvenne icke kunnat till tåflan uptagas. Bland desfa har Akademien funnit N:o 1. med valspråk: *Non illi se quisquam impune tulisset obuius armato*, till alla delar upfylla hennes önskan, och derföre med högsta priset belönt Författaren, som vid namnsedlens öppnande funnits vara Professoren i Lund, Herr Magister Johan Lundblad, hvilken genom ett lika lyckligt Skalde-förfök förledet år förvärfvade sig ett lika vedermåle af Academiens utmärkta bifall. Det andra förföket: *Nosiro sequitur de vulnere sanguis*, har Akademien tillagt Accesfit, och inhämtat, att Författaren år Extra Kammarfkrifvaren i Kongl. Kammar-Collegio Herr Lars Waldius, hvilken till välförtjent upmuntran bekommit den vanliga Medaillen.

Uti Antiquiteterna: *Afhandling om de förnämstes och förmögnastes lefnadsfatt i Sverige före Konung Alberts tid*, har ingen Skrift blifvit infänd.

Uti Inscriptions-och Sinnebilds-konsten, hvaruti Akademien åstundat: 1:o *Förslag till Inscription på Latin, öfver Kongl. Myntet, i anledning af senaste reparation.* 2:o *Förslag till Minnespenningar öfver Sveriges namnkunnigaste enskilde personer ifrån Drottning Margaretas till Konung Gustaf I:s tid, hafva i laga tid två Förfök inkommit: N:o 1. Tentavi quid possem: N:o 2. At contendisse decorum; och för sent, ett tredje: Sed quid tentare nocebit; men intetdera har kunnat belönas.*

Med

Med Konungens Nådiga tillstånd upgifvas för ingående år, följande Tåflings-ämnen:

För det Historiska Priset: Afhandling om Svenska Bergverkens tillstånd och öden ifrån äldsta tider till Konung GUSTAF I:s. Priset är en Guldmedaille af 26 Ducaters vikt.

För Priset i främmande Språken: Underfökning på Latin om den vinst, som tillflöt Svenska Vitterheten under Drottning CHRISTINAS regering. Priset en Guldmedaille af 26 Ducaters vikt.

För Antiquitets-Priset: Afhandling om de förnämstes och förmögnastes lefnadsfått i Sverige före Konung ALBERTS tid. Priset en Guldmedaille af 15 Ducater.

För Priset uti Inscriptions- och Sinnebilds-Konsten: 1:o Förslag til Inscription på Latin, öfver Kongl. Myntet, i anledning af senaste reparation. 2:o Förslag till Minnespenningar öfver Sveriges namnkunnigaste enskilde personer ifrån Drottning MARGARETAS till Konung GUSTAF I:s tid. Priset en Guldmedaille om 12 Ducater.

Tåflings-skrifterne i desä ämnen böra vara till Academien inlemnade inom den 20 Januarii 1794, och försedde med valspråk samt lyckte och förfeglade namnsedlar. Författarne till de obelönta Förföken, kunna om de få åstunda, dem hos Secreteraren återbekomma, emot Valspråkens och andra fåkra kånneteckens upgifvande.

Carmen

In

Victoriam Narvensem 1700.

Auctore

JOHANNE LUNDBLAD,

Eloquentiæ et Poës. Professore in Reg. Acad. Lundensi.

Cui palma adjudicata est anno 1793.

Non illi se quisquam impune tulisset obuius armato.

VIRGILIUS.

Arma cano et Regem, ferro qui vindice Moscum
Fregit et incolumes servavit ab hostibus arces,
Narvensis grave Martis opus. Dum illustre per orbem
Carolidum ferimus spolium famamque triumphi
Spargimus in populos. Veri Dea, labere caelo,
Inceptumque una mecum decurre laborem,
Romanum ut referam Svecana per oppida carmen
Heroëmque orbi (quanta est ea gloria) sistam.
Tu mihi, quodcunque hoc doni est, tu verba fidemque
Concilias, tu das adytis insistere Regum
Atque tuos, Mavors, non exhorrescere vultus.

O mihi dicendi, serumque in nomen ituri
Pieridum Proceres, Gothicae Cynosura Minervæ,
Quos penes est nostrae decus imperiumque Camenæ,
Accipite, o! faciles vatem, qui laudis amore
Accensus vestræ, damnanda pericula forsan,
Esse aliquid credit. Dum vos ad pulcra vocatis
Munera et eximias pretiis extollitis artes,
Quis neget obsequium? quis non in carmina vires

Sen.

Sentiat? Altarum quem non reverentia rerum
 Amplaque facta juvent? finite hos me carpere flores,
 Hæc pia thura feram, ut monumentum insigne per ævum
 Hoc saltem accumulem dono. Si cetera sordent,
 Muneris instar erit tuta latuisse sub umbra.

Sed prius hic coepti quam surgat carminis ordo,
 Tu mihi, Musa, refer tanti primordia motus,
 Et causas diri belli, quid in arma Tyrannum
 Impulerit, gentemque iris agitare quietam?

Regnandi malefuadus amor summisque negatum
 Ferre suam sortem votisque imponere metas
 Quid non Cæsareo fortunæ in culmine suadet?
 Magni magna petunt. Rebus naturâ benignis
 Hanc posuit legem, sed qua modo iudice pulcrum est,
 Si Jove non renuente licet sceptro addere robur.

Urbs antiqua fuit (Dani incoluere Schythaeque)
 Narva Gothos contra Suecanaque litora longe
 Quam postquam fecere suam labentibus annis,
 Aggere murorum Sviones cinxere minisque,
 Ad subita oppositum Ducibus tutamen Eois.
 Huic in vicino surrexerat æmula turris,
 Par opere et studio, quali decet esse sorores,
 Ivanis structura Ducis. Distinguit amantes
 Exiguum spatium et properantis fluminis unda
 Unde per Ostrogothum maria et trans æquora classes
 Extento licet imperio regnisque futuris
 Mittere et immensum commercia ferre per orbem.

Viderat id Moscus cupidoque in corde locarat,
 Non is censendus, quem res moderata juvaret.
 Cui jam parebat major pars orbis Eoi
 Astracan et Casan saevusque Cosaccus et exlex
 Tartarus; Euxini suberant cui litora Ponti et
 Quae juga sunt radiis orientis subdita solis,
 Non solus sibi vile putat regnare per Arcion.

Longa quoque irarum series odia atque simulas
 Mente latent: non ille tuus, Wiburga, Tragoedus
 Et magicum fulmen: propioris vorticis æstus
 Vota trahit. Vullas a magno corpore partes
 Et factas olim Carolino in nomine clades
 In Carolo punire lubet. Decora inclyta Gentis
 Et Ducis Holfatici et Regis victoris honores
 Sollicitant stimulosque simul facit aemula virtus.
 Cetera, quae Zarus spargebat semina belli
 Commemorare vetor. Titulis nam nomina defunt
 Nominibusque pudor: si fas et jura scidisfe
 Ludus erit: timeas. Violati foederis ultor
 A tergo sequitur, quem nec Nicolavus ab aris,
 Nec Danus poterit retinere, nec armâ Poloni.

Ast anteire metus Gentem Juvenemque Gothorum
 Constituit Moscus malefano extinguere ferro.
 Hinc belli letique vias et tempora versat,
 Ut nos invadat medio in discrimine rerum.
 Hinc quoque dum fœlis dat vultum et pondera verbis,
 En! genus e sylvis Cyclopum et montibus altis,
 Et Boreae saxi et saltibus excita turba
 Bistonias super usque domos fidusque nivosi.
 Axis adest, Narvam trucibus clausura manipulis.
 Pandere jam portas famulas et cedere vallo
 Imperat, obsequium nullo præfamine poscens.
 Namque et scita Gothum, leges, roburque Deumque,
 In dextra docet esse sua. Verba ocius inde
 Ignibus et ferro sancit. Fortuna sed isto
 Cum scelere absunit vires, stando Hornius hosti
 Sufficit, ut saevis rupes objecta procellis,
 Et Scythicis audax opponit moenia castris
 Per decies septem luces. Quis vincere posse,
 Si spectes validi, tot tantaque robora Zari,
 Speraret Svecum? Speravit Carolus unus.

Ille Ducum Ductor quamvis in flore juventæ
 Tentamen duræ dederat virtutis. Olivam
 Si neget orator, lauros, ait, ense reportem.
 Omen ut agnoscas crescenti in Martis Alumno:
 Non ostrum mollem fecit, non Masfica Bacchi
 Munera, non epulae juveni nocuere repostae.
 Ire per abruptas rupes Lucosque sonantes,
 Exercere trucem duris venatibus ursum,
 Planitiem cursu, valles et concava saltu
 Vincere et expertis animum durare periclis,
 Haec cura, hic ludus. Lautus pro tempore victus
 Far et mica salis. Potum dat lubricus amnis,
 Herba virens stratum, et somnos torus ille salubres.
 Sermo Duces gladii, pugnae, certamina, palmae,
 Oppida capta manu, pons, propugnacula, castra.
 Os Carolum monstrat, Dominum frons, lumina Regem,
 Heroëm cultus laterique acinacis hærens,
 Et bellatorem pugnax audacia signat
 Hectoreumque animum, qui mille pericula quondam
 Sperneret, impavidus, constans per tela, per ignes,
 Atque idem, totus si vel succumberet orbis.

Hic talis princeps animoque manuque paratus,
 Ut Zari patuere doli, Narvaeque labores,
 Audiit et Sceleri nullum jam ob stare pudorem:
 Advolat auxilio, quamvis aquilone November
 Acrior ob staret brumamque opponeret annus.
 Nec durum reputat Scythicas tolerare pruinas,
 Frigora faeva pati, faevis non cedere nimbis,
 In galea portare nives, cui quærere mortem
 Pro patria dulce est. Bis centum navibus oram
 Affectat Livonum. Pernauas mordet arenas
 Anchora. Numen adest miseris, subit ira fuorum
 Ulcisci gemitus pressisque occurrere rebus.
 Inde viam cinctus delectis millibus octo

Præcipitat fretus justis et fortibus armis.
 Quidquid in occursum tendit fit præda lucrumque
 Cedit et in pretium Sveco memorabile signum,
 Palladium Gentis. Portendere fata sinistra
 Credita res Mosco, si quis subduceret illud.
 Credidit at Carolus se vel bis vincere Moscum,
 Si modo contingat sine clade angusta viarum
 Atque inter montes aditus penetrare malignos.
 Quas centum posset armis defendere fauces
 Thermopylasque loci, foede, sex millia relinquunt,
 Marte metuque simul pavidum expugnantibus hostem.
 Quæ mens, Zare, tibi magnarum ut nuncia rerum
 Fama tulit Carolum concursu accedere magno,
 Nec dubitare tuas ad proelia poscere vires?
 Fallor, an expectes, an sit tibi laeta tuisque
 Illa Ducis virtus? O jam fatis aufe minarum,
 Si obruere est arces et stantia moenia virtus,
 Cur nec opinus abis? an quos fatalis alumnos,
 Carolus adducit, refugis? fert agmina Ductor,
 Quem premere intentas. Abitu tua fideret isto
 Laus, nisi tot meritis decus immortale tulisses.

Jamque dies aderat belli visura tumultum
 Atque pari spatio stabant prope vesper et ortus.
 Castra inimica suis octo cum millibus acer
 Attigerat Carolus. Longis anfractibus arces
 Ut clausas oculis hausit Narvamque vocantem:
 Protinus exarsit; Libycis Leo qualis in arvis
 Impatiens catulis fremit infidiantè latrone.
 Quis vulgum Mosci, gentes et robora fando
 Aequarit? Credas ab utroque limite mundi
 Collectas vires supremaque fata minari
 Horrebant humeris foede tergisque luporum
 Exuviae, gentilis honor. Turmale frementum
 Quem decies octo juvenum non millia in armis

Conturbant, animo par est caelestibus ille.
 Praeterea tutam sedem sibi fixerat hostis
 Castraque munierat pinnis, atque aggere circum,
 Et fossis et aquis praesae sub moenibus urbis.
 Torvum onus a vallis etiam Catapulta minatur
 Plurima in exitium flammās et fulmina mittens.
 Qua tentet ratione aditus obiectaque claustra,
 Fosfarumque moras multique pericula valli,
 Lustrat equo Carolus. Miratur inertia corda
 Non aequo dare se campo, sed fidere castris,
 Quis nec eques quicquam, nec barbara copia profit.
 Agminibus binis, dextram qua Porteus alam
 Hostis habet, Joalam qua pertinet inde sinistra
 Ordināt incursum. Marti informatur arena
 Horrida, virtutis spatium fatale, micantum
 Area. Stat leto finis, stat semita vitae
 Muneribus descripta suis. Durumque cubile
 Et tumulum par pulvis habet, somnumque necemque
 Sors eadem; similis juvenumque Ducumque Palæstra,
 Orbita militiæ, votis obstricta triumphī
 Vel Sveco, vel Mosce, tibi latura pudorem.
 Hoc Rex in fato: "Juvenes, ait, arma parate
 "Et mecum ingentem fortes aquirite laudem,
 "Quam meminisse juvet, longumque extendere in ævum.
 "Ne metus a numero castrisque ingentibus obstat,
 "Praestamus spatio. Damno est nimis esse potenti.
 "Inveniet virtus veniam. Plus numina curant.
 "Qui paucis vicere. Amplas en! inter habetur
 "Hostis opes pauper. Per prisca exempla Gothorum
 "Ite alacres et erunt requies hæc moenia fessis."
 Nec plura effanti data tesfera: *numine Divum*
 Martis erat Sveci, facibus super aethera binis
 Coniectis, juvenum cum provocat arduus iras.
 Vix ardens miles saevum capit osibus ignem,

Horrida cum cantu tuba Martem accendit utrinque.
 Pugnam ineunt. Sumtis invadunt undique telis
 Fulminei Mavortis opus. Flammantibus aether
 Verticibus bombisque dolens natura laborat.
 Terra, ferae, montes longe, et mortalia corda
 Concusso tremuere polo. Procul ignibus istis
 Rupe sedens pastor commoto cardine caeli
 Extimuit mundo fatalem instare ruinam.
 Ingeminant diras latura tonitrua mortes.
 In partes elementa ruunt. Spectator ab alto
 Fert Deus armatas hiemes in proelia Sveco.
 In pronas conversa nives brumamque cadentem
 Carolidum legio, qua se munimina tendunt
 Contra, implet fossas vellitque immania dorso,
 Atque instat vallis, rimas faciente ruina.
 Saevit amor ferri, juvenisque in limine vitae
 Funera permiscet senibus, durumque tributum
 Persolvit fato. Nil prodest ordo vel ætas.
 In cumulum strages crescunt et plurima caedes
 Defendentum armis aditus inque arma ruentum.
 Parte alia Carolus pugnat metuendus in armis
 Atque oculis Zarum numerosa per agmina quærens
 (Namque abiisse latet) spoliū moditatur opimum.
 Una salus animusque suis, successibus instans,
 Terribilis facit ense viam validasque Phalanges
 Perrumpit. Macedum mutato nomine dicas
 Heroëm Gothicis ferro concurrere signis.
 Cernere erat Moscum dubitantem obfistere fato
 Nec rabiem ferri tempestatemve ferentem.
 Excutitur campo. Fit jam concursus ad amnem,
 Effugium tutum via qua pavitantibus offert.
 Heu spem fallacem! fessos, quibus hasta pepercit,
 Pons onus indignans mergit. Fit piscibus esca,
 Qui modo miles erat. Quot scuta et tela virorum

Circum fluctus agens et fortia corpora volvit!
 Dum miser immiti legans convicia ripae
 Nec quicquam implorat pretium moriturus ab armis:
 Cetera turba, fugae cui spes erat omnis adempta,
 Oppositos inter currus revoluta casasque
 Militat atque suae suspendit fata ruinae.
 Carolus ut sensit saevam increbescere pugnam,
 Subsidio properat ducens sua numina secum.
 Invadit medios. Collem per tela, per enses
 Occupat hostilem subjectaque castra coercet.
 Tum Mosco cecidere animi. Stupor omnia turbat
 Pesinus in dubiis augur. Jam terror et error
 Ultima testantur, nec constant firma regentum
 Imperia. Immistos videas vulgumque Ducesque
 Et rapidos currus, equitum peditumque catervas
 Turbine in immenso. Prenit indigesta ruentes
 Copia, nec sese vacat ostentare, nec hostem
 Noscere. Sic subitis Rusi Svecanaque pubes
 Confluxere globis, cum post tot damna necesque
 Funereis signis Carolus majorque fesusque
 Mentibus occurrit. Jam Dux Croy quaerit asylum,
 Quod dare convenit. Vicibus mox proximus illi
 Dolgeruki sequitur, quos quando adversa vocarent,
 Et juvenum et rerum Zarus dedit esse Magistros.
 Itur ad exemplum Sociis. Ignobile vulgus,
 Quique movent illud, juvenesque Ducesque minores,
 Adveniunt. Supplex quantum mutatus ab illo,
 Qui nuper casus ibat trux hostis in omnes!
 Tela globosque Gothum nimium sibi dura fatentes
 Dum positis armis pacem pro Marte paciscunt:
 Fortuna motus, nolite, ait ille, timere
 His precibus veniam damus et miseresчимus ultro.
 Signa Duces posco, nostri documenta laboris
 Devictique hostis. Vitam pro munere dono

Et gladios. Zaro reduces vos dicite vestro,
Ut vici bellis, animo sic vincere velle."

Alter pars pugnae restabat. Parte sinistra
Hostis adhuc dextro lateri letalis inhaeret
Carolidum, sed qui, pariter quatiente ruina,
Mox nutans vanum abrumpat cum luce furorem.
Nocte intra hostilem stat uterque exercitus arcum.
Hinc sermo est virtus, seriesque exacta laborum.
Materies illinc spes lapsa et casus acerbus,
Bella modo accusante Scytha, modo faeva minante,
Devictus veluti post ardua proelia taurus
Stat procul et pugnax irasci in cornua tentat.
Dum dubii pendent, et quae metuenda relinquant,
Et quæ tuta petant, atque est timor omnibus unus:
Mane, ecce, ad Regem, qui sese accinxerat armis,
Dux reliquæ turbæ venit quoque Weidius orans
Et pacem reditumque suis, specimenque favoris,
Antea quod victis dederat. "Tibi, Carolus inquit,
Quod petis, annuimus, ferrum modo, castraque et arma
Esse recorderis spoliū pretiumque meorum.
Et tu cum Ducibus disces, capte hospes, Amicis,
Esse Gotho cordi mores humanaque jura."
Sic ait, et scenam cedendo exercitus implet.

Dicite jam Pæan! o jam bis dicite Pæan!
Carolidæ invicti. Victus nam Moscus abivit
Post stragem ingentem castris opibusque relictis.
Egressa est fortuna modum. Suprema tenetis,
Quæ fuerat sperare nefas. En quicquid honorum
Mars habet et tanti felix fiducia coepti
Largiri potuit, vestrum est. Hoc, Svece, triumpho
Stas Satur atque audes veteres contemnere laudes;
Qualem ego crediderim clarum Marathone stetisse
Grajugenam, validos cum Persas fregerat armis.
Sub quocunque die, quocunque es sidere mundi,

Extollas tantum tanta virtute tropaeum.
 Pellæo juveni Tyrus expugnata labavit,
 Et Mutinam fortes tandem fregere labores:
 Non victam se urbs parva stupet. Tormenta minæque
 Conclamata silent. Stant propugnacula Narvae,
 Stant salvae turres, Capitoli immobile saxum
 Quale stetit, Gallos duros abigente Quirite.
 Servati gaudent cives, animumque suorum
 Commemorant, Regemque ferunt, quo vindice rerum
 Ipsa sibi tandem potuit Bellona timere.
 Romulidae Cannas: Narvam quoque clade notavit,
 Magnanimus Carolus, sed clade decemplicis hostis,
 Quem cum acer fudit, *tres uno contudit ictu.*

Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie
och Antiquitets Academiens Dagbok,
den 18 Martii 1794.

Som Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Akademien i år, lika som de tvenne nåstlidna, saknade tillfälle, att i offentlig sammankomst fira minnet af sin inrättelse; beslöt Akademien, att genom följande kungörelse meddela Allmänheten underrättelse om de förledit år inkomne Tåflings-skrifter, om det omdöme, Akademien öfver dem fällt, och om de Ämnen, Hon för innevarande år till tåfling framställer.

Academien hade förledit år, såsom Prisfrågor upgifvit:

Uti Historien: *Afhandling om Svenska Bergverkens tillstånd och öden ifrån äldsta tider till Konung Gustaf I:s*. Akademien har i detta ämne icke emottagit mer än en Skrift, med Valspråk: *See him from nature rising slow to art*; men funnit Författarens flit och skicklighet förtjent, att med högsta Priset belönas. Författaren är Herr *Johan Erik Ångman*, Aufcultant i Kongl. Bergs Collegio.

Uti lärda Språken åskade Akademien, *Undersökning på Latin, om den vinst, som tilflöt Svenska Vitterheten under Drottning Christinas Regering*. Tvenne Förfök: N:o 1. med Valspråk: *Redeant Saturnia Regna*. N:o 2. *Quin age majorum, juvenis facunde, tuorum Stande super titulos et*

avitæ laudis honores, hafva inkommit; men bågge få beskaffade, att de icke kunnat belönas.

Uti Antiquiteterna: *Afhandling om de förnämstes lefnadsfätt i Sverige före Konung Alberts tid*, har en Skrift blifvit inlemnad med Valspråk: *Terra antiqua potens armis et ubere glebæ*; hvilken icke upfyllt Academiens önskan.

Uti Inscriptions-och Sinnebilds konsten, hvaruti Academien åstundat: 1:o *Förslag till Inscription på Latin, öfver Kongl. Myntet, i anledning af senaste reparation.* 2:o *Förslag till Minnespenningar öfver Sveriges namnkunnigaste enskilde personer ifrån Drottning Margaretas till Konung Gustaf I:s tid*, hafva sex försök inkommit: N:o 1. med Valspråk: *Præstat otiosum esse quam nihil agere.* N:o 2. *Difficilia quæ pulcra.* N:o 3. *Gutta fortunæ præ dolio sapientiæ.* N:o 4. *Il regarde la gloire et non pas le danger.* N:o 5. *Melior stili pars, quæ delet, quam quæ scribit.* N:o 6. *Est quoddam prodire tenus, si non datur ultra.* Bland hvilka Academien icke sett sig i stånd, att något kunna belöna.

Med Konungens Nådiga bifall, framsätter Academien för innevarande år, följande Tåflings-ämnen:

För det Historiska Priset: *Afhandling om Svenska Silliskets öden ifrån de äldsta tider intill Konung GUSTAF I:s antråde till Regeringen.* Priset är en Guldmedaille af 26 Ducaters vikt.

För Priset i främmande Språken: *Undersökning på Latin, om den vinst, som tillföt Svenska Vitterheten under Drottning CHRISTINAS*
Re-

Regering. Priset en Guldmedaille af 26 Ducaters vigt.

För Antiquitets-Priset: Critisk underfökning om den i Kongl. Mynt-Cabinettet förvarade Penning, som framlidne Askesför *Keder* hänfört till ODENS tid. Priset en Guldmedaille af 15 Ducater.

För Priset uti Inscriptions-och Sinnebilds-Konsten: 1:o Förslag till Inscription på Latin, öfver Kongl. Myntet, i anledning af senaste reparation. 2:o Förslag till Minnespenningar öfver Sveriges namnkunnigaste enskilde personer ifrån Drottning MARGARETAS till Konung GUSTAF 1:s tid. Priset en Guldmedaille om 12 Ducater.

Tåflings-skrifterne böra inom den 20 Januarii 1795 till Akademien infändas, försedde med Valspråk och förseglade namnsedlar. Hos Academiens Secreterare kunna de obelönte Skrifter återbekommas, då deras Valspråk eller andra såkra kånnetecken upgifvas.

Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie
och Antiquitets Academiens Dagbok,
den 17 Martii 1795.

Som Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Akademien icke heller i år ågde tillfälle; att efter Stadgarnes föreskrift i offentlig sammankomst inför Allmenheten göra redogör för de Pris-Skrifter, som under det förlidna årets lopp inkommit, och upgifva de tåflingsämnen, hvilka Konungen för det ingångna fastställt; beslöt Akademien, att uppfylla denna pligt genom följande kungörelse.

Academien hade det förflutna året till Prisämne framställt:

Uti Historien: *Afhandling om Svenska Sillfisket ifrån de äldsta tider intill Konung Gustaf I:s antråde till Regeringen.* En Skrift har häröfver inkommit, med valspråk: *Turpe est Regum facta ignorare, suaque in Patria peregrinum esse;* hvilken, såsom ofullständig, icke kunnat till granskning uptagas.

Uti Lärda Språken: *Undersökning på Latin om den vinst, som tillflöt Svenska Vitterheten under Drottning Christinas Regering,* har ett Försök blifvit inlemnadt, med valspråk: *Virtutem Doctrina parat, natura ne donet,* hvilket icke kunnat af Akademien belönas.

Uti Antiquiteterna: *Critisk Afhandling om den i Kongl. Mynt-Cabinettet förvarade Penning, som framlidne Asjesfor Keder hånfört till Odens tid,*
har

har Academien emottagit en Skrift, med valspråk; *Nulla adversus veritatem valet præscriptio*; hvilken Hon funnit få svarande mot sin önskan, att Hon tillagt den samma stora Priset. Författaren är Medicinæ-Doctoren Herr Anders Blad.

Uti Inscriptions-och Sinnebilds-konsten, hvaruti Academien åstundat: 1:o *Förslag till Inscription på Latin, öfver Kongl. Myntet, i anledning af dess senaste reparation.* 2:o *Förslag till Minnespenningar öfver Sveriges namnkunnigaste enskilde personer ifrån Drottning Margaretas till Konung Gustaf I:s tid, hafva 5 Förfök blifvit insända:* N:o 1. med valspråk: *Stultus est, qui fructum arborum spectat.* N:o 2. *Laus nova nisi oritur, etiam vetus amittitur.* N:o 3. utan valspråk. Vid in- tetdera af dessa 3. Förfök har någon Inscription öfver Myntet varit bifogad; och innehöllo de för öfrigt, i ställe för uppgifter till Minnespenningar, endast Latiniska sentencer, utan sinnebilder och omskrifter; uppfyllande således icke hvad Academien åskat. N:o 4. med valspråk: *Invidiam vivis parit, non præmia, virtus; post mortem cineri gloria fera venit.* Och N:o 5. *Virtusque loquendi materia est.* innehöllo väl de fordrade uppgifterne; men Academien har icke funnit dem åga den förtjenst, att de kunnat belönas. Ännu ett Förfök i detta ämne med valspråk: *Solet sequi laus, cum viam fecit labor,* har väl inkommit, men långt efter den föreskrifna tiden; hvarföre det icke kunnat till granskning företagas.

Med Konungens Nådiga tillstånd framställer

ler Academien för nu ingångna år, följande Prisämnen:

I Historien: *Afhandling om Svenska Sällskapet ifrån de äldsta tider till Konung Gustaf I:s antråde till Regeringen.* Priset är en Guldmedaille af 26 Ducater.

I Lärda och Främmande Språken: *Äreminne på Latin eller Fransyska öfver Hugo Grotius.* Priset en Guldmedaille af 26 Ducater.

Uti Antiquiteterna: *Underfökning om beskaffenheten af de verldsliga Ämbeten, som omtalas i Nordiska Handlingar före Folkunge-tiden, samt de dem åtföljande skyldigheter och rättigheter.* Priset en Guldmedaille af 15 Ducater.

Uti Inscriptions och Sinnebilds konsten: 1:o *Förslag till Inscription öfver Kongl. Myntet, i anledning af dess sednaste reparation.* 2:o *Förslag till Minnespenningar öfver Sveriges namnkunnigaste enskilda Personer ifrån Drottning Margaretas till Konung Gustaf I:s tid.* Priset är en Guldmedaille af 12 Ducater.

De Författare, som i dessa ämnen vilja täfla om belöningen, böra inom den 20 Januarii 1796 till Academien infända sina Skrifter, försedde med valspråk och namnsedel. De Skrifter, som icke kunnat belönas, återfås hos Academiens Secreterare, då såkra kännetecken derå upgifvas.

S v a r

På Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Academiens *Fråga*: Vid hvad tid och på hvad ort, det i Kongl. Svenska Cabinettet förvarade Guldmynt, hvarom framledne Aslesforen *Keder* skrifvit en Afhandling, troligen blifvit flaget?

Författadt af

ANDERS BLAD,

Medicinæ Doctor.

Och af Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Akademien med stora Priset belönt år 1795.

Nulla adversus veritatem valet præscriptio.

RUINARD.

Det välmenta nit, som våra Antiquarier af 1600:talet ville visa för Fosterlandets utmärkt hederliga ålder, frambragte jemte mycken fanning et och annat irrblofs-uti snilletts verld: Man kunde icke länge tro at Adam bodt på Kelkestad, Charon med sin färja legat vid Elfkarleby, Vandalerne härstammat ifrån Vendels socken och Alanerne från Åland; men på denna falska rigtning följde snart en ännu sämre, hvarunder man förvände tekningen utaf en Kyrkogafvel på et mynt til *Pipini* namn och las fransyska uppå Aspo runsten. Änteligen tycktes all ting stadna i en maklig

tve.

tvekan, som, då den blandar alt, uplyser intet. Skild från dylik fördom och villfarelse, har Kongl. Akademien befalt förnyad undersökning om ett fallfänt och märkvärdigt mynt, som säges hafva blifvit funnet i Svensk jord. Kännare af faken kunna väl ej fordra att ett så fullkomligen oläsligt mynt som detta är, skall till sin präglings tid och ort med en oöfverlig visshets grad bestämmas; men då detta ännu dels blifvit anfedt utaf granskare såsom en gåta, på hvars utredande man icke borde lösa lifvets bättre användbara flunder, dels varit likasom en stöfsten för mån af ypperligt snille, skulle jag ej våga ett försök till des förklaring, om jag ej ansåge för en skyldighet, att äfven efter min förmåga bidra till de visas ändamål, som icke låter vinnas genom snillet's öfverdrift, utan i den mån förklaringen är grundad uppå säkra uppgifter. Om i brist utaf urkunder, jag nödgas ståda min, uppå Historiska fragmenter: och äfven gissningar mig blifva oundvikliga, vill jag endast nyttja des såsom anledningar till bättre grunder; men för ingen del antaga den förklaring, som jag finner stridande emot en enda säker uppgift.

Med Kongl. Academiens tillåtelse, får jag, enligt min fattningssägelse, lägga till det förelagda ämnet, ännu den tredje frågan, eller *öfver hvem man slagit detta mynt*; emedan, på utredande häraf, beror uplösningen af frågan *när och hvar* det samma blifvit slaget.

Min första undersökning blifver: Om detta mynt är Svenskt? Des gammalmodiga utseende

seende tyckes visa att i fall det vore sådant, borde det hänföras till våra äldsta mynt; men vi hafva få bristfällig underrättelse om mynt hos oss i äldsta tiderne, at det säkert blefve et orimligt företagande, om någon uti sådant mörker ville famla efter detta. Svenska Mynt-Historien, långt ifrån att med sin sackla sprida ljus till dessa långst förflutna tider, kastar blott ett dunkelt sken på våra första Christna tidehvarf.

Af publika handlingar är Calmare Reces den äldsta, som innehåller något om vårt mynt: och den förtäljer endast sådana vidtagna mått att, såsom orden lyda: *hålla myntit oppe meth a)*, som tyckes röja att myntningen förut ej hunnit vinna stadga.

Bland våra äldsta Lagar, omförmåler Upplands Lagen: *Päntri örtug och Snödhir penningar b)*; Äfven nämnes i Västgötha Lagen *β)*: *Örnavingä*, af hvilka en har svarat uti värde emot 18 af våra gamla penningar. Alla dessa hafva tvifvelsutan varit mynt, men icke lika säkert hos oss blifvit präglade i hedna tiden eller innan 9:de århundratalets slut; ty mycket ovist år, om här har funnits någon skrefven Lag förr än under ERIC den förhelgades Regering *c)* och aldeles icke troligt, att

VII DEL:

G

de

a) Bih. till de två Sv. Rimkrönikor af *Hadorph* p. 324. Art. 12. Härvid står i *Kong Hanses Krönike* p. 19: som det tilforn veret haffver; men, att förtiga annat, år ju *Hadorphs* afskrift, hvarest denna *parenthes* ej finnes, *ex originali*.

b) *Manh. Balk* fluk I: *Jorda balk* fl. I:

β) *Tingm. Balk.* fl. XV.

c) *Rabenius de fat. Litt. Jur. com. p. 92.*

de flucker, hvarest desse mynt omnämnas, äro oförändrade från Viger Spaa och Lumber *d*). Den förre lefde troligen vid början utaf 900-talet *e*) och Lumber, fastän jordad som en hedning, har icke desto mindre kunnat lefva ungefärligen vid samma tid *f*). Dessutom äro omförmälte Örnavingar, efter all anledning, slagne uti Tyskland.

I alla våra gamla Lagar nämnas såsom böter: mark, öre, örtugh, pening; men då af flere Lagens rum befinnes, at denne mark med dess fördelning ej alltid varit våra varors måttstock, utan att ock Lagen oftast funnit nödigt till att jämka viså klådes-perfedlars värden *g*) efter åldern af hemtamda kreatur; då tillika är bekant, att man fordom kallat en vis gifven tyngd utaf myntadt guld och silfver för ett öre *h*), har man nog anledning att anse vår i hedendomen brukliga mark, såsom andra folkflags, då förtiden brukta marca, håldre för en vigt och numerairt än egenteligen kalladt mynt.

§. 2.

Af Historiske författare har *Rimburtus* först berättat om befinteligt mynt hos oss; då den

d) Föret. till Upl. och Vestgöt. Lag. *Nehrmans* Inledn. til th. Sv. lur. Pr. civ. p. 49.

e) *Mesfenii* Scand. Illustr. T. I. p. 69.

f) *Wilde* Sv. Besk. Lag. Grund. &c. p. 57 seq. *Rabenius* de Ant. V. G. Legif. p. 14, 15.

g) *Stiernhök* de Jure Svion. vet. p. 134.

h) *Berch* om Sv. Myntets ålder, p. 7. *Hichesi* Lingv. Vett. Sept. Thes. T. I. p. 109 - 111. *Bircherod* Specimen Ant. Rei Mon. Dan. p. 6-7.

ne Auctor, i anledning af Konung *Anunds* här-färd, kommer att förmåla om de stora penning-skatter, som ryktet tillagt Björkö, i) styrker han få litet detta rykte med bevis, att han endast säger: att Birka lösen blifvit erlagd uti *sölf*: och att efter ytterligare förfök af fienden till penningars erhållande, skall den hafva fått anvisning på de Slavers land, med hvilket Birca stod vid denna tiden i förbindelse k). I nästföljande Capitel, sätter väl *Rimburtus* ut ett tydligt nam (denarier) på mynt, som enligt Friburgs testamente blifvit ifrån Björkö öfverskickade till Dorstad; men, emedan desä voro gängle i Ostfrisland, såsom samma Auctor vidare förmåler, finner jag ej sannolikt, att de hafva varit Svenska. Denne Auctor gifver oss för öfrigt blott anledning till att tänka uppå Curland, Cöln och Preussen l), såsom de förnämsta ställen, ifrån hvilka vi, på denna tiden, kunnat få vårt lilla penninge förråd.

Våra sager brista äfven i bevis på inländskt mynt i hedna tiden. På de ställen utaf dem, som hafva något sken af hednisk ålder och hvarest fråga synes vara om ett prägladt mynt, förekomma endast orden: *Fee* eller *fie*, som betekna all slags egendom: *Laup*- eller *Kaup eyrir*, hvilka svara mot Lös-ören och köpskillingar: *Mork gulls*, åtminstone lika lämpeliga på en vågen som på en råknad mark: *Gullhellur*, hvilka snarare utmärka planfar än ett verkeligt mynt. Då man yttrat sig i något

G 2

mer

i) Vita Ansgarii p. 14.

k) Helmolds Chron. Slavor. lib. I. cap. 11. *Messenius* l. c. p. 26.

l) Rimburtus l. c. p. 38. 112.

mer bestämnda termer, skrifves merendeis tillika om en utländsk resa eller Vikingsfärd; således kommer icke *Hervods gullfiod m)* för en dager, innan det berättas att hon varit upå Vikings färd. Först efter sitt besök hos Konung Ella sade Rfr. *Eg hefi nu nogan Kaupcyrir n)* och om Sjodur, efter hvilken penningpungar blifvit kallade, heter det at Han: *ny kommin ur Austurvege hafde keipt Kongi dyr gripi o).*

Utan ofanfärdighet kan jag ej antaga för en afgjord sak, att de så kallade Ejr penningar, hvarom *Sturleson* förmåler *p)* at de blifvit såsom skatt nedlagde i Kung *Ingves* grafhög, verkligen varit inhemskt kopparmynt. En så tidig kopparmyntning, som man härmed vill bevisa, kan ej sannolikt förnas med den gifna början utaf koppargärningen *q)* jemte andra ännu snarare påtänkelige yrkens sena uphof och vidtagande hos oss. Så mycken odling redan denna tiden, som den tycks ådagalägga, står ock icke väl till samman med den flere års okunnighet om Regentens död, som *Sturleson*, på samma ställe, tillagt våre Landsmän. Då ej någon enda af dessa, genom enkom dertil gjorde gluggar, nederlagda skatter, öfverblifvit grafven och förgångelsen, kunde, med behållande af våra

m) *Hervara sagan* p. 105 & 86.

n) *Gótrik och Rolfs Saga* p. 53. Konung Ella, som här omförmåles, har desutom kunnat vara den som lefde uppå 900:talet; se *Tyrelli Tab. Chronol. ap. Hiches. l. c. p. 184.*

o) *Hervards Saga*, p. 3, 11.

p) *Inglinga Sagan*, cap. 12. *Heims Kringla*, p. 12.

q) *Wallerii Hist. præp. num. in Svec. Aercor.* p. 8.

våra håfder i sin helgd, desfa *Sturlesons* så kallade Ejr-penningar anses såsom Synonymer med de *Laufan Eyri*, hvilka nämnas uti början af *Capitlet*, och man deraf vet at hafva verkligen utgjort *r*) *Yngve Freyers* skatt i tiden. Men om *Sturleson* ej varit fri ifrån ett vanligt fel hos hans samtida, att nemligen inflicka nya tiders bruk i fordna tiders håfder, hafva sannolikaft hans Ejr-penningar, varit samma som de uti XII:te seklet kallade *Erxpenningar*, hvilka då för tiden gingo öfver alt i *Göthalandet* och ännu af rost anlupne, finnas under jorden *s*). *Ejri* eller *Ejre* har, mig vitterligen, under hedendomen aldrig någon sin beteknat koppar, men väl öre, och *Latino-Barbari* gåfvo sedermera *ora* namn af *aereus t*). At åter fluta til denna bemärkelse deraf att *Sturleson* nämner sina Ejr-penningar genast efter *gullino* och *silfreno*, äfven som *Lampridius* har *pecunia*, som skall betyda kopparmynt, på ett ställe genast efter *aurum & argentum*, sådant förutfattar en aldeles ohörd harmoni ibland de lärda. Af historiske och diplomatiske upgifter är bekant *u*) att kopparmyntet här i Riket med Regeringens tillåtelse ej blifvit slaget förr än i Kung **GUSTAF ADOLFS** tid.

I

r) Upsala ödet, som *Yngve Frey* inrättade, bestod till någon del af desse *Laufan Eyri*, se *Yngl. sagan*. I, c.

s) *Ziervogel de re nummaria* P. I. p. 34, 35.

t) *Ora* an auld Saxon word, and signifies metall, like as brass or gold; and moreover in auld teimes it was ane peice of untzied siluer or gold! *Skeneus de verborum significatione* ap. *Hiches*. I, c. p. III,

u) *Ziervogel*, *Hist. Veckoskrift* 5:te arket.

I den delen af Sámunder Eddan, som bår namn af WoluSpa x), låser man om Afarne: *Aud Smydudu*; detta hafva någre velat få uttyda att *de slagit mynt*. Andra hafva håldre få förklarar det; att *de smitt clenodier y)*. Men *aud* betyder åfven annan egendom och år aldeles utelåmnadt utaf *Sturleson* på det ställe af hans Edda, hvarest samma sak beskrifves; i des ställe står det å sistnämnde ställe: *thar til smido their hamunar och tong z)*. Smida och deraf härledda ordet *smid* tages uti Eddan i få vidsträckt mening och tillägges där få skilda ting från mynt, at det heter om Alfauth: *Han smidadi himin ok jord*, samt a) om Bores Söners tiltag at formera berg af Ymes ben; *mikil merki ero thita ok mikil smith*.

Hvar och en som utan fördom låser uti *Ægis druka b)* och *Thryms Qvida*, at Tyr fått ingen penning utaf Loki, och Jötna Syfter utaf Thor bekommit *skell fur skillinga*, låser finna desfa talesätt poetiska samt anse desfa mynt från heden tina såsom blott anachronistiska. Denna Edda år ju sammansatt af dikt och traditioner, samlade af okänd hand på oviss tid, och lämnar åfven uti andra stycken tydeliga spår af Christna tider c). Lokes penning kan

x) Utgifven af *Resenius* 1665 stroph. 7:de.

y) *Keder Numus aureus antiq. &c. Othini p. 72. Berch. l. c. p. 19.*

z) *Góranssons Edda*, p. 26,

a) *Idem l. c. p. 20.*

b) *Edda Sámunder Hins froda*, p. 168, 198. Stroth. XL. XXXII. Vita Sæmund. Multiscii A. Arna Magnæo, *ibid.*

c) *Hynlla-Liód* str. XXVI, *Solar-Liód* str. LXXXI, III, V.

kan följakteligen ställas uti bredd med *Leitharsteinen* (kompass) i *Landnama Sagan d)*. Schillingar, som ännu uppå många ställen i Europa icke äro verkliga mynt, voro utan tvifvel fördom uppå Island, hvarest man betjent sig utaf fisk till skiljemynt, äfven nominala *e)*. Skola de betraktas endast såsom verkliga mynt, blifver det omöjligt att förklara, huru Nordiska Scribenter, utan uppenbar ofanning, kunnat omförmåla schillingar af gull *f)*, såsom tagne uti länder, hvarest vitterligen ingen präglad schilling fanns vid den utfatte tiden och aldrig någon utaf guld. Hvarken i Kong *Johans* eller ock den förste *Edwards* Mynt-förordning nämnes schilling ibland delarne af Sterlings myntet *g)*. Och om, enligt en trovärdig underrättelse *h)*, desse hafva fått sitt namn af Bernhard Schilling, hvilken låtit slå de första utaf dem, i Grefve *Didrichs* tid af Aldenburg *i)*, i Preussen, kan ej deras ålder räknas i trån längre tid tillbaka än från året 1335.

§. 3.

Yppersta beviset, som man kunde uppte på ett inhemskt mynt från heden tida, vore utan

d) Skalholttska uplagan, p. 4.

e) Numif. Angl. Sax. & A. Dan. ill. ab A. & c. Fountaine ap. Hickel. l. c. p. 109 - 11. cfr. *Aræ Preft Froda* Schedæ, p. 11.

f) Norrlandiska Chronican, tr. på Wifingsborg, p. 26

g) *Warui* Antiquit. Hib. p. 157.

h) *Schützers* Historia Rerum Prusicar. p. 68.

i) Aldeigeborg och Aldeiborg, bekant i våra sager; se Heims Kringla, T. I. p. 318. II. p. 74. *Hervara Sagan*, p. 66. låg uti Gardarike; men Aldenburg var en beryktad stad uti de Slavers land. *Helmoldus* l. c. p. 55.

utan tvifvel, att ådaga lägga något dylikt, funnet af trovärdigt folk i en ätte-kruka; men få ögonskenligt bevis har man hit intills förgåfves efterletat. Det silfvermynt, som låg uti en kruka och dådan uptogs i Kung CARL XI:s egen höga öfvervaro, ifrån en af de vid Upsala belågne ättehögar, var tydeligen Romerskt *k*). Lika få det som ännu förvaras uti Lundska Cabinettet *l*). Den Ridderstjernska penning, som skall hafva funnits här i Stockholm och hvilken *Peringsköld m*), utan att beskriwa, föregifver hafva varit Konung ALARICS, var förmodeligen inarare ett Romerskt *n*), Macedoniskt *o*) eller Thraciskt mynt, än utaf en Svensk tillverkning.

Ibland mynt, som icke få förvarade, blifvit fundne i Svensk jord, och i synnerhet de 4000, hvilka 1739 funnos uti Västergöthland *p*), igenkännes många för Kung KNUTS St. ERICS söns: och gifva all anledning, att förmoda det de här i Riket blifvit slagna. Mindre giltig deremot är den anledning till en slikt förmodan, som man tagit sig af namnet *Aulfets*, hvilket låses mellan orden *Svein* och *Fruti* på et mynt tillågnadt Konung E-
Arid eller *Ulfson* uti Danmark. Efter denna
 hypo-

k) Rudbeks Atlant. T. III. p. 99, N:o 6.

l) Lagerbring, Kongl. Sv. Vitt. Acad. Handl. 4 del. p. 22,

m) Annot. in Vit. Theod. p. 263.

n) Berch de num. Got. extra patr. p. 8.

o) Eccardi Ep. de num. quib. expl. diff. N:o 3. *Cimel Austr. Vind.* P. 2. Tab. I.

p) Benzellii Brevväxl. p. 299. Canc. Råd. Adlerbeths Betänkande häröfver.

hypothese *q*) skall genitivus Aulfiets utaf namnet *Ulfr* här nödvändigt fyfta uppå Sveriges Konung OLOF, (Skötkonung) som på långt håll slågt med omförmålte Sven, kunnat kallas för Hans *Frnti* eller frände; men om denna Etymologie har för öfrigit sin riktighet *r*), gifver den åtminstone få vida skål till en aldeles stridig mening om myntets präglingsort, som *Ulfr* hos oss alltid var ett annat namn än *Olof* *s*). Konungen i Sverige var ock ej den ende utaf detta namn, som kunde kallas för Sven Ulfsons frände, utan Olof Haraldsson i Danmark var ju äfven uti närmare led hans frände *t*). Omförmålte Sven hette väl tillika Magnus *u*); men aldrig hafva tvänne förnamn blifvit så åtskilda uppå ett och samma mynt ifrån hvarandra såsom här förmenes hafva skedd. Detta mynt är, efter all anledning, Konung Magni (Godes) som var Son af Olof Haraldsson och Alfhild. Han hade någon tid anledning att uppå sit mynt erinra sin oroliga medtåflare om Dets slågtskap med hans fader, med dets deraf beroende arfsrättighet till Danska thronen; men det skulle hafva varit utan ändamål och mot alt vedertaget bruk, att derå antekna Svens förvand-

q) *Keder de num. Runicis Comment, ad nom. Aulfietz.*

r) *The Collect. of the Hist. of Engl. by S. Danyel p. 14. Spelman Aelfridi Magni Vita. annot. ad T. 3. N:o 15.*

s) *Celsus de monum. quibusdam Runicis Epist. ad Amic. p. 16.*

t) *Ad. Bremens. Hist. Eccles. ed. Severin. Lib. 2. cap. 54.*

u) *Bring, Monum. Scanenſ. Vol. II. p. 79. seq. Bircherod Spec. Ant. R. Mon. p. 48. seq.*

vandskap med det Svenska Kungahuset. Ännu mindre rimligt är, att tro det Myntmåstaren på detta mynt har utmärkt någon utaf sina egna fränder.

Förbemålte slutfats är ock mycket lösligt dragen utaf namnet *Otar* och en fogel på ett mynt, som man har tillagt Konung Ottar Vendilkrake (Eigilson). Kan väl vara, att denne Konungs förnamn hos oss fordom skrivits *Otar*; ehuru sådant icke kommer öfverens med våra äldsta Häfde-tecknares anteckningar x). Möjligt vis har ock en fiende tillåtit sig ett oanständigt skämt med denne Konungs ärfda tilnamn, som annars ej betydde någon *Kråkay*); men jag kan ej föreställa mig, att hans egne underfåtare, med denna fogel velat alludera på en ålskad Konungs rysliga begrafningsfått. Ottarer finnas nog desutom, på hvilka detta mynt, med mera fog, kan lämpas.

Uti omskrifterne på några mynt z), som blifvit tilerkände Konung Olof Svenske, har man trott sig igenfinna desto fåkrare bevis på inländsk myntning, som, utom namnet *Olaf* eller *Onluf*. myntnings-orten: *Situn*, *Siton*, *Sidei* m. m., som skall vara Sigtuna, dervid finnes utfatt; men desse vedermålen utaf Sigtuna och Konung Olof Svenske äro mycket jäf-

x) *Erici Olai* Hist. Svec. ed. Locc. p. 18. Benz. Mon. Eccl. P. 2. p. 69.

y) *Wilde*, Anmärkn. till Puffendorff 2 del. p. 175.

z) *Berch*, om Svenska mynt, pag. 16, N:o 3, 6. p. 17. N:o 8, 9, 11.

jåfvige, emedan utom Olof Haraldsſon, ſom hade anſpråk på Northumberland *a)*, och två-
ne uppå *Man* Regerande Olaver *b)* en Irlånſk
Konung vid namn *Aulaf* lefde uppå 10:de år-
hundra talet och åtminſt one för någon tid
uppehölt ſig i Northumberland, hvartil han
hade arfsrätt *c)*. Till detta Konungarike hör-
de fordom Lancaſhire *d)*, i hvilket landskap
låg *Sephton* *e)*. I det nu varande Northum-
berland ligger åter *Sethon* eller Segedunum,
ſom ej fordra ſtörre orthographiſk åndring
ån vårt Sigtuna behöfver, för att blifva lika
lydande med omförmålte myntnings-orters
namn. Att en mynt-inrättning varit på förſt-
nämnda ſtälle kan man ſluta af de, många
der upfundna Petri penningar. Deſa åro utaf
Spelman föreſtålda uppå en tabell *f)* jemte ett
af denne Aulafs mynt, dock utan den an-
märkning, att åfven det derſammaſtådes blif-
vit funnet; men man finner icke heller det an-
teknadt, att något enda! utaf de förmenta
Svenſka mynt, med förberörde omſkrift, har
blifvit funnet i Sigtuna eller hos ofs annor-
ſtådes ån vid Nåsby. Nyſs omförmålta Ros-
lags fynd *g)* beſtod till ſtörſta delen utaf ut-
ländſkt mynt, hvarvid det tycks förtjena en
an-

a) Nordlandiſka Chrön. p. 29.

b) *Cambdeni Britannia* in fol. p. 841 - 5. *Chronica Reg. Manniæ ad annum MCII. & MCCXXVI.*

c) *Warai*, *Antiqvit. Hib.* p. 131. *Tyrelli Tab. Chron.* ap. *Hich.* p. 184.

d) *Cambd.* 1. c. p. 113.

e) *Spelman*, *Vita Alfreði* in not. ad *Tab.* 3. N:o 8.

f) *Tab.* 5. N:o 22.

g) *Keder*, *Numi aliquot diverſi nempe Ol. &c.* p. 4.

anmärkning att uppå några ibland desfa tydeligen *h)* står: *Dyflin*, som utan tvifvel är Dublin och uppå andra sidan af de samma läses namnet *Sithric*, hvilket aldrig tillhört någon Svensk Regent, men tillhörde både far och son af den Irländske Konung Aulaf *i)*.

Otroligt förefaller mig att *Godvine*, hvilken nämnes uppå desfa mynt, har varit infödd Svensk och en Myntmästare i Sigtuna, Åbo, Irland, England, Norrige samt Danmark. Man har antagit som en regel, att betrakta alla på fransidorne af desfa mynt befintliga namn, såsom blott tillhörige Myntmästare; men denna regel torde tåla något undantag hos oss så väl som andra folkslag *k)*, hållt då, för öfrigit, på dem ej märkes någon nota Monetarii, eller en Myntmästare med dylikt namn vid denna tid är känd; men deremot man under samma namn allmänt känner sådana Magnater, hvilka jemte andra jura majestatica *l)* hade rättigheten att slå mynt. Följaktligen kan väl till ex. Gref *Godvine* utaf Kent *m)*, Konungens i England närmaste man, samtida och befryndad med *Sven Tyfveskågg*, *Knut* den store, *Olof Haraldson* och *Olof Skötkonung*, på hvilka allas mynt man läser nam-

h) Idem l. c. p. 248.

i) *Wavai* Ant. Hib. Cap. XXIV. *Tyvel*. l. c.

k) *Fountaine*, Numism. Anglo Sax. p. 169, 172, 178, 179, 181, cfr. Catal. lib. Msspt Angl. Sax. ap. Hickel. l. c. T. 2. le Blanc *Traité Hist. des Monnoys de France*, p. 57.

l) *Spelman*, l. c. de num. Saxon.

m) Biogr. Brit. T. IV. p. 2. seq. *Danyel*, l. c. p. 19. *Ad. Brem. Hist. Eccl.* p. 65.

namnet Godvine, hafva låtit prägla mynt för alla desse Nordiske Regenters räkning och uppå de samma blifvit nämnd. Men om Godvine enteligen här skall anses som Myntmåstare, är dock alltid mer antagligt, att han slagit sådana mynt i England, än att han i sådan egenkap har flackat af och an i alla omförmålda länder.

Om man kunde lita uppå någres uppgift *n*) att Kung Knut den store först har infört inlånsk myntning uti Norden; skulle icke denne Godvine hafva kunnat prägla alla Danska mynt, på hvilka han är nämnd, i Danmark; borde man derjemte tro, att Konung Knut den store ej låtit slå sit Danska mynt, förr än Han sjelf med alfvar återvände till sit fosterland, som skedde Anno 1026; skulle äfven deraf följa, att vår Svenske Konung Olof, som då redan var afleden, icke hunnit låta slå ett enda inhemskt mynt; men så allmän slutfats vågar jag ej draga af så vaklande premiser.

§. 4.

Konung Eric Månsöns Åbo örtug är det första silfvermynt, hvars legende utvisar att det blifvit slaget i Sverige — likaledes Konung Erics utaf Pommern Moneta Lundensis, det första guldmynt uti Norden och säkert slaget uti Lund. Denna stad hade redan uppå 900-talet och då detta mynt kom ut, sit eget mynthus *o*). Man idkade vid denna tid så ymnig tillfångst utmed Skånska flånderne, att den in-

brag-

n) Mallet, Hist. de Dannemarc, T. I. p. 73.

o) Bircherod, l. c. p. 57, 129.

bragte mycket guld i landet *p*). Sveriges drottning, den odödliga Philippa, som med egna medel förbättrade vårt silfvermynt, var ock nu i stånd, då grannars tåflan fordrade ett inlånskt guldmynt, att dertill upoffra sina Nobler, utan att kungöra det på myntet.

Bracteaterne af guld *q*) som tillägnas Konungarne Björn Ericsen och St. Eric, äro utaf kännare mistänkte för att vara understuckne. De kunna i alt fall ej anses såsom hedniska kvarlemningar. Efter all anledning har man hos oss, så väl som uti andra länder, tidigare slagit silfverpenningar än guldmynt. Håfderne intyga, att bland våre landsmän, Folkungar aldraförst förstått sig på Bergsväsende; de uptogo en och annan grufva, men vetterligen ingen bördig uppå guld.

Om våra mycket öfvermålda guldstreck under hedendomen har Tacitus *r*) haft skäl att fråga: quis scrutatus est? Man kan ock låmpa uppå oss hvad denne Håfdeteknare förmåler om Germanerna, att de ej mycket frågat efter guldmynt såsom fåga nyttigt uti deras ringa handel; men mycken öfverdrift var såkert i dens *s*) yttrande, som påstod att de gått så långt uti förfälskelse af guld, att det af dem har blifvit agtadt som aldeles intet. Til
veder-

p) Arnold Lubec. hos Robertsen i dets Hist. of Charl. V. Vol. I. p. 405.

q) Berch, Beskr. öfver Sv. Mynt, p. 14. N:o 1. p. 21. N:o 8.

r) De moribus Germanorum.

s) Ad. Bremens. l. c. p. 140.

vederläggning deraf, behöfs ej att anföra hvad dennes Scholiafles dervid anfört *t*) eller Rinarmalmen i Brynildas fkaldeqvåde, eller Sagornes beskrifningar på våra guldbesmidda tempel. Man må fast håldre öfvervåga de gammalmodiga guldringar, menfpan *u*) Talismans *x*), Amuleter och förgyllda offerkåril, som oftast funnits i Svensk jord, af hvilka Kongl. Akademien förvarar en betydlig del. Utan tvifvel har bland desfa faker ett och annat guldmynt *y*) åfven blifvit hembragdt genom Handlande, Hårjare och Våringar, samt åtminstone såsom smycke nyttjadt.

Af det som anfördt är, tilfammantaget, slutar jag, att man ej, utan våld, kan anse något, och i synnerhet ett guldmynt vara slaget här i Riket under hedendomen. Det Kederianska år få mycket mindre troligt Svenskt från hedenhös, som det har prågel uppå båda sidorne, då deremot vårt äldsta mynt förmodeligen hade den allenast uppå ena sidan. Utlåningar *z*), som enkom granskat Bracteater, komma deri öfverens, att åfven utaf desfa ingen enda blifvit slagen under hedna tiden: och deras höga ålder bevifes icke väl med en förment försigtighet hos Ättefäderne att förekomma

t) Scol. in Adam. Br. 1. c. N:o 85, N:o 66.

u) *Scheffer*, de trib. orb. p. 53.

x) *Bircherod*, 1. c. p. 22. seq.

y) Kongl. Vitt. Hist. och Ant. Acad. Handl. 1:sta del. p. 106.

z) *Olearii*, Isag. ad Num. Bract. p. 25. *Sperling* de Num. Bract. prima origine p. 78. *Leuchfeld* Antiq. Halb. p. 36. Marfeb. p. 16. v. *Ludewig* Einleitung zu Münzwesen, p. 73.

ma underflef (subæration) vid mynten; men det är afgjort af våre granfkarer och enligt med naturlig ordning, att enkelt mynt hos oss har varit äldre än det fammanfatta.

Jag torde åfven böra här uptaga en anledning, hvaraf man kunde fluta til Kederianfka myntets åldriga uprinnelfe hos oss, eller en befunnen likhet af figurerne på detta mynt och Odens attributer uti Eddana^a); men fådan likhet kan jag icke finna dem emellan. Således hade Oden efter Eddans upgift, tvåne korpar uppå fina axlar; deremot fef blott en fogel och, få mycket man kan fkonja, icke någon korp, fåftad uppå håflens bringa, fom är teknad uppå myntet. Odens Sleipner, enligt Eddan, flod på åtta ben och hade trenne ögon; men def föregifna bild på myntet har allenast fyra ben och, för profilens fkuil, ett enda öga. Fötternes olikå antal har man vål med den invåndning velat jåmna, at uti Eddan håft och karl fkal hafva blifvit fammanråknad; men någon olikhet blir åndå kvar, om icke man derjemte antar att Oden fjelf haft fyra fötter.

Odens uti Eddan omförmålte galt, Serimner, har förmodeligen, efter dylike fyrfötters vana, hållit fig vid jorden. Myntets vildvån deremot håller fig upref på tvåne ben i jåmnvigt, uppå ryggen af en håft i fkrift. Oden fjelf befkrifves uti Eddan fåfom en ålderflegen man med vördigt fåkagg: och uti yngre åren, med en casque; men på myntet förefålles
hans

a) *Keder*, Num. Aur. Othinum exhibens p. 10. seq. p. 81.

hans motsatta bild förutan skågg och hjälm *b*). Flere olikheter uti desla liknelser vore icke svårt att finna; men jag söker intet efter fel hos enman af storförtjenst, som först afhandlat detta ämne. Om han vid skymningen af sin dag, har snafvat på en slipprig bana, må den, som tror sig fjelf ofvikelig åtnjuta för-
måns rätt att honom klandra. *Keder* har ock ingenstädes uti sin afhandling påstått att detta guldmynt blifvit slaget inom riket *c*).

§. 5.

Vid Christendomens början i vårt land, hitbragtes genom handel med Naboerne åtikilligt utlånskt *d*) mynt, såsom Oumanskt, Gotniskt *e*) och Wismariskt. Desse hafva orätt låste, oftast blifvit råknade til Wistv mynt.

Till denna tiden har man äfven velat föra några af våra ståders äldsta mynt. Men Runemyntet har det största anspråk uppå inlånskt uphof; Runor voro uti 9:de och 10:de århundraden hos oss i allmänt bruk *f*). Uppå några Runemynt, svarar den befintliga Runan mot begynnelse-bokstafven utaf namnen, på de andelige män och verldlige Regenter, som denna tiden lefde. Om Kyrkans föreståndare hos oss erhållit myntnings rättigheten förr än dylik förmån blef förunnad

VII DEL.

H

de-

b) *Refenii*, Edda Island. Annar Part. um Konungar Nöfn Odens.

c) L. c. pag. 81.

d) *Keder*, de Num. in Hib. cuf. *Bircherod*, l. c. p. 14. 34. 1152

e) *Sælax*,^u Chron. Guthil. p. 119. seq.

f) *Ihre & Troil* de Runar, in Svec. ant. p. 56.

deras vederlikar uti Tyfkland; och om hvart enda bleckmynt tillhör den Regent, som det har blifvit tillägd; sådant hör ej till mit ämne. Nog af för mig, att några utaf desfa mynt erkännas g) hafva hört till denna tiden; men ingen Runa finnes uppå Kederianska myntet, hvilken borde hafva funnits där, i fall det blifvit slaget till dens åra, som ansåg för en heder att vara Runornes befordrare h) och prägladt på en tid då Runor voro uti allmänt bruk.

Under Christendomens stadgande hos oss, flogs vårt mynt i Anglosaxisk stil. Egentligen varade väl denna smak ej längre än till slutet af det 11:te seklet. Men dernäst påföljande Tyska eller Nederländska var ej stort skiljaktig från den förra; Anglosaxiska bokstäfver, Runor, Munkstil, Christendomens tillhörigheter, Svea, Götha vapn och Regerandes stamvapn finnas ömsom uppå desfa mynt: äfvenledes voro då för tiden Brabanskt mynt och de så kallade Turnese-pengar hos oss gångse. *Brygge* var vid denna tid förnemsta stapeln i Europa i). Äfvenfå drefs en anseelig Nordisk handel af Frisländare igenom *Riben*, *Gröningen*, *Kämpen*, *Staveren* m. fl. som voro uti Hanseatiska förbundet. Slägt- och Tros-förvanners ännu mer betydliga förbindelser k),
tyckas

g) *Berch*, om Sv. Myntets ålder, p. 23. seq.

h) *Resenii*, Haavamael, Runa Cap. 5.

i) *Robertson*, l. c. p. 401. seq.

k) *Dalin*, Sv. R. Hist. 1:sta del p. 253. *Cambden*, l. c. p. 170. *Ub. Emmii*, Rer. Fris. Hist. p. 92. seq. *Rivii Historia Navalis* media lib. III. Cap. 33. *Messenii Theat. Nob. Svec.* p. 21.

tyckas äfven visa sig på mynten. Desse pågladdes hos oss och uti Nederland så lika och med nästan samma vapn, att det ena ofta är misstaget för det andra; men till sådant misstag föranleder ej det Kederianska myntet.

§. 6.

På 1300:talet och til Gustaf Wasas tid, slogos här i Riket, om jag undantager Konung Christians klippingar och några Biskopars mynt, allenast örthuger. Mot slutet af Unionen var väl något större mynt, Dickpenning och Riksdaler kalladt, hos oss gif och gångse; men äfven desse tyckas endast hafva varit örthuger i stort 1). Alla dessa äro genom typer, påskrift och legender så skiljagtiga från det Kederianska myntet, att det ej med något skäl kan anses såsom ett af dem; än mindre kan det fågas för ett af de mynt och skädepengar, som sedermera hos oss blifvit slagne. Att det hos oss aldrig blifvit slaget, vill jag endast visa genom följande anmärkningar deröfver.

1:0 Är det gyldiskt till sit korn: (*Num. Electreus*). Bosphoriske medailler och några andra monumenter af electrum äro kända m); men aldrig har man funnit något inhemskt guldmynt af sådan liga n).

H 2

2:0

1) Brenneri Thes. Numm. Sveog. in præfat.

m) *Electa Rei numariæ* p. 356. *Gesner* in *Comment. Soc. Reg. Scient. Gotting.* ad an. MDCCLIII. p. 101.

n) Hr Mynt-Guardien Hjälm har benåget meddelat mig sina härmed gjorda hydrostatiska försök och andra, hvaraf finnes att guldets utgör minst omkring $\frac{1}{2}$ del

2:o Är det kupigt på den ena sidan och utholkadt på den andra (*Num. incusus*). Egenteligen har man velat kalla mynt, åt hvilka dylik form upfåteligen tyckes vara gifven o): *Schyphati* eller *Cauci Byzantini*, dels i anledning af deras likhet med en sköld, *Caucus* eller *Patera*, dels ock förmodeligen af den orsak att desse någon tid ovanligt mycket flogos i *Byzantium Traciæ* och deromkring. På ena

af blandningen, hvilken således kan kallas för *Billon*, ehuru man egenteligen kallar så en samman-smältning af lika delar guld och silfver, som hos oss ej brukas. Af hydrostatiska försöken med detta och några andra guldmynt, finnes deras förhållande till vatten (el. 1000) och fins emellan vara följande: *Num. Kederian.* väger 60 afs. Dets gravitas specifica är - - - - - 11,200.

En Svensk Ducat af år 1776, väger 72 afs, dets halt i fint är 23 kar. och 5 gr. gr. spec. 18,406.

En dito af år 1645 väger lika och är af lika halt, men dets gr. sp. är - - - 18,370.

Ett Kejsar Juliani guldmynt, funnet i Västergötland och mig tillhörigt, väger 88½ afs. Dets grav. spec. - - - 18,000.

En Ryssk Ducat af år 1797 väger 72 afs. Dets gr. spec. - - - 17,914.

En Fransk Louis d'or af år 1786, väger 159½ afs, håller i fint 21 kar. 6-9 gr. Dets gr. spec. 17,900.

En Eng. Guinee under Georg III:s tid, väger 172½^{2/3} afs. Dets halt i fint 21 kar. 10-11 gr. Dets gr. spec. - - - 17,513.

En Bernsk Louis d'or, väger 159½ afs. Dets halt i fint är vanligen 21 kar. 6 gr. men dets grav. spec. befänts - - - 17,353.

Ett Lyfimachi guldmynt, mig tillhörigt, väger 362½ afs. Dets gravitas specifica utföll, efter flere vägningar, högst till - 16,309

o) *La Science des Med. p. Jobert av. des Rem. Hist. et Crit. (de la Bastie) T. I. p. 341.*

ena sidan af detta mynt är det puncteradt öfveralt. På andra skönjes genom synglas de filetter och den glatta rundning som, efter nya tidens uptäckt *p*), gifva tillkänna estamperat arbete och brist uppå gräfstickeln. Detta myntningsfått, som man förmärker uppå Grekiska och Romerska medailler, men ej längre än till Kejfar Justiniani tid, har helt säkert aldrig hos oss varit i bruk.

3:o Är det utan all slags *Epigraphe* (*N. Anepigraphus*, *s. Illiteratus*). Dylike medailler har man funnit i Etrurien *q*), Apulien *r*), Thracien *s*), Dacien *t*), Illyricum *u*), Cephallenia *x*) och Cyrene *y*); men hos oss få fällas att på dem ej finnes särskildt namn i Svenska språket.

I följd af desä grunder, torde icke blifva nödigt, att här göra en jämförelse emellan detta mynt och hvarje utländsk myntsort, slagen nåra intil våra tider; Danskarnes så kallade goldgyllen, slagne i Kung *Hans* den andres tid, anses uti Danmark för det landets äldsta guldmynt *z*). Noriges första myntare förskrefvos ifrån oss *a*). Kejfar Carl den sto-

res

p) *Monguet*, Acad. des inscriptions för år 1792, *Esprit des Jour.* Septembr 1792. p. 153.

q) *Eckhel*, Num. Vet. Anecd. P. I. p. 10. N:o 12.

r) *Neuman*, Pop. & Reg. Num. Vet. Ined. P. I. p. 19. N:o 7.

s) Id. l. c. p. 112, N:o 1.

t) Id. P. 2. p. 136. *Zamoski* *Analecta Lapid.* vetust. p. 90.

u) *Neum.* P. Alt. p. 172. N:o 8 & 9.

x) Id P. 1. p. 207, N:o 9 & 10.

y) Id. P. alt. p. 105.

z) *Rhode*, *Antiq. Rem.* p. 422.

a) *Hadorph*, *Norriska förbund med Sverige*, p. 115, 118.

res penning, med Riksstaden Achen på reversen, hålles för att vara Tycklands äldsta guldmynt. Många Europeiska Staters guldmynt äro såkert mycket yngre. Förgåfves skulle äfven jag, här vidare betrakta de nogtamt underfökte patellæ iridis *b*), Corvinernes Ducat, och någon guld-sol eller Dinar ifrån Orienten *c*).

§. 7.

Att Carittaci mynt och Cunobelineerne i England blifvit slagne redan uti Keisar Claudii och Augusti tid bör icke nekas; men att det har skedd igenom Engelska Myntmålare, finner jag mig ej befogad att bejaka *d*). Casibelans förmenta guldmynt är, uti min tanke, desto svagare bevis uppå en ännu äldre Engelsk myntning, som Cæsar ojäfsamt vitnar *e*) att man uti Britannien, för annat mynt, betjente sig utaf järn och koppar. Sedan detta land blef fritt från Romerskt öfvervalde, har, ibland dess Konungar, ingen förr än Alfred (den store) *f*) låtit slå sin bild på myntet. Anglosaxiska Regeringens sorgfällighet att hålla myntet rent och oförfälskadt, har ej endast visat sig uti utmärkt strånga myntförfattningar *g*), utan hafva ätven sjelfva mynten vid

b) Berch, de N. Got. extra Sveog. p. 6. *Deckerlini* Disser. Ep. de Pat. Iridis et earum Iconisimi.

c) La Bibliothèque Orientale p. *D'Herbelot*, p. 198. sub nomine *Brithah*. Ibid p. 297.

d) *Cambden*, Brit. p. 71, 73. *Stritt*, Angl. Ancienne, T. I. p. 12. *Haym*, Tes. Britan. Part. 11a, p. 145.

e) De bello Gallico, Lib. V.

f) *Hiccius*, l. c. T. I. Tab. 1.

g) *Henry*, Hist. d' Anglet. Vol. II. p. 540.

vid anstälta prof befunnits vara af ovanlig renhet *h*). Stor-Brittanniskt standard har mig vitterligen aldrig varit under 21 karat, hvar- til det Kederianska myntet ej på långt når hinner.

§. 8.

I lika måtto vill jag ej bestrida åldern af de Galliske små Konungars *i*) och ståders *k*) mynt, som åro teknade med Ambiorich, Dubno Rex och flere obekanta namn i håfderne. De hafva alla epigrapher, ehuru nôtte och tvetydige, samt åro slagne uti Romersk stil. Att äfven guldmynt blifvit brukadt uti Gallien, då detta land var underkastadt Romerskt vålde, öfvertygas man igenom många här upfundne Romerska medailler *l*). Alla desä kunna således begripas under Romerskt mynt; men de förmente Galliske Medailler, fundne i Marseille, som Grefve Caylus har anteknat *m*), och några minnes-märken utaf Bezançon, en fordom icke obetydlig stad i Gallicien, som Chiffletius beskrifvit *n*), ådraga sig i synnerhet upmärksamhet, dels genom desse måns namnkunnighet, dels ock förmedelst myntens likhet

h) Snell, de re Num. p. 36.

i) Bouëtou Recherches cur. des mon. de France &c. p. 41, 43, 46 seq.

k) Eckhel, l. c. p. 4. Neuman, l. c. P. alt. p. 110. N:o 2. cfr. Ptol. Geog. L. III. Tab. VI. sub voce Atina.

l) Dict. Geogr. Hist. & Pol. des Gaules p. 111. T. III. p. 366. Velly, Hist. de Fr. T. I. p. 111.

m) Rec. D'Antiq. T. VI. p. 313 seq. Pl. CIV.

n) Vefontio, p. 5, 6, 9. seq.

het med mit forsknings-ämne. Mig torde derföre tillåtas att nogare betrakta dem på detta ställe. Grefve Caylus, som blott följde andras efterdömen i benämmande af desä mynt, var för egen del så litet öfvertygad om deras Galliska tillverkning, att han upriktigt tilstår: *il est impossible de rien conjecturer sur le tems & les lieux de leur fabrique*. Äfvenledes finner han at någre likna Macedoniske medailles. Hvarjemte och förutan de erinringar om Romerske medaillers fynd uti Siberien och Anaititidska förstörarens äfventyr, hvaraf bemålte Grefve gjort betänkligheter vid ett verkeligt Galliskt monument o), han tyckes härvid mera lämpeligen hafva bordt påminna, att människor och djur utaf en dylik skapnad, som de på mynten förestålda, antingen icke ensamt tilhört Gallia antiqua, eller ock aldeles intet funnits der. Således äro ej missofster ibland människor bekanta för att hafva utmärkt fordna Gallien; och mynt med så vanskapliga figurer som uppå desä, äro äfven uti större myckenhet upfundna på Cosura, flere öar uti medelhafvet p) och på Jutland q). Ingen Elephant är vitterligen sedd i Gallia Antiqua, om jag undantager dem, som åtföljde Hannibal uppå hans Italienska tåg. Otroligt förefaller äfven mig, att djuret Bizon varit så aldeles hemma stadt i Bezançon, som

Hr

o) l. c. p. 163. Jämf. härmed Diodori Sic. beskrifning på Gallernes Galea, Lib. V. Cap. XXX.

p) Neuman, l. c. Pars Alt. p. 120, N:o 10 - 14.

q) Christ. Demeuriti Merkvürdige gedanchen üb. v. Mil-lens Com. de simulac. aureis.

Hr Chiffletius *r*) med en funnen bild af detta djur, emot Diplomers vitnesbörd, vill det bevisa. Hans i denna affigt åberopade Auctorer äro uti detta mål, få mycket mindre tillförlitliga vitnen, som de förblanda detta djur med vanlig Oxe, Ålg och Rhen *s*). *Oppianus* åter menar utan tvifvel *Bistonia Thraciæ* med *Bistones agri*, som han skrifver detta djur skall hafva hårvat, hvilket tydeligen ses utaf tillägget: *in extrema Thracum regione t*). *Pausanias* kallar det: *Pæonius Taurus u*); och de nyare Zoologister *x*) anse det för Afiatiskt. När man nu tillika efterfinnar, att *Marseille*, som anlagd af *Phocæns* utan tvifvel fordom handlat uppå öarne i medelhafvet och med andre Greker; att *Burgunder* och *Vandaler*, som intogo *Bezançon* i 5:te seklet, långt tilförene bebodde nejderne omkring *Mæotis y*); att *Gallerne* till desä tracter flyttade i *Brenni* tid, derstädes länge uppehölo sig, och sluteligen blefvo öfvervåldigade i synnerhet igenom *Elephanter*, såsom flere *Antiochi Soteris* medailler det bevitna *z*), utom mycket annat, som här vore att an-

r) Vefont. p. 44. cfr. p. 58 & 187.

s) Vefontio p. 46.

t) de Venatione, Lib. 2.

u) de Vet. Græc. region. Lib. X. Cap. XX.

x) Essay Philos. sur les mœurs des diverses anim. Etrangères. *Zimmerman*, Versuch einer Zoologischen Erdgesch. p. 161.

y) *Procopius*, Hist. Vandal. p. 9. *Chiff.* l. c. p. 192, 93, 94, p. 131. *Strabo*, Lib. I. - VII.

z) Hist. des Rois de Thrace, p. Mr *Cary*, p. 44. seq. *Vallanti* Hist. Reg. Syriæ, p. 43.

anmärka *a*); torde häraf nog samt finnas, huruvida desä minnesmärken troligare kommit utifrån till omförmålte Franfka flåder än derfamma flådes blifvit flagna.

Ett Afiatifkt folkflag, fom med eld och fvård har hemfökt flere Gallifke provinfer *b*), tyckes äfven hafva fört till Bezançon medail-len teknad med Ateula, af hvars fynd på denna ort Chiffletius flutar *c*), att den, uppå Attilas befallning, där har blifvit flagen till ett vedermåle af hans grymhet. En fådan grymhet kommer icke öfverens med Hunnifke Monarkens rätteligen kända lynne, fom vål var grymhet emot fiender, men ej låghet emot öfvervundne. Den var ej heller gärna möjlig att verkflålla, i fall det håller flreck, fom denne Auctor fljelf medgifver, att Bezançon blef nyfs förut i grund förflörd och icke förän långt derefter å nyo upbygd.

För att finna huruvida Procopii *e*) mycket omförmålta nummi voro af famma flag med de utaf Chiffletius befkrifne nummi aurei Burgundici, fåfom denne tror, vill jag här införa den förres ord uti fit fammanhang; emedan korta utdrag af en dålig öfverflåttning

a) *Plutarchus in vita Pyrrhi, Lazius de migrat. Gent. Cap. 3. pag. 86.*

b) *Chifflet. l. c. p. 808, 211, Le Beau Hift. du Bas Emp. T. 7. p. 102. feq.*

c) *l. c. p. 210.*

d) *Ibid. p. 212.*

e) *Opera Græc. c. interpr. Maltreti & not. Alem, Par. 1662. p. 542. cfr. Procop. Cæf. Edit. Bafil. ex offic. Hervagii 1531, Edit. Grotian. p. 386.*

ning vållat mången falsk utläggning; de lyda i den bästa öfversättning, jag har känt, sålunda: - - „Belli hujus initio, Gothi, tota „Galliæ parte sibi subdita Germanis cesferant. „Qvod ne fieret, adeo non impedire Romani „potuerunt, ut Justinianus Augustus id con- „firmaverit: ne ab his Barbaris, si hostiles ani- „mos induerent, turbaretur. Nec vero Fran- „ci Galliarum possessionem sibi certam ac sta- „bilem fore putabant, nisi illam Imperator „suis literis comprobavisset. *Ex eo tempore,* „Germanorum Reges Masfiliam Phocensium „coloniam, ac maritima loca omnia, adeoque „illius maris imperium obtinuerunt. Jamque „Arelate Circensibus præsident & nummos cu- „dunt ex auro Gallico, non Imperatoris, ut „fieri solet, sed sua impresfos effigie. Mone- „tam quidem argenteam Persarum Rex ar- „bitratu suo cudere consuevit: auream vero, „neqve ipsi, neqve alii cuipiam Barbarorum „Regi, quamvis auri Domino, vultu proprio „signare licet: quippe ejusmodi moneta com- „mercio vel ipsorum Barbarorum excluditur. Hvarken uppå detta eller på det parallela stål-
le f) uti Baselska uplagan af Procopii verk, som Hr Chiffletius fölgt g), har den förstnämnde Auctor utslatt myntnings-orten för sina omförmålta penningar. Denna har förmodeligen icke varit Bezançon; emedan denna stad, då denna myntning skedde, såsom nyss är anfördt, ännu låg förstörd. Ej heller skrifver Grekiske författaren om något uppå sina
mynt

f) p. 183.

g) l. c. p. 206.

mynt befinteligt labarum: och det, som finnes på Chiffletii guldmynt, liknar mycket ofullkomligen både Romerska och det Burgundiska baneret, som bruktes då för tiden, emedan i det förra syntes Christi monogram, och i det sednare et Andreæ kors *h*). Hela sammanhanget visar, att de omförmålte Germanorum Principes voro mågtige och farlige för Kejsar Justinianus; men han behöfde desto mindre smickra de Burgundiske med någon utmärkt eftergifvenhet till fredens bibehållande, som deras lilla Kungarike då allaredan hade nått sit slut *i*). Under namn utaf Germaner, kommo fordom flera Folkslag kring om Rhen *k*). I så vidsträckt mening tages äfven detta namn af Procopius på flera ställen; men på detta har han säkert dermed utmärkt Frankiske Regenter *l*) och i synnerhet Theodebert, såsom Kejsar Justiniani farligaste fiende, och som nu verkligen innehade de i texten omförmålte städer: Marseille och Arles. Denna tanke vinner äfven stöd utaf hans guldmedailler *m*) på hvilka man blott finner hans egen bild, och uppå hvilka honom gifves äretitlar, som man förut endast tillagt Romerske Monarcher. Mot denna tanke strider icke heller, att uti exerguerne på några låses: *Conob.* till et tecken att de blifvit slagna uti Constantinopel;

h) *Paradinus* de Ant. stat. Burg. ap. *Chiff.* l. c. p. 200 - 4.

i) *le Beau*, l. c. T. 7. p. 99.

k) *Strabo*, Lib. VII. *D'Anville* Geog. Ancienne, T. I. p. 87.

l) *Lazius*, l. c. Lib. 3. p. 71.

m) *Mabillon*, de re dipl. L. II. p. 135, *Velly*, Hist. de France, T. I. p. 79.

stantinopel; ty då desä guldmynt skulle gälla lika med de Romerska, men för att icke ratas utaf upbördsmän, som nyss förut hänt med solidi af Galliskt gull *n*), ej helleringo vara underhaltiga, tjente det til säkerhet å omse fidor, att de åtminstone i början slo-gos inom Kejsardömet. Ingen Frankisk Fur-ste, för Theodebert, synes hafva låtit slå ett guldmynt; ovist år om Pharamond regerat öfver någon del af Frankrike. Clodion och Meroveus innehade sträckan emellan Somme och Rhen eller Belgia secunda; men på en mycket obeständig fot *o*). Inga guldmynt fin-nas efter dem. Uti Childeric 1:stes graf fun-nos endast utländska medailler *p*). Då den för-ste Clovis och Kung Tjerry lefde, fanns det hvarken silfver eller guld i Frankrikes skatt-kammare *q*); på ett och annat guldmynt står vål: *Clovis*, men desä höra efter all anledning till den 2:dre eller 3:dje utaf detta namn *r*). Den 1:sta Clovis innehade aldrig Arles, och nödgades mot slutet af sin lefnad afstå ifrån desä belägring med en förlust af 30000 man *s*). Att åter fluta till så gamla Franska guldme-dailler

n) Majoriani, Novellæ Lib. IV. tit. 1. Goldast Cathol. p. 155.

o) Adonis, Chron. Aët. 6. le Beau T: 7. p. 38. Velly l. c. T. I. p. 34.

p) Velly, l. c. p. 42.

q) Neque aurum neque argentum, sic ut nunc est, in The-sauris habebatur Gr. Turon.

r) Le Blanc, Traité Hist. des mon. de France, p. 5, 16, 19.

s) Gibbon, The Hist. of the Decl. and fall of the Rom. Emp. Vol. 6. p. 268.

dailler af Procopii nyfs anförda ord, der-
till fordras djerfvare mistydning af dem,
än som jag vågar: och en ohemul beskyll-
ning emot Håfdeteknaren, att hafva blandat
tider; hvad blifver det för sammanhang i hans
berättelse om Frankiske Regenters nu århåll-
ne rättighet att få besitta någon del af Gal-
lien *t*), och deras förut brukta fått att låta
prägla sina guldmynt? Om åsyn af certami-
na i Arles eller ett nedskutet vildsvin ansets
utaf dem för så betydliga ämnen, att de der-
öfver trodt sig böra låta slå medailler, har
det åtminstone ej en gång kunnat falla les
Bagauds i fluren, att på guldmynt låta före-
ställa ett döds-skutet vildsvin uprätt stående,
som på det Kederianska myntet. Mera torde
icke vara nödigt, att i detta ämne styckevis
anföra. Utom Latinska språket brukte Gal-
lerne sit *vetus Gallicum*, och Frankerne *scrip-
turam Franco-Gallicam* *u*). Epigrapher ses på
alla deras mynt, och hvarföre ej uppå detta,
om det vore af det slaget? *Strabo* skrifver *x*),
att det funnits guldmalm uti Gallien, hvilket
äfven *Diodorus Siculus* intygar *y*); men denne
nekar att där funnits silfver, som dock utgör
största delen uti Kederianska myntets sam-
manfattning. Hökar hafva utan tvifvel alltid
visat sig uti Frankrike; men att de fatt sig
midt i brickan på en liflig håst, lårer ingen
Jåga-

t) *Gibbon*, l. c. Vol. 7. p. 214. *Felly*, l. c. p. 79.

u) *Mabillon*, l. c. p. 46 - 50.

x) *Lib.* III, IV.

y) *Lib.* V. p. 290.

Jägare befanna *z*). Håstar bruktes fållan utaf Frankerne i äldre tider *a*). Ännu i Carl den stores tid åkte Franske Konungar med oxar vid högtidligheter *b*). Båge var hos Frankerne ovanligt vapen *c*). De Diplomatiske portraiter, som man ännu har af Merovingiske Regenterna *d*); likna icke det Kederianska myntets hufvud. Hvarken den Cæsaries proluxa, som carakteriserat Frankiske Regenter *e*) eller Germanorum nodi, som bruktes af Frankerne i allmenhet *f*), synas uppå Kederianska myntets hufvud. Men en dylik tapering som der finnes aftagen, beskrifves af en Frank författare, som säkert kände detta bruk, såsom utländskt och besynnerligt *g*).

När således allt på detta mynt, hvaraf man har att sluta, vitnar mot och intet för des Galliska och Frankiska tillverkning, hugfålles icke jag, som förefatt mig skåliga anledningar till efterrättelser, att anse detta mynt för Galliskt eller Frankiskt.

§. 9.

Af Spaniska mynt och skådepengar kunna

- z*) *Thucanus*, de re accipitrana, Lib. I. p. 7.
- a*) *Agathias*, de Bello Goth. Lib. II. *Equis, nisi pauci admodum utuntur.*
- b*) *Eginhardus*, in Vita Carol. Magn. Schefferus de re veh. vet. L. I. p. 87.
- c*) *Agathias*, l. c. *Arcus fundas - - non habent.*
- d*) *Mabill*, l. c. Lib. V. Tab. XX. - XXII.
- e*) *Gibbon*, l. c. Vol. 13. p. 363. *Agathias*, l. c. p. 532.
- f*) *Tacitus*, de mor. Germ. Cap. XXXVIII. *Seneca*, de Ira Lib. III. Cap. XXVI.
- g*) *Sidonius Apollin.* Epist. V. ex edit. Savaron, p 5. seq.

na endast las Desconidas *h*) härvid komma i jämförelse. Håstarne på desä Spanska mynt, äro ungefärligen så bildade, som detta djur afbildas på det Kederianska myntet. Någon likhet har man äfven funnit mellan obekanta Caraktererne på desä mynt och de bekanta Göthiska samt våra Runor *i*); men denna likhet är dock icke större, än att man kan finna lika stor emellan dem och Ofsiska samt många flera *k*). Om ett Puniskt Alphabet, som man nu har något hopp att igenfinna bland Carthagos efterlemningar *l*), verkligen stode att erhålla, torde denna likhet lätteligen stå till att förklara; emedlertid kan jag, igenom desse eller dylike *m*) bevisnings circlar, icke leda någon rimlig slutsats, att den Kederianska penningen är Spansk.

§. 10.

Romerska medailler äro så bekanta, att om det Kederianska myntet vore utaf samma slag, skulle det förmodeligen hvarken hafva blifvit först beskrifvet utaf Keder, eller vara mer ett underföknings-ämne. Så mycket aurei i Rom förminskades i vigten ifrån Republikens tid till Domitiani och påföljande Re-

gen-

h) Vinc. Juan de Laftonofa, Museo de las Med. Desc. Esp. p. 222 - 3.

i) Wormii, Literat. Run. p. 69.

k) Eckhel, l. c. p. 27. Leibnitii Otium Hannoverian. p. 35. seq.

l) Proceedings of the Associat. for prom. the Discov. of Afr. App.

m) Strabo, Lib. III. p. 250. Livii, Hist. Lib. XXXIV. XI. Agostini Dial. Ott. p. 231.

genter *n*) få liten ändring var dock deras blandning underkastad, när man undantager de få kallade mixtiones Antoninæ, Alexianæ och Caracalinæ *o*). Af en inscription, som funnits i Rom *p*) ses, att där har varit någon tid, en slags förgyllning uppå mynt tillåtelig. Äfven finnes det anteknadt *q*) såsom en sällsam sak, att Kejsar Alexander låtit slå en Nummus electreus, hvilken genäst torde hafva blifvit inlåst *r*); men det electrum, som man nyttjade i Rom, består af 4 delar guld mot 1 del silfver *s*), som icke är förhållandet i denna blandning. Romerske Medailler, icke en gång Consulaire mynten undantagna *t*), äro låsliga åtminstone på någondera sidan. Men under Kejsar Theodosii den yngres och Valentiniani 3:djes samfalta regering *u*) förekomma likväl guldmynt slagna uti Romerska provinser, uppå hvilka icke finnes någon inscription. Detta bör förmodeligen härledas utaf de Barbarer, som vid denna tiden likfom öfverfvåmmade i tynnerhet det Östra Kejsardömet. Men, ehuru mycken ändring desse åstadkommo, behöllo de ändock på sina mynt något qvar af underkufvade Nationers forna myntningsfätt och typer. Dessa tyckas på det Kederianska myntet gifva tilkänna vetus Dacia

VII DEL.

I

och

n) Kennet, Romæ Antiquæ Not. p. 374.

o) Cath. Rei mon. Tit. XVIII.

p) Winkelman, Hist. de L'Art des Ant. T. Iec. p. 369.
Plin. Hist. Mundi LXXXIII. c. III.

q) Lampridii, Alex. Severus Vers. 25.

r) Patin Imp. Rom. Num. p. 347.

s) Plinius, l. c. c. IV. Pausan, lib. V.

t) Vaillant, Num. Ant. fam. Rom. Vol. I. famil. Juliae.

u) de Bie, Imp. Rom. Num. aurea p. 161.

och länderne, som gränsade dertill. Jag vill följakteligen föka ibland inkråktarne af dessa länder, hvilket folkslag troligast slagit detta mynt, och dervid icke glömma våre åttedöder.

§. II.

Sedan *Götherne* ifrån deras stamhåll vid *Mæotis* *) ströfvat omkring Svarta hafvet jemte *Donau*, och under *Hermanrich* den store hunnit till ett vidsträckt Herravälde, blefvo efter denne hjeltes död, (vid pass år 374) *Ostrogothi* underkufvade af *Hunner*, under hvilkas lydnad de förblefvo intill år 554 y). Derefter bodde de såsom *Romerske Vasaller* i *Pannonien* och *Moefien*, till dess att deras *Theodorik* blef *Konung* i *Italien* z). Åter de så kallade *Vest-Göther* eller *Veso Gothæ* fingo vål af *Valens* tilstånd att, såsom *Romerske Landtvåringar*, besitta *Moefien*, *Dacia Ripensis* och en del af *Thracien*, till hvilka orter de anlände under *Fridigerns* anförande (år 376), ströfvade derjemte i *Thesfalien*, *Epirus* och *Achaja*, samt innehade, 13 år, *Pannonien*; men kunde uppå intetdera ställe komma till sjelfständighet, utan måste efter *Alarics*, *Ataulphi* jemte *Theodorics* lysande bedrifter, sluteligen
uti

*) *Mag. Bibli. Vet. Patr. T. IX. Pars I:a pag. 436. Procop. l. c. ex edit. Grot. p. 419.*

y) *Benzelii Coll. Hist. & Ant. Pat. msit Cap. 13 & 14. Gibbon, l. c. Vol. 4. p. 257 - 9. Le Beau, T. IV. p. 144 - 146. seq.*

z) *Jornandes de reb. Get. Cap. LII. Isidorus, Chron. Era 416. Cochlæi Vit. Theod. p. 22.*

uti Gallien och Spanien uprätta sina egna Herravålden *).

Framledne Herr Cantzli-Rådet *Berch* har lemnat oss en tåmligen fullständig underrättelse a) om deras mynt. Denne klarfynte författare har dock icke anfört alt, som kunde tjena till afgörande af en mycket ventilerad fråga: huruvida Gótherne haft guldmynt präglade med sine Förstares bilder. Att de verkligen slagit dylika, vore man beredd att fluta af Konung Theodoric's bref, der Han bland annat yttrar sig sålunda: „Monetæ debet integritas qværi, ubi et vultus noster imprimitur. Quidnam erit tutum, si in nostra pecce- tur effigie? Auri flamma nulla injuria permixtionis albescat b).” Men denne Konung i Italien kunde lätteligen af Procopius ej hafva blifvit anfedd såsom Barbarorum Rex. Han hade utom des den höflighet för sine Med-Regenter att, jemte egen, låta prägla deras bilder på sina mynt c); följakteligen kan, oakadt detta, Procopius hafva rätt i sit påståen- de d). En annan ouptagen sak af *Berch*, men anförd utaf *Mabillon e)*, till vederläggning af Procopii sats å nyss anförda ställe, år Alarics guldpenning, hvarom *Sirmond* skall förmåla i sina noter till *Aviti* 78:de Epistel. Jag har ej kun-

I 2

nat

*) *Jornandes*, l. c. Cap. XXV. - XXXI. Corona Gothica, Cap. 1, 2, 4.

a) De num. Gothorum extra Sveogothiam.

b) *Cassiodori*, Op. Omnia Ed. Gen. p. 479.

c) *Blondi Flavii* Histor. ab. Incl. Rom. Dec. I. Lib. 3. p. 34. *Eccardi* Ep. de num. sub Rege Theod. cufis.

d) §. 7.

e) l. c. p. 134. 135.

nat komma öfver desse Sirmons noter; kan således icke veta, huruvida det i dem beskri-
na och aftagna guldmynt är ett gållande be-
vis emot en Auctor, som ofta blifvit orätt
fattad och illa vederlagd; men om jag, uppå
god tro, antager det för giltigt, så måste up-
på detta guldmynt finnas namnet *Aloric* eller,
till det minsta, denne Konungs Chiffre; och
då blifver omförmålta mynt i bågge fall skilj-
aktigt från det stumma Kederianska. Ingen
Góthisk penning lårer kunna uptes, på hvil-
ken icke finnes en enda bokstaf. Bland de mån-
ga Folkslag, som blifvit anfedde för Góthi-
ska såsom Vandalen, Longobarden, Svever, He-
ruler och Gruthonger^{f)}, torde intet böra så
mistånkas för et dylikt mynt, som Gepider-
ne; emedan desse längre än som någon an-
nan Góthisk stamma uppehöll sig i Dacien;
men om de voro trögare än andre i alt an-
nat, voro de förmodeligen äfven det i mynt-
ning. Deras mynt är en aldeles okänd sak.
Om Harderichs medaille har gifvits till, var
den helt säkert falsk^{g)}. Han sjelf var endast
en vasall utaf ett mer betydligt folk.

§. 11.

Hunnerne. Desse bodde långt för Christi
födelse^{h)} i den ödeslika och vidsträckt del
utaf

^{f)} *Le Beau*, T. IV. p. 144. T. V. p. 208. seq. Hårtill
kunde äfven räknas Svenskar utflyttade i Ottar Ven-
dilkrales tid enligt *Oberzasfiske Archiverne*.

^{g)} *La Science des Med.* av. des Rem. T. I. p. 458.
du Cange de infer. ævi num. Disf. p. 54.

^{h)} *De Guignes*, *Algem. Gesch. der Hunnen*, Erst. Band.
p. 126. seq. *Gibbon*, L. c. Vol. 4. p. 290. seq.

utaf Mongolien, som är belågen mellan Thibetanska bergen jemte Chinas vidtbekanta mur åt söder, och Althaiska bergen emot norr; hvarest nu förtiden 49 Horder uppehålla sig, som tillfammanstagne nåppeligen göra större antal än det, hvaraf Hunnernes cavalleri bestod i forna tider. Segrande på sina grannar, ibland hvilka äfven voro Jetæ, Juetan, Indoschyter eller Geterⁱ⁾, sträckte de sit Heravälde ända intill Amur och Corea emot Öster, och mot väster intill Imaus och Irtisch, samt till Baikal emot Norden. Sjelfve Kejsaren i China måste någon tid till dem betala skatt i mynt och silke^{k)}. Men efter flera lyckans skiften uti krig, inbördes split och stammens delning^{l)} i Tatarer och Mongoler, gifvo sig de förre eller södra Hunnerne frivilligt under Chinas välde, och de sednare eller norra Hunner blefvo nödgade att öfvergifva Chinas gränser och upföka nya boningsställen uti Väster. Under detta tåg fördeltes åter desse uti 2:ne flockar.^{m)} Den ena tog sin väg till Oxus, Sogdiana och östra sidan utaf Mare Caspium, samt dådan gjorde tåta infall uti Persien, under namn af hvita Hunner eller Euthalites. Den andra, eller Svarta Hunnerne rigtade sin kosa i Nordväst till Volga och Baschirien, hvarest de förblefvo hela 3:dje seklet, vistandes om sommaren vid Saratoff och Kama, samt om vintren vid Volgas

i) *De Guignes*, l. c. p. 153. 154.

k) *Gibbon*, l. c. p. 293.

l) *De Guignes*, l. c. p. 226.

m) *Gibbon*, l. c. p. 298.

gas mynning. Under deras vistande i stora Hungariet och Cumanska Stepen *n*), vet man om dem föga annat, än att de erhållit en anseelig tilväxt i sin styrka utaf sina efterlämnade, men nu äfven emigrerta landsmän *o*). Förmodligen blefvo de ock här utblandade med Permiens invånare och flere Nordiske utvandringsmän; hvadan Romerske författare, som endast visste, att desse kommit norr ifrån, trodde allesammans hafva kommit ifrån Scandianavien. Hvadan ock den underliga fägen tyckes hafva kommit om deras ursprung, som Jörnandes omförmåler *p*). I 4:de seklet gingo de öfver Volga, Don, Dniepern och Niefern, flogo under vågen Alaner, Göther, Agathyrfer och Geloner *q*), utom många andre, som endast äro kände under obekanta namn, samt på Rufini kallelse, ströfvade i Orienten ända intill Antiochien *r*). I 5:te tidehvarfvet inbröto de i Thracien, Moesien, Burgundien, Illyrien, Pannonien *s*), och enligt slutna fredsfördrag gjorde anspråk uppå nästan alla dessa orter *t*); men Roua deras Öfverhetsperson och Aetii Bundsförvant, fick blott behålla den sistnämnda orten. Derjemte njöt han såsom Romersk General ett årligt underhåll af 350 skålp. guld. Under Attilas regering, fleg deras våld till sin

n) *Le Beau* l. c. T. IV. p. 377. seq.

o) *De Guignes*, l. c. p. 407. *Gibbon*, p. 300.

p) Cap. XXIV.

q) *Gibbon*, l. c. p. 301.

r) *Le Beau*, l. c. T. VI. p. 27.

s) *Idem* l. c. T. p. 312. T. VII. p. 27, 100, 164.

t) *Thwocz*, *Cron. Hungarorum*, Cap. XI.)

fin högd. Bägge Kejsardömen nödgades betala honom en anseelig skatt i guld, och, så som det förmåles, äfven Scandinavien i pelterier. Han rådde om Germanien och Schytien i sin största vidd *u*); men detta stora valde, det största bland Barbariska, som världen ännu kânt, förföll i hast med stiftaren deraf.

Att detta folk nyttjat mynt, tyckes icke böra vara underkastadt så många tvifvelsmål, som man deröfver yttrat. Denna scepticisme har ofelbart härrört af en länge rotad fördom emot Indiansk civilisering, om hvilken man först uti våra dagar fått ett någorlunda rätt begrepp *x*). Att förtiga andra vedermålen utaf Hunniskt mynt *y*), har Echard *z*) deraf upvist fem särskilda slag, alla öfver Attila, fastän hans namn af denne tids vårdslöse myntare *a*) på dem har illa blifvit stafvad. Bland desä Echards mynt, hafva de, på hvilkas ena sida står: *Ateula*, *Ateul*, eller *Atiula*, och på den andra: *Vlatos*, af store kännare befunnits vara Attilas *b*); men af andre håldre blifvit ansedde för Franske eller Skottske familie-eller Stadsmynt; oaktadt ingen Fransk familie är känd, som haft ett dylikt namn; och, fastän på ett af desä tydeligen

u) Gibbon, l. c. Vol. 4. p. 257. Vol. 6. p. 32, 36.

x) Robertson, An Hist. Disquis. conc. the Knowledge with the Anc. had of India, p. 274.

y) De Guignes, l. c. p. 137 - 8. Strahlenberg v. Eur. und As. p. 397. Schmidts Opusc. p. 199.

z) Aëta Erudit. Lips. A:o MDCCXX. p. 215.

a) Berch de num. Got. extra patr. p. 16.

b) Spanheim, de pr. & us. num. p. 41. Patin, Imp. Rom. Num. Ind. p. 35.

ligen står: *Adula Rex*, som aldrig kan betyda någon stad. Anledningen till den förmodan, att dessa skola vara Franska, är blott den likhet, som man tyckt sig finna mellan omförmålda motto: *Vlatos* och namnet: *CVLAT* eller ock *CVLATTI*, som man låsit på en omkring Paris upfunnen sten *c*). Denna likhet finnes således allenast mellan trenne bokstäver uti hvardera namnet, då likväl desse äro blandade med fyra olika i dessa namn. Föga mera grundad är den Skottiska gifsningen; emedan den, jemte sammanspunnen likhet mellan omförmålda motto och det fordnä namnet uppå Edimburg eller *Castra Alata*, stöder sig uppå det svaga skål, att dessa mynt oftast blifvit fundna i England. Detta styrker blott en nog desutom erkänd fanning, att Hunnerne i fordnä tider haft gemenskap med Britanniens invånare *d*).

Mindre dikt och mera fanning finner jag uti tillämpningen af detta Lemma uppå den bekante Attila, hvars namn olika blifvit skrifvet *e*). I hans läger nytjades så mycket Grekiska och Göthiska samt det Latinska språket *f*), att icke underligt är, om ett Hunniskt ord fått sådan ändelse som detta Lemma: *Ula* är ett Hunniskt ord, emedan hela den bergssträcka heter så, hvadan Hunnerne härstamma. *Ulug-Dag* betyder uppå deras språk ett an-

c) *Banduri*, Num. Imp. Rom. T. sec. p. 577.

d) *Gibbon*, l. c. Vol. 6. p. 303. *Jornandes*, l. c. p. 616.

e) *Memoria Pop. ol. ad Danub. inc, a Strittero* p. 483. *Chifflet*, l. c. p. 211.

f) *Priscus* in Corp. Hist. Byz. p. 59 & 67. *Banduri* Imp. Or. T. sec. p. 117.

ansenligt berg *g*). *Ului-jati* är en Hunnisk äretitel *h*). Ett Hunniskt folk, som bodde omkring floden Udons eller Cumans utlopp i Caspiska hafvet, hette *Vlæi*). Morlacherne, som troligt kommo härifrån, gifva sig ännu det namnet *Ulah* eller *Oulah*, som betyder *mågtig* och *ansenlig* *k*). Ungrarne få vål som många andre förbytte *o* och *u* i *v l*), samt den sistnämnde bokstav uti *b, m*). Sjelfva det allmänna namnet på Kalmuckerne: *Eluths*, tyckes hafva större likhet med *Vlatos*, än namnet på okände Franske Riddaren och uppå Skottska lågren. Scriptores Byzantini hafva icke utmärkt hvarje Hunnisk folkstam med sina primitiva namn, utan i desfalls ställe bortbytt dem med andra mera angenäma för ett Grekiskt öra; deraf har händt, att Hunnerne blandade med andra folkslag, blifvit bortblandade med dem i böcker, under namn af Schyter, Parther, Göther, Sarmater, Sacharter *n*) och Avarer. Må en kunnig forskare afgöra, huruvida detta Lemma såsom Nomen gentilitium tillhört någon särskild Hunnisk Hord. Må han äfven utreda, hvad skyldskap det kan hafva med Hebreiska ordet *Ulam*, som betyder:

- g*) Hist. Gen. des Voyages par *Prevot*, T. 7. p. 12. *De Guignes*, l. c. p. 211.
- h*) *De Guignes*, l. c. p. 218.
- i*) *Ptolomæi*, Op. Geogr. Ed. Fris. fol. 80. Cap. IX. tab. II.
- k*) Voyage en Dalmatie par Abbe *Fortis*, T. I. p. 70. seq.
- l*) An. Lap. in Dac. p. 212. *Du Cange* Glosar. sub. nom. *Ululamen*.
- m*) *Spanheim*, l. c. p. 78.
- n*) *Herodoti* Polymnia, Lib. VII. N:o 179. *Clio*, N:o 29. *Stritter*, l. c. p. 579. *De Guignes*. p. 11. *Nicephori Greg. Byz. Hist.* p. 14.

der: *primus*, *primogenitus*, *Lazæ porticum* m. m. o), eller med Slavoniska ordet; *Vlastni*, mågtig; men antingen man tager det för folkflags namn och svarande emot de epitheter af Illyricus, Sarmaticus m. fl. som finnas uppå Romerske medailler, samt till exempel *Lazicus*? eller för en åretitel, som utmärker magt och höghet, (hvilket fednare mig synes troligast), få pasfar det i bågge fall på Attila. De på desfa mynt befintliga Pentagoner och halfmånar vittna icke heller emot denna tanke; emedan utom andre folkflag af Celtiskt ursprung, som lydde under Attila, Scordiscerne uti Pannonien och Moesien voro Celter p). Någon kunde åfven taga Pentagonen för en fjerna och anse bågge q) desfa himmels tecken, få hår, som uppå Mitridats mynt, för sinnebilder af Amisus. Blomman eller axet, som man tyckt sig finna uppå några af hans mynt, kunde vara Dauriskt bohvete, som hårfammar ifrån norra Afien, eller Milium som utgjorde folkets måsta föda i Pannonien r). De på mindre vanligt fått förestälda håstar uppå desfa mynt, torde hafva varit af den befinnerliga art, som, enligt Chinesiske berättelser, skall hafva förekommit uti Tatariet s).

Nå-

o) *Simonis Lexicon Onomast.* V. T. Sect. VIII. p. 358. Cap. 2.

p) *D'Anville*, l. c. T. I. p. 154. & 301.

q) *Vaillant*, *Achæmenidarum Imperium*, T. 2. p. 54. & 120.

r) *Lin. Syst. Nat.* 516. N:o 1. *Dionis Casji Rom. Hist.* Lib. XLIX. p. 472.

s) *De Guignes*, l. c. p. 162.

Något ågta Hunniskt guldmynt har man icke velat kännas vid; men, om jag ej bedrager mig, är det i fråga varande ett sådant. Jag har funnit Kederianska myntets prägel i det närmaste stämman öfverens med nyss beskrifna silfvermynt, som jag tror mig hafva visat vara Hunniska. Till hufvudsidan är det mycket likt Gref Mediobarbi Attila N:o 201 *t*). Boucleringen på Kederianska myntet (Cæsaries refuga, ab aure pendula), ses åfven uppå ett olåfligt guldmynt, hvilket finnes anfördt af Savaro i des noter till Sidonius Apollinaris. I nyssnämnde Auctors text beskrifves detta fått att lägga håret utiläckar såsom ett Góthiskt bruk *u*). Men förenämnde Commentator har dervid rätteligen anmärkt, att det var ett gammalt Thraciskt bruk, som blifvit vedertaget ej allenast af Góther, utan åfven af Schyter. Attila, som ansågs för en Schyt, och följde Thraciske sedvanor *x*), har åfven hårtininnan kunnat efterfölja deras bruk. Nästan uppå alla de medailler, som tilläggas honom, föreställes han med ett boucleradt hufvud. Ett annat guldmynt utan epigraphe har Jobert aftecknat låtit *y*); hvars bilder något likna Kederianska myntets typer. Detta guldmynt, åfven som det nyss förut af mig anförda, kallas väl Góthiskt; men man har på höft, så kallat alla gamla illa gjorda mynt, som man ej

t) Imper. Rom. Num. Ed. Mediol. p. 542. *Du Cange* fam. Byz. p. 67.

u) *Sid. Ap. Op. ed. a Jo. Savan p. 5. sicut mos gentis (Gothica) est.*

x) *Priscus*, l. c. p. 66.

y) *Sc. des Med. av. rem. fig. 2. p. 113.*

ej vårdat sig att undersöka: och, om man vil-
le noga granska dylike barbariska medailler,
torde efter kännares förmodan *z*) åtskillige af
dem befinnas vara Thraciska, Pannoniska och
Hunniska. Mig tilhör endast nu att visa, huru
det Kederianska myntet, enligt min sats, kan
rimligen förklaras.

Af figurerne uppå fränsidan märkes:

1:o *En Häst*. Detta djur har man få of-
ta förestålt uppå medailler, såsom en sinnebild
af ymnighet på denna afvel, ett befastadt lå-
ger, eftergift uppå beskattning, tapperhet i fält,
ridderliga öfningar m. m. att snart sagt ej nå-
got folkflag finnes, som ej uti någon affigt
och på något sätt har nyttjat det på sina mynt,
och skådepengar. Jag anser derföre onödigt,
att upräkna alla desfa folkflag, eller att upre-
pa färskilta och hit olämpeliga förestållnings-
sätt af detta djur *a*); men jag finner det an-
märkningsvärdt, att detta djur på gamla mynt
egentligen förestålles såsom en sinnebild af Da-
cien och nejden deromkring. Anledningen till
detta bruk torde hafva varit den, att desse or-
ter troddes vara *Domicilia Martis b*); kan hån-
da åfven den: att Vallachiet alltid varit beryk-
tadt för goda hästar. *Chersonesus Taurica*
var åfven fordom känd för en färdelens vård
om desfa djur *c*). Att visfa orter uti Macedo-
nien och Thésfalien nyttjat samma sinnebild,
torde

z) *Fralich* ad Num. Reg. Vet. An. aut Rar. acc. nova
p. 46 - 7.

a) *Jobert*. l. c. T. I. p. 383. *Oisellii Thesaur. sel. ant.*
p. 141.

b) *Zamosii Anal. Lap. vet.* p. 3.

c) *Euripidis Hecuba vers.* 4.

torde hafva hårrört af den omsorg Alexander Magnus och Philippus hyft för desfa kreatur, samt deraf att man uppå sistnämnde ställe aldräförst har tyglat och inridit dem *d*). Medan Dacien lydde under Romerskt vålde, förekomma vanligt vis uppå desfs mynt ett lejon och en örn. Desse hafva i anledning deraf orått blifvit anfedde såsom detta landskaps vapen; ty de betecknade allenast tvänne här förslagde legioner: XIII:a gemina och V:ta, af hvilka den förra bar ett lejon, och den sednare en örn uti vexillum *e*). Trajanus Decius framstälte likväl Daciens urgamla vapen eller Håsten på ett guldmynt *f*). Männe icke Attila såsom Konung öfver Dacien (hvilken äfven nämnes i hans Konungsliga titel) kunnat göra lika få?

2:o *En Fogel*. Denne liknar icke någon korp, utan snarare en Falk. Korpen ånskönt helgad åt Apollo för sin spådoms gåfva, och fastän den underflundom tycks beboda godt *g*) har dock allmunt blifvit anfedd för en olycksfogel, samt följakteligen fällan tjent till sinnebild på mynt och skådepengar. Falken deremot, Gudars och Regenters gunstling, har af fabeln blifvit tagen och tilågnad åt de förre *h*), men utaf de sednare vitterligen endast nyttjad till

d) Virgilii Georg. Lib. 3. vers. 115.

e) Neuman, l. c. P. I. pag. 84.

f) De Bie, l. c. p. 100.

g) Callimachi, Attila ap. Bonfin pag. 859. Zamos. l. c. p. 114.

h) Aeliani Hist. An. Lib. XII. Cap. IV. Ovidii Metamorph. Lib. XI. vers. 345.

till ett tidsfördrif, som ej förtjent anteknas på medailler. Om Attila är dock bekant, att han brukat i sin fana bilden af en falk *i*). Tvifvels utan var det den Tatariske *k*), som kallas Schongar af Tatarerne. De gifva den i skatt och såsom prof af undergifvenhet åt Öfverhets personer, samt fätta på den samma så mycket värde, att de med namn af Schongar hedra sina landsmän och hela horder *l*). Dylik fogel förekommer oftast på Tatariskt mynt *m*). Den kan således äfven på det Kederianska utmärka Attilas Tatariske vasaller. Enligt Chinesiske urkunder voro Getherne utaf Tatarisk härkomst *n*). De bodde i Augusti tid kring Dniepern i den delen af Okrain och lilla Tatariet, som än i dag bebos af Oczacoviske Tatarer *o*). Från detta land, där Götha namnet och vårt språk på visst sätt äro i behåll *p*), där råg och korn samt våra vanligaste trågårdar örter växa vildt *q*), tyckas våra ättfäder hafva först begifvit sig till norden *r*). Dit återvände äfven de under

Be-

i) *Olahi Vita Attilæ ap. Bouf. & in Coron. Goth. p. 82. De Guignes, l. c. p. 418.*

k) *Brisson, Ornith. T. I. pag. 345. Latham, Synopsis of Birds T. I. pl. 1. pag. 35. pl. N:o 3.*

l) *De Guignes; loco nup. cit. in not.*

m) *Voyage en Russie trad. p. Chantreau p. 299.*

n) *De Guignes, l. c. p. 158. in not.*

o) *Strabo, Geogr. Lib. VII. Ovidii Epist. de Ponto El. I. v. I. D'Anville T. I. p. 334. Scherer, Annales de Petite Russie p. 8, 9, 45. cfr. Keyssers Ant. Sept. & Celt. p. 354.*

p) *Grotius, in proleg. ad Hist. Goth. p. 19.*

q) *Scherer, l. c. p. 4.*

r) *Bayer, in A&A. Petrop. T. V. p. 340. seq.*

Berichs, Filmars och Fastidas fana s). Där bodde äfven Ostrogothi, hvilkas Furstar Valemir, Theodomir och Vidimir voro Attilas vasaller t). Gótherne upråkñas uti andra rummet ibland underfåtare i hans Kunga-titel. Gether och förmodeligen ännu flere folkslag inbegrepos denna tiden under Gótha namnet. Falken var de tapre Góthers följeslagare i lif och i död u).

3:o *Båge och Pil*. Bågen har en Schytisk krökning x). Sedan Schyterne från Volga, dels af egen drift, dels tvungne utaf Mithridates och af Getherne, nalkats Donau, blefvo de allt mer och mer bekante i Europa såsom fruktansvärde bågeskyttar. Någre utaf dem blandade med Greker ifrån Pontus omförmålas af Horatius och Virgilius under namn af *pharetrati* eller *sagittiferi Gelones* y). Andre såsom Schyter anfedde Nationer, fastän utaf fårskildt ursprung, såsom Agathyrsi, Jazyges Methanastæ, Budini, Neuri, Voener eller Finnar z) tyckas hafva jemte de förstnämnde någon tid bebödt den delen af Sarmatien, som nu kallas röda

s) *Jornandes*, Cap. XVIII. *Hornii* Geogr. vet. Hvarest de utaf *Jornandes* nämnde orter, till hvilka Gótkerne anlände, finnas utfatte.

t) *De Guignes*, l. c. p. 437.

u) *Vilkinsa Sagan*, p. 527.

x) *Winkelman*, Hist. de l'Art T. I. p. 160.

y) *Odar*. Lib. III. ov. IV. *Anaid*, Lib. VIII. v. 125. *Marcellinus* Ed. Gron. p. 476.

z) *Pomp. Mela*, c. Obf. *Vossii* L. I. c. XIX. *D'Anville*. T. I. p. 331. *Bayer* loco nup. cit. & Tab. Geogr. Scyt. Vet. Tom. I. adjuncti. *Tacitus* de mor. Germ. ad finem: *fennis* ~ ~ *sola in sagittis spes*.

röda Ryfsland och öfra Ungern *a)*, samt nyttjat enahanda vapen. Hunnerne, som efterföljde dem, öfvergingo alla uti färdighet att sköta dessa vapen. Långt före Christi födelse voro de i bruk och blefvo färdiges förbättrade af Hunniske Regenter *b)*. Af de gamle Hunner ansågs pilen såsom tecken till en undergifven hord, och bågen till ett Kungligt öfvervalde *c)*. Denna sinnebild var känd i Orienten *d)*, och man betecknade med fiendens afbrutna båga dess våldes undergång. Attila, såsom alla Schyters och Sarmaters Konung *e)*, har följakteligen, med en båge kunnat här betekna Hunnernes dominium, och med pilen de i omförmålte orter ännu i hans tid kvarblefne Schyter, eller ock de öfverlöpare, hvilka omförmålas nästan uti alla underhandlingar emellan honom och de Romare.

4:o Troligen ett *Vildsvin*; men på detta ses ej någon pil, som på det Caledonska, ej heller finnes härvid något af den jagande Dianas redskap, som utmärker hennes föremål *f)*: Och utom desse, hafva Vildsvins jagter aldrig blifvit förestälde uppå mynt och skådepenningar. Det vedermåle utaf Kejsar Diadu-

a) Callimachus, l. c. p. 854.

b) De Guignes, l. c. p. 132.

c) De Guignes, l. c. p. 121. Herbelot, Bibliot. Orient. p. 218, 265.

d) Arrianus, de Exp. Al. p. 114. Ejust. Rer. Indic. p. 541.

e) Olahi in vit. At. Calimach. ibidem.

f) Spanheim, Ep. adj. Bayeri obs. & conj. Morelli Spec. R. Num. p. 72, 79, du Choul Disc. de la Relig. des anc. p. 89.

Diadumeriani, fårdeles begifvenhet på detta nöje, som Triflanus tyckte sig förmårka på ett Romerskt mynt, fann han själf vid mogen eftertanke vara fallkt g). Lucanien och de forðne Marfers land anfågos såsom fårdeles lönande för dem, som ville fålla detta djur, hvilket utaf den anledning af *Horatius* kallas: *Marsus aper h*); men aldrig har man derföre låtit prägla det på deras mynt. Det förefålles endast på Arpanernes, till en hugkomst af Diomedes, som bördig i Actolien, fliftade i Arpi ett litet Furstendöme i). Utom prägelns ofullkomlighet på det Kederianska myntet, hvilken ensam år tilräckelig mot des uphof uti Magna Græcia, år det i min tanke en orimlighet att man dår kunnat flåmpla ett jagsttycke, ati så elak smak. Icke eller förefaller det mig rimligt att djuren af detta slag, som offrades i Patras och Aspendus åt Diana Laphria och Venus k) blifvit dem hemburna i så onaturlig flållning. Men deremot år det i högsta måtto rimligt, att djuret uppå detta mynt, ej mindre ån på Servianers och Dardaners monumenter l), be-teknar deras landfkap. Detta land var mycket vål befåst, men intogs dock af Attila i Byzantinska kriget; på grånsen emot Thracien var en namukunnig defilé m) (*succorum*

VII DEL. K angu-

g) *Sirmond* Anti Triflanus II. p. 31.

h) *Carin.* Lib. I. Ode I.

i) *Goltzii* Græcia p. 305. *Swinburn* Voyage dans les deux Siciles p. 116.

k) *Laurenbergii* Græcia Ant. p. 44. *Eckhel* l. c. p. 223.

l) *Anal.* Lapid. p. 31.

m) *D'Anville*, l. c. T. I. p. 309.

angustiæ) som skyddade hans nu intagne länder ifrån Romerskt anfall. Vildsvin funnos här till en ovanlig myckenhet och hafva alltid blifvit nyttjade till sinnebild af ett tapert vårn och motståndⁿ). Till hans område uti denna nejd, hörde äfven landet Medica befolkadt af Meder o). Man finner således, att detta mynt på förbemålta fått utmärker alla folkflag, som upräknas i hans Konungliga titel, hvilken var: *Attila &c. Hunners, Meders, Göthers och Daciers Konung p*). Hårtill kommer äfven den omsländighet, att om Dacien och Cherfonefus Taurica, såsom nu förenade under Attila, anses för ett Landskap, liknar det i någon måtta yttre skapnaden af en Håst, hvars hufvud vetter emot Svarta hafvet och rygg mot Byzantiska Riket, samt att de öfriga nyss omförmålta folkflags länder voro så belågna i anseende till Dacien i denna ställning q), som deras typer på detta mynt förhålla sig till den förfinande bilden eller Håsten: att Okrain och Sangiatus Oczacoviensis svara emot håstens bringa — en del af Polen och Pannonien ligga under buken: och Servien samt Bulgarili uppå ryggen. En sådan sammanställning plågar icke vara fölghden af en slump. Så vida den är sann och sanningen

n) *Piccinelli Mundus Symbolicus*, p. 340 - 1.

o) *D' Anville*, l. c. p. 287 - 8. *Dion. Halicar. Ant. Rom.* L. 1. p. 49. *Ad. Pet. Ev.* p. 355.

p) *De Guignes*, l. c. p. 418. not. 5.

q) *D' Anville*, l. c. T. 1. p. 229. *Tab. Synopt. totius fl. Danub.* *Lotter. Gibbon*, l. c. T. 1. p. 325 - 6 a
Map of the Eastern Part of the Rom. Emp.

ningen är en, tycks den fladfästa rigtigheten af min säts. I annat fall behagade man uppte någon mera enkel och på verkliga händelser sig flödande förklaring öfver denna grupp.

Angående de tōmmar, som här synas, gör jag endast den anmärkning, att alla håstar som afbildas på Trajani årestod, hafva åfven sådana, ehuru de på många ställen fordom icke brukades.

Förklaringen af myntets hufvudsida måste vara underkastad flera tvifvelsmål, då ingen allment erkänd urbild eller samtida beskrifning *r)* öfver Attilas utseende, hvarmed detta hufvud kunde vederböriligen jämföras, nu mera är att tilgå. Om, i brist häraf, man jämför Medailleurens tekning af detta hufvud med beskrifningen deröfver, som sednare Auctorer *s)* lämnat oss, torde man väl finna någon likhet dem emellan; men därjemte den skiljaktighet, som åtföljer skilda föremål. För min del finner jag ej på Medaillen Attilas beskrifne *nasus finnis* och des *oculi minuti*. Denna olikhet, Procopii förberörde yttrande om Guldmedaillen och den omständighet, att på detta hufvud hvarken finnes någon krona eller fascia regalis, tyckes samfält visa, att hans eget anlete har icke blifvit teknadt. Men jag ser ock icke, hvarföre ej han, så väl som många andre *t)* kunnat i des ställe låta före-

K 2

ställa

r) Le Beau, 1. c. T. 7. p. 342. Gibbon, 1. c. Vol. 6. p. 102. Fabricii Bibl. Græc. T. 7. pag 235 - 6. Seldon. Apoll. Lib. VIII. Ep. XV.

s) Jordanes, 1. c. p. 661. Calanus de facie Attilæ. Otaki & Calim. Vita Ejusdem. Cfr. Winkelman, 1. c. T. 2. p. 251. Infig. aliq. Viror. icones, p. 131.

t) Selecta num. Antiqua Seguini p. 52.

ställas sig under bild af en Gudomlighet; hans företrädare antogo titel utaf Tan-ju eller Himlens söner *u*). Hans efterföljare Zingis-Khan och Timur gåfvo sig anseende af Gudommelige vareller *x*). Sjelf var han underfundom svag för en afgudadyrkan *y*), som Presterskapet vid *Cokajon mons*, med eget efterdöme, understödde *z*). På myntet med Vlatos synes han afbildad såsom en Victoria: här tycks han figurera som en Deus Topicus eller Genius loci, i hvars vård man anförtrodde länder *a*). En sådan Skyds-Gud dyrkades utaf Tartarerna under namn af *Natagai b*), i likhet med de gamlas Indigetes, som man af utmärkt aktning icke tordes nämna. Må hända var ock det en orsak, hvarföre icke detta hufvud bekommit någon epigraphe; men Attilas okända språk var utan tvifvel den förnämsta skulden till denna obetydliga förlust, som äfven visar sig uppå reversen af hans Medailler. *Ornamentum generæ*, som Asfesfor *Keder* uti sin Afhandling öfver detta mynt pag. 52 funnit vara en Gudomlighets tilhörighet, torde sannolikaft hafva varit något denne Skyds-Gud tillagdt smycke. Man tillade dylika Gudomligheter hvarjehanda prydnader *c*); men en sådan som här ses, finnes ej på våra all-

u) *De Guignes*, I. c. pag. 134.

x) *Gibbon*, Vol. 5. p. 202. Vol. 6. p. 35, 36.

y) *le Beau*, Tome 7. p. 201, 203.

z) *D'Anville* T. I. p. 318.

a) *Lelii Gyraldi* Op. om. p. 61.

b) *Idem* Ibidem p. 73. & 19.

c) *Paschalii Coronæ* Lib. IV. C. III.

allmänt kända Gudabilder. På ett olåfligt Parthiskt mynt, som man har tilerkånt Pacorus *d*) fcs en Genius urbis med en fascia, eller, som mig troligare synes, en caprona *e*) hångande långs efter pannan. Den är således olik Keders grannlåt, hvilken mera kommer öfverens med de hår-låckar, som fladdra omkring Mithridatis eller Lyfimachi hufvud på några af deras mynt *f*); men åfven deså likna ej fullkomligen den omförmålta prydnaden. Då man icke troligen kan tillskrifva denna grannlåt blott en nyck af Stämpelfnidaren, finner jag ej någon möjlighet, att förklara huru den naturligtvis kunnat fåstas vid kindbenet; om man icke anfer denfamma för en tatuering. En dylik brukas verkligen nu förtiden af de fordna Hunners Grannar Tunguferna *) och deras någrannar öboerne på Unalasca **).

Cæsaries refuga, grani & cincinni *g*) och för öfrigt samma smak med det Kederianska myntets präglingsfått, befinnes åfven på Auduleontis mynt, de få kallade Decebali penningar och några Thraciska samt Macedoniska mynt, såsom det med Hercules Thasioon, Cotyos Karacte, och Macedonioon Protes. Men
oag-

d e) *Vaillant* Arfacidar. Imp. T. I. p. 304. *C. Lucili* Reliquiæ, p. 41.

f) *Cary*, Hist. des Roys du Bosphore Cimmer. Pl. I. N:o 2. *Neuman*, l. c. P. ult. T. V. N:o 1.

*) *Gmelins* Reise durch Siberien I. Th. p. 79.

**) *Cooks* 3:dje Refa p. 364.

g) *Keder*, l. c. p. 40. seq.

oagadt enahanda smak *h*) har varit rådande på desse grannars och någrannars mynt, finner jag dock icke troligt att Kederianiska myntet blifvit slaget uti Thracien eller uti Macedonien; de flåsta och måst liknande af nyss-bemålta mynt äro fundna i Pannonien och Dacien samt derfammaflådes fabricerade. *i*) Alla såkert kända Macedoniska mynt visa något tecken till ett namn på deras Magistrats personer, Konungar eller flåder; och aldrig här man hvarken der ej eller uti Thracien låtit prågla någon minnes-penning öfver Attila, som endast ödelade deras flåder, om jag undantager Heraclea *k*). I anseende hårtill finner jag ock föga troligt, att detta mynt blifvit slaget i Dalmatien och Moesien.

Brist på Arfæcidisk och Achæmenidisk eller annan æra, jemte flere olikheter äro äfven stridiga anledningar mot den förmodan att detta mynt har blifvit slaget i Bosphoren, Pontus, Colchis eller andra ännu mer aflågsna länder *l*).

Det återflår förmig således blott Pannonien och Dacien att uti denna affigt välja på; men dem emellan har jag fvårt att decidera mig, i brist af dertill tjenliga anledningar. Pannonien

h) Neuman, l. c. p. 135. - 139. Frælich, l. c. T. I. N:o VI, Cary, Hist. des Roys de Thrace Pl. II. N:o 10.

i) Cary, Hist. des R. de Thr. p. 70.

k) Gibbon, Vol. 6. p. 43: 70 civitates deprædatione vastatæ *Pr. Tyro*.

l) Vaillant, Arf. Imp. T. I. p. 7, 19, 195. T. 2. p. 54, 182. seq. Goltzii c. o. T. IV. Af. Tab. I. seq. Gibbon, Vol. 6. p. 42.

nien tyckes fram för andra böra vara denna pennings myntnings-ort, såsom Attilas förnämsta lägerställe, men detta är ej eller med fullkomlig visshet afgjort *m*).

Att nogare utfatta denna pennings hemort vore äfven en förmåtenhet af mig, då store kännare, som granskat omförmålte analogue mynt på stället ej vågat nogare bestämma deras hemort, fastän bland dessa många varit låsliga, och innan man ännu har hunnit at beskrifva hälften af dem. Då flere komma för en dager, torde en jämförelse emellan dem och det Kederianska myntet tilräckeligen upplysa detta ämne.

Många myntnings-städer uti denna negd äro bekanta af Medailler och de i Hunniad uptåkta minnes-märken *n*). Attila var icke utan guldstreks letare *o*) eller upbördsman af guld i Dacien. Sibenburgiska och Ungeriska guldgrufvorne hafva alltid gifvit blek och blandad malm *p*), hvars renings-sätt förmodeligen, under et Barbariskt vålde var både illa känt och practiceradt.

Anledningen til detta mynt var, enligt hvad jag redan anført i det Österländska kriget, som börjades af Attila år 441 och flöts år 444 *q*). Håfderne, som icke komma öfver-

ens

m) Gibbon, Vol. 13. p. 41.

n) Anal. Lap. Cap. V.

o) Marcellinus, l. c. p. 485.

p) Neuman, l. c. P. I. p. 88. Acta Erud. Lips. A: 1718. p. 53. Voyag. Metall. p. Jars T. 2. p. 190.

q) Gibbon, Vol. 6. p. 40. *Buat* Hist. des peup. de l' Eur. T. VII. Cap. XV.

ens om Attilas Regerings-år i allmänhet r), sammanstamma icke eller härutiinnan; men Buats nys anförda tideräkning tyckes vara måst pålitelig. Vid samma tid har ock; till följe af min fatts, Kederianska myntet blifvit slaget.

Desa mina tankar grundade uppå de sannolikaste anledningar, som varit mig bekanta, underställer jag med vördnad Kongl. Akademiens upplysta pröfning.

Scientiarum omnium robur, instar fascis
fenis, non in singulis bacillis, sed in omni-
bus conjunctis consistat.

Bac. de Ver. de Aug. scient. Lib. I. p. 39.

r) *Heroldi*, Chron. ap. Benfin. l. c. p. 835. *Stritter*.
l. c. p. 480 - 534. *le Beau*, T. VII. p. 164, 205,
348. *Gibbon*, l. c. Vol. 6. p. 32. seq,

Utdrag af Kongl. Witterhets, Historie
och Antiquitets Akademiens Dagbok,
den 15 Martii 1796.

Då Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets Akademien i år, lika som de näst föregående, saknade tillfälle, att i offentlig sammankomst afkunna sitt omdöme öfver de Skrifter, hvilka det framfarna året för hennes utfäste belöningar inkommit, samt upgifva de Prisämnen, som af Konungen för det ingångna blifvit fastställda; beslöt Akademien, att upfylla denna skyldighet genom följande kungörelse:

Uti Historien, där Akademien förledit år till Tåflings-ämne upgaf: *Afhandling om Svenska Sillfisket ifrån äldsta tider intill Konung Gustaf I:s antråde till Regeringen*, har en Skrift inkommit med valspråk: Nu skall Konungur huxa, huru han skall sit folk med årom födha - - - Til födho höra fjurahanda idkan - - - Thz tridhia år Fiskning i hafui och i androm vatnom; hvilken Akademien funnit värdig det utfäste Priset. Författaren är Herr *Adolf Daniel Enander*, Landtman.

I Lärda och Främmande Språken: *Äreminne på Latin eller Fransyska öfver Hugo Grotius*, har Akademien emottagit 5 Skrifter: N:o 1. med valspråk: *Honorificum est, magnorum virorum scribere laudem.* N:o 2. *Quid faciendum sit, a faciente discendum est,* N:o

3. Ingenio flat sine morte decus. N:o 4. Meritor civilibus undis, Virtutis veræ custos, rigidusque fatelles. N:o 5. Forma mentis æterna, quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis. Ibland dessa har Akademien funnit Skriften N:o 3. närmast uppfylla hennes önskan, och derföre tilldömt den samma högsta priset. Författaren är Juris Profesoren vid Athenæum i Amsterdam, Herr *Henrik Constantin Cras* *). Akademien har äfven tillagt Skriften N:o 5. Accesit, med rättighet till ett rum i hennes Handlingar. Författaren är Herr *Mathias Stoltz*, Rektor vid Skolan i Helsingborg. Akademien tror sig icke böra underlåta att nämna, att Skriften N:o 2. ågt en grad af godhet, som ådragit sig hennes upmärksamhet; och att Skriften N:o 4, ehuru icke fullbordad, vittnat om en Författare af utmärkt förtjenst.

Uti Antiquiteterna: *Undersökning om beskaffenheten af de verldsliga Ämbeten, som omtalas i Nordiska Handlingar före Folkunge-tiden, samt de dem utföljande skyldigheter och rättigheter*, har intet Förfök blifvit inlemnadt.

Uti Inskriptions- och Sinnebilds-konsten, hvaruti Akademien åstundat: 1:o *Förslag till Inskription öfver Kongl. Myntet, i anledning af dess sednaste reparation.* 2:o *Förslag till Minnes-penningar öfver Sveriges namnkunnigaste en-skilde*

*) Som Herr Cras sjelf redan låtit trycka denna Skrift; har Kongl. Akademien icke ansett nödigt, att den uti hennes Handlingar införas.

skilde personer, ifrån Drottning Margaretas till Konung Gustaf I:s tid, hafva inkommit 6 Förfök: N:o 1. med valspråk Breviter & Bene. N:o 2. Mortem omnibus a natura æqualem, oblivione apud posteros vel gloria distingui. N:o 3. Sed tamen experiar. N:o 4. Memoria Patrum non abolenda. N:o 5. Præstat otiosum esse, quam nihil agere. N:o 6. Difficilia quæ pulcra.

Vid pröfningen af desä Förfök har Akademien funnit N:o 3. utmärkt genom flere så lyckliga uppgifter, att hon ansett det samma förtjent af den utfatta belöningen. Författaren är Herr Magister Docens *Gunnar Backman*, hvilken äfven förut erhållit ett lika veder-måle af Akademiens bifall.

Med Konungens Nådiga tillstånd uppgifver Akademien för nu ingångna år följande Tållingsämnen:

I Historien: *Afhandling om Svenska Sill-fisket ifrån Konung Gustaf I:s antråde till Regeringen, intill närvarande tid.* Priset är en Guldmedalj af 26 Dukaters vigt.

I Lärda och Främmande Språken: *Äreminne på Latin eller Fransyska öfver SAMUEL PUFFENDORFF.* Priset en Guldmedalj af 26 Dukater.

I Antiquiteterna: *Undersökning om beskafsenheten af de verldsliga Ämbeten, som omtalas i Nordiska Handlingar före Folkunge-tiden, samt de dem åtföljande skyldigheter och rättigheter.* Priset en Guldmedalj af 15 Dukater.

Uti

Uti Inskriptions - och Sinnebilds-konsten: 1:o *Förslag till Inskription öfver Börsbyggnaden.* 2:o *Förslag till Skådepenningar öfver de märkligaste i Sverige timade händelser uti innevarande Sekel, efter Författarnes eget val.* Priset är en Guldmedalj af 12 Dukater.

De Författare, som i dessa ämnen vilja täfla, böra inom den 20 Januarii 1797 till Akademien inlämna sina arbeten, försedde med Valspråk och förseglad Namnsedel. De Skrifter, som icke blifvit belönte, kunna hos Akademiens Sekreterare återfås, då deras valspråk eller andra såkra kännemärken upgifvas.

A f h a n d l i n g

O m

*Svenska Sillfisket ifrån de äldsta tider, intill Konung
Gustaf I:s antråde till Regeringen;*

Författad af

HERR ADOLF DANIEL ENANDER,
Landtman

Och

Af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti-
quitets Akademien belönt,
år 1796.

Nu skall Konungur huxa, huru han skall sit Folk med
årom födha - - - Til födho höra fjura handa idkan - - -
Thz tridhia år Fiskning i hafui ock androm vatnom.
Konunga Styrlifen.

Ibland Naturens egna Afser, hvilka genom
flit och omtanka kunna erhållas, åro de, som
hemtas ur vilda hafvet, icke de minst bety-
dande. Flera Riken räkna härifrån deras up-
komst till magt och anseende; och Förfynen
tillbjuder jämväl Sverige de bästa tillfällen,
att på flera sätt begagna sig af denna källa
till rikedom a). Af

a) Högstförlig Kon. Gustaf d. III:s Punkter till Rikets
Ständer 1778 S. 24. Jfr. Kongl. Refol. på Allmo-
gens Besvär 1741.

Af alla Hafvets Innevånare tyckes ingen förtjena större upmärksamhet, än *Sillen*: ingen finnes där till större myckenhet, ingen fångas där till större mängd, ingen bidrager så mycket till människors föda, och vålmåga *b*). Ehuru Herr Affessor *Tuneld* yttrade „att 1000 „Tunnor Sill, och 1000 Sk:pund Järn kunna „anses för Publiken af lika värde; men Nationela förtjensten af 1000 Tunnor Sill, större“ *c*); tyckes vara nog öfverdrifvet; (hvarföre ock en Anonym *d*), tviflat om denna uppgifts rättighet); är dock den Författare *e*), hvilken Herr *Tuneld* åberopat, känd för så vidsträckt kunskap och erfarenhet i Hushålls-Vetenskapen, att hans patriotiska utlåtande icke bör ogillas. Åtskillige andre inhemske Författare *f*) hafva åfven ilera år förut yttrat samma mening, och med klara bevis ådaga-lagt fanningen deraf. Då

b) Doct. Fagréus's Anmärkningar om Sillen uti Tran-grums-Acten, S. 96. — Affessor Lannér's Handlingar till Sv. Fiskeriernes Historia, 1:sta St. Sid. 5 och 49. Ifr. Secret. Utlkot. Underd. Bref till K:gl. Maj:t d. 8 Junii 1752.

c) Herr Affessor *Tunelds* Geographie öfver Sverige, VI. Upl. tr. 1785 S. 38.

d) Ut i Stockh. Posten N:o 8, år 1786.

e) Herr Econom. Intend. Fischerström och dess Tal till Sv. Folket. S. 175.

f) Herr Canc. Råd. Edv. Carleson, i sin upmuntran till Fiskeri-inrättningar i Sverige genom ett Tal för Kongl. Sv. Vet. Academ. 1749 S. 7 och Herr Com. Råd. NordenCrantz (Bachmanfön) i Arcan. Oeconom. & Comm. tr. 1730 Tom. I. S. 289. — Härvid kan ock jämföras hvad en sig kallande Svenlk Tydeleknr (till äfventyrs Herr Cap. Mårt. Trievald) uti Hållands Guld-Grufva, öpnad för

Då Rikets fördel och vinst af Sillfisket är stor och betydlig; då dugtigt Sjöfolk därvid upammas; då det skaffar utkomst för 1000 tals fattige, annars näringslösa Arbetare; då afkastningen deraf förser så väl den förmögnes bord, som den fattiges med nödigt födande och folkökningen befordrande spis g); då den del af fångsten, som ej åtgår i Riket, är för Utlåningen en begärlig Handels-vara, äfven som den af råket (afskrädet) tillverkade nyttiga tran h); då sjelfva affället efter kokningen eller Tran-grumfet är ganska tjenligt till åkrars och ångars förbättring i), kan väl intet

Rikets Stånd. 1746 skrifver Sid. 8, 13 att de Svenske då gäfvö 2 Sk:pund Stångjárn för en Tunna Holländsk Sill. Herr Estenberg i Diff. de Piscaturis in Oceano Boreali, under Canc. Råd. Lagerbring, anförer Sid. 2, att knapt de rikaste Guld- och Silfver-Grufvor rikta få mycket, som Fiskerier.

g) Peut être même que les parties huileuses du Poisson sont plus propres à fournir cette matiere, qui fert à la Génération. Ce seroit une des causes de ce nombre infinie de peuple qui est au Japon & à la Chine, où l'on ne vit presque que de Poisson. Montesqu. L'espr. des Loix Livr. 23 Ch. 13.

h) Herr Bar. och Landshöfdingen DuRietz's Kungörelse om Belöningar för dem af Allmogen i Götheborgs Höfdingedöme, som med Sillegrooms goda åker och ång af d. 26 Sept. 1780 införd i Stockholms Posten N:o 230 nämde år. Inrikes Tidn. N:o 116 & 132 år 1793. samt Extra Posten N:o 75 år 1794.

i) Sillfångsten i Nordsjön och Cattegat åt Bohus-låns sidan stiger årligen till 300.000 Tunnor. Tunelds Geogr. 6 Upl. Sid. 17. Utrikes affättningen på Sill går årligen till ett värde af 300.000 R:dlr. Omkring 500 Fat Tran, om 60 Kannor hvardera, tillverkas årligen. Bar. Hermelins Tal för K:gl. Vet. Acad. om Naringarnas förhållande i Sverige, 1773 sid. 42.

intet tvifvelsmål om denna närings nytta och förträfflighet åga rum.

Genom kunskap om ett närings-fångs fordna och närvarande tillstånd, samt om de orsaker som dels Naturen, dels Konsten beredt till dess upkomst och förfall, kan bäst slutas till dess förestående öden; och genom en sådan kunskap kunna äfven de säkraste mått och Författningar tagas, till olågenhetens undanrödjande, och Naringens förkofran. Öfvertygad, att Kongl. Akademien i denna affigt upmanat till underrättelser uti detta Ämne; har jag drifvat framlägga dem, jag haft tillfälle att samla om *Svenska Sillfiskets öden före Konung Gustaf I:s antråde till Regeringen.*

Att Sveriges förste Inbyggare, genom jagt och fiske förskaffat sig största delen till sitt uppehälle och nödtorft tyckes vara onkeligt; emedan de utfökt sig hemvist och nedslagit sina bopålar på en, om ej efter någre Håfde-tecknares sannolika mening, Skårgård *k)* dock af många och stora vatten omgifven och genomskuren del af Jorden *l).* Uti

k) Herr Hof-Cancell. von Dalins Svenska Historia, I. Del. S. 3-10 och II. Profess. Ferners Tal 1765. Tvisten om Vatn-minskningen, S. 20 och följande. Beskrifn. om Öland af Åhlstrand, utgifven af Gahrn, S. 209. Crælius Beskrifn. öfver Tuna, Sefvede- och Asbolands Hårader i Calmare Län, Capitlen I, 2. Sv. Patr. Sällsk. Hush. Journal för Julii och Aug. Månad 1795 S. 155.

l) Herr Canc. Råd. Lagerbrings Svea Rikes Historia, I. D. S. 43 följande. Herr Cammar-Råd. af Botins Sv. Folkets Hist. 1:sta Tidhvarfv. sid. 9, 13. Den sammens Beskrifn. om Sv. Hemman och Jorda-Gods, I. D. sid. 1, 7. Herr Riks Historiograph. Jacob

Uti ett skogbevåxt och oländigt Land gjorde våre Urfäder tvifvelsutän, i brist af vågar, sina mesta resor till fjöfs; och är det naturligt, att de då, likasom under Vikingsfärderna, mestadels lefvat af Fisk, hvilken de få lätt kunde fånga, då de uppehöll sig på och vid hans Element *m*). Af detta Näringsfång hemtades äfven snarare föda och vinst, än af Åkerbruk, som ej få väl kunde passa för ett ostadigt och flyttande Folkslag. Fiskefänge lärer ock fallit i deras tycke, emedan det liknade Jagt - och Strids - förrättningar, samt fordrade tilltagföhet, styrka och ihårdighet.

Som våre Stamfäder merendels vistades vid och på Sjön, hade de tillfälle, att göra sig kunnige om Fiskarnes tillhåll, lektid m. m., och att utröna med hvad slags redskap och agn de bäst, hvarje årstid kunde fångas.

VII DEL.

L

De

Wildes Sv. Stats Historia, I D. sid. 123, 128 och 336. Herr Riks-Råd. m. m. Gust. Bondes Underlökn. om Finska Nationens och Språkets härkomst i K:gl. Vitt. Acad. Handling. I D. sid. 82 och följ. Tunelds Geographie på flere ställen. Enfaldige Natur-Forskarn, sid. 92. Cammar-Rådet Carleson anf. st. sid. 4.

m) Heims Kringla, eller Sturlesons Nordlänfke Konungasagor. I D. sid. 25, 37 och fleresådes, till och med 537. Lagerbring anf. st. I D. sid. 418, 422. Von Dalin anf. st. I D. 58, 59 - - 259, 364. Disput. af Brander under Erke-Biskop. Menander i Åbo 1751, De Regia piscatura Cumoenfi sid. 2. Differt. De Vikingis 1730, 1734, af Herr Ubbström. Ostron och Muslor omtalar Starkader såsom en ganska förargelig spis, i sin Viså, som Saxo öfversatt på Latin. Lagerbring anf. st. sid. 434.

De erforo, utan tvifvel, att ju längre åt Norden Fisken råkas, desto fetare och varaktigare är han, samt under den starkaste vinterköld, är bäst *n*). De foro ock derföre, liksom Bergen- och Dronthems-boarne nu för tiden, ut på fiske, straxt efter Jul-helgen, till de omäteliga djup under Nord-polen; öfvertygade, att där är Fiskarnas födelse-ort, att de där hafva sin ymnigaste föda och tillväxt; och att ju längre derifrån, desto fämre samt magrare, i anseende till sina långa och utmattande reor, samt mindre tillgång på föda *o*).

Innan

- n*) Herr Enholm i Disput. under Prof. Kalm i Åbo, om Östg. Skårboers fiskfått, anmärker I D. sid. 44 Man:script, att Strömmingen är bäst Vintertiden.
- o*) Canc. Råd. Carleson på anf. st. sid. 17. Anmärkn. vid Svio Göthernas fordna Hushålls-vett af Herrar Trozelius och von Hausvolff, utg. Upsala 1752, sid. 11, 12. Doctor Fagræus anf. st. sid. 98, där, och på de följande, berättas om Sillens årliga utvandring från Nord-polen, åt Söder, öster och Väster, i vissa Arméer, eller Hufvud-grenar, åtfölgd af Hvalar och mångfaldige slags andre fiskar. Jfr. hårom Prof. Bergmans Verlds Belkrift. 2 Tom. sed. Band. sid. 467. Journalisten III. Tom. III. Quart. recens. i Stockholms Posten N:o 164, år 1793. Herr Prof. Ströms sammanlikning emellan de Norrke och Svenske Fiskerier i Kongl. Sv. Patr. Sällskapets Hush. Journal för Maji Månad 1781, och den sammes Bref om Silde-aat, eller röd-aat — (af hvilken Råka, Sillen skall njuta sin förnämsta föda) — tr. 1781 i Vecko-Skriften för Läkare och Natur-Forsk., sid. 189 och följ. Biskop. Pontoppidans Norriges Nat. Hist. 2 D. sid. 271. Afhandling om Fiskerierna af E. Hagerup ingifven till Kongl. Landt-Hush. Sällk. i Köpenhamn 1770, sid. 9, 10, 31 med flere.

Innan de gamla Svenskar kunde räkna Hampa och Lin för sitt Lands egna växter, hvilket först lärer skett på 7 eller 800 talet, och deraf tillredde Nåt, samt innan de förstodo att smälta och bereda Järn *p*); hafva de antingen haft sådant hem med sig ifrån sina Vikings-färder till Fiskebragder eller ock be-
tjent sig af djurs fenor; *En*, *Vide* och *Gian-
rötter* likfom Grönländare och Isländare ej
länge sedan brukade krokur af *Ben*, och *Nåt*
af långa, smala, tunt skurna Hvalfiskebens-
rimfor *q*). I visse Lands-orter hos oss nyttjas
ännu Fiskekrokur af *Ben*, *Try*, *Ljung*, *En* och
andra hårda Tråslag *r*).

Våre hedniske Ättetäder tillade Konung
Njord af Noa-Tuna Gudanamn, hvarigenom
han skulle anses för en gammal Endurboren
eller å nyo född Gud. Därmed betecknades
den makt, som gifver god väderlek, och lyck-
liga Fiskefången *s*).

Ibland de förnämsta kongliga dygder,
samt andra anteckningsvärda göromål räknade

L 2

forn-

Sv. Fiskefången af en Anonym tryckt i Norrköping
1791, sid. 48. Sturms betraktelser öfver Naturen,
I. Band. sid. 492 och följande.

p) Volsunga Sagan Cap 23, sid. 36. Lagerbring anf.
ft. I. D. sid. 68, 408, 411, 412. Von Dalin, anf.
ft. sid. 62.

q) Trozelius, anf. ft. sid. 9, 10.

r) I Tjust Hårad, och i Vårdnäs Sökn af Öster Göthl. fân-
gas Lakar, Vinter- och Vår-tiden på tråd krokur.
Jfr. Enholm anf. ft. 2 D. tr. 1754, sid. 10, hvarst
anføres: att i Öst. G. Skären nyttjas ett slags Flöt-
krokur för Gåddor, af horn och hårdt, segt tråd.

s) Paulini Hist. Arct. andra Bok. Cap. 49. Trozelius
anf. ft. sid. 9.

forntiden färdighet i skjutande och fiskande, som ses af Konung Stenkils och fleras minnesmärken *t*). Konung Gudröd i Norrige kallades Veithi-Kong, som förklaras genom Jagt- och Fiske-Konung *u*). I Vilkina Sagan berättas, att Prinssarne i Jutland, troddes hafva dragit till Hafs-stranden, att fiska, när de saknades; samt att K. Nidungs Fiskare rodde på sjön med Landt-Not, att fånga gröna och färska fiskar till hans bord *x*).

Hervarar Saga omrör fiskande i Grips-å, där någre metade Gåddor *y*). Och i Hromund Gripsons Saga berättas om Gubben Hagal ifrån Ramunda-boda, som ur Venern fångade en så stor Gådda, att hon hade upflukat Hromunders svård *z*).

Uti Odens Hafva Mal påminnes, at man bör ro på sjön i lugn - - -, och bruka Båten till fiska *a*). Thors-mete, som Edda *b*) om-talar,

i) Von Dalin anf. st. I. D. sid. 324.

u) Herr Wilde anf. st. I. D. Cap. II paragr. 12 sid. 128, hvarest denne grundlade fornkännare yttrar sig: att om de Gamles fiskefång kunde oräkneliga efterrättelser anföras, om icke sjelfva nödvändigheten, och Verldens beskaffenhet efter syndafloden, satte frågan utom allt tvifvel. Jfr Humbles Disp. under Prof. Frondin 1744. De Piscatura hareng. in Roslagia sid. 4. Äfven Nordencrantz, anf. st. sid. 276. Vidare säger Herr Wilde, att Weithi bemärker, i Frostö Lag Cap 46, fiskeri och fiske-tyg, samt i Cap. 47. Weithispill, skada på Jagt eller Fiske.

x) Vilk. Sag. Cap. 29 sid. 67, och Cap. 21 sid. 43.

y) Herv. Sag. sid. 159.

z) Hromund Gripsons Saga, Cap. 8.

a) Canc. Råd. Lagerbring anf. ställe, I. D. sid. 70.

b) Dämi Sagan 42.

talas, är väl det äldsta, som förekommer i våra Handlingar: däruti omnämnes äfven Laxfiske och Notdragande såsom då redan bekanta c).

Om Nåt talas uti Volsunga Sagan d), hvilken, lika som Others och Wulstans resa utropar Other för en stor Fiskare, att han rest på Hvalfisk-fånge långt Norr ut, och, där inom 2:ne dagar fångat 60 Hvalar och Hvalruffar; hvilkas tänder redan den tiden voro i stort pris. Af deras skinn gjordes Skepps-tog, med hvilka och Hvalfiske-ben Finnarnes utlagor då erlades. Om Others Broder förmåles, att han fångat en stor Lax genom metande e). Oddur Munk berättar äfven, att deras fed var norrut i Halogaland, att använda mycken tid på Skjut- och Fiskeri af Hvalar, hvaraf de fattige och alle Inbyggarena fått sin föda och båtad, samt huru Hauther och Sigurd sagt till Harek, att nu vore lust till ro och fiska i få fagert lugn, och att de med någre fine Stallbröder begåfvo sig till sjöfs och rodde fuder vid landet till Trundhem

c) Dämi Sag. 46, 68 och 69.

d) Volsunga Sag. Cap. 23. sid. 36, 37.

e) Periplus Otheri Halgoland-Norvegi, ut & Wulstans Angli, de suis in Mari Balthico Navigationibus - - Seculo nono factis tr. 1733 paragr. 5, 6 och 7. Jfr Lagerbring anf. st. I. D. sid. 407, 316 och 317. De Gamles Tårningar, som brukades i Tafvel, voro gjorda af Ben eller Hvalfiske-tänder, enligt Herr Canc. Råd. Berchs utläga i Samlaren, tr. 1773, VII. D. sid. 50.

hem *f*). Om några Fiskare vid Nidåhroos i Norrige nämner Sturleson *g*).

En Norrsk Håfding eller Ståthållare öfver Halogaland, vid namn Thorolf, är den förste, som i Nordiska Håfderna upptecknas, såsom den hvilken anställt Sillfiske vid Helgeland år 888, och fångat så mycken Sill och Torsk, att ett stort Kópmans skepp därpå blef lastadt och våren därpå, afskickadt till England *h*). Det var således icke underligt, om Allmänheten, upmuntrad af så flora efterdömen, flitigt idkade ett närings-fång, som gaf dem det bästa underhåll; och bör det ej heller anses för vanhederligt, att våre Ättfäder uti äldre Historier kallades; *Fiske-fråtare* *i*).

Thuru en del af det som anfördt är, icke egenteligen angår de gamle Svears fiskande, tyckes man dock kunna sluta, att de Svenske som egde samma lynne och tillfälle, som närgränslande länders Inbyggare, i detta mål förnållit sig på lika fått.

Efter dessa allmänna Anmärkningar om Fisk-idkande i uråldriga tider af Nordiska Ländernas Inbyggare; närmar jag mig till
sjelf-

f) Oddur Munk, Olof Tryggvasons Saga, tr. 1691, Cap. 41, sid. 148. Jfr Herr Wilde anf. st. I. D. Cap. 11, par. 12, sid. 123. Ol. Verelii Not. till Her. Saga sid. 28.

g) Sturleson Heimis Kringla, 2 D. sid. 446.

h) Gerh. Schönings Norriges Riks-Hist. 2 D. sid. 139 och 455. Ifr Doct. Fagræus anf. st. sid. 98.

i) Herrar Trozelius och von Hausvolff anf. st. sid. 9, hvarest öfveropas Oddur Munks Ber. i Olof Tryggv. Sag. Cap. 41.

sjelfva och egentliga åmnet: *Sillfiskets k) öden i Sverige. före Konung Gustaf den I:s tid.*

Oaktadt all omhugfan, har jag icke kunnat erhålla någon äldre efterrättelse här om, än den som blifvit glömskan undandragen, genom

k) Fastän bekant är, att Skår-karlarna i Westerviks Skåren, i Tjust och Tuna Låns Skårgård, och på Öland, flere ställen att förtiga, fånga en fort större Strömming, den de kalla Sill, eller Skår-Sill, och att Strömming tyckes vara yngel af Sill, ehuru olika till smak; hvilket torde bero af deras tillhåll i Österfjön, såsom mindre salt vatn, än Vesterhafvet; så lärar här således icke vara om Strömmings-fiske, utan endast om den stora Sillens, hvilken för 40 å 60 år sedan förfälldes upp i landet, under namn af Skån-Sill; denne berömma gamle personer, för att hafva varit stor, fet och full af räm och mjölke; förmodeligen är det detta slag, som nu för tiden fångas i Bohuslänska Skårgårdarne, vid Kullen i Skåne och flerstädes deromkring; fast än den nu, finnes magrare och tomare; såsom fednare på året fångad, torde hända flere gånger urvald och ompackad, innan hon fås upp åt landet. De Naturkunnige hålla ock före, att Sill och Strömming är af samma species, såsom ej skilde med några särdeles kännemärken. Jfr. här om Archiat. v. Linnés Ichtyologiska föreläsningar i mscrpt under Articul. Clupea Harengus, så väl som dess Fauna Svecica, tr. 1746, N:o 315, samt en Anonymus (M. O.) Afhandling om Sv. Fiskafånget, tr. i Norrköp. 1791, sid. 47. Ölands Beskrifn. af Gahrn, utgifven 1768, sid. 58, följ. Frih. Hermelins Tal om Sv. Näringsarna, sid. 44. Enholms Disput. I. D. i mscrpt, sid. 41. Herr Assess. Lannér, anf. st. skiljer tydligt Sill och Strömming ifrån hvarandra, sid. 49, 55. I äldre tiders Handlingar omnämnas ej ofta Strömming, utan merendels Sill, ända till K. Carl 8:des Hammeskrå af år 1450. Ifr. Olai Magni Sv. Hist. i Utdrag i Hush. Journ. för Sept. 1784, sid. 39.

genom Sturleson 1). Denne Håfdetecknare, berättar att sedan K. Olof Helge Haraldson i Norrige, på fvikfult och nedrigt fått låtit afdaga taga K. Olof Sköt-konungs Landshöfding, Eilif Gautske vid ett utfatt möte, och därigenom feck Norra delen af Rana Rike, Bohus-Lån, eller Viken, som det då kallades ifrån Svea välde, under sin makt; få förböd han all tillförfel ifrån Viken upp till Gôthland, Låde Sill och Salt; hvilka varor Väst-Gôtharne fvärligen kunde umbåra. Detta förbud emot Sill-hand in från Bohus-Lån utfärdades, omkring år 1012, och utvisar, att Sillfisket då redan där var öfligt. Det lårer sedan allt jämt blifvit fortfatt, äfven vid Skånska Vallen; ty når K. Waldemar I. i Danne-mark, år 1180 emot höften, anlände med sin Flotta till Helsingborg, i affigt att straffa Skånska Bönderna för upror och motvilja, att draga fäldt Timmer ur skogen, som ej kunde håmtas med håflar för markens oländighet; voro Bönderna i flor myckenhet famlade vid stranden, och hade upflagit sina Tålt längs åt kanten, emedan de med Sillfisket voro fyflosatte m).

Herr Joh. Hadorph fôker med nog fannolika skål bevifa, att en Östgôtha Skår-Bonde, eller Fiskare vid namn Thieluer, som blifvit våderdrifven till Gottland, i forntiden först
up-

1) Heims Kringla, I. D. sid. 446. Ifr Lagerbring anf. st. sid. 216, 326, 419.

m) Lagerbring anf. st. 2 D. sid. 269.

uptäckt, och med sin Son Hafdi och Hustrun Hvita Stjernan, befolkat denna ö n).

Andre Håfdateknare hafva berättat, att i forntiden Bohuslån och Skåne haft mycket rika Fiskerier, i synnerhet af Sill. Saxo Grammaticus anförer o), att i hans tid kunde Fiskar tagas

n) Se föret. till Gottlands Lagen, tr. in folio 1687, sid. 4. I sjelfva Lagen, sid. 5, tillåtes att föra Fisk till Marknat. Ut i Visby Sjö-Rått utgif. af Hadorph 1689, talas om segling till *Hårings-Vik*, eller Sill-fiske, sid. 2. S. 11. Då det förordnas om Låst-penningar, står uppfördt för en Låst Sill en Groot. Ut i gamla Biärkåa Rätten Cap. VIII. §. 2, tillåtes Lådhofæ-Boerne fålja Sill och Lin i sina Skepp f. 3. Hadorphs uplaga folio 1687.

o) Saxo Gram. Hist. Dan. edit. Steph. præfat. sid. 3. Krantzius Daniæ L. 1. p. 3. Jfr. Puffendorffs Inledn. till Sv. Hist. §. 84. sid. 910. Trozelius anf. st. sid. 11. Ehuru Saxo för denna upgift blifvit af någre kallad stor-skrytare; är den dock ej otrolig: i fednare tider har Sillen ofta i Vikar vid Västra kusten af Norrige blifvit så hopa trängd och med Nåt insluten, att den med skoflar, i några veckors tid kunnat oppåfas till flere skepps laddningar. Er. Pontoppidans Dansk. Atlas T. 1. sid. 633. Den sammes Norriges Nat. Hist. på tyska, sid. 274. I Andersons Origin. of Commerce Lond. 1764, Vol. 1. sid. 152 och 191, berättas för år 1313, att Sillen åfven då var så ymnig vid Skåne, så väl som England, att hon med blotta händer kunde fångas. Jfr Fagræus anf. st. sid. 100, 101. En vålkänd samtida Författ. Herr Affell. Lannér anf. st. sid. 50, uppter ett åfven så otroligt bevis på Sillens mängd, neml. att en Fregatt på en Sill flim, liksom mot en Sandbank, lidit Skeppsbrott, och att då Sillen står inuti Hafs vikar vid Sv. Kusterna. är flimmen ofta så stark, att en däruti nedfatt flång kan stå uprätt m. m. Huru rikt och ymnigt både In- och Saltfjö-fisket af Sill, Torik

tagas med blotta händerna i Örefund, och att Båtar knapt kunde gå fram för Fiskens myckenhet. Man kan förmodeligen fluta, att det varit Sill, emedan K. Waldemar (utan tvifvel den I.), utgaf en egen Lag för Skånska Sill-fisket; hvilken kallades: Skanörs Lag, eller *Fidha-Rått*; ty ordet *Fidh* betyder fet, feta varor, såsom Sill och Tran, hvilka erhöles vid Sillfisket. och där förfälldes *p*). Arrild Hvitfeldt anförer *q*), att Lüblke Borgare år 1200, hade alla sina Skepp i Skåne vid Sillfisket m. m.; och säger: „Hvad Skånska Sill-fisket angår, så var det kort förut begynt; ty fordom var det under Landt-Rygen“. - - År 1204 förfälldes en myckenhet Sill, fångad vid Skånska Vallen *r*).

Sillfiskeriet fleg dock ej till sin högd förr, än de mågtige Hanse-Ståderne, år 1254, förnade sig, att draga gemenfam vinst af alla Svenska Handels-varor. Ståderna Lybeck och Braunschweig, samt Cölen voro de första, som

och Cabeliou hos oss fordom varit anføres äfven omständeligen af Peder Clausen i desz Bok, kallad *Norriges Og omliggende Öers sanfårdig Betkriffuelse*. Jfr Trozelius sid. 11.

p) Kongl. Sv. Patr. Sällsk. Hush. Journ. Maji 1781, sid. 3, 4. Hadorph i uttydningen öfver ordet *Fidh*, som förekommer i Schaner Log. sid. 67, öfverfätter det med fiskelåge och *Fidha-rått*, råttan på Fiske-låget, hvadan Agnesit nu för tiden Stockholm. Ibid. Thy Tynner Laghå Silth, (infaltad, lakegods) är en Låst, och 12 Thynner Thor är en lasth.

q) Hvitf. D. Kr. 2 D. sid. 165.

r) Herr Arnold fortfattn. af Helmolds Chronica Slav. sid. 102.

fom uti ett sådant förbund ingingo; men det varade ej länge, innan 60 till 80 andra Städer med dem sig införlifvade. Ett sådant förbund, som under svaga Regenter upväxte, och hotade Nordens Konungar med sin öfverlägsna magt, hade styrka nog, att utfända folk till alla de Kuster, hvarest Sillen i största mängd samlades s). De fiskandes företag lyckades väl; emedan år 1275 fångsten blef vid Skåne så ovanligt ymnig, att ett lass Sill såldes för ett öre, eller en half Sv. Riksdaler, enligt Herr Kammar-Rådets af Botin utfaga.

En Svensk Författare t), yttrar sig om Sillfiskets skiften under denna tid sålunda: „Det dråpeliga och öfver hela världen namnkunniga Sillfiske, som drefs under Skånska Vallen, var i 12 år på Pommerfka u) och Tyfka sidan; men har sedan, vid år 1280, flyttat sig öfver till Skånska Kusten, hvarest det öfver 300 år med en sådan välfignelse förblifvit, att Sillen slått i många millioner „få

s) Egbert Ruys Woerdenboek, utgif. Amsterd. 1773, I. D. sid. 66. Art. Hanze-Steden. Jfr Doct. Fagræus, sid. 100.

t) Herr Affess. Wessman i 2:dra Quart. af Skånska Handl. recenser. i Sv. Mercurius 1755, sid. 229 och följ. Jfr Lagerbring anf. st. 2 D, bd. 871, 872.

u) År 1169 och följ. fiskades i Nov. mycken Sill vid Pommerfka stranden och Oderns utlopp; enl. Helmoldi Chronica Slavorum Libr. II. Cap. 12, Jfr Fagræus, sid. 99. Herr Suhm om de Danskes och Norrrikes Handel och seilad i den hedenske tid, uti Köbenhavnske Selskabs Skrifter, 9 D. sid. 110, anmärker denna ymnighet af Sill, omkring 1080. Jfr Kongl. Patr. Sålfsk. Handl. 1 st.

„få tått tillhopa under Kuflen, att man knapt
 „kunnat komma fram med en Båt, och har
 „man kunnat fåtta en flake ned i vatnet emel-
 „lan Sillen, utan att den fallit öfver ånda.“
 Utlåningar, i fynnerhet Lybeckarne riktade
 sig häraf otroligen, sedan de under K. Mag-
 nus Ladulås bekommo fina förfla Handels-
 friheter; hvilka sedan af K. Magnus Smek,
 och följande svaga Regenter få utvidgades,
 att ett Handels-fällskap inrättades i Lybeck,
 som kallades *Stockholms Farare*, och ett annat
 under namn af *Skåne-Farare* (Schonen-fahrer).
 för Skånska Sillfisket; hvilka råknades för
 själen i det Hansiska Förbundet, emedan de
 med Sillfiskerierna vid Skånska Stränder, er-
 höllo en betydlig vinst. Det anfågs der-
 före mycket hederligt att vara en Schonen-
 fahrer, och til minnet af den flora magt och
 rikedom de tillskyndat Samhället, att råknas
 ibland de förnåmsta i deras Samfund x).

Men beklagligen underlåto ändå de Sven-
 ske, att nyttja ett få godt tillfälle till förmö-
 genhet, fastän i äldre tider, rättigheten att
 fiska var i Sverige ingen betagen; och ingen
 hade någon förmåns-rätt därtill framföre den
 andra; utan hvar och en begagnade sig själf
 af det, som omtanka, flit och lycka honom
 till-

x) Herr Olof Celsius's Hist. om K. Gustaf I:es fed. D.
 sid. 76. Willebrand Hansische Cronik Pars 1:ma
 Pag. 56, 58. Der freyen Reichs Stadt Lübeck,
 scriptum Apologeticum oder Ehren-Rettung wider
 der zünffte der Schonenfahrer. Und der zünfften
 der Schonenfahrer Gegenbericht &c. tryckt i Folio,
 Lübeck 1668.

tillfkyndade, få på eget, som Allmänningsvatten, stundom ock vid andras enskilda Stränder. Med samfärd kostnad idkades merendels fisket, likasom det i sednare tider skedd med Vinter-Nots dragning i Skåren: och om Strand- eller vatten-egaren ej ville deltaga i kostnaden och arbetet, intogos frånvistande i Bolaget, som nyttjade sig till godo fångsten, uphåmtad på andras egor. I annat fall var likväl ej tillåtit att nyttja andras fiskvatn utan Egarens tillstånd y).

Men, sedan hvarken årliga Skatter, eller Upsala-öde förslogo till allmänna Utgifter, och K. Magnus Ladulås's yppiga Håf-hållning; blef, igenom det ryktbara och mycket omtvistade Helge-And's Holms-beslutet år 1282, beviljadt, att, jämte stora Sjöar, Strömmar, Malmstrek och Skogar, äfven alla Hufvud-skår både i den Svenska och Finska Skårgården skulle lyda under Kronan. så att, „*alle the ther låge till fiskerij skulle göre Kronen Rente*“, *theraf*“ z). Präster och Munkar innehade likväl

y) Stjernhök, de jure Sv. & Goth. Vet. sid. 139. 264. Gamla Skåne-Lagh, gjord för år 1127, utgifven af Hadorph 1676, sid. 31, 38 och 39. Dale-Laghen, skrif. för Kon. Byrgers tid, utgifven af Hadorph 1676, sid. 19, 23.

z) Joh. Stjernhök, anf. st. sid. 270 och 280. Von Dalin Sv. Hist. 2 D. sid. 285, 286. Af Botins Sv. Folkets Hist., sid. 354. Den sammas Beskrifn. om Sv. Hem. 2 D. sid. 9, 11. Lagerbring anf. st. 2 D. sid. 586 till och med 596, hvarest denna Handlings trovärdighet utredes och bestyrkes. Hist. Bref om Sv. Regerings-fåttat, 2:dra Flock. sid. 169.

likvål, och behöllo ännu den fiskrikaste delen deraf *a)*

År 1284 blef Sillfisket mycket oroadt af de Norrrikes Skepps-flotta, som utrustades af K. Erik Pråst-hatäre i Norrige: Skanör blef då plundradt; och en Alf Erlingson lade sig med sin Flotta i Örefund, sköflade alla fjöfarande Danskar, Tyfkar och andra *b)*.

K. Birger Månsön utfärdade år 1297, en Förordning om Årke-Biskops-Stiftets och Helsingelands Präste-tionde, som skulle utgå af Sill, Lax, Gråverk, m. m. År 1299, lårer något ytterligare blifvit anstaltadt för Prästerkapet i Helsingland om dess Tionde af Lax, Strömning, m. m. *c)*.

Vid Skåne infann sig åter Sillen år 1313, till sådan myckenhet, att hon med bara händerna kunde tagas; och äfven vid England, hvarest hon alt sedan blifvit uphiskad. Ut i Lissländska- och Curländska-Skåren fångades ock detta året Sill *d)*.

Lybeckarne drefvo under hela denna tiden, med alla krafter, Sillfisket vid Skånska Kusten; genom hvilken rörelse Skanörs och Falster-

a) Von Dalin anf. fl. sid. 127, 145, 216, 217-232, 248, 301, 430, 488, 505, 710, 713, 725 och 735. Lagerbring anf. fl. 2 D. sid. 184, 254, 321, 326, 443 &c. Botin nyss anf. fl.

b) Lagerbring anf. fl. 2 D. sid. 619.

c) Hadorphs Saml. af Gamla Stadgar, efter Björköa-Rätten, sid. 6. — Jfr. Dale-Lagen, sid. 2. Lagerbring Sv. Hfl. 2 D. sid. 652. Von Dalin anf. fl. 2 D. sid. 325, 330.

d) Anderson anf. fl. sid. 152, 191. Jfr. Fagræus anf. fl. sid. 101.

Falsterbodas låga kojor förvandlades till rika och blomstrande Ståder *e*). Hanse-Städernas girighet och tilltagfenhet var så stor, att de enfamne ville tillvålla sig Skånska fisket: anföllo och fördrefvo derifrån sjelfva de Svenska, så väl som Holstenare år 1341, samt Holländarena, år 1422 *f*).

En sådan öfverlagd och våldsam oförskämdhet var besluten och stadfäst uti ett Hanseatiskt-mötes-beslut år 1368, som uttryckeligen innehåller: att man med våld ville fara till Skåne och falta Sill *g*). De sökte ock till att genom mildare och slugare medel bibehålla sitt vålde, uti denna fördelaktiga inkräckt-

e) J. C. Becman Hist. orb. Terrar. sid. 214, Sv. Mercurius, sid. 230, årgång. 1755. Jfr. Estenberg anf. st. sid. 8. Tunelds Geogr. 5 Uplag. sid. 491. Gillbergs Belkrift. Öfver Malmöhus-Län, sid. 19, 20. Fagréus anf. st. sid. 105.

f) Von Dalin anf. st. 2 D. sid. 514 säger att Lybeckarne skadade Svenskarne och Holstenarne, år 1356, under det de idkade Sillfisket. Se Willebrand Hans. Cron. pag. 2, vid de nämnde åren.

g) Willebrand anf. st. sid. 41. In eben dem jahre (1368), ist auf dem Hanse tag zu Lübeck beschlossen, dass man mit gewalt auf Schonen fahren, und Hering fälzen wolle. Detta beslut utvisar derjämte at Sillfångnings-konsten varit känd för Wilhelm Beukelfons ifrån Biervliet tid; hvilken annars allmänt hålles före varit upfinnare därtill (andra säga 1386); och för en människosläktet få gagnelig uphöf öfver 140 år eller sin död eller 1556 blifvit hedrad af Kejser Carl 5 med beröm i et Åminnelse-Tal på dess graf. Det berättas ock, at Kejsarn vid samma tillfälle där upåtit en fältd Sill - - - Anvisn. der Politiqv. gronden van Holland sid. 27. Savary Dict. Commun. V. Hareng. Becman anf. st.

inkräktning; fastän man ej kan fylla dem för mycken frikostighet, emedan den bestod blott i ett halft dusin Strumpor och en tunna Vin, för att erhålla de förnåmares bevägenhet vid Fisket i Skåne: en ringa erfattning för förlusten af det betydliga: Landsmans förknippad med egen förmåns-rätt *h*).

Sedermåra har Danmark och flere Europeiske Stater, — mera omtänksamma, ja, nitfulla för sitt väl, än våre Förfäder — dragit flera rikedomar ur Svenska vatten och hamnar, genom fiskande och handel, som Arnoldus Lübecensis bestyrker *i*). Som denne Författare — hvilken år 1209 antecknar Skåningarne och Danskarne, riktade af Sillfisket vid Skåne — år äldre än Hvitfeldt; synes troligt, att den sistnämde hemtat sina under rättelser härom från Arnold *k*).

Under det Hanse-Ståderne och i fynnerhet Lybeckarne, af afundsjuka på våra fiskerier, i K. Magnus Smeks tid, tillkräktade sig Sillfångeriets vid Skåne — där de haft Capell vid Cimbrishamn, Kivik och flere stådes *l*); hulpo Holländarne af all sin magt att fiska
vid

h) Lagerbring anf. st. 2 D. sid. 871 och 872. Willebrand. Hans. Cron. I. D. sid. 34, införer Beslutet härom ur Lybska Råds-Matrikeln.

i) Arn. Lübb. Lib. III. Cap. 5, sid. 121. Jfr. Lagerbrings Sv. Hist. 2 D. sid. 232. Den sammans Danska Stats-Kunskap, sid. 36.

k) Estenberg anf. st. sid. 5.

l) Archiat. von Linnés Skånska Resa, sid. 137. Tunelds Geogr. 5 Upl. sid. 515. — År 1288 ikickade redan de Danke någre Jagter till Skånör på Sillfiske. Hvitfeldt anf. st. sid. 299.

vid Skåne, och Skottarne gjorde ock sin flit vid Bohuslån; hvarest på Holmarna för ej lång tid tillbakars lyntes, och kanske ännu finnas lemningar af deras fiske-hyttor *m*).

År 1394, blef Sillfisket vid Skånska Stranden, som af Lybecks Utliggare ännu flitigt besöktes, oroadt och hindradt af Sjö-röfvare *n*). Och år 1400, började detta rika förråds-hus i Bålt och Östersjön sparsammare underhålla sina trånga påhållfars vinningslystnad *o*).

Men att Sillfisket åter blifvit lönande och att Lybeckarne idkat det med mycken drift vid Skånska Vallen, inhämtas tydeligen deraf, att tilloppet af Fiskare var få stort, år 1415 *p*), att K. Erik af Pommern lät der fasttaga och i fängelse infätta 400 fiskande Borgare ifrån Lybeck, hvilka emot Förbud *q*)

M

en-

m) Trozelius anf. st. sid. 10. Sv. Mercurius 1756, sid. 449.

n) Werdenhagen Tract. De Rebus publicis Hanseaticis, Vol. II. sid. 366.

o) Anderson anf. st. sid. 225. Jfr. Fagréus anf. st. sid. 103.

p) Hvitfeldt anf. st. sid. 666. Lagerbring Sv. Hist. 4 D. sid. 52. Trozelius anf. st. säger detta skedd 1411, men det måtte säkert vara tryckfel. Anderson sid. 244 uppgifver i anledning af Lindebrogs Chronica Slavor., att det tilldragit sig 1417. Denna lilla skiljaktighet är ej af betydighet, och förringar icke det bevis man ur Håfverna söker, att Sillen å nyo infunnit sig i Bålt emellan 1414 och 1417.

q) Von Dalin Sv. Hist. 2 D. sid. 514 och 626. Hvitfeldt berättar, att K. Eric i Danmark, till att hämnna sig på de Lybske, lät 1246 gripa och anhålla Lybske Köpmän, som foro till Sildefiske i Skoone, sid. 214.

ensamme ville tillvålla sig denna rättighet. K. Erik gick än vidare, och lät genom Krö-
nelin fåtta i qvarstad allt Gods, som Lybec-
karne hade i Norrige till ett värde af 3414
Mark Silfver, och förskaffade sig genom den-
na alfvarsamhet en verkelig heder ^{r)}). Icke
dets mindre idkade de mågtige Hanse-Städer det
Skånska Sillfiskeriet, tidtals med otrolig vinst,
allt intill år 1519; och med sin Handel på
Sverige fortforo de ända till K. Gustaf I:s tid
år 1533 ^{s)}).

Oaktadt Utlåningarnas flit och omsorg,
att nyttja Svenska fiskvatten, upsteg dock
priset på fiskvaror nog högt: en fjerding Hol-
ländsk Sill gälde år 1331, 20 Dal. 8 öre
K:mt ^{t)}). Det var derföre hög tid för de
Svenske, att sjelfve begagna sig af de förde-
lar naturens Herre, i så rikt mått tilldelade
deras Stränder. Men måktige Utlåningars
konfigrep felades då ej mindre, än i sednare
tider, att hindra Svenska Naringars uphjel-
pande.

De Regerande åsidosatte dock icke en nödig
omtanke för detta högst nyttiga närings-fång.
K. Magnus Smek, som regerade till år 1360,
utgaf

^{r)}) Lagerbrings Sv. Hist. 4 D. sid. 52.

^{s)}) Hushålls- och Konst-Cabinett. 2 D. sid. 133, 233.
Celsius ant. st. Sedn. D. sid. 76, 80.

^{t)}) Kongl. Sv. Patr. Sällk. Handl. I. Stycket. — Ut
Lagerbrings Sv. Hist. 2 D. sid. 718, anföres ur
Peringschölds Monum. Ulleråk. att emellan år 1250
och 1300, köptes iiii Lagenæ Halecis för 6 Mark
6 öre. Med Lagenæ förstås Tunnor. Du Cange
salar om Lagenæ, så stora att Folk kunde gömma
sig i dem.

utgaf förmodeligen genom sin Förmyndare, Mathias Ketilmundson, Författningar om Allmänna Fiskerierna i Finland, som efterlefdes till och med år 1672, af Finske Skårboerne vid deras Sillfiske *u*). K. Erik 13:de lät tillika med sin Med-Regentinna, Drottning Margareta som dog 1412, ej allenast utfärda en Stadga om Sills fiskande, falltande och försälgning m. m., för Köpmännen i Skåne, utan ock förraska en mängd utländske Fiskare; oanfadt det i Stadgan mot slutet finnes tillåtligt både för Tyfke och Danske Fiskare, att infinna sig vid Fisket, allenast de med sina Skutor lade sig tillsammans, och på anvisla, uti 47 Artiklen uppräknade, ställen *x*). Uti 8 Artiklen förbjudes alle att fara i Rosengården vid liffsstraff. Om härmed menas godset af det namn i Pommern beläget; har Sillen och Fiskare, äfven den tiden, infunnit sig på flera ställen omkring Östersjön, ån vid Skåne.

Tillförene var Sillen förklarad för en Stadsmanna-vara, som ej af Allmogen fick föras till Bergslagen, att föryttras *y*). Stads-lagen tillåt, att Sill fick handlas i Skepp och Fartyg utan ansvar *z*). Ståderne Stockholm,

M 2

Lödöse,

u) Stjernhök anf. st. sid. 16.

x) Se Hadorphs Samling af gamla Stadgar efter Skåne Lag, tr. fol. 1676, sid. 69 - - 72. Ett bättre aftryck af denna K. Eriks Fiskare-Rätt, eller Artikl. som Drott. Margareta kallar den, har Herr Alfesfor Wefsmann utgifvit i Skånska Handl. 2 Qvartalet. Se Sv. Mercurius 1 56, sid. 230.

y) Telje Stadga af den 10 Jan. 1380, 3 Artikl. Hos Hadorph nyss anf. st. sid. 31.

z) Stads-Lagen, Köp-mål. Balk. Cap. 15, 16, 33, 34.

Lödöse, Enköping, Nyköping, Trosa och Gefle fingo frihet, att idka Fiskerier *a*).

År 1425, skall ingen Sill hafva infunnit sig vid Skånes Stränder *b*). Samma under rättelse lemnar äfven Herr Pet. Kofod Anchers Danske Lov-Historie *c*), i hvilken anföres, att Sillfiskarena väl fingo nya Stadgar, under K. Erik af Pommern; men att desse snart blefvo onyttige, emedan Sillen efter 1425, förminskades så anseeligt, att Skånska Kusten intill 1469 fällan, och 50 år derefter alldeles icke, af Utlänningar besöktes. Tidens mörker måste hafva varit orsak därtill, att på 200 år, ganska få af våra Håfdateknare orda om Sillfisket; det är dock troligt, att Sillen äfven denna tid infunnit sig, och blifvit fångad vid våra Stränder *d*). Mera uplysning och mindre illvilja mot K. Erik 13:de — (till äfventyrs för den nya Stadgan om Fisket, han utgaf; ty okunnigheten älskar villfarelser och oordning, samt understödjdes däruti af illfluge utländske medtäflare), — hade säkert icke beskylt Konungen för olyckor, dem ingen dödlig kan afböja, såsom misfväxt, vattusfloder och Sill-

a) Von Dalin anf. st. 2 D. sid. 623, 733, 754 och 784. Men huru vida de befattat sig med den egentligen så kallade stora Sillens fångande, derom saknas underrättelser.

b) Chronolog. Rerum Dan. Ilda Auctore Cornel. Hamsfort, införd i Jac. Langebecks Script. Rer. Danic. Medii ævi, I Tom. Hafniæ 1772, sid. 326.

c) Köpenhamn 1776, in Quart. 2. D. Jfr. Fagræus, sid. 104.

d) Allmän. Bibliotheket för år 1777, sid. 23. Doct. Fagræus anf. st. sid. 105.

Sillfiskets aftagande i Östersjön, år 1439 *e*). Önskligt, att K. Erik ej haft betydligare fel, än dessa, som illkan updiktade, och fördomen få strängt beifrade.

Under desse villervallor och oroligheter, samt det ombyte af Regenter, hvilket i Sverige likasom fått håfd, förordnade likväl K. Carl Knutson, i sin år 1450, utfärdade Hamne-Skrå. Ordning, eller Fiskare. Artiklar, hvad vid Strömmings- och Torsk-fiske borde i akttagas, samt utfatte i 20^a Artikeln, straff för dem, som illa faltade sin Fisk. Endast utr 35 Artiklen är Sill omtalad *f*). Emedlertid fortföra icke desto mindre äfven Holländarne att på ett betydande fått, draga vinning af Svenska Sillen, som ännu måste varit ymnig, emedan icke mindre, än 80 stycken af deras Fartyg, som voro utrustade till Sillfiskets idkande i Östersjön, år 1479, blefvo af Franska Amiralen Coulon borttagna och förskingrade *g*).

Skånska Sillfiskeriet blef federmåra, tidtals intill år 1519, med ganska mycken vinst idkadt, förnämligast af de mågtiga Hanse-Städerna;

e) Von Dalin anf. st. 2 D. sid. 688.

f) Hamne-Skrå-Förordn. tryckt i Stockh. 1701: men orätt daterad 1400, snarare 1448, då K. Carl 8 kröntes. Se Trozelius anf. st. sid. 11. Ut Registr. öfver Förordn. i Consist. Acad. Canzli uti Upsala finnes upptecknade: först Hamne-Skråerne 1400, 1450 och 1600 . . . Följde K. Carls Art. och Hamne-Skrå för dem som fiskja på Konungens allmänna fiske-grund, dat. St. Bartholomæi-aften 1450.

g) Af Botin Sv. R. Hist. sid. 618. Von Dalin Sv. Hist. 2 D. sid. 793.

derna; men det aftog derefter småningom, och uphörde nästan aldeles, år 1550 eller 1560. Vid Skanör och Falsterboda, har man alt sedan knapt fångat någon Sill *h*).

Orsaken till Sillens flyttning från Skånska Vallen och Östersjön i fednare tider, lårer vara nog svår att utgrunda, om ej den starka rörelsen med Fartyg, genom Öresund, och dermed åtföljande buller af seglande, skjutande och mera dylikt, gifvit anledning till dess flygt *i*).

Herr Assessor Wessman besvarar frågan, hvarföre Sillen lemnat Östersjön och Skånska Kusterna, sålunda: Det är en ofstridig fanning, att Sillen födes och uphåller sig under de omkring Norrpolen belägna Ishaf. Då hon sedan kommer i öppna Hafvet, hafver hon sina fiender af stora Fiskar, hvilka henne förfölja, och deribland förnåmligast Hvalfiskar. Uti Kongl. Antiquitets Archivi Handlingar, förvaras en handskrifven berättelse om Island, hvaruti upräknas 20 skårskilta slag Hvalfiskar, af hvilka en fort kallas Fisk-råki (Fisk-föfaren), som säges vara ganska nyttig för människo-flågtet; emedan den försvaras de fiskande för sådane Hvalfiskar, som vilja skada dem, men rådas för denne: och att denne Fisken äfven har den egenskapen, att

h) Svenska Mercurius sid. 230 år 1755. Doctor Fagræus anf. st. sid. 105. Lagerbring anf. st. 2 D. sid. 871. berättar efter Krantzius, att Sillfisket i slutet af 15:de Seklet ännu var ganska betydligt vid Skånö.

[*i*) Canzli-Råd. Lagerbrings Sv. Hist. 2 D. sid. 871.]

att han drifver all slags Fisk ur djupet till landet, att den med lätthet kan fångas. Vidare berättas, att en anuan Hvalfisk gifves, som heter Sil-råki (Sill-föfaren), som är 16 fot lång, och jagar Sillen till Fiskarena. Denne sednare är den, som förtjenar upmärksamhet. Af gamle Norrské Lagar bevifes, huru denne slags Hvalfisk varit under Lagens beskydd, och fick ej vid hårdt straff fångas under Sillfiske-tiden; emedan, som orden lyda: „Guds gåfvor varda derigenom förminskade.“ Sedan man i Europa börjat med större flit idka Hvalfisk-fångsten, ifynnerhet ifrån 1614, då Grönländska Compagniet i Holland kom i stånd; har man tydeligen märkt Sillen minskas, och alldeles uteblifva från Östersjön och våra farvatten, och att hon ej kommit längre än till Skottska och Norriska kusterna. Hårtill kan ingen annan orsak gifvas, än den, att man farit ut tidigt om våren på Hvalfisk-fångst, och då utan åtskillnad tagit få det ena, som andra flaget af Hvalfiskar, och således förhindrat dem, att, efter sin naturs drift, vana och anordning fösa Sillen utföre hafvet, ånda ned till våra Svenska Kuster. Denna sak bestrykes än mera af det, att medel-tidens Krönikor få ofta tala om Hvalfiskar, som blifvit sedde och fångade i Östersjön *k*); hvilket i sednare tider ganska sällan håndt. Herr Professor Ström i Norrige inslämmer

k) Skånska Handlingarna i Sv. Mercurius 1755. sid. 230. Hadorphs Rim-Krönika, sid. 530. — Von Dalins Sv. Hist. 2 D. sid. 811. 3 D. 412, 422. Flvittelds Krönika 2 Tom. sid. 1545.

flämmer i det anförda om Hvalfiskars nytta vid Sillfångsten, med tillägg af 2:ne andre skäl till Sillens uteblifvande från Östersjön, det ena: en kall våderleks och drif-isens olika förhållande i norra Hafvet på vissa årtider, hvarefter Fisken rättar sin utvandring till de fydligare och östra vattnen; det andra: Sillens förnämsta födo-ämnes Sill-ätets (*Astacus Harengum*), eller på Norriska så kallade Röde-Aats olika tillhåll i vattnet, som merendels är i hafvets strömmar, hvilka af okända orsaker kunna förändras och föra dessa Sjö-Insecter med sig, ån under det ena, ån under det andra landets Stränder 1). Hade man sig bekant med hvad redskap de forðne Fiskare uphemtade Sillen; kunde man af sådan anledning döma, om Sillen genom instångning och sammantrångning af stora Notar eller Vador och annan ovårdsam medfart, blifvit skrämd från Kusterna. Biskop Frijs tror, att Notar, oförsigtigt och allt för girigt nyttjade, äro skadeliga både för Fisket och sjelfva Sillens godhet; då däremot Nåts brukande i båda afseenden berömmas m),

Det

1) Profes. m. m. Herr Hans Ströms sammanlikning emellan de Norriska och Svenska Fiskerier uti K:gl. Patr. Sällsk. Hush. Journ. för Maji Mån. år 1781, sid. 9, 10 &c. Vecko-Skrift för Läkare och Natur-Forskare, 1 Band. sid. 189 och följ.

m) Herr Biskop. Doct. Nicol. Christ. Frijs Berättelse om Sillfiskeriet uti Nordlanden i Norrige, införd uti Kongl. Sv. Vetensk. Acad. Handlingar, år 1770, 2 Quart. sid. 158, &c.

Det är mycket fannolikt, att Utlånnin-
garna varit mindre forgfällige, att bibehålla
Fiskets ymnighet för framtiden vid andra till-
höriga Kuster, der de, såsom inkräktare, ej
fållan oroades, och oftast bortdrefvos.

Trankokning lärer väl ej den tiden varit
så betydlig, att det därvid fallande grumset,
kunnat skada botten på Sjön och Sillfiskeriet,
hvilket i sednare tider hållits före, och väckt
mycken upmärksamhet, samt blifvit omtvi-
sladt med många fannolika skäl både med
och mot, utan att frågan ännu veterligen
blifvit fullkomligen afgjord ⁿ⁾.

Efter dessa Anmärkningar återkommer
jag å nyo till sjelfva ämnet; men finner un-
der de oredor, i hvilka Riket var intrasfladt,
att så väl denna, som öfriga Naringars vård
blef uraktlåten, då hvar och en blott tänkte
på enskildt väl, och utvalde främmande Re-
genter, mer för att befrämja egna, än all-
männa fördelar. Ej underligt, att underrät-
telse om Naringarnes beskaffenhet denna ti-
den, äro ofs så mycket obekanta, då de,
voro i ett så bedröfligt tillstånd. Det enda,
hvaraf vi kunna sluta, att en så nödvändig och
nyttig Näringsgren icke alldeles var förstörd,
är Christian II:s utdelade gåfvor af Sill och
Salt

ⁿ⁾ Se Trangrums-Afgen tr. i Quart. 1784. Stockh.
Post. N:o 254, år 1781. Götheb. Allth. N:o 95,
1782. Stockh. Post. N:o 83. 98. 212, 218, 271,
293, år 1783. Inrik. Tidn. N:o 13, år 1785. och
N:o 8, 12, år 1786. N:o 30, år 1787. Post-Tid-
ningen N:o 6, år 1788. Och Stockholms Posten
N:o 66, 1788.

Salt till Bönderne, då han 1520, belågrade Stockholms Slott; samt Småländske Allmogens svar till Gustaf I., då han begärte, att de måtte hjälpa honom, att utdrifva tyrannen—: „*Så länge vi lyda Konungen, tryter oss hvarken „Sill eller Salt“ o).*

Men få förfallet, som detta Närings-medel vid denna tiden förekommer oss; få förbättradt ser man det, icke långt derefter, genom K. Gustaf I:s nit för Svenska Folkets välhet, hvarom Rikets Handlingar nogsammt vittna.

- o) Von Dalin Sv. Rik. Hist. 3 D. sid. 13. Konung Gustaf I:s Hist. af Celsius, 1 D. sid. 55 och 62.

LAUDATIO HUGONIS GROTII

Auctore

MATTHIA STOLTZ,

Rectore Scholæ Helsingburgensis;

Cui Palma adjudicata est Anno 1796.

Forma mentis æterna: quam tenere & exprimere, non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis.

TACITUS.

Bene ac sapienter majores, ut populorum, ita clarorum virorum facta moresque literis ac posteritati committere instituerunt. Est enim memoria rerum, præter lectionis oblectamentum, castigando pravos & referendo suum decus egregiis, quarumcunque curarum solamen & validissimum virtutis laborumque incitamentum. Et solemne est mortalibus præcepta ægrius pati quam exempla factaque, at non viventia hæc & recentia, sed defuncta, sed vetera, ut ab ira æmulantium aut invidentium remotiora. Fuit tamen temporum rara olim felicitas, ubi potuit ingenio celeberrimus non modo quæ viderit memoratu digna laudare; sed & quæ gesferit egregie sine vaniloquentia narrare & sine obtreptione a), concius virtutem, ut suo decore niteat, neque opera

a) Tacit. de Agric. cap. I.

opera aliorum, neque gratia, neque mercede egere. Mox vero, postquam inter viventes infrequentiora cœperant esse exempla, inter mortuos & mortuorum demolita monimenta, qui rariorem & nutantem virtutem instaurarent, quærebat suorum incuriosa posteritas: arduum munus, quippe inter umbras & fallacia ob vetustatem vestigia fuscipiendum.

Prominuit olim inter illos, qui clara prodiderunt orbi exempla *Hugo Grotius*, vir singularis, quem obrui longiori oblivione pati non potuerunt, qui abdita præteritaque volvendi & suum bene meritis referendi decus nobilissima cura funguntur. Ut vero ego laudarem, non accessi gratia aut ambitione, pietate mera adductus & vera oratione quam ornata, componere otio avens, quæ de magna ac nobili virtute sentiat pectus.

Quoties vero optat otiosa mens immisceri claris hominibus, audire plerumque belatores & qui cruentis inclaruerunt facinoribus confvevit, quasi una virtus esset, quæ igne ferroque devastat, quasi *Alexander* aut *Tamerlanus* gratioris apud posteros memoriæ esset, quam *Numa Pompilius*, civium illud exemplar & regum. Falluntur autem, qui apud nos rixas modo fortemque præliorum expectaverint, otiosam scientiam, quippe casibus iisdem & paribus exitu causis continuo sibi similem. Commentarios illi volvant & acta belli diurna, tristi cura composita. Gaudeat hic animus referendo lætiora, & quomodo ingenio ingenique operibus clarescat homo.

Inclaruerat per sæcula Grotianæ stirpis nobilitate Belgium, feracitate virorum elatum: genuitque *Hugonem*, natalibus primum, qui fortuiti sunt, mox virtute & casibus inclytum *b*). Sero plerumque emergere infantibus datur, neque celeres primæ ætatis progressus bene semper de futuris ominantur: *Hugonem* vero, ad clarissima quæque iturum, talem ab initio promisit natura, qualem ætate provectum admirati sumus. Scilicet acutum ingenium & memoria stupenda scientiam artium & disciplinarum ita appetiit cupide tenuitque, ut admodum juvenis in ore omnium & famam feracissimo hoc ingeniorum tempore tamquam prodigium versaretur. A teneris ordior; ingenui enim viri noscere rudimenta juvat. Placuerant ætatem ineunti, quæ juventutem plerumque rapiunt literæ; aureæ, respectu pretio; divinæ, si originem intuearis. Studium *Nasonis* numero & nitore verborum gravitatem sensuum decorandi, quod semper jucundum, utile sæpe est, nec unquam ulli despectum, nisi qui omnia præter se ipsum despicit, mature & avide hausit *c*). Mox mitigavit humani juris divinique scientia, quæ nostra cognoscere, aliena defendere, recteque nos vivere docet, & justitiam, qualis in cælo est, integram suique semper similem commonstrat.

b) Natus Delphis 10 Apr. 1583, patre *Joanne Grotio*, Præfecto Delphis & Acad. Leidianæ Curatore. Proxima aviti a claris majoribus cognominis origo proavia erat *Ermengarde de Groot*.

c) Carmina Elegiaca, incredibile dictu, octo annos natus egregie condidit.

strat. Studia & linguarum, vera illa artium humanarum fundamenta, mirabili successu adgressus est, in natura cujusque indolem gentis regionisque scrutatus; nullius igitur nec sæculi nec populi hospes. Cogitavit autem *Grotius*, scientiam rerum præter usum proficere parum, nec sapere quemquam, nisi quæ legerit in libris, inter homines consummaverit. Obsolevit sæpe foris, qui domi inclaruit: bene dicentem perite agens obscuravit. Nec id immerito. Manca & dimidia cognitio est, quæ in solitudine paratur, absolutum nihil unquam sine exemplo rerumque contactu & usu. Ingenii igitur animi specimen fit, quod amore virtutis extra patriam trahebatur. Galliam adit, splendore, urbanitate & bonis exemplis celeberrimam. Sed repetere altius iter, fatis *Grotianis* lumen daturum & celebritatem, non pigebit.

Male pacatus ex servitute nuper vindicatus Batavus, neque ipse sibi amplius adversus præpotentem oppresorem sufficere videbatur: nam fragilitate humana, tardiora & molestiora remedia quam mala sunt. Discors Gallia & ad opem invalida. Tulit autem auxilium imperandi laude clarissima *Elizabetha*. Imperio interim Gallorum per horrenda pericula potitus *Henricus IV*, pace & otio refovendo cuncta studebat. Sed voluerat, antequam egit cum Hispanis, cognitum suum propositum Batavis, ne liber a Gallo *Philippus* verteret in fesos belli molem universam. Quibus rebus solliciti territique Batavi, quum conditionibus, quas præscripserat *Philippus*,
facere

facere pacem haud potuerunt, *Barneveldium* legatum ad *Henricum IV* miserunt, ut duceret diutius bellum nec laboribus fatigatos in medio libertatis itinere defereret, imploraturum. Sed adductæ in hunc statum res erant, ut bellum, quo & ipsa vexata jam diu erat, recusare cogeretur Gallia, pecuniam modo, quæ sine sanguine solvitur, pollicita. De *Barneveldio* autem, quoniam prima incidit mentio clari posthac memorandi hominis, juvat monuisse perfunctorie, neminem illo aut Batavis studio libertatis fuisse amantiorē, aut *Hugoni* usu amicitiae conjunctiorē. Ore disertus, consilio valens, & in publicis negotiis a juventute exercitatus, patriæ semper commodis domi forisque consuluit. Ille Hispaniæ aulæ, dominium Belgii recuperare molienti, ille Principi Oraniæ, summam imperii arripere conanti, fortiter sed cum suo denique interitu resistuit. At hæc suo loco reserventur: ad incepta redeo.

Grotius Lutetiam cum magno hoc viro pervenit, quo tempore nullum aliud ad excitandas virtutes & formandos viros illustrius fuit. Regnum, ut retulimus, occupaverat *Henricus*, quadraginta annorum discordias vulneraque sapientia & mansuetudine sanaturus. Atrox multiplici cæde Lutetia: palatio reges, tugurio ejectum agrestem, matre infantem. conjugis avulsum complexu maritum seditiosa mactaverat factio: cruenta templa foraque. neglecti aut pleni cædibus agri, fatigati cives. effusa æraria, divisi post bellum domesticum animi, eo validiores, quod opibus erant inflati

flati externis, eo sæviores quod cœlestium causa erant concitati. Sed in sæcula infortunata incidunt pro solatio summæ, quæ aliter non provenissent, virtutes; & raro fœdata sic tempora sunt, ut non bona forte exempla progignant. Comparanda clarissimis temporibus facinora ætas vidit, porrectas levandæ patriæ manus; amicos audentes; interritam etiam adversus carnifices fidem; &, ut inter principes *Henricum IV*, ita inter principum administratos *Ducem de Sully*, splendidissimæ virtutis exemplar. Hoc spectaculum *Grotio*, hæc exempla. Nuntiaverat quoque fama venientem; neque erraverat. Illustres enim amicitias parare, contingere principum dextras, donari illorum imaginibus, si fortuitum plerisque nec ultra æstimandum, *Grotium* saltem non fessisse expectationem sui, sed æquas vel superasse probabit. Multus ex itinere usus, magna voluptas. Doluit autem magnopere, quod *Thuanum*, civem, magistratum, scriptoremque florētissimum, suspicere coram & alloqui non contigerit *d*). Sed æterno quodam causarum latentium nexu, raro quidquam præter optatum ita & expectationem accidit, quod non tempus compenset munificentius. Dedit enim hæc res ad patriam reduci occasionem familiarissimæ, quæ unquam contracta est, amicitiae inter homines, dignitate & ætate diversos, studio autem recti simillimos multo & conjunctissimos.

Ditatus exemplis, quæ suppeditant peregrinationes sapienti, & supremo in Jure gradu insignis;

insignis, ornatissimas sedes Gallorum relinquit, ignarus se olim, volvente fortuna, inopem fugientemque quæsiturum easdem. Ad patriam redit otiumque, inter libamenta Musarum refecturus animum ex itinere simul & exculturus. Sit autem eorum, qui opera singulorum diurna componunt, lucubrantem inter Philosophos vel cum Musis ludentem profectui, & libros enumerare figillatim, quos scripsit, instauravit, transtulit. Nostra, non quæ egerit cunque, sed quæ peregerit ad immortalitatem, sit cura ostendere.

Artem, quæ præsidium amicis, salutem periclitantibus, & cladem aut emendationem fert improbis, ita a juventute exercuerat sanctæ, ut periculosa licet plerumque & plus molestiæ profitentibus quam gratiæ afferens, illi mature e civibus reverentiam, amicitiam apud principes, & summos honores in patria comparaverit. Magnum hinc nomen, magna auctoritas *Grotii*. Cum enim distineretur respublica litibus, & de injuria vel accepta vel illata ageretur, *Grotius*, qui promptissima voluntate & optimo judicio aperiret ambigua, quærebatur. Arcebat ab Indiis Batavos vana nixus pontificis venia Lusitanus; *Grotius* in pelago, quod competere a natura neutris videbatur, mutua jura præscripsit. Conjugi carus *e*), amicis & popularibus venerandus, extraneis
N etiam

e) In matrimonio habuit *Mariam a Reigersberg*, dignam tanto viro uxorem. Splendide nata, non generis magis claritate, quam sagacitate muliebri & fide memorabilis.

etiam ignotisque non sine nomine fuit. Vacant magni apud maximum principem honores: *Grotius*, qui decoretur illis, cum summis ejus sæculi viris proponitur *f*). Labet fortia Bataavorum contra Hispanos facta memoriæ nepotum & exemplo mandare: hic solus eligitur, qui optime diceret, quæ perfecissent cives egregie. Adeo enim mentes devinxerat civium, ut causas oraret, seu coleret historias, verfosve funderet, huic plauderetur uni. Sed breves & inconstantes vices rerum sunt, & fortuna raro simpliciter fovet. Studio recti & concordiae per omnem vitam notus, (vix credibile memoratu est) tandem non nisi odium apud cives & suæ tantum conscientiae præmia tulit.

Nobilissima pro Belgica libertate certamina excepit domestica de sacris rebus dissentio, dirum complementum malorum! Iniquissima hæc conditio adverforum est: gliscente semel fortuna, nihil præterit intactum, mala malis cumulando. Jurgium oritur *Arminium* inter *Gomarumque*, quorum ille, a rigida recedens doctrina *Calvini*, profitebatur, non condemnare Deum, nec reddere beatos, nisi quos viderit mortalium rejecturos suam gratiam vel vitæ probitate quæsitueros: hic contra docuit, alios præmiis esse afficiendos, suppliciis vero sempiternis alios, nullo habito virtutis vel prave actorum respectu. Fovebat *Gomaristas Mauritius*, Republicæ illa tempestate gubernator, potestatis avidus, summæque imperii affecta-

f) Simul cum *Casaubono* proponitur, qui Bibliothecæ *Henrici IV.* præesset.

affectator occulte: Arminianos sequebantur; qui in doctrina, quod est difficillimum, modum tenuerunt sapientius. Magna utrinque vis & controversia. Nec incuriose tulerunt Imperii Ordines rem, opimam casibus, palam mox erupturis. *Grotius* arcessetur, pacem animis & concordiam allaturus; nam opus fuit arbitro, facundia, peritia, & doctrina celebrato. Venitque in Senatum, legum potestate instructus, consultans, disserens, perplexa discernens, controversa componens, falsa refellens. In religionibus enim & sacris hac perpetua lege utendum rebatur, ut quæ vera innotuere affirmaverit sincere, opinionum commenta pro probatis numquam accepturus: procul odio & pervicacia prava, gnarus, studio nimio fastidiri sancta, verum corrumpi & fidem addi calumniantibus. Sic pacem Ecclesiis, discordiarum pertæsis, afferre aliquando paravit, magno & laudabili concordiae studio, quo fundatores sectarum & partium in sacris conditores ut seditiosos averfabatur. Sed est ubi solita & humana opis ad infringendam proterviam, parum valet. Vires consilio addendas, & militari ope reprimendos, qui quietem publicam turbaverint, *Barneveldius* censuit, libertatis pacisque, etsi in senectute, vigens defensor. Hæc quoque & his similia, quippe conatis *Mauritii* inimica, non modo irrita & cassâ fuerunt, sed factionis Gomariasticæ principem exstimulabant acerrime. Quæ omnia non potuerunt, quin probe sentientem de republica *Grotium* afficerent quam maxime & vexarent. Angitur tædio pectus, valetudo

infirmatur, & brevi fors acerba minatur maximi viri maturare discesum. In *Grotii* vero vitam si nondum quidquam licitum fatis, in personam eo sævitum est iniquius. Proditionis, quo haberet speciem fraus, *Barneveldius* *Grotiusque* accusantur: capite plectitur ille, patriæ per discrimina crebra vindex gravissimus & custos, hic in rigido & perpetuo carcere animam trahere damnatur; ita ut in bene de republica promerendo pares, parem meritorum virtutumque fructum repeterent.

Non vero captivitas hæc *Grotio*, sed triumphus: corruptis enim temporibus & inter homines pravos suppliciis saltem quædam gloria inest. Succubuit potentioribus vultu, quo solet alta & recti sibi conscia mens; cultorem enim prosequerantur suum virtutes, literæ, conscientia recta, amantissima conjux, comites cujuscunque fortunæ fidisimi. Vincula & captivitas, quorum nomina implent terrore fortissimum, nostro fuerunt asylum, & pacis domicilium carum.

Industrio viro non fugit usquam sine lucro dies. Literis hic & mortalium emolumento horas commodavit studiose, quibus intentus nec strepitum exaudivit, qui concutiebatur Europam, nec vincula, quæ circa crepitabant triste. Hæc divini humanique juris scientiam, publicis sub negotiis jacentem jam diu & intermissam, resumit latiusque excoluit. Hæc alia elaboravit præclara, vel propria, quæ ipse meditavit, paravit, conscripsit, vel aliena, quæ refecit, transtulit, polivit. Nihil intactum intentatumve reliquit, nam &
hic

hic ei omnia, præter claustra & fores, reclusa, quæ eo felicius exposuit, quod nec hominum turba, nec naturæ amoenitas beatum & excelsum animum ab intensiōe meditationis avocarunt.

Hæret vero intima mortalium visceribus libertas; & latiori egebat generosus animus campo, in quo sua virtus studiumque promerendi liberius excurreret. Spoponderat uxor, quam primum tulisset fors, liberare a vinculis conjugem. Nec fefellit dextram, fide juxta & astu præclara. Nam in cista, qua libri afferri & exportari solebant, inclusus, evadit incolumis & in tuto locatur *Grotius*, natale quidem solum, amicos, penates, non sine intimo vulnere deferens, conjugē vero & pignoribus caris, bona causa, & reverentia Numinis, pro solatio & præsidio, comitatus.

Non diu, quorsum refugeret, *Grotius* hæsit; magni enim viri, ut sæculorum omnium cœvi, ita cives terrarum omnium sunt. Porrexit fugienti dextram & hospitium Gallia, testis diu injuriarum, quibus de suis optime meritis indigne plectebatur *Hugo*. A rege exceptus benigne, munifico in difficultatibus suis subsidio largiebatur, quo impetrato, literis denuo se tradidit & studia antiquorum, quibus venustate sermonis & gloria inventionis ingenique nulla habent æquiparanda recentiores exempla. Popularibus primum, edita defensione sui, se purgare laboravit, sine gratia & ambitione, quarum bona mereri quam habere optavit. Displicuit autem valde libellum, injustitiam Batavorum libere & palam expo-

exponens, & exitio fuisset scriptori, nisi Gallicæ aulæ tutela prævertisset conatus.

Viderat *Grotius*, quo oculos cunque adjecterat, oppressum genus hominum aut nimis a natura recedens, & statuerat restaurator orbis alter, sancta mortalium jura persequi: digna materia, cui ingenium amplissimum non diutius decisset. Perfecit igitur, quod vel solum suffecisset immortalitati, *de Jure Belli & Pacis* opus, quo generis humani nihil interfuit magis fulcipi, tempore, quo præ strepitu armorum & discordiis gentium exaudiri leges nequibant. Docuit *Grotius*, quid, cum ferrum distolvisse fas & jura videtur, sibi invicem debeant gentes gentiumque rectores g). Nec taceam, quod librum (blanda iubet Suecanum pectus recordatio) regum vere maximus continuo in casibus secum tulerit, legerit, secutus sit, salutem & libertatem gentium contra hostem truculentum defensurus. Ab orbe vero literario & togæ proceribus plerisque dici vix potest, quanto cum applausu exceptus sit. Illam enim inventioni solertiam, demonstrationi gravitatem, veri æquique studio sinceritatem adhibuit, ut, cum aliorum plerosque velut speciosos & leves, oblivio obruit, *Grotium* æterna & mansura fama opperiat.

Videtur vero orbis aut capere nimia merita aut pati non posse: posuit enim numen quoddam juxta virtutes invidiam, communem & ingentem naturæ compagem ut referret. Ingruere rursus, vix dato ad respirandum spatio, nova in *Grotium* mala cœperunt.

Tæduit

Tæduit morari Lutetiæ diutius, detineri cœpta, propter defectum ærarii, annua ei concessa pecunia. Fautores recesferant, postquam flectere a studio recti nec largitio nec spes excessum animum potuit: stetitque sine refugio exul, inops & destitutus. Vicit vero patrii soli amor, ultimus sensus, qui in generoso exstinguitur corde. Ad Hollandiam, non sine periculo summo revertebatur, Mauritio decesso de injuriis sibi, studio amicorum præsentiore, fatisfieri ratus. Mutatos vero animos reperit, fide, ut in nubilis temporibus solent, fluctuantes amicos aut palam adesse non audentes. Patriam igitur fugere iterum coactus, Hamburgam petit, vicibus fortunæ fesus & occasionem ibi opperturus ex tristibus aliquando fatis evadendi. Confluxere undique offerentes solatia literæ regum, quas (fluxas esse principum amicitias conscius) repudiavit, celebratissimum præferens *Oxenstjerna*, cui a *Gustavo* Magno, antequam vitam ei invida fata eriperant, injunctum erat, ut, si quid accidisset, regimini accerferetur adoptandus inter Sveciæ filios *Grotius*. Francofurtum mox convenere viri, quibus majores vix ætas vidit; mutuaque salutatione functi, Moguntiam una pergunt, ubi ex potestate, qua polluit plurimum *Oxenstjerna*, Sveciæ ad Gallos Legatus *Grotius* renuntiatur. Adeo diris bona æquavit fortuna, & pretio laborum egregio exstingui memoriam præteritorum passa est.

Spectabimus jam *Grotium* in fastigio, ut altiori ita periculofiori materias uberiores ingenio amplo quærentem. Digne non jactanter

ter fortuna usus, inter impetus invidioforum, minas potentiae, illecebras felicitatis, immotus semper, &, ut constans in adversis, sic fato arridente, nec tumidus, nec arrogans, nec in rebus novis novus erit.

Acerbioribus vix temporibus commendari ulli summæ rerum cura potuit. Erepto enim rebus humanis *Gustavo*, occubuisse cum ipso spes & prosperitas omnis videbatur, & vindictæ Austriaci subjici Suecus, Germanici imperii summam propter felices progressus petere existimatus. Nam postquam infeliciter apud Nordlingam pugnatum, recipere animum victoria insolens Austriacus, &, ut solent in adversis ignavi, recedere indies fœderati, Una spes Gallia in afflictâ conditione Svecorum supererat, cujus opem petitum *Grotius* mittitur, amicitiam duarum per Europam florentissimarum gentium conjuncturus in posterum perpetuo.

Properat Lutetiam, afflictorum populorum arbiter & vindex, adveniensque, velut de invidis & inimicis triumphans, urbem solemniis multis init. A rege & optimatibus receptus amice, solitisque peractis honoribus, novæ mox patriæ rebus impendere operam & invigilare cœpit. Sed attinet quædam præmittere, ab initiis rei non absurda, quibus cognitis de *Grotio* eo amplius fiet judicium.

Post stragem Nordlingensem ad regem Gallorum legatos miserant fœderati, arma virumque efflagitatum. Egit cum his *Armandus Richelius*, Gallici status inter summos administrer, temporum callidus, patriæque utilitatis
bus

bus inferviendi omnes captans opportunitates. Obtulit illis pro cessione Benfeldiæ, Sueco a Germanis concessæ, duodecies mille militum & pecuniam modicam, fœdus sic Heilbrunnenfæ & antiquam Svionum fidem deludens. Major deinde, sed ufui inprimis Germanorum, militum numerus spondebatur, quibus Germanicus princeps præfset, posthabitis Suecis Sueciæque regni Cancellario, cui summæ rerum in Germania cura fuerat commissa. Haud igitur adfentitur decreto Cancellarius, delegans *Grotium*, irritam ut faceret pactionem inhonorem noxiamque. Mox consilio regis & cœtibus procerum immixtus *Grotius* obviam intrepide conatis malevolorum ivit, monstrando quam haberentur inique Sueones, ingente hoc bello implicati, spe inprimis auxiliorum, quæ promiserant Galli. Tantum in uno viro præsidii erat. Crebris sermonibus, minacibus, blandis, tentatus, adduci tamen ut acciperet conditiones non potuit; donec urgente, qui Lutetiam aliquanto post advenerat, *Oxenstjerna*, ad novam pactionem, Sueco salubriorem perventum est.

Dispositis ita rebus, abijt Lutetia Cancellarius, fidei *Grotii* rem Suecanam committens, quam tanta cura percoluit. peritia rerum & integritate præclarus, ut Suecus non factus, sed natus, & ministerio non provecta ætate adscitus, sed a juvenilibus annis imbutus videretur. De patria enim nova, si coram rege, five apud populum, in conciliis, seu privatim ageretur, perinde utilitatibus ejus ac dignitati, non sine discrimine suo, consuluit.

Sveoni-

Sveonibus non favebat fatis *Armandus*, a *Grotio* ut & ab *Oxenstjerna* ingenio discrepans nimis. Pacem inter alia parare figillatim contra fœdus Cancellarium perhibens, apte animum velavit, fidem & suppetias detrectantem. Hic & habitus animorum *Bullionis* & *Chavignii*, quorum plurima, unius in vectigalibus, in exteris rebus alterius auctoritas fuit. Varias per ambages protrahentibus astute pecuniam, quæ ex pacto debita & a rege imperata esset, indefesse institit *Hugo*, nec nisi impetrato quod petierat siluit. Hinc lætum *Grotii* nomen optimo cuique & cordatissimo, acceptum *Christinae*, qua nemo magis magnas æstimavit virtutes, & carum Cancellario, digno qui juxta populorum rectores nominetur. Sed, ut petit livor summa, offendere animos celebritas, studium, & incorrupta sinceritas *Grotii* cœpit. Res autem nuncupare hæreo & jurgia, quæ, ut anxias curas & molestias attulerunt *Grotio*, ita non nisi fastidium legentibus & fatietatem parient. Non dicam quæ undique tenderentur insidiæ, quæ spargerentur probra, ut deiceretur de statu, quem majore cum laude tenuit ante nemo. Adnotasse fategi, constantem illum inter turbida stetisse, arborum instar altarum, quas magni motus concutiunt magis quam affligunt.

Jam lectorem piget, jam scribentem, immorari diutius aulæ artibus & secretis. Ad belli campos revertor, & præliorum varietates ac dira, grata ut memoria majorum retineam nepotum mentes & redintegrem. Blandiebatur cœptis fortuna, reddito animo percussis morte

te *Gustavi* Suecanis, & invasum in hostes tanto incitatus, præeunte *Bernhardo*, necem regis indignam vindicaturus. Obversabantur velut militibus animosque incendebant manes *Gustavi*, & victricia ubique arma Sveones circumferebant; donec pugna, sicut memoravi, pugnata apud Nordlingam (adeo sunt fluxæ mortalium spes) vertere in pejus Suecana fata cœperunt. Victus, qui prælium suaferat, pugnans acerrime *Bernhardus*, captus & *Hornius*, strenuæ fortitudinis vir: & plurima strages utrinque. Deferuerunt, quod clade indignius ferebatur, Saxonicus, Brandenburgicus, & alii Duces Germanorum scæderatos, pace, infciis & inconsultis Sveonibus, Pragæ inita. Luit vero mox doli pœnas & ignaviæ Saxo. Nam accepto a Gallis subsidio & collectis adcis viribus refectisque, ad Dœmitium primum, deinde ad Vittstochium pugnavit claro eventu *Banerius*, qui in interiora deinde Germaniæ arma ulterius intulit. Dum hæc vero a nostratibus & qui pacto mente immota steterant geruntur, diversa ex parte hostem urgendo Gallus felicissime in Alsatia, Lotharingia, Burgundia agit, pluribus hic oppidis aut deditis aut strenua manu occupatis. Brisacum inter alia, Germaniæ tunc temporis claustrum, obsesit fameque exhaustum deditione cepit *Bernhardus*, gloria rerum, quas gesit, memorabilis. Sic clara & hoc tempore Rheni ad ripas Gallica virtus emicuit, Gallis fructuosior, quorum fines defendebantur a Cæsare, an Suecis, quibus progredi ultra licuit, incertum. Nec facile dictu est, majore utrum *Ludovici*
gloria

gloria hæc gesta sint, qui militem suppeditavit & aurum, an vero *Grotii*, cujus in illo exigendo indefessa solertia fuit. Certe cum flatuas erexeris & altaria illis, qui in Chemnitii campis victorias pepererunt claras, aut illis, qui ad portas usque Viennæ Cæsarem fugarunt perculsum, ne obliviscaris ejus, cui operam interponenti suam plurimum laudis acceptum referunt victores. Dum tolluntur ad sidera *Bernhardi*, *Torstensonii*, *Bannerii* decora clara; & tuum, o *Groti*! nomen immiscent tutoribus liberatæ ab oppressione gentes.

Satis autem non fuit Germaniæ in campis suum fudisse sanguinem Suecos; patrium & solum infici filiorum cruore oportebat. Exarsit reconditum inter Suecos odium Danosque, nimis in Daniæ freto vectigalibus causam belli adferentibus. Illustri nec hic merendæ famæ eximii viri defuerunt. Cæsus ad Nordlingam & retentus novem in Bavaria annos *Gustavus Horn*, cupiditate magis bene merendi de patria, quam acerbitate carceris arferat. Nec potuit ulli quam *Grotio* tutius liberatio tanti viri committi. Decreta igitur commutatione pro capto ad Brisacum *Johanne de Verdt*, recluditur *Hornio* carcer, vincula laxantur, liberatur, evadit, nova cum *Torstensonio* decora patrio sub cælo comparaturus.

Tot vero curæ tantæque non suum detrahebant literarum studiis cultum. Modicus ipse voluptatum, illecebris nullis posthabuit feria. Et quos meris peragendis audiendisque honoribus dies consumunt plerique, *Grotius* meditationibus & quibus vitæ demulcetur tædium

dium literis, commodabat. Cumque inter molesta officia languescere ingenii vires sentiret, inter sacras camœnas a laboribus se & nimia intentione refovebat, insignem & inter laudatos poëtas gloriam amplexus. Parum vero credam referre lectorem, nec nostri videtur esse muneris, singulatim persequi quæ scripserit ingenium ferax & panxerit: historiæ hæc satis prodant, orbis promulgat, Roma redi-viva eloquitur. Semel, quo brevi defungar, monuisse sufficiat, *Grotio* adeo non fuisse negotia otiosa, ut otia ipsa negotiosa ei quam maxime fuerint.

Festinat hora, est præceps ætas virilis, fluxa sunt mortalia, subit senectus. Tempus aliquando appropinquat, quo gloriæ satur & annorum quiete eget curis agitatus animus. Tranquillitatem appetebat *Grotius*, Numini & posteris ut viveret, qui patriæ tantum & suæ ætati vixisse videbatur. Accederat quod hominem, *Grotio* non satis dignum, delegasset *Christina*, cum Regina Gallorum (nam deceserat Rex) publice acturum *h*). Jure igitur officii onere allevari optavit, ærumnis & negotiis fessus; descenditque e fastigio, sublimis æque & eximius, colosforum instar prægravium, qui mole fundamenti diruta admirationem spectantium vel subversum efflagitant. Sveciam petiturus visit in itinere patriam, summo ibi honore, pro solatio præteritorum & pretio, cumulatus: advenitque Holmiam, ubi munifice a *Christina* & honorate accipiebatur. Redita ratione castissime administratæ legationis, Sveciæ mox oras linoquit
invi-

h) Vide *Burigny*.

invidiæ, quæ & huc cum esset persecuta, pertæsus. Inſuetus vero incommodæ & inproſpere navigationis malis, graviterque & citra opem medicinæ ægrotans, diem ſupremum (mœſtus hæc ſcribo) Roſſochii obiit, placidus ore, pectore pio beatus *i*). Delphos inter claros majores portabantur, quæ mortalia fuere *Hugonis*: ſuperſtes eſt & ubique vigebit fama indolis, gloria rerum. Ipſe ſibi, citra odium & adulationem, hunc in ſepulcro, ſine pompa clauſo, titulum ſcripſerat:

*Grotius hic Hugo eſt, Batavum captivus &
exul,*

Legatus Regni, Svecia magna, tui.

Exceſſit tertio & ſexageſimo anno, grande mortalis ævi ſpatium, quantum ad gloriam, emenſus; quamquam & ſuis & naturæ & generi humano vivere longius debuiſſet.

Si vero formam quoque *Hugonis* videre velint nepotes, vigorem magis & decus quam proceritatem habuit. Luminum fulgor eximius; naſus aquilinus; vultus ſerenus. Gratia & hilaritas oris ſupererat.

Lugebat ereptum, præter amicos, optimus quiſque & nobiliſſimus, miſcebantque ploratus exteræ gentes principesque. Tumulo prominuere aſſidue conjux, propinqui. Virum probe ſapientem, pium, recti legisque tenacem, &, ut eſt inter fulgura virtus, in aſperis ſecurum mœrebit, cui ex imagine rerum conſulere moribus & indoli libet. Utramque fortunam expertus, adverſam toleravit ſapienter,

i) Nocte inter 28 & 29 Aug. 1645.

enter, secundæ minime fidens, fataque ingruentia adeo spernens, ut non trudi olim ad carcerem, sed rapi ad altiora videretur *k*). Inter gloriæ & prosperitatis irritamenta, vita integer, tantoque felicior. Ingenio puer viguit, præcelluit vir gestis, doctrina & morte inclaruit fenex.

k) Vide supra pag. 196.

F ö r f l a g

Till

Minnes-Penningar öfver Sveriges Namn-
kunnigaste enskilda Personer, ifrån
Drottning Margaretas till Konung
Gustaf I:s tid;

Uppgifna af

GUNNAR BACKMAN,

Magister Docens vid Kongl. Akademien i Lund

Och af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti-
quitets-Akademien belönta,

År 1796.

Sed tamen experiat.

N:o 1.

*Öfver Upsala Akademies instiftelse af Riks-Före-
ståndaren Sten Sture den Äldre.*

Första Sidan: Bröstkild, namn och titel.

Andra Sidan: öfverst i Fältet af Penningen,
Solen i Fiskarnes-tecken. Nederst: ett
Segment af jorden. Omskrift: *Minuent
sua lumina noctem.* Nedanskrift: *Acad. Ups.
instituta - - - Febr. - - -* (då Solen är i
öfvannämnde tecken och dagen hos oss
ökas.)

N:o 2.

N:o 2.

Öfver Bröderne ERIK och IFVAR AXELSÖNER,
(TOTT): den förre Riks-Föreståndare; den
sednare, Våpnare och Riks-Råd.

Första Sidan: deras Bröstdilder eller Vapnet,
med namn och titlar.

Andra Sidan: Castor och Pollux, eller tvänne
eldar i form af stjernor på rån af ett
segel-refvadtt Fartyg (Bonde Famillens
vapen) i stormande Hafvet. Omskrift:
Ponentque furorem æquora. Nedanskrift: *Ad
Solum revocatus Carolus VIII 1467.*

Man vet, att de gamla ansågo detta Løft-tecken,
hvilket de tillskrefvo Castor och Pollux, hafva en vigtig
betydelse till Sjöfs; ond, då blott en eld visade sig;
god åter, då tvänne syntes.

N:o 3.

Öfver Engelbrecht, Riks-Råd och Riks-Höfvidsmän.

Första Sidan: Bröstdild, namn och titel.

Andra Sidan: en frihets-hatt, inom två pilar,
som framskjuta mellan Sveriges tre Kro-
nor. Omskrift: *Neque regnum queritur
armis.*

N:o 4.

Öfver THORD BONDE, Sveriges Råd och Marsk.

Första Sidan: Bröstdild, namn och titel.

Andra Sidan: Västergöthland och Småland före-
ställda såsom tornkrönta Qvinnor, med
ett Lejon vid hvarderas fötter, och med
hvar sin Lagerkrans i högra handen. Om-
skrift: *Liberatori.* Nedanskrift: *Vestrog-
thia & Smolandia.* - - -

*I Smålands Vapen förekommer ett stående, och
i Västergöthlands ett springande Lejon.*

Eller:

N:o 5.

Ljungelden. Omskrift: *Jovis quo stabile regnum.*

N:o 6.

Öfver **KNUT POSSE**, *Väpnare och Riks-Råd.*

Första Sidan: Brösbild, eller Vapen med namn och titel.

Andra Sidan: Jupiter fulminator emot Jättarne, som storma Olympen. Omskrift: *Tonantibus armis.* Nedanskrift: *Oppugnatum Viburg. liberatum 1495.*

N:o 7.

Öfver **CHRISTINA GYLLENSTJERNA**, **STEN STURE** *den Yngres Enka.*

Första Sidan: Brösbild, namn och titel.

Andra Sidan: det så kallade Palladium eller en bild af Pallas, stående på et antikt Altare. Omskrift: *Servata Servabitis urbem.* Nedanskrift: 1520.

Eller:

N:o 8.

Ett Slott. Omskrift: *Salus ultima presis.* Nedanskrift: 1520.

Eller:

N:o 9.

Venus eller Morgonstjernan, ensam på fåflet, igenkänd af strålar, som Solen, ännu icke uppgången, kastar öfver horisonten. Omskrift: *Post lucis sola minores.* Eller: *Oriaturæ nuncia lucis.* Nedanskrift: 1520.

Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie-
och Antiquitets Akademiens Dagbok,
den 28 Martii 1797.

Då Kongl. Vitterhets, Historie- och Antiquitets Akademien icke ågde tillfälle, att efter Stådgarnes föreskrift, den 20 sistl. Martii, i offentlig sammankomst affäga sitt utlåtande öfver de Skrifter, som under det förlidna årets lopp, för de af henne utfäste Belöningar inkommit, samt upgifva de Tållings-ämnen, hvilka Konungen för det ingångna fastställt, beslöt Akademien att upfylla samma pligt genom följande kungörelse.

Uti Historien: där Akademien förledit är till ämne upgaf: *Afhandling om Sillisket, ifrån Konung Gustaf den Förstes anträde till Regeringen intill närvarande tid*, hafva 2:ne Skrifter blifvit infände.

N:o 1. med Valspråk: *Så skal och godhr Konunger sea med förhuxan sinne, huadh Almogham må wara tarf ella skadhi.*

N:o 2. - - Namque profundum. Pars co-
lit - Pars hæret scopulis, aut falsam spargit
arenam.

Vid granskningen af dessa Skrifter, har Akademien väl icke funnit dem åga den fullständighet, hon önskat, men dock vittna om den flit och iicklighet hos deras Författare, som bör upmuntra dem, att vid det in-

gångne årets täfling fortfara på den bana de med framgång börjat.

Uti Främmande och Lärda Språken: Åreminne öfver Samuel Puffendorff på Latin eller Fransyska, har Akademien emottagit tvänne Skrifter: den ena med Valspråk: Ἀνδρᾶ μοι ἐννεπε, Μοῦσα; πολύτρεπον; den andra med Valspråk: Forma mentis æterna, hvilken sednare ågt den förtjenst, att Akademien tilldömt den samma högsta priset. Författaren är Herr D. Jenisch, Pastor vid St. Nicolai Församling i Berlin.

Uti Antiquiteterna: Undersökning om beskaffenheten af de verldsliga Ämbeten, som omtalas i Nordiske Handlingar före Folkunga-tiden, samt de dem åtföljande skyldigheter och rättigheter, har alintet Förfök blifvit inlemnadt.

Uti Infkriptions- och Sinnebilds-konsten: hvaruti Akademien åskat Förslag: 1:o Till Infskription öfver Börs-Byggnaden. 2:o Till Skådepenningar öfver de märkeligaste i Sverige timade händelser, uti innevarande Sekel, efter Författarnes eget val, hafva 3 Förfök blifvit inlemnade:

N:o 1. med valspråk: In magnis rebus voluisse est.

N:o 2. At raris juvabit auribus placuisse.

N:o 3. Stultum est eorum meminisse, propter quæ tui oblivisceris.

Bland hvilka intet varit få beskaffadt, att det kunnat belönas.

Med Konungens Nådiga tillstånd framtäller Akademien för nu ingångna år, följande Täflings-ämnen:

I Historien: *Afhandling om Sillfisket, ifrån Konung Gustaf I:s antråde till Regeringen intill närvarande tid. Priset är en Guldmedaille af 26 Dukaters vigt.*

I Främmande och Lärda Språken: *Undersökning på Latin eller Fransyska om en Historie-Skrifvares skyldighet, att i sine omdömen om store Män, hafva ett noga afseende på det tidevarfs lynne och omsländigheter, hvori de lefvat, så att han å ena sidan icke fortplantar och besäfter tankesätt, som kunna vara oriktiga och skadliga; och å den andra icke försvagar eller förstör den vördnad och beundran för stora egenskaper, för sinnesstyrka och verksamhet, för hjelte-bedrifter, hvilka äro så nödvändiga att bibehålla hos ett Folk, om det skall blifva sjelfständigt, ådelt och lyckligt. Priset en Guldmedaille om 26 Dukater.*

I Antiquiteterna: *Undersökning om beskaffenheten af de världsliga Ämbeten, som omtalas i Nordiska Handlingar före Folkunga-tiden, samt de dem åtföljande skyldigheter och rättigheter. Priset en Guldmedaille af 15 Dukater.*

Uti Inskriptions- och Sinnebilds-konsten: *Förslag 1:o till Inskription öfver Börs-Byggnaden. 2:o Till Skåde-penningar öfver de märkeligaste i Sverige timade händelser, uti innevarande Sekel, efter Författarnes eget val. Priset är en Guldmedaille af 12 Dukater.*

De Författare, som i deslä ämnen vilja täfla om Belöningen, böra inom den 20 Jan.

1798 till Kongl. Akademien inlemna sina Skrifter, försedde med Valspråk och förseglad namnsedel. De Skrifter, som icke blifvit belönte, kunna hos Kongl. Akademiens Sekreterare återbekommas, då deras Valspråk, eller andra såkra kånnetecken upgifvas.

LAUDATIO SAMUELIS PUFENDORFII

Auctore

D. JENISCH,

Ad æd. St. Nicolai Berolin. Pastore;

Cui Palma adjudicata est anno 1797.

Forma mentis aeterna,

TACITUS.

Sunt & veritati sui heroes, qui erroribus oppresam defendant, defensæ jura vindicent, augustissimique ejus regni fines, nunc fortiter tuentes, nunc felici audacia propagantes, memoriam sui humano generi recolendam tradant.

Licet enim haud raro posteritatis solertia, verum altius rimando, distinctiusque perlustrando, vel celeberrimos seculorum suorum antesignanos longo post se intervallo relinquat; grato tamen animo nos illorum decet esse memores, quorum veluti humeris in ipsum illud, in quo nunc consistimus, fastigium evecti sumus: nec tam quid nostris temporibus præstituri essent, quam quid suis præstiterint, spectandum est in viris illustribus.

Inter præclara, quibus seculum XVII: m. effulsit, ingenia, nomen emicat Samuelis Pufendorfi.

fendorffii, Philosophi & Historiarum scriptoris celeberrimi.

Natus est anno post reddit. mund. salutem 1632. Dippoldiswaldæ a), Misniæ pago, patre verbi divini præcone, a quo primis litterarum initiis imbutus, inque schola, tunc temporis haud incelebri, Grimmenfi, omnibus, quibus puerilis ætas ad humanitatem informari solet, præcultus, virtutis scientiæque semina, ut est excellentium ingeniorum indoles, & facilius comprehendere, & tempestivius adolescere visus est.

Mox Lipsiam adiit, Musarum altricem, ibique Theologiæ nomen dedit; a qua tamen disciplina & infinitæ Theologorum disceptationes, & jejunitas rerum, nulla rationis humanæ censura dijudicandarum b) mature eum deterruisse videntur.

Magis arridebat juveni, altiora spiranti, Philosophiæ studium, quod sub Erhardo Weigelio, Mathematicorum Germaniæ tunc facile principe, Jenæ maxime florebat.

Nec diu latuit acrem illum & perspicacem ingeniorum æstumatorem tantæ spei indoles, neque prius Jenam adolescens, quam in intimam viri illustris amicitiam venit, ad cujus etjam

a) Confer. scriptum quoddam "de vera Elaiæ & Samuelis Pufendorffianorum patria observatio ad "Historiam litterariam pertinens, auctore C. G. H. "Lipsiæ 1793. ex officina Klaubarthiana", ubi autor nimis fere operose demonstrat, non Flöham pagum, uti adhucque creditum est, sed, uti & a nobis positum est, Dippoldiswaldam, locum patrium esse Pufendorffianorum.

b) Quæ tunc erat Theologiæ scholasticæ facies.

etiam confilia totum studiorum cursum direxit: imo vero Weigelius nostro primus autor fuit, in illam Philosophiæ partem, quæ humana officia spectat, quæque a renatis litteris maxime neglecta jacebat, operam & industriam collocandi.

Summum certe ex tanti viri & institutione & amicitia hunc tulit fructum, ut, cum Geometria animum a sensibus ad ea, quæ mente contuemur, intelligenda traducat acuatque; mathematica disciplina subactum juvenis ingenium veluti habitum quendam indueret, ad verum penitus scrutandum dilucideque explicandum.

Scilicet geometrico argumentandi rigore exercitatus, facile deponit præconceptas opiniones, contemptisque autoritatibus, ad verum ipse indagandum aggreditur: adfuetus Euclidæ subtilitati philosophus nil sumit temere, sed a certo cognitis & perspicuis via & ratione progreditur ad ea, quæ inde necessaria consecutione efficiantur. En præstantem istam disserendi methodum, qua Pufendorfius tot seculi sui philosophos scriptoresque excelluit.

Inde est, quod, & veterum & recentiorum autoritate posthabita, nova juris principia constituere non dubitarit.

Inde est, quod omnium primus tentare ausus sit, immensam jurisprudentiæ naturalis congeriem certo quodam ordine distinguere, veritatumque inter se concatenatarum systema, quod dicitur, condere.

Inde, quod, & philosophus & historiarum scriptor, ubique de obscuris dilucide, de confusis

fufis ac perturbatis ordinatim ac difpofite, de dubiis enucleate differat.

Ex quo tempore Europæ chriftianæ purioris religionis lumen enituerat, nulla magis fcientia excolenda fuæque dignitati afcerenda videbatur, quam quæ hominum focietatis vinculis conjunctorum inter fe jura atque officia exponit, tot abfurdis fuperftitiofisque Theologiæ Monafticæ commentis, tot Sophiftarum argutiis confufa, perversa, depravata.

Flagrabat Europa diris bellis, vel regum ambitione, vel religiofis infligationibus concitatis: infurgebant contra principes fubditi: minitabantur fubditi principes: capitali inter fe odio difsidebant ecclefiaftici cum laicis, cum feftis feftæ.

Neque vero diu caruit fuo Solone violata tam duriter facrofancta focietatis civilis juftitia!

Exoritur *Grotius!* vir ob immortalia in rempublicam litterariam perinde atque politicam merita nunquam fatis deprædicandus: librum tradit mundo difceptanti, quem veluti *codicem* quendam *pacandi placandique generis humani* appellare poffis "De jure belli ac pacis:" librum, qui, utrum eruditionis varietate atque copia, an judicii acumine, ingenii que foletia præftantior fit, non adhuc conftat.

Pervadit Grotii nominis fama omnes Europæ regiones: hunc librum fufpiciunt principes, amplexantur populi, commentantur eruditi, defendunt boni, conviciantur mali-

voli. Lucet ille quasi nova quædam Cynosura Philosophis, revocatque erectiores seculi genios a Grammaticorum nugis, frivolisque Scholasticorum argutiis, ad indagandas veritates, omni seculo salubres, omni generi humano frugiferas. Mirumne videri debet juvenem ad alta quævis connitentem, Pufendorhium, tanto se certamini immiscere voluisse, nec de gloriola, cujus Palmam ab illustri Batavo præreptam esse pœnitebat, omnino desperasse?

Videt, autorem libri celebratissimi nondum universam Philosophiam, quæ dicitur, practicam mente esse complexum; videt, per multa, eaque maxime gravia, levi ab eo brachio esse tractata; videt, totum opus carere stabilitis firmiter principiis, argumentis apte acuteque conclusis, Batavoque Soloni haud raro veterum auctoritatem pro fulcimentis, exempla pro rationibus esse: videt denique, ingeniosissimos omnium Grotii commentatores vel potius æmulos, Hobbesium atque Cumberlandium, non satis profunde societatis civilis compagem rimatos esse, multaue ad severiorem veritatis normam exigenda adhuc reliquisse.

Audet juvenis, tantis insistere vestigiis:

Nec infeliciter audet.

Primus ergo, quo orbi litterario innotuit, liber erant *Elementa jurisprudentiæ naturalis, methodo mathematica c*).

Quod ingenii propullulantis specimen licet octavum & vigesimum annum vix egressus,

sus, in lucem ediderit; licet ipse, ut ejus verbis utar *d)*, hujus opusculi immaturitatem maturiori aliquo scripto, (sc. libro de Jure naturæ ac gentium) publice deprecandam existimarit: ex herbescente tamen segetum viriditate futuram messem facile augurarere.

Fatigant legentem axiomata, theoremata, Corollaria, omnisque illa geometrica ariditas, quam & ipse deinde in tractanda Philosophia haud imprudenter deferuit. Verum enim vero ipsa hac via ad verum inveniendum firmare sibi gressum videbatur.

Conscripsit libellum, diu jam meditatum in custodia, qua, re crudecente inter Danos & Suecos bello, una cum omni Legati Suecici comitatu (præerat Legati filii studiis) detinebatur: biennioque post, cum Hagam Comitum excurreret, (nimirum in ipsa Grotii patria tanti nominis memoria incitatus inflammatusque), Lugduni Batavorum publici juris fecit.

Conciliat opusculum scriptori juveni gratiam Principis Palatini, Caroli Ludovici, eruditorum sui seculi Mæcenatis liberatissimi, & æstimatoris haud indocti, cujus etiam nomini inscriptum erat: nec facile dixeris, majorine gloriæ fuerit Pufendorfio. principi placuisse, an principi, autoris juvenis virtutes intellexisse.

Neque tamen sterili, ut fere fit, principis gratia est fruitus.

Illico instituit Elector *Professionem juris naturæ ac gentium*, novam tunc & inusitatam, non in Germania solum, sed in omnibus Europæ
Acade-

d) Confer. Præfat. ad Jus nat. & Gentium.

Academiis, autoremque *Elementorum* spartam hanc, recens creatam, ornare jubet.

Ecce dignum campum, in quo excurrere possit tam præstans ingenium.

Excitant virum juvenem amplissimi muneris novitas, principis favor, auditorum confluxus atque studium: profundius in dies scrutatur scientiæ, quam unice in deliciis habet, quamque quotidie tractat, fontes atque rivulos; obscuris lumen affundit, dubia pellit, falsa refutat, depravata corrigit, recta confirmat: atque ita materiam sibi præparat uberriam majoris illius, quo tantam deinde famam assecutus est, operis. Neque vero sufficit ingenio ad omnia summa tendenti operis de Jure Naturæ ac gentium, philosophia, quam nominant, speculativa. Perlustrat, hac veluti face, temporum monumenta, imperiorum progressus atque lapsus, populorum & imprimis *patriæ gentis, Germanæ, fata ac vicissitudines e*). Curatius inquit in immensam istam *Germanarum rerum publicarum* molem: qua via, quibus rationibus in monstruosum illud, quod nunc videmus, corpus excreverint? quibus nexibus tot tamque diversa inter se membra cohæreant? quibus singula legibus, quibus totum, dirigantur? Laudat laudanda, reprehendit vitiosa, medelamque innuit morborum, quibus patriam conflictari videt. Quæ omnia ita candide facit vir incorruptæ libertatis, ut nihil eum declinandis principum offensis dedisse, nihil nec captandæ gratiæ causa, nec partium

e) Severini Monzambani, Veronensis, de *statu Imperii Germanici*, libri 3.

partium studio vel enunciasse, vel dissimulasse, liquido appareat.

Recentioribus hisce temporibus longe præstiterunt nostro Pütter, Boehmer, Schloëzer, Spittler, totque alii, qui de rebus germanicis disseruere: nec tamen quisquam sine laude Monzambanum sibi memorandum putat.

Mirantur in hoc libro, Sec. XVII viri docti eruditionis historicæ copiam; mirantur philosophi subtilem causarum effectuumque, quos autor exponit, intelligentiam; mirantur politiora ingenia venustatem atque lepores epistolæ, operi præfixæ, in qua, ficto nomine Monzambani Veronensis, & Italicæ & Germanicæ gentis vitia haud infacete taxat, fastidiosam nempe Italorum superbiam, superbiâ Germanorum istius ætatis in scribendo negligentiam, barbaramque immunditiem.

Rerum descriptarum novitas, imperterritus Veronensis in reprehendendo animus, tot opiniones, a communiter receptis prorsus abhorrentes, magnam auctori celebritatem, magnam parabant invidiam: ambigique potest, utrum Monzambanus pluribus laudibus ab æquis rerum iudicibus cumulatus, an opprobriis ab iniquis censoribus fuerit laceratus.

Flagrabat auctor odio præsertim Catholicarum partium atque Aulæ Austriacæ, quibus quidem vel maxime detraxisse videri poterat: quo ipso & factum est, ut *liber de statu imperii Germanici in prohibitorum censum* rejiceretur: imo vero publice flammis datum ferunt.

Neque longe a vero aberrare crediderim, quibus persuasum est, Pufendorffum, ob con-

citatum

citatam sibi isto opere invidiam, Heidelbergâ relicta, ex Germania in Suëciam transmigrasse: ubi & fratris (Esaïæ) apud proceres gratia, & generosi regis Caroli XI in doctos favor, honestissimum tantæ celebritati perfugium præbebant.

Nimirum novam hic Musis sedem rex consecraverat, Lundini Scanorum: virumque illustrem Musis, Musis virum illustrem, orlamente fore recte judicabat.

Pufendorfius certe nihil prius habuit, quam novum munus nova famæ accessione illustrare.

Igitur in lucem profert opus, tot per annos concinnatum atque vigilatum, "*de Jure, Naturæ ac Gentium*" f). Vides in hoc libro Jurisprudentiæ naturalis, ceu rudis cujusdâ materiæ, confusas hucusque & permixtas inter se partes discretas certoque ordine suis quasque in sedibus collocatas: vides autorem, vere philosophum, ad notiones primarias ascendere, ex primariis secundarias, ex secundariis consequentes elicere, cunctaque, stabilitis fundamentis superstructa, justis ratiociniis coagmentare, selectissimis exemplis illustrare.

Quæque non spernenda libri dos est, omnia hæc conficiuntur genere sermonis distincto, perspicuo, & quale veritatem decere ait Euripides, nudo atque simplici: exsurgit nativa quadam elegantia atque pulcritudine, nullo, ut videtur, artificio excultum, nullis pigmentis coloratum.

Nunquam

f) Samuelis Pufendorfi de Jure Naturæ ac Gentium libri octo.

Nunquam fere de principiis cogitavit Grotius: semper respicit ad principium Pufendor-
fius, totiusque systema operis accuratius inter
se nexum est atque ordinatum. Quæ ab illo
vel prætermisæ, vel leviter tacta sunt, hic
ambabus veluti manibus comprehendit, dili-
gentissime pertractat; Grotii liber ita compa-
ratus est, ut habeant eruditi, quem consulant:
Pufendorfius ab omnibus, qui vel leviter tin-
cti sunt litteris, intelligi potest: Pufendorfius
nonnunquam haud sine ratione Grotium re-
futasse certum est: interdum tamen Grotius
rem introspexit penitus g).

Verum ubi, quicquid a viris tantæ eru-
ditionis, tanti acuminis, ad illustranda socie-
tatis civilis jura præstitum fuerit; justus rerum
judex æqua lance perpenderit; nec Batavum,
nec Germanum philosophum ad intima veri-
tatis adyta penetrasse reperiet: quæ quidem
natura, sui occultrix, vel hic inprimis, tot
quasi repagulis obstruxisse videtur, ut de prin-
cipiis scientiæ moralis atque omnis juris, de
jurium officiorumque inter se confiniis, &c. —
vel nostris adhuc temporibus maxime inter
omnes Europæ philosophos motæ sint lites,
quas & nova quædam Philosophorum fami-
lia, *Kantiana*, & Monarchiæ Gallicæ dira con-
cusio, vehementissime inflammaverunt.

Illud tamen annotandum videtur: Pufen-
dorfi juris principium, sic dictam *socialitatem* levi
brachio, ad celebratam illam Kantii formulam
reduci posse: "Fac, ut tuum agendi princi-
pium

g) Conf. Stollii Introd. in Historiam Erudit. V. III.
Cap. II. §. II.

"pium cujuslibet entis rationalis esse possit
"principium:" neque vero illud dictum volo,
in Pufendorffii libro de Jure Naturæ ac Gen-
tium omnia jam contineri, quæ Aristotelis
Borusiacci acumen ex ista formula enucleavit.

Nobis tamen de Systemate Pufendorffiano
non ex nostri, sed ex *sui* seculi genio judican-
dum erit.

Scilicet amplissimus operis complexus;
rigida, nec usitata hucusque philosophandi
methodus, artificiosi argumentorum inter se
nexus, ratiociniorum splendida soliditas, ordo
lucidus, exemplorum vividissimorum copia,
genus scribendi vel rudiorum captui accommo-
datum, tantam huic libro famam acquirebant,
ut nec Galli, nec Angli, exterarum rerum
contemptores alias fastidiosissimi, eundem ex-
plicare, commentari, linguaque patria donan-
tes suum facere erubescerent.

Qui vero uberrimus ex Pufendorffii libro
in seculum suum redundavit fructus, hic
erat: Excitabatur torpens *Philosophiæ*, quæque
ejus gravissima perinde atque maxime frugi-
fera pars est, *præctica* genius, ex veterino, cui
immori videbatur, somno: eripiebatur disci-
plinarum moralium regnum, penes quos huc-
usque fuerat, quique illud inique sibi vindi-
carant, iniquius administrarant, Theologis:
excutebat servile auctoritatis jugum liberior
in sentiendo scribendoque ætas: tenebantur
suis judiciis errores, in hominum animis peni-
tus inveterati: radiabant nova luce veritates,
generi humano saluberrimæ.

Cumque Pufendorffii, non ut Grotii, liber recondita quadam Græcæ ac Latinæ antiquitatis eruditione refertus, sed populari dicendi genere adornatus esset, eoque ipso recentiorum temporum genio magis concineret; ad illum & intelligendum & commentandum latior faciliorque patebat aditus, ac jurium officiorumque cognitioni amplissimus campus aperiebatur.

Tot in librum hunc commentarii, nunc Latii, nunc totius fere Europæ idiomatis conscripti, tot translationes, tot iteratæ editiones, tot denique auctori ob illum conflatae lites, quam univérse, quaque solertia ille lectus versatusque fuerit, quanta studii philosophici mutatio inde consecuta sit, quam late auctoris sui famam extenderit, satis superque testantur.

Verum (quæ est mortalium iniquitas, ut, quam ipsi laudem consequi nulla ratione possint, per invidiam allatrent) inventi sunt, inter multos, duo præsertim Pufendorffii concives in illa, quam Lundini ornabat, Academia, unus ejus in professione Juris Collega, alter Theologus, qui in præstantissimi operis nævos potius, quam pulcritudines, inquirerent, autoremque multa veritati, plura receptis in patria legibus, plurima religioni orthodoxæ haud consentanea in medium protulisse calumniose arguerent. Scilicet convellunt ratiunculis quibuscunque quædam a viro illustri novata, moliuntur, sudant, misere se torquent, ut huic illive asserito Philosophi qualemcunque potius, quam genuinum auctoris sensum

ſenſum affingant. Tradunt homines malevoli *Indicem quendam Novitatum*: [id eſt, peculiarium ac, uti putant, pernicioſiſſimarum autoris opinionum in libro de Jure Naturæ ac Gentium] Scaniæ Epifcopo, ſenio jam in puerilitatem prolapſo: accuſatur, damnatur liber: nec fere quicquam eum præter rogum manere videtur.

Verum Di melius!

Ferox auſum non ſine indignatione improbens Succiæ Rectores, ac ſilentium impo-
nunt turbulentis hominibus. Neque tamen prius ceſarunt inſenſiſſimorum hoſtium calumniæ, quam uterque publicis decretis regno pulſus eſſet. Quam contentioſum, ferox, truculentum genus hominum ſeculi decimi ſeptimi eruditi fuerint, Becmanni Profeſſoris & Paſtoris Schwarzii contra noſtrum vitilitigatio exemplum erit ſemper memorandum.

Nec noſtri officii, nec operæ pretium eſt, infructuoſarum litium, Puſendorſio exortarum, telam retexere: illud tantum addere liceat, quod & ex *Eri Scandica* (quæ, quicquid noſter in adverſariorum & calumnias & philoſophicas antitheſes regesferit, continet), liquido apparet, illum in jaciendis ridiculis haud ineptum, multasque ei in lacesſendo ac reſpondendo fuiſſe argutias.

Scilicet jam ex Plautiana vi comica, jam ex Terentii leporibus aliqua cum traxiſſe dicas: quamquam haud pauca impoliti ſeculi crasſitiem redoleant, ipſeque perfractoria quadam in obtinendis ſemel a ſe dictis pertinacia nimiaque ingenii ſui fiducia fuiſſe videri poſſit.

Ex tot tantisque Academicis procellis tandem incolumis evadit in Aulam, quæ est Holmiæ, quo eum, Loccenio defuncto, Regis favor evocat, gravissimumque *Historiographi regii* munus ei offert: quo quidem munere deinde & Berolini sub Electore Friederico III ab anno 1668, usque dum mortalitatem expleret, functus est.

Nimirum videbatur aliquid istius ætatis principibus, memoriam vel sui, vel avorum, novi cujusdam Thucydidis aut Livii ore ad posteros propagari æternisque litterarum monumentis consecrari.

Quod si ingenii acumen, judicii sinceritas, eruditio haud vulgaris, exquisitum rerum morumque studium, magnus ac multifarius latine scribendi usus, vel inprimis requiruntur ad sustinendum Historici onus: ecquis eat inficias, Pufendorffium tanti muneris partes non indigne expleturum?

Res gestæ Gustavi Adolphi, Christinæ, Caroli X, Friederici Guilielmi, Electoris Brandenburgici — quot & quanta fortiter facta! quænam uberior scribendi seges? quis amplior eloquentiæ campus? Qui heroës! Illustrissimi certe, quos ferax illa heroum ætas tulerat, toga fagoque incluti.

Prælia feliciter pugnata, captæ urbes, hostium strages, populi nunc tranquillitate pacati, nunc bello oppressi, nunc sub jugum missi, regna jam concussa, jam servata — digna fane quam materies vel Thucydidis ardenti vehementia, vel magnifica Livii eloquentia.

Patent scribenti scrinia ac tabellaria publica: *h*) licet aspicere, licet alloqui multos eorum, qui res, stylo exsequendas gesferant: viget adhuc in hominum ore atque auribus fama heroum, fama fortiter factorum *i*).

Verum enim vero nemo non historiæ artis intelligens, facile concedet, Pufendorffio, tot tantasque res exponenti, nec singularem in perscrutando diligentiam, nec fidem in dicendo vero, nec in dijudicando acumen defuisse. Rem, de qua scribendum est, videt acute, explicat dilucide, sententias adhibet illustres, quæ non tam habent venustatem, quam gravitatem & pondus. Videre licet ubique philosophum, stylo magis claro, quam vivido, proprio magis, quam eleganti, res gestas explicantem: vix umquam exsurgit, rerumve magnitudinem verbis adæquat: quinimo haud raro infra rerum scribendarum majestatem subsistere scribentem dicas.

Quæ vel summa historiarum scriptoris ars est humilia subtiliter, ampla sublimiter, mediocria temperate dicere, in nostro parce admodum sparsumque admiranda tibi occurret.

Narrat, non pingit, audita scribit, non visa, autor: legunt, non spectant, Lectores. Fluit oratio, æquabili quadam mediocritate non contemnenda; sed nullis interrupta acribus vibrantibusque sententiis, quæ aculeos relinquant in legentium animis; sed nullis colorata picturis, quæ spectantem jam horrore
trucu-

h) Scilicet ex Regestis publicis omnia depromsit Pufendorffius.

i) Nimirum recens facta Pufendorffio erant describenda,

truculentarum rerum concutiant, jam in admirationem grandium rapiant: frigescit plane oratio, nullis inflammata affectibus.

Celebratissimi omnium Regis, Gustavi Adolphi, media in victoria mortem, luctuosum illud Magdeburgi excidium, singularem ac prope unicam in omni temporum antiquitate Christinæ Throni abdicationem, Caroli X characterem vere heroicum — quæ omnia vel tardissimo, ut videtur, ingenio, poeticum quendam furorem inspirare possent, — noster ita tranquillo pacatoque animo describit, ut vix ullo maximarum rerum sensu correptus videatur.

Plus sane habet acuminis in judicando, quam ingenii in describendo; peritiorque videtur, Philosophiæ præceptorum, quam in adornandis orationis luminibus artifex, gesta que non perinde concinnat ac conscribit.

Nec tamen sua laude defraudandus est. Certe enim Pufendorfius, in historiarum scriptorum cœtu, non unus e multis, sed inter multos prope singularis habendus erit: ita eum commendant sincerum veritatis studium, recta de rebus hominumque moribus judicia, in exponendis ordo, stylus concisus, perspicuus: licet eadem scripturo materiam non tam præripuisse quam præparasce dici possit *k*).

Non

k) Nec vero plura, quam quæ hic ei tribuimus, præflare ipse voluisse videtur.

„Ceterum hoc in opere, quod præcipuum historici officium est, fidem summa religione præstitimus: consilia authenticis ex actis depromimus, a nobis nullibi interpolata, nec ulterius sere tra-

Non exæquat profecto rei magnitudinem, proelii apud Luzenam descriptio, & mortis Gustavi Adolphi, in æternum memorandæ *l*). Verum ubi graphicum *Thucydidis* alicujus penicillum natura tibi finxerit, *aliis verbis potius quam rebus*, ac quibus noster usus est, opus erit: ita Pufendorfius *rem magis indicat, quam ostendit*.

Haud sine quodam admirationis affectu vel apud nostrum legimus Christinæ de Throno regio decesum: atqui ipsi Livianæ eloquentiæ plura hic recidenda, quam addenda erunt *m*).

Dignus sane Tacito locus est in opere de rebus gestis Caroli Gustavi, "Principis hujus ad summam regni spem admoti, Christina dominante, circumspecte vivendi ratio" *n*). pressior tamen abruptiorque foret Tiberiani sæculi conditor,

Quod-

„dere curæ erat, quam qua nostris oculis incurrerunt. Arcana conjiciendo rimari aut interpretari „temerarium fuit habitum. Quin & lectori „judicium ubique integrum reliquimus, quid nobis vi- „deatur, haud interposito“. Ipsi hæc autoris verba sunt in Præfatione ad Commentarios de rebus Suecicis.

l) Confer. Comment. de rebus Suecicis ab expeditione Gust. Adolphi Regis in Germaniam ad abdicationem usque Christinæ. Lib. IV. § 63.

m) Confer. opus citatum Lib. XXVI. § 22-34.

n) Confer. opus de rebus a Carolo Gustavo, Sueciæ Rege gestis Lib. I. Cap. 4. Labet animo, locum hunc, speciminis gratia, hic apponere: „Carolus „Gustavus, quo propius jam summæ spei admotus „erat, eo longius a publicorum tractatione nego-

Quodsi denique a quibusdam vitio ei datur, non exquisitum satis rerum delectum habuisse, principumque, quorum magna gesta exprimit, dignitatem, exilium rerum administratione haud raro deterere; nimium fuisse in explicandis aularum tricis, ac evolvendis legationum tractatumque fallaciis; nec diligenter, nec judiciose satis perscrutatum esse eam seriniorum publicorum partem, qua res bellicae aservantur ac custodiuntur, eoque ipso in persequendis militaribus sæpe graviter admodum lapsum esse; ea tantum copiose exposuisse, quæ foris, pace belloque gesserint principes, omnis aut tantum in calce historiarum leviter & quasi in transitu memoratis, quæ summa cum sapientiæ, justitiæ, ac magnificentiæ laude domi, & in tam late patentibus
„ditio-

„tiorum se removit, arctissimoque otio in Oelandia Insula, aut assignatis prædiis immersus, raro in urbem accessu, & non nisi hæcenus, ut Reginam salvandi officio fungeretur. Unde Holmiam ingressus statim in arcem se conferebat, & hac relictâ, mox iterum digrediebatur, ne longioribus in urbe moris, ex familiari cum Proceribus conversatione Regine animum suspitione perfringeret. Eoque Proceres populumque nec ipse ambitiose colere nec ab ipsis cultum admittere. Nam tacitus metus coquebat, ne Christina, quam sententiam circa regnum deponendum ceperat, iterum mutaret, & penitus secum expenderet, quantum distet, regnum possidere, ac regio quantumvis vocabulo fulgentem alieno fere imperio obnoxiam agere. - - Nam ne tunc quidem negotium illud disturbare cessabant nonnulli, quorum tamen ille disjecit machinationes per fidos sibi interpretes“ &c.

„ditionis suæ provinciis gesta sint & instituta“ o): pleraque ex his non in Pufendorffio solum, sed in Thuanis, sed in Buchananis, sed in Grotiis, taxanda reperiēs. Nostrium abunde excusare possent temporis angustiae, quibus ad elaborandum tot tantæque molis opera circumscribebatur. Ferunt, scriptorum quendam historiarum quindenos dies in singula periodo perficienda ac rotundanda trivisse: Pufendorffius, uti in præfatione ad Commentarios de rebus Suecicis profiteri nullus dubitat, vastum illud volumen intra quadriennium exaravit.

Scilicet tam angusto in spatio infinita vis rerum ac varietas, per archiva dissipata ac disseminata, colligenda, intelligentia comprehendenda, de unaquaque earum judicandum, ac denique litteris docte mandandum erat.

Quæ cæterum scripsit noster vel *Philologica*, vel *Politica*, vel *Theologica*, vel *Historica*, quorum aliqua non nisi post autoris e vita excessum in lucem prodire, hæc quidem nec sua ætas, nec nostra ea judicavit esse præstantia, ut viri famam multum augerent, iisdemque cum Grotio illo Panfopho, quem, ut ferunt, æmulandum sibi proposuerat, in parem gloriæ societatem veniret.

Non sine laude tamen citantur *Meursii Miscellanea Laconica*, Ejusdem — *Ceramicus Geminus*,
&

o) Confer. Crameri de Pufendorffio judicium in Sv. Car. Conr. Oelrichs libello de *Historiographis Brandenburgicis*. Berolini 1751.

& *Laurenbergii Græcia antiqua, a Pufendorffio adornata p*).

De habitu religionis Christianæ ad Rempublicam uti & de papali Romæ Monarchia libelli sunt veluti *Monzambanus continuatus*, pari judicio, pari candore adornati.

Celebriorum Europæ recentioris imperiorum Historiam condidit *Germanico idiomate*, stylo satis inquinato, ac pene barbaro: neque enim vir illuster effugit vitium, omnibus fere seculi sui eruditis commune, linguæ patriæ contemptum atque negligentiam.

Nec eo fecius celebre autoris nomen, rerum pertractarum novitas, exquisitaque nonnulla de politicis judicia, & huic libello famam paraverunt haud vulgarem: multifarieque ille continuatus, explicatus, editus est.

Laudari certe Pufendorffius meretur non in postremis, qui primum tentarunt, in patetissimum illum *Philosophiæ Historiæ*, (uti recentioribus appellare hanc scientiam placuit) excurrere.

In omnibus tandem, in quibus se exercuit viri ingenium, magis admirandum est, quod præstitit, quam invidiose carpendum, quod non plura præstiterit.

Tot tantisque meritis splendida nominis celebritas non plane, ut fere fit, suis caruit præmiis.

Nemo

p) Confer. in notis, quas elogio subjunxi, litterariis, omnium, quæ a nostro scripta sunt, catalogus.

Nemo certe omnium illius seculi eruditum tam benignam expertus est fortunam, tam obviam habuit principum gratiam, ac nostro obtigit: nemo illorum ampliora ingenii atque industriæ præmia est consecutus, quam quæ Pufendorfio principum munificentia tribuit, seu stipendii, seu mercedis magnitudinem, seu honorum ac dignitatis incrementa spectes.

Quam primum Berolini venit, Elector cum & *Historiographi* & *Consiliarii Intimi* munere donat, mox Suecorum Regis favore in Liberatorum Baronum ordinem cooptatur: bis mille thalerorum stipendio in aula Berolinensi fruitur: quin & filiabus, quas ex uxore habuit, quingentorum thalerorum stipendium post patris mortem numeratum est,

Commentarios de rebus Caroli Gustavi & Friederici Guilielmi, 24000 Thal. redditum Pufendorfio tulisse, autor est in ejus vita Gundlingius.

Lucis usura frui cessavit Berolini 1694 anno vitæ sexagesimo secundo.

Fuit vir ea oris atque vultus honestate, ut ex ipso adspectu imago quædam ingenitæ virtutis emicaret. Mores severi, compositi, humanitatis tamen condimento temperati, ut eos, quibuscum erat, peculiari quadam jucunditate sibi conciliaret. Frivolæ eruditorum sui seculi vanitatis plane expers, odio habebat fuitiles, quibus illi mire se circumspiciebant, titulos Baccalaureorum, Doctorum & t. c. neque unquam Doctoris titulo se condecorari volebat.

Nec

Nec liberior vivendi potestas, nec juventutis fervor, nec cum principibus viris commercium, a studiorum ratione eum dimovere potuit, sed semper recta, omnem vitæ cursum, sine casu ac prolapsione, confecisse videtur: quod vel ex ipsis invidiosissimis Becmanni & Schwarzii calumniis patescit.

Sine ulla commendatione majorum, sine aliqua familiæ claritate, sine opibus ac divitiis, sola ingenii atque virtutis suffragatione, in illum, quem tenuit, amplitudinis locum pervenit, Philosophorum ac scriptorum, quos illa ætas tulit, quique Germani ingenii famam in exteras regiones propagarunt, unus celeberrimus, principibus carus, seculi sui decus atque ornamentum.

6.

Notitiæ
ad
Historiam litterariam scriptorum
SAMUELIS PUFENDORFII
pertinentes.

Cum in elogio non nisi de *præcipuis*, quibus autor maxime inclaruit, scriptis sermo esse possit; subjungere mihi visum est, omnium, quæ ejus manu prodire, librorum disertationumque catalogum; scripsit ergo:

I.

Philosophica.

- 1) Elementa juris prudentiæ naturalis methodo mathematica 1660. Lugd. Batav.
- 2) De Existimatione, Heidelbergæ 1667.
- 3) De Jure Naturæ ac Gentium Libr. VIII. 1672, Lund. Scan.
- 4) De officio hominis ac civis Libr. II. 1673. Ibid. (est hic liber veluti compendium quoddam majoris operis. N:o 2.)
- 5) Specimen Controversiarum, circa jus Naturale, Upsaliæ (seu potius), Osnabrugæ 1678.
- 6) Eris Scandica 1686.
- 7) Prodromus Justitiæ Palatinæ. in Casu Vildfangiatus. Vid. Diarium Europæum.

II.

Politica.

- 8) Severini Monzambani Veronensis de statu imperii Germanici. 1660.
- 9) Disertationes Academicæ selectæ, sive Analecta politica. Lund. Scand. 1677.
- 10) Disertatio de Fœderibus inter Sueciam & Galliam. Hagæ 1708.
- 11) De habitu religionis Christianæ ad rempublicam. 1727, 12mo.
- 12) Politische Betrachtungen der geistlich. Monarchie des Stuhls zu Rom. (germ. idiom.) Halle 1714. i. e. Disertatio de papali Romæ Monarchia.
- 13) Disquisitio de republica irregulari. Lund. 1669, 12mo.
- 14) Disertatio de forma Reipublicæ Romanæ. 1669, 4to.

III.

Philologica.

- 15) Meursii Miscellanea Laconica. Amstelod. 1661, 4to.
- 16) Ejusdem Meursii Ceramicus geminus. Traj. ad Rhen. 1663, 4to.
- 17) Laurenbergii Græcia antiqua. Amstelod. 1661, cum multis figuris.

IV.

Historica.

- 18) Georgii Castriotæ Scandenbergii Historia.
- 19) Commentarii de rebus Suecicis ab expedit. Gustavi Adolphi usque ad abdicationem Christianæ. 1686.

20) De

- 20) De rebus gestis Caroli Gustavi, Sueciæ Regis. Norimbergæ 1696.
- 21) Res gestæ Friederici Guilielmi Magni Electoris Brandenburgici. Berol. 1695 *).
- 22) De rebus gestis Friederici III Electoris, postea Regis commentarium libri III., opus posthumum, editum ab Evaldo Frieder. Comite de Herzberg. Berol. 1784.
- 23) Einleitung in die Geschichte der Europäischen Staaten. Frankfurt. 1695. Introductio in Historiam Europæ statuum.

V̄.

Variâ.

- 24) Epistola super censura, in Ephemeridibus Eruditorum Parisiensibus & Bibliotheca Universali, de quibusdam suorum Scriptorum locis, lata.
- 25) Epistola super Theologia, in formam Demonstrationis redigenda.
- 26) Epistolæ Amœbeæ Pufendorffii & Groningii, de commerciis pacatorum ad belligerantes. Attribuuntur nostro etiam Les Anecdotes de Suède, ou l'Histoire secrete des changemens arrivés dans la Suède, sous le Regne de Charles XI. à la Haye 1716, rectius tamen fratri Esaiaë adscribi videntur. U t-

*) Ferunt quidam in editione hujus operis 1733, impensis Rudigerianis instituta, multa esse castrata, mutilata, interpolata sed ambas editiones per omnia inter se concordare, extra omnem dubitationis aleam posuit Vir pereruditus atque celeberrimus. Carol. Conrad. Oelrichs in Supplemento ad Commentationes de Historiographis Brandenburgicis. Berolini 1752.

Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie-
och Antiquitets Akademiens Dagbok,
den 20 Martii 1798.

Som Kongl. Vitterhets, Historie- och Antiquitets Akademien i år, lika som de nästförflutna, saknade tillfälle, att i offentlig sammankomst afkurna sitt omdöme om de Skrifter, som det framfarna året för hennes utfäste Belöningar inkommit, samt upgifva de Prisämnen, hvilka hennes Høge Beskyddare för det ingångna fastställt, beslöt Akademien att nu i des sälls genom kungörelse i allmänna Tidningarne upfylla samma pligt.

I Historien: där Akademien förledit år till Tåflings-ämne framstälde: *En Afhandling om Svenska Sillfisket, ifrån Konung Gustaf I:s antråde till Regeringen intill närvarande tid*, har en Skrift inkommit, med Valspråk:

*Vålsignad Du Försynens hand,
som denna tid, då vintren hotar,
befaller tusend, tusend rotar
af Sill besöka Svea strand.*

Men som denna Skrift endast innefattade en Beskrifning om Svenska Sillfisket under Konung Gustaf I:s tid, kunde den icke till granskning upptagas.

I Främmande och Lärda Språken:
 upgaf Akademien till Pris-ämne: *Undersökning på Latin eller Fransyska om en Historie-Skrifvares skyldighet, att i sina omdömen om store Män, hafva ett noga afseende på det tidehvarfs lynne och omständigheter, hvori de lefvat, så att han å ena sidan icke fortplantar och befäster tankefätt, som kunna vara oriktiga och skadliga, och å den andra icke försvagar eller förstör den vördnad och beundran för stora egenskaper, för sinnesstyrka och verksamhet, för hjälte-bedrifter, hvilka äro så nödvändiga att bibehålla hos ett Folk, om det skall blifva sjelfständigt, ådelt och lyckligt. Ett enda Förfök har deröfver blifvit inlemnadt, med Valspråk: Bonis Seculi sui quisque citra obtrectationem alterius utatur. Men Akademien fann sig ej i stånd, att derföre tillägga Författaren någon belöning.*

I Antiquiteterna: *Undersökning om beskaffenheten af de verldsliga Ämbeten, som omtalas i Nordiske Handlingar före Folkunga-tiden, samt de dem åtföljande skyldigheter och rättigheter, har ingen Skrift inkommit.*

Uti Inscriptions- och Sinnebilds-konsten:
 hvori Akademien åflundat: 1:o *Förslag till Inscription öfver Börs-Byggnaden.* 2:o *Till Skådepenningar öfver de märkeligaste i Sverige timade händelser, uti innevarande Sekel, efter Författarnes eget val, hafva i laga tid 3 Förfök blifvit infända:*

N:o 1. med Valspråk: Magnus ab integro Seclorum nascitur ordo.

N:o 2. Infilit Gallus.

N:o 3. Paucis, sed argutis opus est.

Bland hvilka intet kunnat belönas. Efter den föreskrifna tiden, har ännu ett Förfök inkommit, med Valspråk: Rideat in nostris Genius Jovis undique Scriptis. Men Akademien har med detta Förfök få mycket mindre kunnat taga någon befattning, som det blott innehöll en Inskription öfver Banken i Stockholm, hvartill hon icke åskat Förslag.

Med Konungens Nådiga tillstånd, uppgifver Akademien för nu ingångna år, följande Pris-ämnen:

I Historien, för tredje och sista gången: *Afhandling om Svenska Sillfisket, ifrån Konung Gustaf I:s antråde till Regeringen intill närvarande tid.* Priset är en Guldmedaille af 26 Dukaters vikt.

I Främmande och Lärda Språken: *Undersökning på Latin eller Fransyska om en Historie-Skrifvares skyldighet, att i sine omdömen om store Män, hafva ett noga afseende på det tidehvarfs lynne och omständigheter, hvori de lefvat, så att han å ena sidan icke fortplantar och befäster tankefätt, som kunna vara oriktiga och skadliga; och å den andra icke försvagar eller förstör den vördnad och beundran för stora egenskaper, för sinnesstyrka och verksamhet, för hjelte-bedrifter, hvilka äro så nödvändiga att bibehålla hos ett Folk, om det skall blifva själfständigt, ådelt och lyckligt.* Priset en Guldmedaille om 26 Dukater.

I Antiquiteterna: *Undersökning om början, föremålet och beskaffenheten af våra Förfäders härnads-fårder.* Priset en Guldmedaille af 15 Dukater.

Uti Inskriptions - och Sinnebilds-konsten:

1:o *Förslag till Inskription öfver Börs-Byggnaden.*
 2:o *Till Skåde-penningar öfver de märkeligaste i Sverige timade händelser, uti innevarande Sekel, efter Författarnes egit val.* Priset är en Guldmedaille af 12 Dukater. De Författare, som om detta Pris vilja täfla, böra få öfver det ena som andra ämnet inkomma med upgifter, i brist af hvilken fullständighet deras förfök icke kunna komma under pröfning.

Täflings - Skrifterna böra till Akademien infändas inom den 20 Jan. 1799, och vara försedda med Valspråk samt vidhåftad och förseglad namnsedel. De förledet år ingifna Förfök kunna hos Akademiens Sekreterare återfås, då såkra kånnetecken derå upgifvas.

T A L

Om

Svårigheten att i Historien finna
Sanningen;

hållet

Vid Intrådet i Kongl. Vitterhets, Historie
och Antiquitets Akademien den 16
Julii 1794.

Af

ERIC MICH. FANT,
Hist. Profesör vid Kongl. Akademien i Upsala.

MINE HERRAR!

Aldrig har denna Kongl. Akademien mindre rådfrågat Sitt uplysta omdöme och mera Sitt ädelmodiga upfåt, att upmuntra en blygsam vålmening, än vid valet af den Ledamot, som i dag har den åran, att hos Henne göra sitt Intråde. Några års deltagande med Ungdomen i Historiens läsning: några gifna anledningar till profven utaf deras framsteg: ett eller annat utkast till minnets underhjälpande af tidens händelser: hvad förtjenst kunna de medföra till delagtighet uti ett Samfund, som lyft och lyser af djupsinliga Statsmän, skarpfynta Fornfökare, Smakens och Konsternas domare och Håfdateknare af första rangen?
Men

Men då jag för första gången får närvarande vårda en Inrättning, som leder Sin förnyelse och Sitt närvarande skick ifrån samma stora Stiftare, hvars Nåd updragit mig den Vetenskap, som deruti beredt mig ett rum: när jag påminner mig, att samma Snille, som förnöjdes och uplystes af Edra öfningar, stundom nedlätit sig, att tåla och afhöra mina ofullkomliga försök; känner mitt sinne en upmuntran, som gör, att jag äfven vid detta tillfälle något vågar hoppas. Min odödeliga vördnad för min Konung och största Vålgörare och min erkänsla för Eder ynnest skola framgent helga åt denna Kongl. Akademien det bemödande, som jag kan aftvinga en in-
 skränkt förmåga och undandraga ett fyslofattande ämbete.

Det är om *svårigheten att finna den historiska Sanningen*, som jag utbeder mig, att få underkasta Edert omdöme några Anmärkningar. De äro samlade af min egen lilla erfarenhet. De härleda sig, kan hända, mera ifrån min inskränkta urskillning, än ifrån naturen af själfva faken; men icke des mindre torde mig tillåtas, att upgifva detta ämne sådant som jag funnit det, benågen att begagna mig af andras bättre uplysning och rättelse.

Vi lefve icke nu den tid, då man ohemult kan upgifva uppenbara ofanningar om forna tidars tillstånd: då man med samma säkerhet, som Carl 12 lefvat, kan påstå, att Mars och Magog varit ibland hans företrädare på Svenska Thronen: då man utan min-
 sta

sta anledning till skämt vågar yrka, att Adam bott i Kålkftad och att syndafallet tilldragit sig i Småland. Den tiden är åfven förbi, då man kunde bygga Historien på snillrika hypotheser, då Rudbecks bevis af Julens framskjutande i tideråknningen och svartmyllans tilltagande på Upsala högar gaf vårt Fådernesslands bebyggande en ålder af 4000 år och Dalins deremot af vattuminskningen nedfatte det till 1500. Ån mer: man vågar nu bestrida faker, som åfven i uplystare tider varit antagne såsom axiomer, flyttade ur bok i bok och af våra största Håfdateknare gillade och förfvarade, såsom Góthiska folkslagens utgång ur Norden, Skrif-konstens ålder hos oss öfver Christendomen. Regenter, dem deras samtids och efterverld beundrat och tilldelt namn af Stora, börja falla vid närvarande tids fått att döma. Sådant ger oss ju ett flått begrep om den historiska fanningen. Antingen skola alla fordna Historier omskrifvas och bringas tillbaka till det lilla och ofrugtbara, som man vet vifst, nemligen når menniskor blifvit födde och dött; eller ock år man i beständig fara för falska upgifter, tilltagsna gifsningar, förhaftade omdömen, hårdtagna flutfattser, med få ord, för alla de förnufts-svek, som Författaren varit underkastad, som skrifver.

Jag talar nu icke blott om de tidens Historia, hvilkas aflågsenhet ifrån oss utefluter alla fullständiga underrättelser och som därför utgöra ett ämne mera för nyfikenhet, än verkelig undervisning. I den år ingen annan utvåg, än att med mödosamma undersökningar

gar leta sig fram till ett utslag, som ändå icke hinner längre, än till den högsta grad af sannolikhet. Med de få minnesmärken, som äro öfrige af våra äldsta Förfäders göromål: med mundteliga traditioner och Sagor, som ännu ibland allmänheten äro bibehållne: med Språkens hänledande och jämförande och till det högsta med tillhjälp af några, oftast flera Secler efteråt författade, magra Krönikor och legender kommer man med möda så långt, att man kan gissa till folkens ursprung, näringsfång och feder. Men man erfar ofta det obehagliga misfödet, att sedan man tyckt sig blifva någorlunda fast och öfvertygad om en tanke, kommer en annan med sannolikare skäl och förfätker oss i vår förra ovifshet.

I andra Vetenskaper kan man antingen genom egna rön och försök, eller en fortlöpande kedja af sammanhängande bevis, af hvilka det ena stödjer sig på det andra, komma till den grad af vifshet, som utesluter allt tvifvelsmål. Här åter grundar sig all sanning på andras vittnesbörd, hvilkas undersökning fordrar samma varsamhet hos en Håfdateknare, som lagen ålägger en domare vid rättgångar. Här är ej nog med vittnens redlighet, som ofta är svår att utreda, då man ej känner deras personliga omständigheter. Här åskas äfven hos dem urskillning att rätt döma och tillfälle att rätt se händelsernas förhållande. En Håfdateknare måste derför, så mycket möjligt är, sätta sig själf i samma ställning, som den Författare han följer; pröfva hvad verkan hans tidehvarf, stånd, belägenhet,

genhet, m. m. kunnat hafva på hans omdöme och af hans berättelser afdraga alt, hvad visfa fördomar, som varit gångse på den tiden, då han skref; visfa affigter, som antingen högsta Magten eller hans egen ställning pålagt honom; visfa hinder, som för honom varit ogörlige att undanrödjja, kunnat uti dem inblanda.

Ericus Olai är visserligen i vår äldre Svenska Historia en dyrbar Auctor; men då man vet, att han var Präst och lefde i K. Carl Knutsons tid, som med Prästerna var i så mycken delo; måste man draga i tvifvelsmål många af de fel, som han skrifver på denna Konungs räkning. Johannes Magnus är emot Carl Knutson mycket billigare; men den förföljelse, han åter undergick af Kon. Gustaf I., förledde honom, att i 8:de Boken, 29:de Cap. af sitt Verk digta en historia, som billigat bemålte Konungs misnöje med hans arbete. Von Dalin var ej känd såsom Prästvän och hade äfven sina ledsamheter af Prästeståndet vid Riksdagarna. Man får derföre anse hos honom som en svaghet, att han tillskrifver Catholska Prästerskapet orsaken till alla Sveriges olyckor i medeltiden. Puffendorf var först en af Sverige och sedan af Brandenburg befordrad Historiograph. Ingen undrar, om han målar samma saker med helt andra färgor i sin Brandenburgska, än i sin Svenska Historia. Om det kan bevisas, att samme Puffendorf är Författare till *Anecdotes de Svède*, att han under sitt vistande i Sverige sökte Skyttianska Profession i Upsala, och

och att den nekades honom af Johan Gyllen-
fjerna, des då varande Patronus, förlora de
tillmålen mycket af sitt värde, som i denna
skriften göras bemålte Herre.

Den tiden är nu lyckeligen inne, då det
ej anses för patriotism, att göra sitt Fäder-
nesland gammalt: då man ej gråter i glädje,
för det man upptäcker, att Plato med flera
Grekiske Författare talat i sina skrifter om
Sverige, icke heller hotar, att slå folk i huf-
vudet med våra runstenar, som tvifla om de
i ålder gå öfver Syndaflooden. Ännu mer:
man tror sig icke förbunden att skrifva ett
Lof-tal öfver en Konung, då man skrifver
hans Historia, eller att glömma menniskan,
då man målar Regenten. Ögat är nu rigtadt
på faker, och icke på personer; på det goda
och nyttiga man uträttat och icke på det
buller och oro, man åstadkommit, som smic-
kret ofta stämplat med namn utaf åra. Vi
fynas återkomne till de gamla Håfdateknares
oväldighet, som icke drogo i betänkande, att
framställa några Roms och hela Verldens be-
herrskare såsom vilddjur, andra såsom slit
Slågtes vålgörare. Och på det sättet kan Hi-
storian endast blifva lårorik. På det sättet
blir hon en Schola för de Styrande, en belö-
ning för den dygdiga, en varning för den
våldsamma och för hela mennisko-slågtet en
levande Sedolåra.

Men detta ändamålet ålägger Historie-
skrifvaren en ännu heligare pligt, att vara
noggrann i sina undersökningar och varsam i
sina omdömen: det ökar för honom ännu
mera

mera svårigheten att finna det fanna. Mista vi oss ofta i våra tankar om människor, med hvilka vi lefva: återvinna de ofta icke sin rätt förrån hos efterverlden; huru mycket lättare är det då icke att missledas i begrepet om forntiden? De, som ågt tillfälle, att personligen känna K. Ludvig 13., förfäkra att han hvarken saknade eftertanka eller mod; men han blef i ungdoms åren få kufvad af Richelieu, att han under hela sin Regering aldrig kom att synas annorlunda, än igenom honom. Hade Mazarin lefvat längre, torde Ludvig 14. för hela sin tid hafva blifvit lika så obetydlig, som han var till 22 års ålder.

Det är fant, att den oväldighet, hvarmed man dömmar den, som man vidare hvarken behöfver behaga eller frukta; att det ljus, som författningars och händelfers verkan kastas på deras uphöfsmåns affigter och urskillning: att den uplysning, som vinnes för ett tidehvarf genom dess jämförande med flera, äro verkelige fördelar, som efterverldens underfökning har framför Samtidens. Men då saknar man deremot den kannedom af personer och händelser, som endast genom umgänge och deltagande kan vinnas och man behöfver förfätta sig uti en tid, till tankefatt och omständigheter helt olika den, i hvilken man lefver, för att kunna se och tala med någorlunda sannolikhet.

Om personer, som fjelfve hufvudsakligen deltagit i allmänna ärender, alltid tillika voro de uplysta och redligaste: om de utan flård upgåfvo för efterverlden sina grundsatser

fer och medel: om de frivilligt erkände sina misstag och de utvägar, de varit nödsakade att bruka, för att likafullt vinna sina ändamål; då saknade man ej hjälpmedel, att göra en Historia pragmatisk. Hon skulle då utan möda framställa sig för granskarens öga och icke behöfva befara motfälgelse af rimligheten.

De gamle Håfdateknare af denna egenkap, en Thucydides, Xenophon, Polybius, Ammianus, Dio Casius, Cæsar, Cicero och Sallustius hafva dock måst adels uti sina anteckningar om deras tid, uppehållit sig vid händelsernas blotta anförande, utan att gå in i deras orsaker och drif-fjädrar. Samma saknad möter i den Krönte Författarens Memoirer, som med sina storverk förvånat vår tid och med sin penna kunnat upplysa sednaste åldrar. Sullys Samlingar äro dyrbara; men ingen tycks i uprigtighet hafva öfvertråffat Cardinalen Retz. Skada, att hans period är inskränkt inom la Fronde och att hans bedrifter bestå i utsväfningar och skålmstycken. Af Brahar, Oxenstjerner, Rosenhanar och flera hafva vi upplysande; men alt för korta och enskilda årender måst rörande Dagböcker. Det har varit Bondar och Gyllenborgar förbehållit, att uti allmänna saker efterlämna utarbetade berättelser, der man väl bör afdraga något för partijsjukan; men ändå får en god behållning för sanningen.

Hvad kan icke framtiden hoppas, när den får öppna den skatt, som i Upsala Lårosåtes förvar är ett rörande vedermåle af K. Gustaf III. Nåd för Akademien, ömhet för Sannin-

Sanningen, kärlek för Vetenskapen och om-tanka för Efterverlden? Af krönte Snillen hvilket vågar jämföras med Hans skarpfin-nighet och fått att utreda och föreställa de måst granlaga ämnena?

Men för att komma närmare mitt föremål, får jag anmärka, att den historiska Sanningen delar sig i tre slag, alla belastade med sina svårigheter för granskaren. Det första är sjelfva händelsernas Sanning. Den tyckes genom sjelfva sin natur vara underkastad minsta tvifvelsmål, om icke affigter ofta förledde vittnen, att berätta samma sak olika. Huru ofta har man icke å ömse sidor sjungit *Te Deum* öfver samma Fältslag? Man tage en Dansk och en Svensk, en Catholsk och en Protestantisk Författare, i synnerhet, ifrån forntiden, i handen och jämföre deras föreställning af samma tillfällighet och man skall snart blifva öfvertygad, huru händelser kunna vanställas. Jag vill ej nämna, att sjelfva Jour de Barthelemi och Stockholmska blodbadet haft sina förfägrare. Att K. Birger ihjälhungrade sina Bröder, har varit en afgjord sak hos oss, allt ifrån Wisby Krönika och Ericus Olai. Icke des mindre anförer vår odödelige Lagerbring deremot välgrundade påminnelser. Hans målning på Magnus Ladulås och Magnus Smek synes vederlägga det begrep, man hitintills gjort sig om dessa bågge Monarcher. Det är åtminstone visst, att den sednare erhöll sitt tillnamn för ett helt annat fel, än att han skänkte bort Skåne, Halland och Blekingen.

Ingen

Ingen ting har blifvit anfedt mera afgjort, än att K. Gustaf I. var född 1490 och således, då han dog, 70 år gammal. Efter Petrus Niger, som höll Lik-predikan vid hans graf, har det årtalet flyttat emellan alla hans Håfdateknare. Men hans Grafvård, som blef uprest af hans egen Son, K. Johan 3. i Upsala Domkyrka, innehåller, att han var 75 år och hans andre Son K. Carl 9. säger i sin Rim-kronika, att han var 72. Såsom bevis på Upsala Akademies flor i Högstbemålte Konungs tid: ett påstående, hvilket hans egna bref vederlägga, anföres af många Håfdateknare, att tvenne Profesforer Jacob Ziegler och Olaus Magni år 1540 varit i Upsala. Man invänder förgefves, att den lärde Schelhorn, som med mycken noggranhet skrifvit Zieglers lefverne, aldrig kunnat uptäcka minsta spår, att han varit i Sverige. Man tycker det äfven vara orimligt, att en Reformator, som K. Gustaf I., skulle kalla en Båjrare och Catholik till Lärare för Ungdomen. Men hela Sagan lär förfalla, när man går upp till hennes första ursprung. En Profesfor i Weissenburg i Schlesien Johan Henric Alstedius, död 1638, anföres af alla såsom första Sagesmannen i dess Chronologia. Han hade tvifvelsutan sett, att Ziegler utgifvit en Scandia och Olaus Magni eller Magnus en Historia Gentium Septentrionalium omkring 1540. Sådane Böcker kunde efter hans tanka icke skrivas af andra än Profesforer i Upsala.

Man har likväl i vår tid gått för långt, att bestrida gamla Författare deras trovärdighet

het derföre, att visa deras berättelser strida emot fanning och rimlighet. Somliga få tillkrifvas deras okunnighet i naturen, såsom då de förtälja, huru det regnat blod och stenar, huru flere Solar varit synlige på en gång m. m. Derföre kunna de väl förtjena förtroende i sitt ämne. Andre hårröra ifrån tidens och allmänhetens fördomar. En Livius, Sallustius med flera kände nog värdet af underverk och prodigier; men de skrefvo för allmänheten, och de hörde till dess Religion, som all Stats-klokhets förböd till att flöta. Vål använde af Teknatydare och offrens föreståndare, utträttade de ofta hos menigheten betydliga faker. I vår tid skulle Danebrog och S. Erics Baner skådas utan håpnad. I forntiden gjorde de underverk. Ett annat inkast har man gjort emot de gamla Håfdateknare, att de lägga Generaler och Statsmän vidlyftiga tal i munnen, vid sådana tillfällen, då tal icke möjligen kunnat hållas. Detta är dock endast ett fel i förestållnings-sättet. Författaren anför sina tankar om en handelles orfaker och drif-fjädrar icke i sitt eget; utan i sin hjertes namn. Man ser deraf, huru han fattat, icke huru den sednare föreställt faken.

Om man allenast ombyter den första person i talet till den tredje, så blir skillnaden omärkelig emellan de gamla och våra nymodiga Håfdateknare.

Det andra slaget af historisk Sanning angår Händelsernas rätta och sannskyldiga orfaker. Detta är ännu svårare att utreda. Här har

har man å ena sidan Manifester och publika Handlingar, som alltid tala om nödtvång, billighet och rättvisa, och å den andra Anecdoter och smådeskrifter, som se all ting svart och icke känna annat, än intriguer och svagheter. Stundom vederlägga bägge delarne sig själfva. Jag behöfver endast åberopa mig Danska Krigs-förklaringen emot Sverige 1657 och den Ryska 1700. Den Engelska och Franska emot Holland 1672 är lika löjelig. Af det sednare slaget har man en vacker Samling i den bekanta Boken *Les grands événemens par les petites causes*. Ty vårr! torde flere af dem nalkas Sanningen, men få tåla de ofta mycken afprutning.

Att den allvise Förfyn, som styrer världen, icke rubbar de bevekelse-grunder, som verka på menniskor; utan betjenar sig af dem till befordran af sina ändamål, är lika såkert, som att menniskor, upfatte att styra sina likar, derföre icke uphöra att vara menniskor, det är, bevekas af samma skäl, som andra och att deras mensklighet är satt på hårdare prof, genom själfva tillfället till passionernas utöfvande. Således bemödar man sig fåfångt. att uti deras göromål, som innehafva högsta Magten, alltid igenfinna fanna moraliska och politiska skäl. Svagheter, öfverilningar och nycker hafva tvifvelsutan stundom haft del uti steg, hvilkas påföljder kostat många menniskors lif ock lycka, äfven som de ofta varit orsaken till fördelag-tiga revolutioner. England hade kan hända ännu varit undergifvit Påfviska Stolen, om
icke

icke Henric 8. fattat kärlek till Anna Boulein. Den, som påminner sig, att Christna Religion blef införd i Pohlen genom Böhmska Prinsesfan Grabowka, i Ungern genom den Pohlska Adleide, i Litthauen genom en annan Pohlsk Prinsesfa, i Ryssland genom Grekiska Prinsesfan Olga och i Västergöthland genom Norriska Prinsesfan Ingeborg, lårer icke fatta den faken i tvifvelsmål.

Men desse bi-orsaker, hvaraf den eviga Visheten finner för godt att betjena sig uti verdens styrelse och som Philosopherne kalla Causæ Secundæ, äro ofta omöjelige att upleta. Hvem kan säga med fullkomlig visshet, om penninge-behof eller öfvertygelse var första drif-fjådern till K. Gustaf I:s reformation: om ogrundade misstankar eller verkliga skäl vållade K. Eric 14:s hårdhet emot Sturarna: om årelyftnad eller nödtvång förmodde K. Gustaf Adolf att deltaga i Tyska kriget: om Christina lämnade Spiran frivilligt, eller för det hon icke längre kunde bibehålla sig o. s. v. Till att afgöra dessa frågor, fordras en närmare kännedom af Regentens caractere, än som tränger fram till efterverlden. Man får icke deri följa en allmän opinion. Den som låst K. Gustaf Adolfs bref om Bror Rålambs affättande för Sonens förseelse, frikallar honom icke från en håftighet, som ledde till orättvisa. Icke en gång Samtidens omdöme gäller här fullkomligen. Föga har vårt Fädernesland haft större skäl att klaga öfver någon olycka, än öfver påföljderna af K. Carl 12:s krig. Icke desto mindre var han af sitt folk beundrad, tillbeden och

och älskad, ända till förtjusning. Det var då modet, att få anse Konungar. Carl 12 hade äfven ett personligt upförande, som skulle vinna hjertan genom den strånghet, han ålade sig sjelf. Man vördade honom såsom ett monster af en god Christen; men den, som låser hans bref till Rehnsköld i Pohlen, kan icke undgå, att fåtta hans menisklighet i fråga.

Ingen ting är vanligare, än att dömma om orsaken och affigten af ett fleg efter utgången, hvilken dock ingen kan förefe och om hvilken ingen menisklig klokhet kan förstå sig. Hvem har någonsin kunnat säga vid ett krigs början, huru det skall slutas? K. Carl Gustaf kunde väl aldrig drömma om, när han föll in uti Pohlen, att Churförsten af Brandenburg skulle draga första nyttan deraf och att Skåne, Halland och Blekingen skulle blifva frukten af våra segrar. Sedan en stor kropp fatt sig i rörelse, kan den icke stanna, när den vill. Oförmodade omständigheter inträffa. Tiden och tillfället tillåta icke någon vidlyftig öfverläggning. Beslut skall likväl tagas, och då blir en Styresman gärna lämnad åt sig sjelf. Det går, som en icke mindre stor Statsman, än Författare sagt: Medan stormen påstår, vill ingen hålla i styret. Sedan stormen är förbi, tror hvar och en sig hafva kunnat styra bättre.

Påminnom oss till exempel Finska kriget 1741. Den, som låser Manifestet, finner förrolämpningar, som vid ett gynnande tillfälle borde beifras. Den, som igenomgår Secre-

ta Utskottets Protocoller, uptäcker föga annat, än förhastande och misstag. Hufvud-dokumentet, som förorsakade kriget, lårer knapt några mera vara i behåll och således aldrig komma til efterverldens kunskap.

Det behöfves Seclers erfarenhet, att öfvertyga oss om hvad visse Herrar redan sade förut, då man öfverlade om Westphaliska Frids-villkoren i Svenska Rådet, att de Besittningar, Sverige vann på Tysk botten, icke på långd skulle kunna bibehållas; utan endast inleda oss uti onödiga krig och omkostnader. Axel Oxenstjerna fann deremot Preussiska hamnarna, som vi innehade ifrån 1629 till 1635, af den vikt, att han för deras bibehållande ville lämna hela Tyska kriget ur hängen och kunde aldrig dölja sin harm öfver sednare Stumsdorffska stilleståndet, der de förlorades.

Tidehvarfvens olika vanor hafva ock allt för mycket inflytande på händelser. Allt till dess Ludvig 14. anföll Nederländerna 1667, hade man ej förstått den konsten, att underhålla Arméer på främmande botten, genom anlagda Magaziner på gränsen. Man uppehöll sig förut på en ort endast så länge man der hade tillgång på födan. Fordna tiders krig kunna derföre, i jämförelse med våra, endast anses såsom ströfverier. Intill Fridsbrottet med Holland 1672 såg man fallan större Hårar på benen, än 30,000 man. Med sådana gjorde Gustaf Adolf och Carl Gustaf sina storverk. Ludvig syntes då med 112,000.

I ett af sina påföljande krig hade han till 450,000 på färskilda ställen sammanräknade. Andre Magter måste naturligtvis låtta sig i författning derefter. Här har man orsaken, hvarföre fednare tiders krig blifvit så folk- och penninge-ödande, hvarföre nästan alla Rikens Financer äro förstörde och hvarföre de hotas af så tåta Revolutioner.

Sjelfva allmänna begrepet om dygd och last, åtminstone om den heder och skymf, som åtföljer dem, har icke i alla tider varit lika. Christian 4., en af Danmarks berömligaste Konungar, hade icke allenast 17 naturliga barn, dem han erkände; utan sedan han druckit sig rus med främmande Magters Såndebud, gick han ut att skämta med Fruar och Jungfruer i byn. Ett sådant sjelfsväld skulle åtminstone nu gömmas för allmänhetens ögon. Generalerne i Tyska kriget, sedan de tumlat om på fältet, räknade för ett lika värdigt tåflings-ämne, att dricka hvarandra under bordet.

Till vår blygd och häpnad nödgas vi ju tillstå, att de dygder, som göra heder, prydnad och lycksalighet i en enskild lefnad, icke äro tillräcklige att befästa Throner. Carl 1. och Richard Cromwell i England, Ludvig 16. i Frankrike tjena deruppå till ojäfagtiga bevis. Hvad svårighet för en Håfdateknare, då han i sådana fall skall dömma imellan den moraliska och politiska förtjensten.

I vårt filosofiska tidehvarf, som vill utmärka sig med mildhet och mennisko-kärlek, har ett fynnerligt nit uptåndt sig emot de Regenter, hvilke haft den olyckan, att vinna sina namn genom Svårdet. Att en Författare vid sitt skrifbord önskar lugn och kan behålla det, är lika naturligt, som att en Monarch, omgifven af tilltagsna Grannar, icke längre, än de behaga, kan behålla friden. Det är visserligen vårdt upmärksamhet och bekymmerfamt för ett ömt hjerta, att se Europa under trenne Secler knapt uti femtio år tillfammenstagna hafva njutit ett fullkomligt fridslugn. Flandern och Lombardiet samt Fälten vid Rhenströmmen hafva likfom varit dömda att fugtas med millioner människors blod. Man har väl svårt före, att anse det såfom ett behof för jorden, att på detta sättet afbörda sig sina öfverflödiga Invånare, så länge flora trakter af henne ligga öde. Men att inse Förfynens hushållning i Historien är, att förlora sig i ett djup af mörker. Den stridighet vi uti henne uptäcka imellan det vi tycka vara godt och det som händer, lär ändå få skrivas på vårt inskränkta begreps räkning, som icke kan omfatta saker nas sammanhang. Jag påminner mig Åkermannen, som utverkade sig tillstånd af Jupiter att utflaka våderleken. Han skaffade värma och nederbörd efter behof. Såden växte förträffligen; men kärnan multnade i axen; ty han förglömde blåsvåden.

Vi uptäcke i den fysiska verlden en ordning uti de saker, som tyckas vara ordningen

gen minst underkastade, t. ex. uti förhållandet imellan antalet af könen. Samma åger ofelbart rum i den moraliska. En okunnig förundrar sig, att i ett urverk se det ena hjulet gå i stridig direction emot det andra. Konstnären, som känner deras verkan, finner, att sammanfåttningen icke annars kunde bestå.

Det tredje slaget af historisk Sanning, som således är svår att upptäcka, är den som angår händelsernas följder och verkan, och det omdöme, man i anledning deraf faller om deras upphofsmåns skarpfinnighet. Det är ganska vanskeligt, att utslaka, hvad del oförmåddade tillfälligheter, som vi kalla lycka, haft uti ett företagandes goda eller skadliga förlopp, och hvad som bör tillskrifvas menniskors skicklighet, att sig af dem betjena.

Ändamålet af deså få och ofullkomliga anmärkningar är icke, att förringa Historiens värde, icke heller att underhålla deras villrådighet, som fåtta all ting, till och med deras egen varelse, i tvifvelsmål. Jag har endast velat visa, och deruti hoppas jag, att icke få många motståndare:

1) Att Historien är en svår och mödosam Vetenskap för den, som är grannlaga, att icke bedraga andra. Hon fordrar arbete och tålmod, att rådföra få många stridande uppgifter; omdöme, att ibland dem urskilja det sanna och det minnesvärda; Snille att, der

tvif-

tvifvelsmål yppas, med fannolikheter leta sig fram.

2) Att Historien bör läsas och skrivas med varsamhet och noga betänkande, och

3) Att uti ingen Vetenskap en diktatorisk myndighet pasfar sig så illa, som i Historien.

Vice Sekreterarens Svar.

MIN HERRE!

Kongl. Akademien njuter i dag det nöjet, att emottaga en Ledamot, som med kunskaper uti Håfdena och Historien så lyckligen förenat insigter och smak i de öfriga Yrken, som tillhöra Hennes omförg.

Lärare vid Nordens yppersta Hög-Skola, dit Edre Förtjenster och Konungens Nåd kallat Eder, har Ni undervist Rikets Ungdom på ett sätt, som rättvisat Konungens Förtroende, hedrat Er fjelf och förvärfvat Eder Allmänhetens aktning samt ett upväxande Slågtes erkänsla.

Denna Akademie, hvaruti Ni i dag intager ett rum, kunde icke förfumma ett tillfälle att förvärfva Sig en så värdig Ledamot, som Hon igenkånt uti Eder, en Man af Uplysning, Kunskaper och Smak.

Akademien är förfäkrad, att af Eder njuta det biträde, som Eder aflågfenhet ifrån Hufvudstaden och Edra trånga göromål medgifva.

Om Edert deltagande i Akademiens Yrken, vittnar denna Afhandling, som Hon nu afhört; och det är för Henne en förlust, då
Hon

Hon nödgas fakna Eder vid Sina Sammantråden.

Det är om desfa Akademiens tänkefått, Hennes aktning för Eder och önskan för Eder välgång, som jag å Hennes vågnar har den åran förlåkra.

T A L

Om de fordna Finnars Sällskaps-Nöjen
och Tidsfördrif;

hållet

Vid Intrådet i Kongl. Vitterhets, Historie och
Antiquitets Akademien den 15 Julii 1795.

Af

JACOB TENGSTROM.

Theologiæ Profesör vid Akademien i Åbo.

MINE HERRAR!

Att få intaga ett rum bland detta Samfunds vittra och upplysta Medlemmar, är en lycka, den jag alldrig kunde hoppas, en åra, den jag alldrig borde vanta mig; — den jag därför nu med så mycket lifligare tacksamhet i dag emottar, och offentligen inför Eder, M. H., får årkänna.

Om den kärlek jag hyft för Akademiens Yrken någon gång ledt mig att granska Fosterlandets Historia, och att, vid ljuset af den dag, som Akademien sprider öfver Svenska Häfderna, kasta någon blick tillbaka på forntidens händelser; få hafva likväl de trånga Embets-vår, och de färskillda, till en del för mig nya, Lårdomsdelar, åt hvilka jag i fennare

nare åren varit af plikt förbunden att upoffra min tid och min upmärksamhet, så skiljt mig vid fordom ålskade Yrken, att jag fällan, och det endast på afstånd, kunnat eller hunnit följa dem.

Men ju mindre berättigad jag varit till Akademiens ihågkomst, desto ifrigare borde mitt bemödande blifva att förtjena den. Den godhet, hvarmed Akademien redan för längre tider tillbaka ansett mina ofullkomliga Ungdoms-förfök, ökar denna förbindelse, ljuf, men svår för mig, att, som sig borde, någon sin uppfylla.

Af den oförtjenta ynnest, hvarmed Akademien mig redan ansett, utber jag mig imidlertid fortfarande vedermålen, äfven vid detta tillfälle, då jag vid mitt intråde i Edert vittra Samhälle, Mine Herrar, ämnat Eder upplysa granskning understålla ett ämne, närmast rörande min Fosterbyggd, och des Invånares, *de forna Finnars Sällskaps-Nöjen och Tidsfördrif*.

Vid antecknandet af desfa uppgifter har äfven jag nogsamtt fått róna både sanningen och rättvisan af de klagomål, som alle våre Fornforskare fört öfver ovifshet och brist på upplysning i den äldre Finska Historien. Nationen, som ej kánnat skrif-konsten, har ej heller i de äldre tiderna haft någon egen Håfdatecknare; och de få anteckningar om Landets och des Inbyggares forna öden, händelser och lefnadsfätt, som hos fremmande Författare förekomma, áro dels så ofullständiga, dels så opålitelige, och emot hvarandra stridande,

dande, att man ej, utan mycken villrådighet och yttersta svårighet, kan genomvandra dessa mörka åldrar af vår Finska Historia.

Det är af Språkets urgamla, men ån bibehållna, lynne, och de deruti antingen förekommande eller bristande ord och talesätt, som jag förnämligast bjudit till, att samla de flåsta till mitt ämne hörande Anmärkningar. Då jag hårtill lägger några ån förvarade öfverlefvor af de äldre National-fångerna, eller de få kallade *Finska Runorna*, och de få spår af Förfädernas bruk, seder och lefnadsfatt, som ån med möda, kunna igenkännas och urskiljas hos den långst upp i Landet boende, och således från fallskap med främmande måst afskiljda delen af vår Finska Allmoge, få har jag tillika uppgifvit alla de källor, ur hvilka jag vid mitt ämnes utredande trott mig kunna hemta någon upplysning.

Man föreställer sig lätteligen, att Samhållslefnaden ej kunde göra mycket stora eller snabba framsteg hos ett folk, som, låmnadt till sin naturliga frihet, under ett strängt Climat, i ett villdt, vidsträckt och föga uppodladt land, saknade all borgerlig Regering, alla Lagar, allt umgänge och förbindelse med Främmande, och all kännedom af ett mera hyfsadt och beqvämligare lefnadsfatt, tills en del af Landet vid medlet af det 12 århundrade först af Svenskarne inkräktades. Intill den tiden hade dess Inbyggare lefvat sjelfständige, inom sig, vidt kringspredde i fårskillda Horder, Flockar eller Slågter, utan att veta af andra Samfunds-band, eller annat öfvervålde,

välde, än den aktning och myndighet en Husfader tillkom i afseende på sin Hustru, sina barn och sina trålar eller tjenstefolk a).

Åkerbruket, som redan ifrån de äldsta tiderna blifvit hos dem med framgång idkadt, icke allenast i Svedjeland, utan ock i ståndiga och ordenteligen inhågnade både bol- och ut-åkrar, bevisar imellertid, att de, åtminstone ej efter ankomsten till de af dem i Finland intagna bonings-ställen, få räknas bland de villda och alldeles ohyffade Folkslagens antal; ehuru tillika ej bör nekas, att ju jagt, fiske och boskaps-ikötsel, desä villdarnes vanligaste närings-fått, derjämte varit både kände och länge öfvade hos Finlands äldsta Invånare, som i Landets djupa Skogar och Utmarker hade ymnig tillgång på Villebråd för sin jagt, bete för sina Hjordar, och desutom tillfälle till det förmonligaste Fiske fåväl vid saltfjö Kusterne, som i de mångfalliga sjöar och vattudrag, som öfverallt genomskära denna Landsort och dymedelt gifva den samna än i dag utseende af en vidlyftig Skårgård.

Åkerbruket hade imellertid redan fått dem vid visä bonings-platser, och förde dem äfven dymedelt småningom till en slags Samfunds-lefnad, som, ehuru väl blottad på den smak, den
artig-

a) Jfr. Prof. och Ridd. H. G. Porthans i K:gl. Vitterhets, Hist. och Antiquitets Akademien hållne Inträdets-Tal, tryckt i Akademiens Handlingar Del. IV. Sid. 1 och följande, som om Finska Folkets äldsta tillstånd lämnar de säkraste, åtminstone de sannolikaste, underrättelser.

artighet och de beqvåmligheter, som utmärka mera hyffade Folkslags Seder och Tidsfördrif, likväl icke saknade alla Sällskaps-nöjen, öfverensstämmande med Nationens alfvarsamma lynne, och des's mer trumpna, än muntra och eldiga, både tänke- och umgānges-sätt.

Sedan å de till uppodling tjenligaste trakter flere Jordbrukare sig efter hand nedfatt, uppkommo därigenom åttkilliga större och mindre *Byalag* (*Kylákunnat*) *b*), hvilka åter med tiden

b) Anmärkningsvärdt synes, att ändellen *kunda*, som i några sammanfatta Finiska ord betecknar en trakt eller samfällighet, i denna bemärkelse förekommer ej blott i Finiska, och det dermed närslågtade Estniska, Språket (till ex. *Kilegunda* och *Kylegunda*, Ablat. *Kylegundis*, i Gruberi *Origines Livoniæ sacra & civilis*. Franc. & Lips. Fol. 1740, sid. 164 och 267). utan ock igenfinnes i några oås bekanta Indiiska namn på orter och Landskaper, till ex. *Bundelkund* och *Golkonda*, bägge för sina Diamant-grufvor bekanta Länder, (hvaraf det senare eller åtminstone en del deraf, också kallas *Rackonda*, *Gurramkonda*, *Innakonda*, *Nilkonda*, *Pakonda*, *Palikonda*, *Pallekonda*, *Pellikonda*, *Pennakonda*, *Penukonda*, *Volkonda*, m. fl. hvilka nästnämde orter alla finnas upptagna å Rennels berömda Charta öfver Ostindien, bilaggd till 2:dre Tomen af *Jos. Tieffenthzlers* Beschreibung von Hindustan, Berlin 1785 och 1788, 4:o. När omkring medlet af sist förflutne århundrade, under de oroligheter, som följde på *Schach Nadirs* bekanta infall i Indostan, en Nation, benämnd *Rohillas*, (som det synes: af *Afghaniska* Stammen) bröt sig in, och fäste sig nästan i hjertat af Stora Mogols forna Rike; så feck deras inkråktade Land namn efter dem af *Rohilkund*; hvilket namn dock nu, då deras Stat, medelst Britternes biträde, blifvit förstörd och de bortjagade, åter försvunnit. De, liksom de öfriga *Afghaniske* Stammen, nedstormade

tiden till visfa större samhålligheter (*Pitáját* eller *Socknar* och *Kihlakunnat* eller *Hårader*), sammanställte, hvilkas Inbyggare, ehuru ej genom Lagar, eller andra borgerliga förbindelser, fins-emellan förenade, dock synas hafva känt och i akt tagit ett visst eget och närmare förhållande till hvarandra, både i allmänna och enskilda angelägenheter, hvarigenom tillfällen således yppades till nya bekantskaper och förtroligare umgången slika Grannar och Byalag imellan; — att ej förtiga de förbindelser, som af Giftermål och nya skyldskaper nödvändigt måste leda sin upprinnelse, (*Sukukunnat*) och för hvilka blodsbånd våra gamla Finnar synas hyft mycken aktning och tillgifvenhet.

Men

ifrån den höga Bergstrakt, som skiljer Indien ifrån Norra Asien, ej mycket långt ifrån Finska Folkstammens äldsta kända hemvist, i Caspiska Havets grannskap. — Det i Svenska Norden nogsamnt kända gamla namnet *Hundari*, (*Hårad*) hvaraf *Tiunda*, *Attunda*, *Fjerdhundra*, m. fl. upkommit, synes också lämpeligare kunna ledas ifrån Finnarnes, med flera äldre Asiatiska Folkslags gemensamma *kunda* än af *Hundrade*, såsom i allmänhet plågar ske? Räkneorden: *Fjerde*, *Ottonde*, *Tionde*, m. fl. torde utmärkt *Håradernas* rang eller ordning? Då deremot vårt Finska ord *Satakunda*, (som nu innefattar en del af Björneborgs och Tavastehus Län) sammanfatt af *Sata* (hundrade) och oftanämnde *kunde*, synes fördom hafva betecknat antalet af de till denna trakt då hörande Gårdar eller Byar; hvilket ej om de Uppländska *Hundari* lärers få tagas för afgjort, ehuru *Ihre* dermed jämför Britternes *Countress* (af *Count*, hundrade), Italienarnes *Contrada*, och Fransoernes *Contrée*? Jfr. Herr Prof. Porthans Upl. af *Chron. Finl.* sid. 119 och 143.

Men huruvida gemenfamma Religions-
öfningar, som hos få många andra Folkslag
befordrat Samfunds-lefnaden, äfven må hos
våra Finska Förfäder bidragit till samma ån-
dämål, är svårare att med visshet bestäm-
ma? Att de haft någon slags, ehuru med många
oriktiga begrepp och vidskeppelser belastad
Religions-kunskap, samt någon känsla af sin
skyldighet att dyrka och ära de flere slags
Guda-makter, som okunnigheten och vantron
hos dem tillskapat, är väl utom allt tvifvels-
mål. Men då de ej hade hvarken Tempel,
eller andra offentliga samlings-rum till för-
rättande af någon allmän högtidelig Guds-
tjänst, desutom inga Präster, och inga visse
bestämda heliga bruk eller Ceremonier, att
vid någon offentlig Gudsdyrkan iakttaga,
så torde Menighetens sammankomster i detta
afseende hafva varit nog sällsynte, och föga
båtande till Sedernas och Tänkeshättens deraf
förmodade hyfsning?

Några dagar af året synas väl hafva va-
rit dem heligare än de öfriga, och blifvit af
dem firade med någon slags högtidlighet och
egna särskilda lustbarheter, såsom dagen, då
Vårfadet förrättades, då man i de anställda
dryckes-lagen drack till *Uckos*, en gammal
Finsk Afguds åminnelse; — Dagen då Skör-
den flöts, som äfven firades med mer än van-
lig välfägnad, och då ett Lamm, som ifrån
Våren låmnats oklippt (*Villavuona*) med visse
vidskeppeliga upptåg slaktades och förtårades; —
En högtid om Hösten, (*Vuoden alkajaiset*, på
andra ställen *Keckri* eller *Köyri* kallad) till
glädje-

glädje-betygelse öfver erhållen god årsväxt, sedan all Gröda lyckeligen var inbärgad, och Slakten förrättad. Att ej här omröra deras Julhögtid, *Joulu*, deras *Pääsiäinen*, Påska, och *Hellundai*, eller Pingsthögtiden, utom andra dylika Helger, som först med Christendomen blifvit i Landet kände och vedertagne, och således icke höra till de föregående Hedniska Tidehvarfven. Men att dessa deras förstnämnde äldre Fetter skulle blifvit i stora och allmänna Folkfamlingar firade, såsom några gemensamma Religions- eller National-högtider, lårer ej så lätt kunna afgöras? *Offer*, så vanliga vid de flästa Folkslagens afgudatjenst, voro förmodeligen hos Finlands forna Inbyggare icke öfliga, då ej en gång något Inhemiskt ord finnes i deras Språk, att beteckna ett sådant värf; hvarföre ock de heliga träd, lundar, höjder, källor och berg, som ej allenast i några äldre Handlingar, utan ock bland menige man, i synnerhet i öfra Landet, än omtalas såsom Hedendomens offer-ställen, snarare torde varit utmärkte för någon slags annan hednisk vidskeppelse, som i Förntiden blifvit å slika orter, sannolikt mera enskildt, än offentligen föröfvade, än att anses som samlings-plattser för en offrande Menighet?

Obekymrade om all borgerlig Regering, och tillika skiljde ifrån alla slags Stats-förbindelser med andra Folkslag, kunde de lätteligen umbåra *allmänna Rådplågingar* om det gemensamma bästa; äfvensom alla *Rättegångar*, då dels deras så behof och okonstlade lefnads-sätt, dels den Hus-faderliga myndigheten, gjorde

gjorde både Lagar och Domare hos dem onödiga; hvarföre ock Språket saknar egna ord att uttrycka alla dessa begrepp. Men få anställdes dock tidtals hos dem, på dertill bestämnda ställen, under bar himmel, visfa allmänna Sammankomster eller *Ting*. (*Käräjät*) där man förnåmligast lærer öfverlagt om de utvägar, som med gemenfamma krafter borde vidtagas, att antingen försvara sig emot oroliga Grannars våldsverkan, eller ock att hemföra dem med dylika illbragder? Ty att Finska Nationen ända ifrån de äldsta tiderna varit på Krig och Hårnader både till Sjöfs och Lands mycket begifven, samt med sina plundringar och Sjötåg, oftast i sällskap med sina Grannar, de ströfvande Esterne, oroat både Svenska och andra nästgränsande orter, samt ofredat den Sjöhandel, hvilken Hansesstäderna redan fordorm i Hamnarna vid Finska Viken idkade, är af Historien allmänt bekant. och besannas både af Språkets rikedom i alla till deras Krigs-bragder hörande stycken, äfven som af gamla än förvarade Folk-fånger.

Den ringa Handel, som fordorm i Landet idkades, kunde ej heller ofta föranleda till några allmänna Sammankomster. Städer funnos ej förr än långt efter Christendomens införande, och Handa-slögder. utöfver dem lifvets angelägnaste behof påkalla, må man ej en gång oinnämna. Sannolikt synes dock, att de på Ryssland handlande utländska Köpmän stundom, vid förbi-farten, lagt till vid visfa af Finlands flera Hamnar, och der, dels genom byte, dels genom köp, annamat de få

export-varor, som Landet kunde hafva att aflåta, bestående hufvudsakligast i djurs hudar och Pelsverk, som deras jagt skaffade dem; genom hvilken köpenskap de i senare tider på flere ställen i Finland fundna Österländska och merendels Arabiska Mynt, af det 9:de och 10:de århundradet, sannolikt kommit i våra forna Finmars ågo.

Man skulle dock mycket misstaga sig, om man, i anledning af hvad nu anfördt är, ville tro Finlands äldsta Invånare hafva varit känslolösa för alla Sällskaps-nöjen, alla förtroliga Sammankomster och gladare Tidsfördrif. Innom hvarje Hushåll och Byalag föreföllo årligen flerehanda enskildta Gåstabud (*Pidot*), som med all inbördes förnöjelse af Grannar, Slägt och Vänner firades, och som nogsamnt bevisa, att de fins emellan varit både förtrolige och sällskaps-like. Sådane Högtider voro deras *Häätt* eller Bröllop; *Kihlajaiset*, Förlofsningar; *Varpaiset*, Barnsöl; *Pejaiset*, Begräfningar; *Orpanot*, *Heimolaiset* eller *Ativo*, Slägtmåltider; *Talkot*, Slotteröl; *Tappajaiset*, Släghögtider; *Karhunmaahanpaniaiset*, eller de högtideliga frögde-festerna vid lyckeligen slutad Björn-jagt o. f. v.

Förnämsa nöjet och välfägnaden vid alla dessa Sammankomster, bestod i goda och starka dryckes-varor, som, till Vårdens och högtidelighetens åra, gemenligen i få öfverflödigt mått förtärdes, att all den öfriga välplågningen söga efterfrågades; hvarföre det ock hette: *Häitä juoda*, dricka bröllop, — *Pejaisia juoda*, dricka Graföl o. f. v. — Vin och andra utländ-

utländska drycker voro dem ända till namnet okända, följaktligen icke heller vid deras Gåstabad att tillgå. Om Brännvinet, detta Hållfäns och Sedernas gemensamma förgift, lefde de, likfom alla Nordens öfriga Invånare, i en än lyckligare okunnighet, ända till dess, att det först mot slutet af femtonhundratalet, ifrån Ryssland till oss fortplantadt, till allmänna bruk i Landet infördes. Men hos ett Folk, som redan ifrån de äldsta tider tillbaka varit Åkerbrukare, kunde det ej länge blifva obekant, att af Kornet en både vålsmakande och rus-gifvande dryck kunde tillredas, hvarföre ock flere egentligen vid en slikt tillredning erforderliga handgrepp, tillbehör och redskap, äfven som den rufiga finnesförfattning en öfverflödigt välplågning medför, än med flere inhemska Finska ord och talfått kunna uttryckas c). Och ehuruval ej Biskötselns synes hafva varit i Landet fordom känd eller med någon framgång idkad, då man först i de senare åren börjat i Finland

S 2

gifva

- c) Alla utländska Viner betecknas än i Finskan med namn af *Saxan Viina*, Tyskt eller Saxiskt Vin, af orsak att slika drycker först af Tyske Köpmän (på Finska *Saxat* kallade) i Landet infördes. Brännvin åter kallas i det nyare Språket *Paloviina*, men Ölet, eller det starkare drickat, i ren Finska: *Juoma*; (det svagare och med mindre omgång tillredda heter *Kalja*) hvaremot det i senare tider införda *Olut*, Öl, tydeligen röjer sitt Svenska ursprung. Kornet på Finska *Ohra*, hvaraf Ölet tillredes, synes ock hafva varit Nationens äldsta Sädesslag, hvarföre det ock har sitt eget Finska namn, då Rågen, *Ruis*, och Hafran, *Kaura*, sannolikt ifrån Svenskarne både i Landet och Språket inkommit.

gifva åt denna flags närings-gren någon uppmärksamhet; få har man dock få vål af fjelfva Språkets namn å Bin (*Måttiåiset*, *Kimalaiset*) och Honung (*Måfi*, *Sima*) som af flera äldre Finska Runor, all anledning att fluta, det Honingen, och den deraf till dryck tillredda Mjöden, varit dem bekanta, förmodeligen först ifrån Ryfsland till Finland öfverflyttade, hvarföre äfven denna dryck lårer få räknas ibland Förfriskningarna vid deras Gästabud.

Lika enkel och okonstlad var äfven deras Matordning, obefvärad af många låckerheter och anrättningar. Ömsom deras Fiske och Jagt, ömsom deras Hjordar och Åkerbruk, gäfvos dem de få råtter, som nyttjades både till eget behof, och äfven till vanners undfågnande, utan att konsten hade mycken del i deras tillredande. Endast i en större mängd af de åtliga Varorna visade sig stundom de förmögnares yppighet, i thy att borden fylldes öfverfulla af hvad huset förmådde åstadkomma, och bibehöllos omtänksamt i detta sitt belastade tillstånd under den flere dagar påstående välfågnaden.

Omorgen vid alla dessa tillredningar var Qvinnokönets ensak, som för öfrigt hos Finnarne, liksom hos flere andra mindre hyffade Folkslag, uteflöts ifrån allt deltagande i Nationens gelag och högtideliga Sammankomster; ty Döttrarna i ett hushåll utgjorde fordom hos dem en slags Handelsvara, som fälldes af Hus-fadren till den måstjudande, eller den af
andra

andra synnerliga skål honom bått behagande Friaren, och behandlades, sedan de blifvit Hustrur, söga annorlunda än Trålinnor af sina Män och Beherrskare, hvilkas ställhet således äfven förvifle dem ifrån de karlarne enfamt förbehållne våplågningar och Gåstabad.

Men utom bordets nöjen förekomma i deras gelager äfven andra slags Tidsfördrif; ibland hvilka *Sången*, och den dermed underflundom förenade *Instrumental-Musiken* med skål böra nämnas i första rummet.

Ifrån de äldsta tider nemligen hade Finska Nationen idkat ett eget Skaldeflag, bestående af jämnt löpande 8 stafviga orimmade Verser, bundne i sin sammanfattning till visfa egna regler, och icke obehaglige i ljudet och uttrycket, äfven för mer fina och grannlaga öron. Deras Poëter besjöngo i dem dels Gudarnas bedrifter och äfventyr, dels ock Förfädernas minne och berömliga gärningar, samt nästan alla slags, ömsom glada, ömsom sorgliga händelser i allmänna sammanlesnaden, som syntes dem vara af någon märkvärdighet antingen på den onda eller goda sidan; att ej omröra det bruk, som gjordes af denna deras Poësie vid deras mångfalliga besvärjningar och andra vidskeppelser. Slika Vitterhetsstycken sållades sinåningom, genom flitigt uppreparande, till stor mängd i deras minne, och blefvo därigenom, såväl hos Finnarne, som hos flera andra äldre Folkslag, ett medel att på Efterkommande fortplanta kännedomen

få väl af Folkets Gudalåra, som Forntidens bedrifter, Seder och tänkefått d).

Desse Verfer, eller på Landets Språk få kallade *Rimot*, hafva en egen mycket enkel och monotonisk melodie, som ån hos Allmoggen i öfra delarne af Landet öfver allt år känd och bibehållen, och som synes vara den enda Musikaliska composition, som Nationen i äldre tider vetat utaf, då de få, desutom i Landet ån förekommande, Folk-visor åro, med fina melodier, uppenbarligen dels af Svensk, dels af Ryk härkomst — att ej här omnämna Choral-Sången, eller de Finska Kyrko-Psalmerne, som både till Skalde-flag och musikalisk composition voro i Nationen alldeles fremmande, då de först med Christendomen inkommo, ifrån hvilken tid de ock alltid förblifvit helgade till sitt eget särskillda bruk e).

Denna

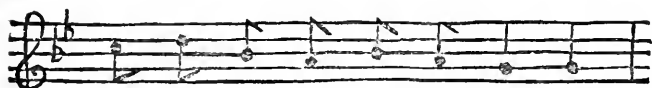
d) Om Finska Skalde-konstens art och regior har Hr Prof. och Ridd. Porthan lämnat omständelig under rättelse i de af honom 1766-1778, i Åbo utgifna Akademiska Disputationer *De Poesi Fennica*.

e) Nämnde Finska National Musik är väl mycket enkel och enformig, men saknar dock ingalunda en viss melancholisk expresion, då den af goda röster afsjunges. Hufvud-melodien kan lämpeligen sålunda uttryckas:

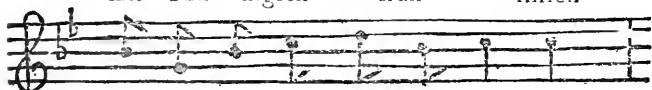
Tempo Giusto.

Denna deras Runo-fång beledsagades stundom af en med fem antingen Tagel-eller Sen-
strån-

Sä-wi rä = sty taiwa = ba = sta
Ett bud utgick från Himlen

taiwen luonden spaldi = al = da,
af hela Naturens Upprätthållare,

taiwen luonden spaldi = al = da.
af hela Naturens Upprätthållare.

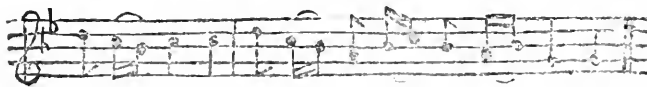
Denna för Finska Runorna enda Melodie förfäts beständigt, utan synnerlig förändring, hela Skaldestycket igenom, ehuru långt det ock vara må, så att hufvud-idéen alltid blir den samma, utan att falla under Grundton, eller fliga öfver Qvinten, i de små Variationer särskilde Sångare stundom kunna tillåta sig, såsom till ex. i följande:

Sä = wi rä = sty taiwa = ba = sta,

Sä = wi rä = sty taiwa = ba = sta. Saiwen luonden

spaldi = al = da, taiwen luonden spaldi = al = da.

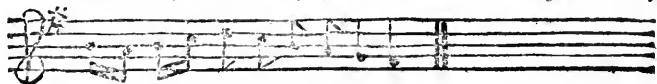
strångar försedd Harpa *f*), hvars upfinnare, efter deras Mythologie, var en af deras forna förnämsta Afgudar, den gamla *Wäinämöinen*, Skaldernas Gud, och Finnarnes Apollo, som, sedan han fått Harpan färdig, förgäfves sökte bland de dödliga någon, som kunde handtera detta ypperliga Instrument, hvarföre han sjelf

Kävi tästä taima haasta,

Kävi tästä taima haasta. Kaiken luontoon haljailta,

Kaiken luontoon haljailta.

f) På Finska *Kantelet*, af vid pås tre quarters längd, och ett quarters bredd i nedra, men något smalare i öfra ändan, med två bottnar och rakt gående sidor. samt af den tjocklek som en vanlig Violin. Derpå spinnas nu för tiden 5 stål-strångar, hvilka äro stömda, i det närmaste såsom G. A, B, C, D, dock så att B, är något lägre än Tertia Minor till G Moll. Accompanimentet sker gemenligen uti unisona, dock så att Quinten D måstadels äfven anslås till hvarje Åttendedel: äfvensom fulla ters-quint-accorden höres, där det så passar sig. — För de sista i denna och näst föregående Not meddelade Anmärkningar om Finska Musiken, årkänner jag gerna mig stå i förbindelse hos en Vitter vän, Lands-Kamereraren i Uleåborg Herr *Erik Tulinberg*, Ledamot af Kongl. Musikaliska Akademien i Stockholm.

sjelf grep sig ann, tog Harpan på sitt knå, och spelte derpå så förträffeligen, att alla Skogens och Hafvets både Invånare och Gudamakter förvånade samlades att höra hans Sång; ja att Gubben sluteligen sjelf så rördes af fina toners samljud, att tårarne i flora perlor strömvís tillrade honom öfver anfigtet ned på klåderna, såsom denna, i åkta poetisk styl fatta, berättelse ån förvaras i ett gammalt intill närvarande tider bibehållit Finskt Skalde-stycke.

Konsten att dikta, och handtera Harpan gick dock sedan ifrån den vördiga *Wäinämöinen* i arf till Skallderna, som till stort öfverflöd funnos i Nationen, ållskade, fökte och högaktade för sin konst; ehuru otvifvelagtigt de fläste af deras Sånger redan långt för detta blifvit glömskans och tidens rof. I synnerhet anfågs det i deras samqvåm och Gåstabud för det yppersta nöje, då, efter den första välplågningen i mat och dryck, en eller flera slike Sångare framträdde, att med sina Qvåden roa de närvarande Gåsterna; hvarvid sålunda tillgick, att antingen Poëten sjelf, eller någon annan, håldst äldre Mansperson, som ur minnet kunde upprepa slike Forntidens eller nyare Sånger, satte sig på en stol eller långbänk, framlutande mot en annan, gent öfver med knå vid knå och hand i hand sittande Sångare, *Säästäjä* kallad, som vid den gemensamma Sången sålunda biträdde, att sedan den förra med alfvarsam uppsyn, under en långsam takt och derefter noga afmått, samt gungande kropps-rörelse, ensam affjungit första Versen eller raden till inemot slutet däråf,

dåraf, tog den fenare vid i de 2 eller 3 ån af Versen ófrige sista flafvelferna, som då gemensamt affjångos. Den bitrådande upprepade derpå ensam i lika takt, men med någon brytning i ton och röst, samma Vers, hvarunder Skallden eller Hufvud-Sångaren hade tid, att antingen dikta eller erindra sig den följande raden, tills han vid de sista flafvelferna af den upprepade föregående Versen åter vidtog i en Duo med sin medhjelpare, intill slutet af samma Vers, hvarest han igen ensam framfjång den följande, som, likasom den förra, af kamraten genast blef återfjungen, och så vidare med de ófrige, tills Poëmet var fullåudadt, då en rundlig välpiågning gemenskapen blef Sångarenas belöning, och en ny uppmuntran att ytterligare fortfara i sitt för det förfamlade Gelaget så angenåma kall. Men då desse antingen utfjungit det förråd af *Runor*, de lårdt, eller ock annars började tröttna och sänka rösten, var fällan brist på dem, som både kunde och ville intaga deras plats. De närvarande, så gamle som unge, samlades mangrannt i ring omkring de sjungande, och afhörde med största nöje och uppmärksamhet deras qvåden, som sålunda gingo tidehvarven igenom, ifrån Slågte til Slågte, utan att vara skrifteligen upptecknade, såsom det fördom skett äfven med många andra Folkflags äldsta National-långer.

Då detta tidsfördrif, framför alla andra Sällskapsnöjen, tillvunnit sig Folkets synnerliga tycke, så kunde en sådan Sång oafbrutit fortfara ofta långt inpå nätterna, tills antingen nå-

gon ny anrättning, eller ock fömnen och rusket, gjorde derpå ändteligt slut. Fanns någon skickelig Harpolekare till hands, så var han ej sen, at med fina slag och accorder understödja de sjungande; stundom ock att med sitt strångaspel intaga och uppfylla den plats, som den vanliga medhjelparen i fången annars ålåg att fvara före. Men af de Blås-Instrumenter, som hos Nationen, redan ifrån äldre tider tillbaka, voro kände (*Torvi* Lur eller Skallmeja, och *Pilli*, eller *Huilu*, Pipan) gjordes ej i deras samkväm något bruk, utan synas de hafva varit bestämde för andra behof och ändamål.

Saknades någon gång i deras sammankomster detta för Nationen så angenäma sällskaps-nöjet, så fördrefs tiden med förtroligt glam, då samtalet gerna kryddades med mångfalldiga, oftast ganska finrika, *Ord/språk* (*Sanan-laskut*) gemenligen i en slags poetisk eller bunden stil uttryckte, af hvilka ån i dag hos Finlands inbyggare ganska många finnas bibehållne i dagligt tal, tjenande likfom till prof och måttstock af den odling, som förfädernes både seder, smak och tankestyrka hunnit till.

Men huruvida de *Gåtor*, som nu hos Nationen äro bekante, och stundom till tidsfördrif i deras sällskaper plåga framställas, äro af inhemskt ursprung, är mycket tvifvelsmål underkastadt, emedan åtminstone de fleste tydeligen röja sin Svenska härkomst, och språket dessutom ej har något lämpeligt ord att uttrycka begreppet af hvad vi kalle en *Gåta*;
hvar-

hvarföre jag ej heller tror mig åga nog skål, att tillägna dessa flags tanke-öfningar åt den äldre Finska Vitterheten.

Dansen, så öflig och allskad hos snart sagdt alla både hyffade och villda Folkslag var hos de gamla Finnarne så alldeles okänd, att de ej hade något ord en gång att beteckna denna kropps-öfning, äfvensom de saknade all för detta flags Sällskaps-nöje lämpelig musik. I samqväm och Gåstabud måste de således umbåra detta först i senare tider bland Finska Allmogen införda Tidsfördrif, som icke heller än i de öfre delarne af Landet hunnit komma i allmännt bruk.

Det samma gäller äfven om alla flags *Spel*, hvaruti de fordomdags voro fullkomligen okunnige; ehuru desse för Allmogens seder farlige och fördärfvelige öfningar numera nog allmännt äfven hos Finska folket sig inritat.

Visa *Lekar* deremot voro Nationen egne, ehuru väl de mer synas hafva tillhört Ungdomen och barna-åldern, än utgjort något allmänneligt Sällskaps-nöje vid de åldres förr nämnde Sammankomster; då deremot hvarje-handa *kropps-öfningar*, som fordra styrka och vighet, såsom skjuta med båge, löpa på skidor, simma, brättas, draga handkafvel, med flere dylika — voro dessas vanliga tidsfördrif, och tjente att gifva dem den hårdighet, det mod, och den säkra förtröstan till sig sjelfva, som alltid utmärkt Nationen, så väl i fredliga yrken, som dess krigsöfningar.

Hvad

Hvad vårkan Finſka Folkets äldſta krigsfärder, ſjötåg och få tillfälliga umgången med de fremlingar, ſom ſtundom i fredliga, ſtundom i fiendtliga vårf nallkades defs kuſter, må haft på Sederna, tänke- och umgangesſättet, år numera, i brift på underrättelser ifrån forntiden, omöjligt att beſtämna. Men att landets inkråktande af de Svenske i det 12:te och följande Seklerna, ſamt den ifrån deſa tider efter hand införda Catholiſka Religionen, i betydelig mon omſkapat Nationens lynne, plågsfeder och lefnadsſätt, i ſynnerhet uti de närinare mot ſjökufſten belågne, och i anſeende dertill af fremmande mera beſökte och bebodde landskaper, år en ſak, få lätt och naturlig att förmoda, ſom den med mångfalldiga bevis kan af Seklers erfarenhet beſtyrkas. Den fordna, torftiga, indragna och enſalldiga lefnaden har allt småningom blifvit på de flåſta ſtällen aflagd, och en fremmande ſmak i mat och dryck, klådedrågter, boningsrum, tidsfördrif o. ſ. v. har efter hand blifvit i landet införd, ſom gjort Finlands nuvarande Invånare ſina forna mindre hyffade lörfåder mycket olika; att jag ej här vidlyftigare må omnämna den förådling i feder och tänkeſätt, ſom den Chriſtna Religionsläran, och en af lagar ſtadgad borgerlig ordning, nödvändigt måſte åſtadkomma, hvarigenom mycken vantro och vidſkeppeliga upptåg, ſtråfhet i umgånget, och afvighet emot obekanta och fremlingar lyckeligen förſvunnit, och vågen ſåledes blifvit banad till en angenåmare och mera odlad ſamfundslefnad. Svenska feder
och

och moder utbreda sig efterhand i alla Landsorter, hvarigenom märkeliga förändringar redan öfver allt blifvit införda, åfven i deras Sällskaps-nöjen och inbördes lustbarheter; hvarå jag som bevis endast må anföra den omständigheten, att fjelfva den hos Finlands äldre Invånare få allmännt herrskande smaken och böjelsen för Skalde-öfningar redan i visfa Landskaper få alldeles utgått och försvunnit, att de, snart sagdt, alldeles icke känna denna Förfädernas Vitterhet, än mindre att Poëter mer skulle finnas på desfa trakter, som vore i stånd, att dikta ett Skalde-flycke i den äldre *Runo-stylen*. Endast upp i Carelen, Sayolax och den deråt gränsfande delen af Norra Österbotten, har Förfädernas smak i detta afseende måktat fåvida bibehålla sig, att Folket å desfa orter icke allenast ur minnet kan upprepa, och på Forntidens vis affjunga, en mängd olika både äldre och nyare National-sånger, utan ock Poëter än finnas, som åga både kallelse och skicklighet, att uti egna och nya Qvåden besjunga tidens händelser, och tillvinna sig både Menighetens och åfven upplyftare folks bifall. Det är ock i desfa ifrån umgänge med fremmande mera afföndrade Provinser, som de flåsta spår, åfven i andra afseenden, än röja den forna National Carakteren, som dock efterhand, Slågte från Slågte, åfven å desfa orter, iklåder sig ett annat lynne, och kanske 100 år hårefter skall vara lika få förbydt och omskapad, som nu i det öfriga Finland.

Men af aktning och erkänsla för den godhet, hvarmed J. M. H., behagat afhöra dessa strödda min hembyggd och dess fornfeder rörande anmärkningar, bör jag redan upphöra att trötta Eder uppmärksamhet, äfvensom, att längre betaga mig förmonen af den lycka jag i dag för första gången njuter, att som Ledamot bivist de vittra forskningar och öfverläggningar, som utgöra Akademiens yrke, och i hvilka jag oftare, än min vistelse i en aflågsen landsort vill tillåta, både önskade och behöfde deltaga, för att någon gång kunna svara emot Academiens väntan, och mina i dess Lagar stadgade förbindelser.

Sekreterarens Svar.

MIN HERRE!

Då Akademien af sin hõge Beskyddare emottog rättigheten, att rikta sitt Samfund med flere Medlemmar, ån hennes Lagar föreskrifva, var Ni en af de vårdige Mån, som i synnerhet kallade hennes upmärksamhet. Hon fann hos Eder alla de egenskaper förenade, som befrämja de grannliga Yrken, hon vårdar. Hon såg i Eder, en Författare, som med Sångens behag upväckt en ljufvare känsla af lifvet, en varmare kärlek till Fäderneslandet: med fanna och ådla Öfversättningar riktat Svenska Vitterheten: med urskillning, kunskap och ordning afkilldrat en betydlig del af Svenska Sjömagts öden: med segrande styrka blottat en fördom, som oföråttat sednare tidens Snillen, då den bestridt dem all förmåga, att utan kannedom af ålderdomens måsterflycken kunna behaga. Desse förtjenster, redan krönte med det måst utmärkt bifall, har Ni i dag ökat med det Tal, hvarmed Ni befäst Eder förening med Akademien.

Nöjet grundlades tillika med verlden för att underflödj dygden, bårtjaga bekymren samt befrämja arbetsamhet och drift. Den inflytelse, som nöjet i alla tider ågt på Rikens öden, gör den till ett ämne för Håfdateknarens uppmärksamhet. En Nations tänkesätt och seder, des ödling och smak visa sig däruti.

deruti. Intet ämne kunde således vara angenåmare, intet mera efterlångtadt, än den teckning Ni gjort af de Nöjen och Tidsfördrif, som fordom voro i bruk hos ett Folk, hvilket i flera århundraden delat med det Svenska dess lycka och olycka.

J hafven nu, Min Herre, tillbaka till det Låro-låte, där Ni uppoffrat en flerårig möda, att bereda åt Fäderneslandet upplytte och rättfinnige Medborgare. Vår saknad ledsagar Eder, med vår önskan, att länge njuta frukten af Edra insigter, länge fågna oss öfver Eder vålgång, och att ofta för Eder närvarande betyga all den aktning, Edra Snille-gåfvor fordra, och den vänskap, man ej kan neka det muntra och behagliga i Edert våfende.

TAL,

Innefattande en undersökning, huruvida
Osfians Sånger kunna förtjena våre Forn-
forskares uppmärksamhet, jemte en jemn-
förelse emellan desä Sånger och
de gamla Skandinaviska Barders
Qväden;

Hållet

Vid Intrådet i Kongl. Vitterhets, Historie och
Antiquitets Akademien d. 23 Maji 1797

Af

ERIK SKJÖLDEBRAND.

Kommerse-Råd.

MINE HERRAR!

Att Kongl. Vitterhets, Historie- och Anti-
quitets Akademien behagat, genom Dets en-
hålliga Val, kalla mig til Ledamot i Dets
upplysta och lärda Samfund; har hos mig
väckt den måst vördnadsfulla erkänsla, så
mycket mer som det ej undfaller mig, huru
litet jag kunnat göra mig förtjent af en så
utmärkt och hedrande välvilja, samt tillika
infer min oförmågenhet, at framdeles i mina
så återstående år, kunna göra mig deraf vär-
dig. Det

Det åligger mig nu, då jag första gången får åran intaga ett rum i Kongl. Akademien, att tala om något, hörande till de yrken, hvilkas vårdande egentligen blifvit Kongl. Akademien uppdraget: under nog villrådighet vid val ibland de få ämnen, som icke äro öfver min förmåga, eller utom min lilla kunskaps-krets; har jag fåst mig vid ett, som på en gång synes sträcka sig till alla de 3:ne färskillta Kongl. Akademiens föremål: Vitterheten, Historien och Antiquiteterna; och detta ämnets naturliga förtjenst lärar blifva den förnämste, om ej den ende, som det under min hand kan erhålla.

Man vet, att de i senare tider ryktbare, och äfven hos oss nog kände, få kallade Ossians Sånger, innefatta åtskilligt, rörande Skandinavien, och som det synes, äfven Svea och Götha Riken. Det skall blifva mitt föremål, vid detta tillfälle, att utmärka sådant, och derigenom gifva någon anledning til nogare undersökningar, om och huruvida åtminstone något deribland, kunde förtjena våre Fornforskares uppmärksamhet; hvarjemte jag vill försöka en jemnförelse emellan Ossians Sånger, otvifvelaktigt författade på 300:de talet efter Christi Födelse, samt våre gamle Skandinaviske Poësier.

Det är bekant, att James Macpherson, en lård och vitter Engelsman hade samlat, som han sjelf låtit oss veta, af gamla Kämpvisor, Sånger och Traditioner, hvilka ifrån de äldste tider blifvit bibehållna, i synnerhet långt upp i de Skottska Bergen, hos det enfaldiga

folket, som icke haft stor gemenskap med andra Nationer, dels ock under refor, till de Skottfke Higlands, samt ifrån hvad han kallar Gallifka Språket, hvilket jag sett nämnas på Fransfka: La Langue Erse ou Celtique, öfverfätt på Engelska i profa, desfa gamla Poëfier, eller *Songs of Ofsian the fon af Fingal*.

De äro ganska poëtifka, rörande, och i visfa affeenden få vackra, att någre, som mindre grundeligen kände dem och den gamla Skottfka Poëfien, nåppeligen ville tro dem vara af den uråldrige Period, som de utmärka, ibland folk, som man anfett föga bättre än vilda, i den tiden. Man tog misstankar, att Macpherson fjelf componerat dem, och tillågnat dem Ofsian, en mycket namnkunnig gammal Skottfk Bard, eller Skald, endast för att undgå den bittra kritik och afund, som gemenligen förföljer en samtida Auktor af någon förtjenst. Macpherson säger ofs fjelf, att en kunnig och djupfinnig Herre af hans Landsmän, först framfätte ett sådant tvifvelsmål, då han endast hört talas om Poëmet Fingal; men att han alldeles ändrade sin tanke, så snart han fått läsa det; och så bör jag tro, att hvar och en, som med någon uppmärksamhet genomgår Ofsians Sånger, måfle göra, emedan de hafva för många och fåkra ålderdoms-märken.

Profesor Blair i Edinburg, en lård och djupfinnig man, på hvars vittnesbörd man ock bör kunna lita, så mycket mer, som han visat sig åga den vidsträcktaste och tillförlitligaste kunskap om Skottlands gamla Språk och

och Håfder, har nog klarligen bevisst Osfians Sångers ålder, af både deras förtjenster och fel. *Osfian*, säger han ibland annat, *liknar mycket Homerus*, men man ser tydligen att *Grekeland* var i dennes tid mera odladt och policeradt, än *Skottland* och *Irrland* i *Osfians*; såsom den förre har mera varietet i berättelserna, mera olikhet i karaktererne, mera utrymme i idéer, samt mera kunskap om människan och naturen; då deremot *Osfian* utmärker sig genom en ådel, behaglig *Simplicitet*, genom drifliga figurer, *Allegorier*, *Metaforer*, tagne af de närmaste föremål, samt af den råa, men alltid vackra, naturen; hvilket ock visar oss på *Perioden*, eller *Skottiska Samhällets* barndom, då man ännu hade få, eller inga abstrakta idéer, eller termer för dem.

Man anser, säger han ännu, *Figurer* såsom konstens foster, skapade af *Poëter* och *Oratorer* i odlade tider. Motsattsen är sann. En hufvudman för *Huoner* och *Cheraquis*, brukar i sitt tal, mera drifliga *Metaforer*, än en *Europeisk Auktor* skulle våga nyttja i ett *Episkt Poëm*.

Då nationer blifva mera uppodlade, går Språket från fattigdom till öfverflöd, ifrån en naturlig värma och entusiasm till en kall och regelbunden noggrannhet.

De första och äldsta Språk härma och bilda Naturen, och många ord måste tagas af och efter den, och således äro de ganska gynnande för Poësin, som derigenom blifver likom en målning af ljud. Naturen framter också förundransvärda scener, som kunna lifva inbillnings-kraften och känslorna. Hos odlade Folkslag deremot äro Skalderne omgifne af konstens regelbundna uppfinningar, och deras

Snille

Snille vant med abstrakta idéer, hvilket allt gifver dem en större lätthet att variera tankar och turer, att undvika repetitioner, och att välja mer harmoniska utlåtelse.

Man kan i öfrigt icke neka, att ju Osfians Sångers hafva, efter nyare tiders sätt att döma, flera fel, såsom en mindre regelbunden plan, hastiga öfvergångar ifrån ett till annat, utan naturligt sammanhang, besynnerliga bilder och liknelser, utan omväxling och noggrannhet samt tåta repetitioner; men sådant kan dock tjena till bevis af deras ålder. De hafva, säger en Auktor, *den Orientaliska stilens både skönheter och fel*; men man har med nog skäl påstått, att den är naturlig för alla Folkslag, i början af deras Samhållen, och i första odlingen af deras Språk och Poësie, samt att Araberne, med flere, af religionsnit och färskillta orsaker kommit att länge bibehålla den samma.

Om man vill jemnföra Osfians Sångers med Håga Vifan, så finner man dem emellan en ganska stor likhet; till exempel af Osfians Sångers:

Thy hair is like the mist of Cromla; thy breasts are like two smooth rocks.

Thy arms are like two white pillars in the hall of mighty Fingal.

Her hair was like the wing of the raven.

Thou comest like a roe from Malmor, like a hart from the hills.

Sing

Sing of other times, of the days of old. Look from thy rocks, my love! and let me hear the voice of Comala.

I behold my Son, but it is the mist of the desert, lovely is the mist that assumes the form of Osscar.

Ye Sons of the chase! Stand far distant. Nor disturb my rest; disturb not the dreams of Osfian.

På Svenska: Ditt hår är likt dinman på Cromla; dina bröst äro lika två slåta klippor; dina armar likna två hvita pelare i den mäktiga Fingals sallar; hennes hår var likt en korps vingar; du kommer som en rå ifrån Malmor, lik en hjort ifrån högderne, sjung om framfarna tider, om de gamla dagar. Se ifrån dina Bergs-klippor, min kåra! och låt mig höra Comalas röst. Jag ser min Son, men det är dinman af öknen; kår är mig den dinman, som tager Osscars skapnad. Jägare blifven långt ifrån. Skingren icke min sönn, Ossfians drömmar.

Af Salomos Hôga Vîsa:

Ditt hår är såsom Geta-hjordar, klippte på berget Gilead. Mina bröst äro såsom torn. Hans ben äro såsom Marmor-pelare, grundade på gyllene fötter. Hans hår är krusadt, svart som en korp. Fly min vån, och var lik enom rå, eller enom ungahjort, inpå Örtaberger; tala om gammal ärende. Min dufva! uti stenklyftor, uti Bergsresvor, låt mig se ditt ansigte, låt mig höra dina röst. Ho är denne, som uppgår utur öknene såsom en rök. Jag besvär Eder I Jerusalems Döttrar, att I icke uppväcken mina kåro, eller omaken henne.

Nappe-

Nåppeligen finnes i hela Historia Litteraria en så fallsam process, som den man velat påföra Macpherfon. Här är fråga om Poësier, som, efter allmänt vidgående, verkligen hafva en myckenhet dråpliga skönheter, ibland åtskilligt, som man nu för tiden med skål kallar fel, men som icke ansågs som fel i den Period, då arbetet författades, och som höra densamma mera till, än Ofsian. Hvilken Auktor skulle ej med nöje och ett slags högmod vidkännas det vackraste af Ofsians Sånger, om han hade någon rätt dertill? Men hvilken modern Auktor ville väl nu förlikna *sin skonas bröst vid två klippor, hennes armar vid pelare, hennes blick vid dimman på vågen, hennes hår vid dimman på Cromla, och vid en korps vingar, &c.* Hvilken ville i sina Metaforer, Figurer och Allegorier tått och ofta hålla sig vid samma föremål, vid Cromlas högder, Malmorske hafvets former, Sjön Legos vafs-rör och dimmor &c. Macpherfon säger och beviser på flerehanda sätt, att han är Samlare och Öfversättare af desse Ofsians Sånger; men någre kritiske tviflare hafva velat göra honom till Auktor för dem. I Skottland är man allmänt öfvertygad om deras ålder och authenticité. Sedan orimliga tvifvelsmål om dem börjat uppkomma, har, utom andre, en ryktbar och ganska Lård man, i en utförlig Traktat med flera skål, och af deras natur bevisat, att de äro hvad Macpherfon utgifvit dem före. Han sjelf, Skottlands Invånare, och i synnerhet dess Lärde, borde förmodeligen i denna sak åga

vits-

vitsord framför andre. När en, som naturligen nogast bör känna allt hithörande, säger: *Les Poësies d'Ossian portent un caractere d'antiquité, si frappant, que quand il n'y en auroit pas d'autre preuve, tout homme d'esprit & de gout n'hésiteroit pas à les regarder comme la production d'un Siècle très reculé*; så tyckes mig, att det borde stoppa munnen på dem, som hafva långt mindre rätt att yttra sig deröfver; såsom till exempel en Irländare, hvilken i Journal des Savans, låtit införa sina tvifvelsmål; men på ett så orédigt sätt, att, som en god Fransysk granskare säger: *il est difficile, d'y démeler nettement la Doctrine de l'Auteur*. Ett sådant vittnesbörd borde ej vara af stort värde.

De, som öfversatt Ossians Sånger på alla de måst odlade Europeiska Språk, och som naturligen haft bästa tillfälle att granska dem, komma enhälligt öfverens om deras af Macpherson uppgifna ålder. Jag skall härvid ännu tillägga något, som jag funnit i de Parisiske Variétés Littéraires för 1768: *M. Blair, sages här, a joint à sa dissertation un Appendix dans le quel il établit d'une maniere victorienne l'authenticité des Poëmes Erses. Il prouve par un très grand nombre de temoignages irrecusables que ces Poëmes sont encore aujourd'hui recités & chantés par un grand nombre de Montagnards d'Ecosse, qui les ont appris dans leur enfance. Dans cette foule de temoignages, qu'il rapporte, il en est un, dont nous respectons l'autorité. C'est celui de M. Le Chevalier Macdonald, dont l'esprit, la raison, les lumieres & sur tout l'honnêteté profonde, nous sont connus. Nous lui avons entendu reciter en original*
quel-

quelques morceaux des Poëmes qu'a traduits M. Macpherson & il en a entendu reciter une grande partie aux habitans des Montagnes d'Ecosse, où il est né & où il possède des grands biens. Mais quand on n'auroit pas des preuves si fortes de l'existence traditionnelle de ces Poësies, la lecture seule nous paroît en garantir l'ancienneté.

En Harhold har som han tror utfunnit flere af Osfians Sångers ån Macpherson gifvit oss. En Samling af sådane fenare upptäckte Sångers år ock utkommen på Engelska. De åro ungefärligen af samma natur som de förre. Kållan torde således ånnu ej vara uttorkad; dock bör en Samlare af dem hafva all Macphersons grannlagenhet och urskillnings-gåfva för att rätt kunna igenkånnå det som verkligen år Osfians. I Noten till Poëmet Croma anför Macpherson Verser, som åro mycket yngre ån Osfians; *but, såger han, the Authors seem to have observed his manners and adopted some of his expressions.*

Når allt det anförda sammanlægges och öfvervåges; så tyckes mig, att inge andre böra tvifla på Osfians Sångers ålder och trovårdighet, ån de, som föga kånnå dem, eller, som icke med nog granskning ransakat deras natur. Når man vill såga eller eftersåga paradoxer, bör man åtminstone hafva rimlighet och någon sannolikhet på sin sida.

Jag skall sluta denna digression, som jag funnit nödig till stadgande af det verkets trovårdighet, af hvilket jag tänker draga slutfattser i mitt åmne, med en strof af den ofvan citerade Auktorn, som ock väl öfversatt

fatt på Fransyska en stor del af Ossians Sån-
ger: *S'il est extraordinaire, säger han, qu'un Bard
Celle du 3:e Siècle ait composé ces Poèmes; il seroit
bien plus merveilleux encore, qu'ils fussent l'ouvrage
d'un Moderne; Nous aimerions autant croire avec
le P. Hardouin, que les Odes d'Horace & l'Eneide
de Virgile ont été fabriquées par des Moines du 13:me
Siècle.*

Det största af Ossians arbeten är Poëmet
Fingal, som har för ämne en Skandinavisk
Konung Swarans landstigning och krig på
Irland, emot Cuchullin och Fingal. Macpher-
son kallar det: *an ancient Epic Poëm, et gam-
malt Episkt Poëm.* Det hör icke till mitt före-
mål, att här undersöka, om Poëmet Fingal
verkeligen har rätt till detta namn; jag skall
endast nämna, att om Homeri arbeten Iliaden
och Odyséen egentligen och först fått namn
af Epopéer, eller Episke Poëmer; om alle
kunnige granskare medgifva, att de nämnde
Poëmer i 4 eller 500 år, och intill dess Phereci-
des skref i prosa, eller Herodotus sitt namn-
kunniga Verk, varit Grekelands förnämsta
Historia; om en god och förnuftig Auktor
utan tvifvel anser för hufvudsakligt, att i
ett Historiskt arbete hafva åtminstone en sann
Historisk grundval att bygga uppå; så kan
man utan svårighet tro, att Fingal har den
Historiska delen och egenskapen af en Ep-
opée, såsom ock Macpherson själf säger om
Fingal: *the Story of this Poëm, is so little inter-
larded with fable, that one can not help to thinking
it the genuine history of Fingals expedition, embel-
lished by Poetry.* Berättelsen i detta Poëm är så
litet

titet uppblandad med Fabler, att man måste tro den vara en sannfärdig Historia om Fingals expedition, prydd på Poëtiskt sätt. Men Epopéen har, efter Hömeri grundritning, en annan väfentlig del, nämligen det underbara, Deorum ministeria. Betydnerligt är, att ingen Landets Gudomlighet omröres i Osfians Sånger; men oftast finner man omtaladt, huru Själarne dväljas i ikkyarne, rida på moln, stormar och ljungeldar, vistas i fina grottor, grafvar; och tala om de dödelige, samt fysfella sig i deras färskillta tillstånd med samma göromål och nöjen, som människan hade i lifvet.

The wild boar often rushes over their tombs; but he does not disturb the hunters. They pursue deers formed of clouds and bend their airy bow; They still love the sport of their youth, and mount the wind with joy. Wildsvinet rusar ofta öfver deras grafvar, men Jägaren oroas ej deraf, de förfölja hjortar sammanfatte af moln, och spåna sina luftbogar, de ålska ännu deras ungdoms tidsfördrif, och rida glada på skyar.

Ghosts fly on clouds and ride on winds; Sael, Connals voice of wisdom; they rest together in their caves and talk of mortal men. Osfars Fathers sit dim in their clouds; Lightning glances on the rocks & Spirits ride on beams of fire. Peace, said Cuchullin to the Souls of the heroës; Let them ride around me on clouds and shew their features of war. Hvad kan nu vara orsaken till uteslutande af all Gudomlighet, Guda-låra eller Mythologie i ett verk, som annars är nog Episkt?

Jag

Jag kan icke gerna antaga det skålet, som Macpherfon nyttjar, nemligen att Barderne uppfatte krigs-åran så högt, att någon hjälp, gifven Hjeltarne af någon Gudomlighet, skulle hafva förringat deras mod, tapperhet och styrka m. m., ty, utom andra Folkslag, voro Greker och Romare, hvilkas ryktbare Episke Poëmer tillågna åt Gudomligheterna en vidsträckt verkan på människors företag, visserligen icke mindre nitiske för krigs-åran, än Skottarne. Deorum ministeria borttaga vilst intet af Hjeltarnes åra, när de med högsta mod och fländaktighet utföra deras affigter; tvårtom hedrar det Hjelten att han interesferar själfva Himmelen, och blir vald af en Gud, såsom det vördigaste redskap.

Men något annat tyckes mig förtjena mera uppmärksamhet:

Fingals Farfader var *Vergobretus* (*Fergusbreth*) *the man to judge*, eller högste Domaren i Skottland, med en magt, som lårer i det måsta varit konungslig; men Druiderne påstodo, att det af ålder hört dem till, att af och tillfatta Vergobretus; de fände således en frångbefallning till honom, att genast nedlägga sitt höga Embete, hvartill han alldeles icke var hugad att samtycka. Deraf uppkom ett inbördes krig, som flöts med hela den Religjusa Druidiska Ordens undergång i Skottland. Det högsta förakt och afky för dem, för deras Religions Principer och Ceteromonier följde derpå; de glömdes således snart alldeles bortt.

Macpher-

Macpherfon vill väl icke gerna medgifva, att hans Landsmän under denna Period ej hade någon Religion, som dock de vildaste Nationer, fåger han, alltid haft; men om man betänker, att de, som voro depositärer af Religionen och Ceremonierne, i en haft blefvo utödde, och för Allmänheten fatte i sådan afsky, att alle de förmodeligen voro i lifsfara, som visade sig åga något nit för Druiderne, och deras Guda-låra, i hvilket affeende det ock utan tvifvel var farligt, att på något fått omröra Religions-faker, som måste haft någon lemning af Druidernes grundfatter, få vida ingen annan Religion ännu var uppkommen i Landet; så tyckes mig att Skottarne, deras Barder eller Skalder och ibland dem Ofsian, väl kunde i sina hjertan vara öfvertygade om en Gudomlighet, och äfven i enflighet tillbedja den, utan att derföre våga införa något af Religion i sina Poëmer; hvilket borde fortfara, till des de återfingo en Religion, som förmodligen snart fkedde, eller i början af 4:de Seklet, då, efter förföljelsen under Diocletianus, den milde Constantius Chlorus, som då kommenderade i Brittannien, lærer hafva gifvit de förföljde Chrifne en tillflykt dit, då ock förmodligen de måst nitiske, eller rådde begifvit sig till Skottfke högländerne, eller bergen, att sprida den Chrifna Låran. De intogo Druidernes grottor, höllo sig försigtigt, och predikade med allt fagtnod och framgång, så att de redan i Ofsians höga ålder voro kände under namn af Culdéer, och fades hafva disputerat med
honom

honom om Christna Religionen. När hårtill kommer att Ofsian, den store Skottske Barden var Sons-Sons Son af den, som utrotat Druiderne, och att Konunga-våldet, i hans Familj, just grundade sig på deras undergång; få låra desfa skål bättre kunna förklara Gudalårans uteflutande ifrån Ofsians Poëmer, än det af Macpherfon anförde.

Men jag lemnar allt detta derhån; för mitt ändamål vid detta tillfälle är nog, att man med visshet och fåkerhet kan tro, det Ofsians Sånger äro ganska gamla, började ungefärligen 200 år efter Christi Födelse, och fortsatte i det måsta uti 3:dje Seklet, samt att de för Höglandarne i Skottland varit i lång tid det samma, som Homeri Poëmer för Grekerne, nämligen deras förnämsta och redigaste historia, hvaraf man bör sluta till deras trovärdighet, så mycket mer, som de äro författade af en kunnig och förnuftig Auktor, som väl kunde veta, att Historiens yppersta förtjenst är sanning.

Den Caracul, som omtalas i Poëmet Comala, måste väl vara Caracalla; som ock kallas *Verldens Konungs Son*, såsom det är öfverenskommande med Romerska Historien, att Kejsar Severus år 211 företog i fällskap med sin Son Caracalla, ett krigs-tåg emot Caledonierne, Skottlands gamle Innevånare; hvarunder Fadren flöt sina dagar, då sedan des s vilda onaturliga Son afbröt Fälttåget med liten heder.

Poëmet *the war of Caros* måste väl efter all sannolikhet angå den ryktbare Carausius, som
upp-

upphåfde sig till Kejsare år 284, och bemågtigade sig genast Brittannien, var stor Sjö-hjelte, och flog Maximiliani Herculii Flottor, hvarföre han ock i Poëmet kallas *the king of Ships*, Sjö-konung, reparerade Agricolas mur till värn emot Caledonierne, under hvilket arbete han blef anfallen af Oskar, Ossians Son; han fick ändteligen Augusti-titeln af Diocletianus och Maximianus samt Brittannien till sin del. Sådant utmärker med nog visshet Epoken för Ossians Sånger.

Poëmet Fingal lärer väl vara det äldsta af dem, såsom det angår den nyfsnämnde Oskars Farfader, och Macpherson äfven fatt det främst i Samlingen. Ännu är ett krig emellan en Skandinavisk Konung Swaran, och en Irländsk Regent Cuchullin, som blef på flykten drifven af den förre; men hade kallat sig till hjälp den store Skottiske Hjelten och Konungen Fingal, som ock anlände i så behaglig tid, att han åter öfvervann Swaran, och tog honom till fånga; men bemötte honom väl, och lät honom resa hem, på villkor att ej återkomma. Det skedde måst på det skål, att Fingal hade varit förlofvad med Swarans Syster Agandecca, som hade det fällsamma hårda ödet, att hon blef ihjälstucken af sin Fader, den Skandinaviske Konungen Starno, för det att hon upptäckte för sin älskare Fingal ett förfä, som var honom ämnadt af Starno, hvilken dock bjudit honom till Skandinavien på löften om hans vackra dotter, som kallas: *the loveliest maid that ever heaved a breast of Snow: den måst älskvärda mö,*
som

som någon sin höjde ett snö-hvitt bröst; hvilket genast hämnades af Fingal, som med sina Skottiska kämpar gjorde ett flort nederlag på Star-nos folk, och bortförde med sig sin döda Fästmo, för att begrafva henne i Skottland.

Man vet huru svårt det är, att kunna utfatta en tillförlätlig Tideräkning i våra äldre Konunga-Långder; det torde således kunna bidraga till fastställande af en Epok i vår Historia, vid ungefärligen 200 år efter Christi Födelse, om man i Skandinavien's Vi-sor, gamla Sagor eller Historier kunde utfinna sporr af någon eller någre af de personer, som omtalas i Fingal och andre Ösfians Sånger, såsom till exempel: Star-no och Swa-ran Konungar derstädes; Prinssan Agan-decca; Orla, en namnkunnig Anförare derifrån, som föll i Irland för Fingals hand; Annir Konung af Inisthona, ett Land, som hörde till Skandinavien, men hade sin egen Regent; hans Måg Cormalo, Konung af ett annat Land i Skandinavien, som låg bredevid Sjön Lano, hvilken sådes sprida dödade dimmor om Hösten; Anirs Söner Argon och Ruro, som ihjällogos af Fingals Sone Son Osfear, i ett envige; Erragon Konung af Sora, ett Land i Skandinavien; Lorma hans Gemål, som flydde ifrån honom med en Aldo till Skottland; Borbar en annan Konung af Sora, som ihjälsköt Faina-lollis Konungens Dotter af Craca, då hon flydde ifrån honom till Fingal; mordet skedde då hon stod vid dennes sida; men Fingal hämnade det straxt, och nederhögg Borbar; Inibacka, en Syster

till en Konung i Skandinavien, som då Trenmor Fingals Farfars Far var der, blef kår i honom, och då han ville resa, mötte honom i Mans-klåder, och under namn af Lonvals Son, bød honom till envige, hvartil han först nekade, såsom Hjelten tycktes vara allt för ung och klen för honom; men ändteligen måste samtycka, då hon föreflog, att hon skulle på något afstånd få bruka pilar i stället för spjut, och att de bägge skulle aflägga sina Harnesk, det hon erbød sig först att göra; då Trenmor fick se *the heaving of her breast*, och kände henne för den, som *han sett i Gormals Salar, lik en Sol-stråle*. Hon bad, att få fly med honom undan en förhatlig Corlo, som ville taga henne med våld och Hårsmagt, såsom *han kommenderade 10,000 spjut*. Trenmor manade denne öfver Skandinaviens Land i 3:ne dagar, ut till envige; men då han ej ville intinna sig, gifte Konungen den vackra Mön med Trenmor. Iuibackas påfund var vål imagineradt, hvaraf kan slutas, att våra Nordiska Stam-mödrar voro fintliga nog. Man ser ock häraf, att Fingal och Oslan härstammade på Möderne af Skandinaviskt blod; hvilket ock nyttjas, då man skänker Swaran lif och frihet, *king of Lochlin (Skandinavien) säger Fingal, thy blood flows in the veins of thy foe. Ditt blod rinner i din fiendes ådror*.

I 3:dje Sången af Poëmet Fingal säges det: *He (Starno) sat in the Hall of his Shells in Lochlins woody Land; he called the grayhaired Snivan, that often sung round the circle of Loda, when the stone of Power heard his cry. Starno satt i sin Snäck-*

Snäck-fal, som betyder Gåst- eller Fåst-fal, ty de gamle nyttjade Snäckor till dryckes-kåril, i stället för glas och Pocaler, *uti Lochlins skogrika Land*, han kallade den gråhåriga Snivan, en Skald, som ofta sjöng i Loda's krets, då stenen af magt, det är Afguden af sten, hörde hans rop. Namnen äro mycket förvånde, såsom, Skandinavien kallas *Lochlin*, des Konung *the king of Snow*, förmodligen af den myckna snö, som der faller: hela Nord-västra Kusten af Skottland, *Morwen*, och så vidare. Orcken-Öarne heta *Inistore* m. m. Loda torde hafva varit Sigtuna eller gamla Upsala, der Skandinaverne hade sitt förnämsta Tempel till sine Afgudars dyrkan. I 5:te Sången talas om *the banks of streamy Loda*; stränderne af det ström-miga Loda, äfven som vi i gamla handlingar linna Fyris-wall och Fyris-å omtalade; hvilket icke lika väl passar sig på Ledro i Danmark, som man fatt härvid i fråga. Siön Lano, omkring hvilken Erragon och Trothal hade sina Länder, eller Konunga-Riket Sora, kan hända Södermanland, och som spredde skadelige dimmor, torde vara Logaren eller Mälaren, hvars små Vikar äro ofundade at bo vid.

Sådane undersökningar tillhöra egentligen våre kunnige och djupfinnige fornforskare; jag kan ej mera, än framfatta anledningar dertill, hvarmed jag skall fortfara. Saxo Grammaticus berättar om sin 5:te Konung Gram, att han fick Graa Konung Sigtruds Dotter af Sverige till Gemål, och att han ihjälslög sin Svärfader, samt släckte sig

U 2

i sin

i sin eröfring af Sverige, genom det, att han nedlade Svarine, en Hôfdinge i Westergôthland, som stod efter Riket. Emellan Swaran och Svarine, är nog mera likhet, än emellan andra Skandinaviska namn, som de finnas i våra Historier, och som Osfian nyttjat eller vanskapat dem; det kunde hafva kommit deraf, att Fingal i sin ungdom varit förlofvad med Agandecca, Swarans Syfter, hvilken relation bättre kunnat fästa hans namn i Fingals och hans Sons Osfians minne.

Johannes Magnus kallar den Konungen, om hvilken här är fråga, Sigtunius eller Sigtrugus, *Gothilæ Regis Nepos, ejusque in Regno Svetiæ succesfor.*

Begge desse Auktorer säga, att han blef ihjälflagen med en Guld-klubba af Gram, som tog hans Dotter Graa eller Gro, om hvilken skall funnits Svenska Vifor; *de cujus pulcritudine & moribus, cantiones nonnullæ, sermone Patrio ad nos pervenerunt*, säger Johannes Magnus, som börjar en på Latin således:

*Gro mihi nomen,
Rex pater extat;
Sanguine fulgens,
Fulgidus armis.*

I en gammal Dansk Visa kallas Sigtrugi Bane man: *Gram Guld-kolf*, som införes i den, talande således:

*Jag fulde min Faders mandom och dyd, Want
Sverig och slog Konung Sigtrud, med Min Guld-
kolfve hin röde; jag tog hans Dotter Graa till Egta &c.*

I Fun-

I Fundin Noregur fåges Haldan gamle hafva hårjat vidt i kring i Aufterveg (Östergöthland) och der nederlagt en Konung Sigtryg; Sturleson anmärker såsom brukeligt i denna tid, att man kallade Store Konungar och Hófdingar i allmänhet Gram, hvarföre ock Tiodolfer gaf Sager detta namn; på samma skål hade det kunnat tilläggas Haldan gamle, som ock hade en Son Gram, hvilken kunnat strida för sin Fader, eller i hans ställe. Saxos Svarine kallar Johan Magnus Scarine eller Scarinus, och gör honom, såsom en slagtinge till både Sigtrugus, Sveriges, och Svibdager Norriges Konung, till hela Gótha Lands Regent, ehuru han *hållt*, som det fåges, *uppehöll sig i Westergöthland*, hvarest han skall hafva uppbyggt och gifvit namn åt Skara Stad. Efter Svenska Konungens Sigtunii eller Sigtrugi död ville Svarin eller Scarin ock tillägna sig Sveriges Rike; men blef af Gram ihjälslagen i envige, dock blef efter Johan Magnus, Gram icke derigenom Konung i Sverige, utan det, så vål som Gótha Rike, tillföll Norriges Konung Svibdager, såsom närmaste slagtingen till både Sigtrugus och Svarinus, hvilken också hämnade de oförrätter, som Gram tillfogat dem, att han våldtog hans Syfter, bortförde hans Dotter, och slutligen dödade honom själf. När hårtill kommer, att emellan Vestergöthland ifrån Góthborgs fidan och Skottland, Fingals och Ossi-ans Fådernesland, är en nog korrt Sjöväg; så vore det kanske icke alldeles orimligt, om man droge någon misstanka, att de nämnde

Aukto-

Auktorers Svarine vore den samma, som Osfians Svaran.

Gamla Kämpe-visor, Sånger och Sagor torde förtjena få mycket mer uppmärksamhet, som Isländaren Sturleson, hvilken i synnerhet våre nyare Nordiske Historie-skrifvare tillagt få mycken och stor trovärdighet, själf erkänner, att han inga andra Ledare haft, än *gamla berättelser, Slågt-linier och Land-fågda Tal, uppskrefne, som han säger, efter gamla Visor eller Sago-rim, hvilka man hafver i gamla dagar brukat till tidsfördrif.*

Det är möjligt, att Historie-skrifvaren Saxo Grammaticus, som var nästan samtida med Sturleson, samt född och alltid vistande i Skandinavien, underlööd och uppmuntrad af den mäktige och lärde Årke-Biskoppen Absalon i Lund, har kunnat finna, utom *Knytlinga-Sagan*, och den gamla Chronologien: *Gesta Danorum*, den han ock väl nyttjat, andra och flera sådana gamla Visor, än Isländaren; sådana tillgångar af historiska Handlingar har Johan Magnus ock kunnat åga, ehuru en fenare Skribent. Desse uppfatta för oss samtida Regenter i Sverige, Danmark, Norrige och Västergöthland, med många anförda sammanhängande omständigheter, om deras lefnad, bedrifter och fränfälle; de åberopa sig åfven gamla Visor.

Sturleson citerar 50 eller 60 gamla Skalder, och deribland ganska ofta Tiodolfer, som af honom och flere kallas den Hvinverske, eller af Hvine. Han var Gunstling och Skald på 900:de talet hos 2:ne Norrske Konungar af Yng-

Ynglinga Ätten, Ragvald Skulderhög och Harald Hårfager, och ehuru han icke för vår skuld, utan till desfas åra uppfatte sitt ryktbara Qvåde, *Ynglinga-Tal* kalladt; åro vi dock honom få mycken tack skyldige för des Historiska och Genealogiska underrättelser om Ynglinga Ätten, som liten eller ingen för någon annan Poëtisk förtjenst. Men i de få kallade *Skalda-Tal*, hvaraf ett finnes i Heims Kringla, och ett annat något olika i Norrländska Chronikan, uppräknas öfver 200:de Skalder, ibland hvilka åtskilliges Vifor torde varit få gode och pålitlige, som flere af Sturleson anförde, till ex. Brage hin gamles, i hvilken ofs berättas, att Oden skickade Gefion ifrån Danmark till Gylfe i Sverige, som gaf henne ett Plogland, hvarefter hon aflade med en Jätte 4 Söner, dem hon förvandlade till Oxar, och förde med dem sitt Plogland ut i hafvet, der hon nedfätte Landet, som nu kallas Såländ i Danmark, *men*, säger han, *dersammaftådes i Sverige, som detta Plogland var upptagit, är nu igen ett mycket stort vatten, som kallas Lögaren eller Mälaren.* När Sturleson nog alfvarsammt kan citera sådana Vifor, få låra få andra funnits, som varit mera trovårdiga eller tydliga.

Vi hafve, emot hvad andre Nationer gjort, nog vanvårdat gamla Kämpe-vifor och Sånger, som dock snart hos alla Folkslag varit grunden till deras äldsta urgamla Historia: vi hafve sett, hvad Macpherson gjort af dem för Skottland.

I Dann-

I Dannmark hafva 2:ne Präfter: Anders Vedel eller Velejus Söfrenson, och Peder Syvs, ungefärligen 100:de år efter hvarandra, samlat tillfämmans åtskilliga gamla Visor, om hvilka i Approbationen såges: *att de tjena så väl till Fäderneslandets Historias grundvold, och att upplysa, som vid deras offentliga tryck till mångis förnöjelse*, ehuru en stor del af dem skulle tyckas vara af föga trovärdighet.

Kejfar Caroli Magni Sekreterare och Måg Eginhardt säger ofs sjelf, att han samlat och med egen hand afskrifvit många gamla Kämpe-visor och Dikter.

I Tysskland hade man, redan i början af 1500:de talet, en ryktbar så kallad *Helden-buch* af Eschilbach och Ostendingen, men en ny Tyssk grannikare säger, *von Bardschen ursprung und aus alten National-sagen entstanden*.

I Södra Europa hafva i synnerhet Provençaliske Skalder utmärkt sig, och mycket upplyst åtminstone Medeltidens Historia.

Hos ofs, har mig vetterligt, ingen vårdat att göra någon synnerlig Samling af våra gamla Kämpe-visor och Sånger. Nu torde de till större delen blifvit tidens rost; och skulle de efterfökas, så borde det kan hända ske i aflågsna Provinser, såsom: Dalarna, Hälsingland, Medelpad, Ångermanland &c.

En Dansk Historie-skrifvare, den äfven Mallet kallar *aktningssvärd*, nemligen Barön Hollberg, påstår med skäl, att man till redighets vinnande i Nordiska Historien, bör gifva mycket vitsord åt utländske Häfdatecknare, och att han funnit, att Saxo bättre öfverens-

slämmer

flämmer med dem, än Isländarne. Af allt torde följa det enda jag vågar påstå, nemligen att vid Skandinaviens Historia kunde, oakadt hvad våre flore och berömvärde Historici anmärkt och antagit, ännu flere grannskningar och undersökningar äga rum, och tjena till upplysning. Kan hända år det med Saxo Grammaticus, Johannes Magnus &c. i Historien, som med Goltzius i Nummismatiken; han vågade i sitt Verk införa några Medailler, som voro tvifvelaktige, mistänkte eller falske, han led derigenom mycket till sin trovärdighet; men man har sedermera efter hand funnit flere vara antika af dem, som man hos honom tagit för falska, diktade eller eftergjorde. Säkertligen hafva de sistnämnde Auktorer mycket orimligt, men på sådant år icke heller någon brist hos Sturleson.

Att Oden efter sin död och vid Fingals tid varit fruktad af äfven utländska Nationer, samt hans krigiska lynne väl kändt, kan flutas deraf att han i Poëmet om Cuchulins död, kallas: *the terrible Spirit of Loda, Den förskräcklige Anden från förmodligen Sigtuna eller Upsala.* Han beskrifves ock sådan: *he comes in the roar of a thousand storms and scatters battles from his eyes. He sits on a cloud over Lochlins seas; his mighty hand is on his sword and the winds lift his flaming locks: han kommer i dånet af 1000:de stormar, blixtrar krig och strid från sina ögon. Han sitter på ett moln öfver Skandinaviens Sjöar. Hans mäktiga hand är på hans svärd, och vådret lyfter hans flammande hårlåckar.*

I Poëmet *Carrie Thura*, eller *Konung Catulas Residens på Inistore* eller *Orcken-Öarne*, som var belägradt af *Trothal*, en *Konung af Sora* i *Skandinavien*, införes *Oden* lika förfärlig; han ville då skrämma *Fingal* ifrån att angripa *Konungen af Sora*, som han kallar sin *Son*. *Fingal* har en håstig ordväxling med *Oden*, om hvilken såges: *his eyes appear like flames in his dark face; his voice is like distant thunder. Hans ögon syntes såsom eldslågor i hans mörka ansigte; hans röst liknade ett Thordön på afstånd.*

Fingal ropar: *Son of night! retire; dismal Spirit of Loda! fly from my presence! Fy du natens Son, du ohyggelige Ande ifrån Loda.*

Oden lyfte sitt spjut, men *Fingal* högg med sitt svärd i *Anden*; som föll utan form eller skapnad i luften, som en pelare af rök; han rullade ihop sig och skrek så att *Inistore* darrade vid ljudet.

Att *Orcken-Öarne* och *Skettland* i 2:dra eller början af 3:dje Seklet, lydt under *Skandinaviskt* välde, finner man af flera ställen i *Osfians Sånger*, såsom då det såges i *Fingal*, sedan *Cuchulin* dödat *Trenar*, som var med i *Swarans Hår*, såsom en af dets *Jarlar* eller *Hjeltar*: *Weep o Maid of Inistore! Trenar, lovely Trenar died; his gray dogs are howling at home and see his passing ghost. Gråt du Mö af Inistore! Trenar, den älskade Trenar dog. Hans grå hundar tjuta nu hemma, och se hans vandrande Själ.*

Att våra Förfäder redan för 1600:de år sedan vetat nyttja vårt myckna Jern, och haft goda kunniga Smeder, kan ock ses af
desa

desa Poëmer. Fingal hade ett svärd, som var gjordt af Luno, en Smed i Skandinavien; det dödade en man i hvart hugg, och gaf aldrig två får, *it gives no second wound*, som orden lyda i Poëmet. Fingal såges aldrig hafva nyttjat det, utan då han var i högsta nöd. Detta har någon likhet med det hos oss namnkunniga svärdet Tirsing, som efter Hervora-sagan, dvärgarne Dyren och Dvalen förfärdigat, och hvilket aldrig utdrogs utan bane.

Betycket kunde flutas af Osfians Sånger till våra Förfäders feder: Gållfrihet, ifver för krigs-åran, lefnads-sått m. m. hållt flere af hans Hjeltar ofta haft viktiga göremål i Skandinavien, såsom Krig, Frid, Allianser, Förlofningar, Giftermål, enlevemens, Gållbud &c.; men anförandet deraf blefve för vidlyftigt, det kan lätt ses och utmärkas, då man igenomläser Verket.

Det återstår mig, att göra en jemnförelse emellan Osfians Sånger, och våra gamla Skalders Poëfier eller Visor, samt att undersöka orsakerna till den skillnad, som man torde finna dem emellan.

Osfians Sånger hafva en stor förtjenst genom vackra pathetiska, vål valda och intressanta ämnen, hvilket alltid borde vara en hufvudsak för Poëmer.

Snart alla Osfians Sånger utmärka sig genom något rörande och forgligt, med vackra och ömma känslor, med håftiga och heroiska passjoner, hjertats naturliga och enfaldiga språk. *I sådant*, säger Macpherson, *har Osfian excellerat,*

cellerat, om han någonsin skrifvit något gladt eller lustigt, så är det långesedan förlorat; men det pathetiska, alfvärsamma, melankoliska, som gör det djupaste intryck på människors hjertan, har bibehållit sig genom tradition ifrån slägte till slägte. Ossians Sångers skola alltid af rätta kännare beundras och värderas, såsom taflor af dråplig dessein, om man än ville säga, att de ej äro lyfande af varierade färgor.

Jag skall såsom till prof, och egentligen för jemnförelse med de gamle Skandinaviske, intaga ett par ämnen af Ossians Sångers.

Comala, Sarnos Konungens af Orcken-Öarne, Dotter, hade vid en Fäst blifvit så kår i Fingal, att hon fölgde honom förklådd, såsom en Yngling i hans krigståg; hon blef igenkänd af Hidallan, en af Fingals Hjeltar, som förr varit kår i henne, men blifvit försmådd; hennes skönhet och håftiga kärlek för Fingal gjorde, att han valde henne till sin Brud, just då han fick tidningar om Caracallas antågande. Han gick emot fienden, och lemnade Comala på en bergshögd, ej långt ifrån Strids-fältet, men lofvade, att om han ej blefve flagen, skulle deras Bröllopp firas samma natt. Fingal vann Fält-flaget, och fände Hidallan till Comala att tillkänna gifva detta och hans snara återkomst. Denne, för att hämnas sin försmådde kärlek, sade henne, att Fingal fallit i striden. Hon uttrycker sin förtviflan, på det håftigaste: *må, säger hon, bestörtning följa dig, och fördärfvet upphinna dig, dig du Verldens Konung; må dina steg till grafven blifva få, och må en Mö begråta dig;*

dig; denna sista strof är nog significatif, och lemnar mycket att tänka. *Hvarföre sade du mig Hidallan! att min Hjelte föll; jag kunde en liten stund haft hopp om hans återkomst &c. Fingals Ande! rigta från din sky Comalas boge; Låt min fiende, Verldens Konungs Son, falla som en hjort i ödemarken. I det samma kommer Fingal, och ber Barderna sjunga sin Seger och kärlek för Comala; hon tror att det är hans Sjal eller Skugga. Tag mig, säger hon, till din hvilas grotta, du älskansvärda dödens Son! Han försäkrar henne, att han är både lefvande och iegrande. Han är återkommen, säger hon, i all sin åra och kärlek, jag håller ju hans oöfvervinnerliga hand; men jag måste hvila mig vid sidan af klippan, till dess min Sjal kan sanfa sig ifrån bäfvan.*

Hon gick, Fingal bad Barderna sjunga om striden vid den strömmande Carun, på det, säger han, *min vit-armade Må må vederquickas till glädje, under det jag efterser tillredningen af min Kärleks-Fäst eller Bröllopp. Men Comala kunde ej uthårda med en så hastig öfvergång ifrån den yttersta sorg och förtviflan till den högsta och lifligaste glädje. Hon dog vid sidan af klippan; man hörde hennes vän Melicoma ropa: kommen ned i ljusa skyar ifrån högden; Måne-strålar! upplyften hennes Sjal, Mån ligger blek vid klippan; Comala är icke mer.*

Man kan föreställa sig Fingals tillstånd. Hidallan kommer i en håstig ånger, och bekänner, att han skrämt henne till döds; Fingal visar honom ifrån sig; *du skall*, säger han, *alldrig mer glädjas i min Sal; du skall ej mer deltaga*

taga i min Jagt och i mina Segertåg. Led mig till hennes hvilas rum, att jag än en gång må se hennes skönhet, der hon ligger blek vid klippan, och vådret lyfter hennes vackra hårläckar. Sjungen Skald: Sarnos Dotters lof, låt vådret föra hennes namn öfver högderna &c. Man finner i en fvit håraf i en annan Sång, att Hidallan kom hem till sin gamla och blinda Far, som fade: Hidallan! hvar äro mina män, som plågade komma hem med klingande sköldar, hafva de fallit vid Carnus stränder? Nej, svarade den suckande Ynglingen: Lamors män lefva, och äro namnkunnige; Jag måste sitta allena på Balvas strand, när krigsbullret växer; men sade Lamor: dina Fäder sutto alldrig allena; när krigsbullret utbredde sig, ser du den grafven? Mina ögon skönja den ej; der hvilat den ädle Garmallon, som alldrig flydde ifrån striden. Konung af den strömmande Balva! svarade Hidallan, hvarföre vill du plåga min Sjal? jag var alldrig rådd. Fingal blef vred på mig för Comalas skuld, och vill icke mer låta mig strida i desst krig; gå, sade han, till de grå strömmar i ditt Land, och multna där, som en Ek utan löf, den vådret har sträckt öfver Balva, för att alldrig mera växa.

Måste jag, sade Lamor, höra Hidallans ensliga steg, när tusende blifva namnkunnige i strid. Skugga af den ädle Garmallon! för Lamor till sitt rum; hans Sjal är bedröfvad; hans Son har förlorat sitt ryckte. Hvar, sade Hidallan, skall jag söka äran, för att glädja Lamors Sjal? Jagar jag hinden, så blir mitt namn ej deraf kunnigt, Lamor vill icke klappa mina hundar &c.; Jag måste falla, sade Lamor, som en Ek, hvilken växte på en klippa, och den stormarne hafva kullkastat. Min skugga
skall

Skall ses förjande på mina högder, för min unga Hidallan &c. Han ber slutligen sin Son gå och hämta hans Faders vapen, Garmallons svärd, och leda honom till dennes graf, som skedde; han stack då först sin Son, och sedan sig. *De sofva, fåges det, tillsammans. Deras gamla Sal multnar på Balvas strand; man ser der skuggor om aftonen; dalen är tyft, och folket skyr för Lamors graf.*

Man ser ibland annat häraf, hvad värde fattes på det att blifva firad i Bardernes Sång-er. När Hidallan ej mer kunde blifva det igenom bedrifter i lifvet; så ville han vinna deras lof och hugkomst genom en död, den han väl kunnat undfly, om han velat, och han vann sitt ändamål.

Duchomar ålskade den sköna Morna, men hon ålskade Cathbat: den förre hade nedhuggit sin med-ålskare, och kom straxt der-efter till Morna, den han sökte öfvertala att ålska sig; men hon svarade, att hon gifvit sitt hjerta åt Cathbat, och att hon nu väntade honom till sig. *Länge skall Morna vänta, sade Duchomar, mitt svärd är färgadt i hans blod; han föll vid Braunos ström. Högst på Cromla vill jag upprepa hans Grafsvärd; men fäst nu din kärlek vid Duchomar. Hans arm är stark, som en ström. Är Tormans Son fallen, Ynglingen, med det snöhvita bröstet? sade Mön med det tårfulla ögat. Duchomar! du är i sanning mörk för mig; (hans namn betyder den svarta mannen) grus-velig är din arm emot Morna; men gif mig detta svärd min fiende! jag ålskar Cathbats blod, som är derpå. Han gaf svärdet åt hennes tårar; hon genomslack hans manliga bröst; han sträckte ut sin arm och*
sade:

sade: Dotter af Cormar, Cairbar! du har slagit Duchomar; svärdet är kallt i mitt bröst. Morna! jag känner det är kallt; gif mig åt Mön Moina; Duchomar var hennes dröm om natten; hon vill uppreja min Grafvård; men drag svärdet utur mitt bröst, Morna! Stålet är kallt. Hon kom i alla sina tårar, och drog svärdet utur hans bröst. Han genomstack hennes hvita sida med stål, och spridde hennes vackra hårlåckar på marken; blodet strömmade och hennes hvita arm blef stänkt med rött. Hon låg i sin dödskamp, och Thuras grotta svarade på hennes suckar.

Af ungefärligen sådan natur äro Osfians Sångers ämnen, man minnes dem, äfven då man glömt de ord, med hvilka de blifvit utförde; men de måste göra djupa intryck, då de lemnas ofs i den behagligaste Skaldeprydnad. Det torde blifva svårt, att finna något jemngodt hos våra gamla Skalder.

En Abbé Cesarotti har vid en Italiensk Öfversättning af Osfians Sång, med skål anmärkt, att denne Skalden gifvit sin Fader Fingal, den fullkomligaste karakter, som någon Hjelte kan hafva. En karakter, som, antingen han målat efter Naturen, eller efter sin imagination, hedrar mänskligheten och Poësin: Fingal, säger han, älskar äran, då den, efter tidens tankefätt, var rätt förvärfvad. Han strider antingen till eget eller oskulldens försvar, och söker håldre, att vinna genom ädelmod, än vapen. Han är stolt utan att tvinga sig att vara det, stark och tapper utan villdhet, medlidande utan svaghet. han älskar sitt Folk högt, är vänlig emot Utlänningar, ädelmodig ovän; han känner mänskliga lifvets

vets plågor och röres af olyckligas lidande &c. En sådan karakter finner jag icke i någon af våra gamla Skalders arbeten.

Osfians Sönger, säger Profesfor Blair, *äro ömme och sublime; de hafva intet frivolt; öfver allt råder i dem en Pathetisk och alfvarsam ton. De äro hjertats Poësier, fulla af ädla och ömna känslor; de utmärka ett lätt eldadt hjerta, hvars låga upp-tänder Imaginationen. Hvars röst är det, ropar han, som hinner till Osfians öron, och uppväcker hans Själ? Det är de förflutna tidens, de återföra med sig människornes gärningar för mina ögon.*

Jag kan och bör ej göra många citationer af ett Verk, som vi redan hafve till en del i Öfversättning, af hvilken jag dock icke begagnat mig i det af mig anförde; men jag vill dock för mitt ändamål anföra något prof af Osfians Styl: *Vår Ungdom*, säger han, *är lik en Jägaras dröm, han sofver vid klippan på heden i ett ljusligt Solsken, men vaknar i en storm, ljungeldarne flyga omkring honom, och träden böja sina toppar för vådrets våld, han minnes dock glad solen och sin dröm.*

Hans invocation i Poëmet Carthon till Solen, den en Fransk Auktor icke utan skäl utmärker, såsom ett af de vackraste Skaldesflycken, som finnas i något Språk, förtjenar att anföras, hvarvid bör erindras, att Osfian, då han författade det, var blind, som Homerus och Milton.

Du, säger han, som hvälfver dig öfver våra husfunden, rund, som mine Fäders sköld, Sol! hvar-ifrån hofver du dina strålar, ditt evigt varande ljus? Du skrider fram i din majestätliga skönhet, och

Stjernorna gömma sig för dig i skyn. Månen kall och blek sjunker i Vesterus vågor, men du går alla din gång, hvem kan göra dig sällskap i ditt lopp? Bergens Ekar falla, Bergen sjelfva ramla i en långd af år, Verlds-hafvet tager af och till. Nattens Drottning ses ofta ej på himmelen, men du är evigt den samma, triumferande genomlöper du jemnt din lysande bana. När Verlden är mörk af svarta stormiga moln, när åskan duntrar och ljungeldar flyga, speglar du din skönhet i skyarna, och ler åt stormarna; för Osfian visar du dig dock förgåfves. Han ser dig ej mera, antingen ditt ljusa gyllene hår hveftar öfver Österns skyar, eller du darrar vid Vesterus portar. Men du är kan hända som jag, endast till för en tid; dina år hafva kanske en anda, då du skall sofva i dina skyar och icke mera akta på morgonrodnans röst, gläds då o Sol! i din ungdoms styrka, åldren är mörk och obehaglig &c. Han har ock på annat ställe en invocation till Månen, som Macpherson säger vara en stor skönhet i original-språket.

Den som någorlunda känner våra gamla Skalder, lär väl ej föka något, som kan jemnföras med detta hos dem. Jag skall dock göra dem all rättvisa, då jag nu kommer att skårskåda det förnämsta, som oss blifvit lemnadt af deras Arbeten.

Oss förekomma först *Sæmunds* och *Snorre Sturlesons* Eddor, den förra består af *Voluspa*, som betyder quinnan Volas Profetior. Vola var för Norden ungefärligen det samma, som Sibylla för Rom och södra delen af Europa. Hon ger oss ett System af hela Nordiska Gud2-låran, i berätteller, med hvilka hon

går

går ifrån Chaos, samt Profetior om Verldens undergång och dess förnyande.

Sæmund Frode eller den Lârde föddes ungefärligen 1057 på Island. Om honom säger Resenius: *Eddæ antiquioris autor dicitur Sæmundus Sigfusonius, vulgò Frode dictus, constans meris Rhythmis obscuris, adeo fabulis involutis, ut vix jam intelligatur a recentioribus Poëtis Islandis. Sæmundus hic in Papatu vixit, & Pastor fuit Oddensis. Edda hæc pluribus constat capitibus, quorum quodvis Cantilena est, diversis metri generibus exarata. Voluspas seu Volæ gnomas fuisse duplices docet Gudmundus Andreæ sc. Voluspaa en meire, Voluspaa major, & Voluspaa hin Skemre, Voluspaa minor. Minorem tantum habemus, in qua e priori multa reperiuntur citata.*

M. Gottfrid Schütze har i sin lârda Traktat om Tyska och Nordiska Folkets Låra, rörande Själens tillstånd efter döden, gifvit oss af Voluspa 152 Versrader i Original Språket, med en god Latinisk Översättning. Ehuru Resenius förut gifvit oss den fullständiga i båge dessa Språk, skall jag dock anföra ett litet prof med Schützes Översättning:

*Hvar er med Asum?
hvar er med Alfum?
gnyr allr Jotunheim;
Aesir ro a Pingi;
stynia dvårgar
fur steindyrom,
veggbergs visir.
Vitod er en edr hvar?*

Quid novi apud Deos geritur?
quid apud Genios?
fragore personat totus Gigantum mundus;
Dū in foro versantur;
geminunt Nani,
Ante Lapidarum habitationum ostia;
Lapideorum meatuum gnari.
Nostrum adhuc aut quid rei geritur?

Resenius säger med skål, att Voluspá är invecklad i ganska mörka Fabler. Det klaraste och kanske vackraste deraf är, då vid slutet Himmelen beskrives således efter Resenius Öfversättning:

Curia stat clarior Sole,
Auro tecta in Gimle;
illam probi populi colant,
per Secla frucentes summo bono.

Dernåst finne vi i Eddan Havamal ett Poëm, som tillegnas Oden sjelf, och består i ungefärligen 120 strofer af idel Sedo-låror och Maximer, ungefärligen som Salomos Ord-språk. Ordet Havamal deriveras af haar eller haa celsus, altus, sublimis, och maal sermo. Jag skall äfven af detta slags Poësi låna af Resenius en liten profbit:

Gatter allar adur enn gange framn,
unnskodast skulu og af skygnast,
Þuuy þugvann ma brænt um Alldur vera
hvars hans sitia fiendur á flere fyrer.

Opta quæque; ante exeuendum contemplantur atque considerentur; Nemo enim perpetuo periculo caret, ubi iam hostes in arca insidentur.

Desa Sedo-lårors natur kan man vidare se af följande:

Den galne tror sig alltid kunna lefva, om han blott undviker krig; men om vapnen skona honom, så ger honom dock åldren icke qvarter.

En frälsare åter sin egen död.

Illsinte människor le ofra åt allt.

En narr vakar och grubblar hela natten, han befinner sig om morgonen tröt; men icke klokare, än han var om aftenen.

Älsker edra vänner, och vänneres vänner; men icke edra ovänneres vänner.

Det gifves ingen svårare sjukdom än den, att vara misnögd med sitt öde.

Vill du vinna den du älskar, så gick till henne om natten, eller ganska hemligen, sällan lyckas det som tre personer veta &c.

Ändteligen följer Runa-Kapitlet, eller Odens Trollkonst, hvaruti han uppräknar alla de underverk, som han kunde göra genom Runor och Skalde-kraft, samt fåger sig genom sina Visor förmå att fylla tråtor, sjukdomar och sorg, förtrolla sina fienders vapen och värjor, så att de ej skulle kunna skada, skaka hand och bojar af sig, qvåfva stormar och oväder, göra sig ålikad af det vackra könet m. m. Skada är, att han ej lemnat oss på dessa kraftiga Visor något prof, som vi kunnat nyttja.

Jag skall anföra något af Runa-Kapitlet, som förfvenskadt så lyder:

Jag kan sjunga en Sång, som Konungens Gemål icke kan, ej eller något af människo-born: den heter

ter Hjelpen, och fördrifver oenighet, sjukdom och bedröfvelse.

Ser jag en håxa i luften, så förvirrar jag henne med en enda blick, så att hon måste afstå ifrån sitt förehafvande.

Ser jag någon hänga i ett tråd, så tecknar jag så undergörande Runiska bokstäfver, att han straxt stiger ned och talar vid mig &c.

Af 29 Kap. i Volfunga Sagan fer man dock, att Brynhilda var nåstan så lård hårtuti, som Oden fjelf. Hon meddelar, i 124 Vers-rader, Sigurd Sven sin visdom, och fåger honom att hvad man kan göra med kostliga stafvar, Spå-konster goda och gamman runor, Seger-runor, Öl-runor, Hjelp-runor, Svall-runor, Len-runor, Mål-runor, Hug-runor &c. Jag skall anføra ett litet prof af desfa Verfer:

*Seger-runor skall du kunna,
om tu vilt seger hafva
å svårds-fäste dem rista
Somliga på Svårds bandet,
somliga på gjördelen;
nånn så två gånger Tyr
Öl-runor du kunna skall
om du vilt att kvinnan dig
som du säkert tror ej skall besvika
å hornet du rista dem
och å handbaken
och märckia å naglen nand;
drycken du signa skall
och se dig vel före
och kasta lók i vattne.*

Sturle-

Sturlesons Edda, som blifvit gifven ois på nog olikt sätt af Resenius och Göransson, efter olika Manuskripter, har alldrig varit skrefven på Vers, hör dock egentligen till mitt ämne, såsom af den förra utdragen. Uti Samtal emellan Gylfe, en Svensk Konung, och tre Asar i Asgård, dit Gylfe reste för att pröfva, om de voro Gudar eller människor, uppställes i frågor och svar hela Celtiska eller Skandinaviska Guda-låran och Mythologien. Naturligen förekommer här det tvifvelsmålet, huru en så okunnig Herre, som Gylfe, (hvilken ock icke kunde förstå det så kallade Afa-målet, så framt det ej var Sveriges Språk för Odens hitkomst, då likväl Eddan säger, att han hitförde Afa-målet), kan företaga sig en resa till Asien, i den nämnde afligten ju då Oden och de förnämste Asar voro som det synes i hans Land, och förförde hans Folk. Detta kunde gifva Forn-forskare anledning att nogare undersöka hvad Eccard anført i sin Traktat: de Origine Germanorum, samt den mening, som den mycket lärde och djupsinlige Pelloutier framställt, att alla de många Folkslag, hvilka i de uråldrigaste tider, flera hundra, kan hända tusende år för Odens flyttning, efter hand utgått ifrån det vidsträckt Land, som kallas Schytien, och utbredt sig snart öfver hela Europa m. m, först och i allmänhet blifvit kallade Schyter, sedermera Celter, och haft till grunden ett och samma Språk, af hvilket Tyiskan, Svenskan, och de öfriga Skandinaviska Språk, så väl som Engelskan, Holländskan

fkan med flera, härflammat, då deremot fom nyfsuämde Auktor fäger: *Le nom Sauromates ou Sarmates fert à designer tous les peuples, qui parlent la langue Eſclavonne, les Moſcovites, les Polonois, les Bohemiens, les Venetes, & pluſieurs autres.* Om det är ſannt, att i alla det Celtiſka Språkets afkomlingar ordet *As* betyder Gud, och *As-gard*, Gudarnes hemviſt, ſåſom i den gamla Tyſkan, hvilken Pelloutier tror vara äldſta Dottren och förnämſta Arfvingen efter Celtiſkan med alla deſs många Slågtingar; om de gamla Nordiſka Språken deribland få mycket mer böra räkñas, ſom man ännu känner det äldriga Nordiſka Eds-formulåret: *Sva hjelpe mig Norder ſom Freyer och hin allmagte As*; få torde Eucard åtminſtone kunna förlåtas, när han vägat tro, att *As, Aſer &c.*, haft aſſeende på den Gudomlighet, ſom Oden efterſträfvade, och ſom man tillade honom, (ſåſom han ock i 12te Dæme-fagan, af Eddan fåges heta *Al-fader*) men aldrig på Aſien, eller någon Aſia-tiſk utvandring, hvar till Sturleſon med flera, för ſikhetens ſkull i ljudet velat lampa det, ſamt att ſåledes Oden troligaſt varit en Vandal eller Pomerink, men icke en Aſiat, churu både vi, och andra Celtiſka Folkſlag, kunnat hafva gamla traditioner, ſå väl om vår urſprungliga härkomſt ifrån ett flort Land öſter om Tanais, hvilket förr eller ſenare blifvit kalladt Aſien, ſom om en detta Landets ur-äldriga Gudomlighet, hvilken kallades Vooden, Voden, till och med Goden, den gode eller Oden, och efter hvilken en flor och konſtig åſventyrare, Sigge Fridulſſon, upptog namn,

hamn, härkomst och attributer, för att dermed bedraga de enfaldiga Rim-tusarne i Norden.

Man har länge anmärkt, att visfa djur trifvas bäst, föröka sig, och komma till största fullkomlighet i visfa Länder, som synes för dem så naturliga, att man snart kunde tro dem vara deras första ursprungs orter, hvarifrån de sedan, efter hand, blifvit flyttade till andra Länder. Således har Arabien de bästa hästar i världen; Spanien de skönaste Får; England, Holland, och en del af Tykland, den största och vackraste Boskap &c. Skulle något sådant kunna fås om människo släktet, så borde väl de Länder, som ligga Öster och Söder om Tanais, emellan Svarta och Caspiska Hafven, såsom i synnerhet Georgien och Circasien dervid komma i fråga, hållt vårt släkte på intet ställe i Verlden, hunnit eller hinna till den fullkomlighet, som der, hvarest man ibland hundrade till större delen undransköne ansigten, näppligen finner ett enda, som skulle kunna kallas fult; hvarföre ock Turkiske Kejsaren, samt andre flere Orientaliske Herrar, hafva härifrån, merendels af röfvade eller sålda Flickbarn, de förnämsta tillgångar för sina Seraljer.

Sådane Länder torde med mera skål, än den kalla, troligen alltid folk-fattiga Norden, kunna kallas som Jorandes fåger: *Officina gentium & vagina Nationum*, och vore ej underligt, om derifrån i ur-äldrigaste tider, efter hand utgått alla de Celtiska Nationer, som haft ungefärligen samma Språk, och som befolkade större delen af Europa, utom andra Länder.

Länder. En fådan mening vore ock visst icke stridande emot Sturlesons utlåteller, nemligen: *På Norder sidan vid thet Svarta Hafvet, är thet stora eller thet kalla Svea-Riket belåget, thet somliga säga intet vara mindre, än thet stora Särckland; andre jämföra thet till storleken emot thet stora Blåland. Utaf de fjäll, som äro ytterst på Norder sidan, löper en å igenom thetta stora Rike, som med rätta kallas Tanais, fordom Tanaquis eller Vanaquis; hon rinner i Sjön, uti Svarta Hafvet. Thenne än åtskiljer Jordens tre delar således, att på Öster sidan, kallas Asia, och på then västra sidan Europa.*

Den lärde Isländaren lærer ej hafva kánt Afrikas låge, såfom Tanais omöjligen kunde skilja den ifrån någon annan Verldsdel. När hårtill kan läggas, att vi just uti Sverige hafve en *Asagård*, eller *Asgård* i Småland, hvar-est, efter en gammal fågen, Oden skall blifvit begrafven under en stor hög, i ett hål, som man funnit omgifvet med 6 stora stenar, som Tuneld anmärker i sin Geografi; Om ock *Asa-gods*, *Asa-slott*, *Asa-sund*, *Asa-socken* i denna någd kunnat lemna skåligt utrymme, utom *Asarum*, *Asbo*, *Asby* med flera, åt de nya Gudarna; så torde man åtminstone saklöst kunna tänka, att det varit nog förnuftigare, beqvåmligare och górligare för Gylfe, att resa till Småland, och der i Asgård språka med Oden sjelf, än till Asien, för att tala med Gudomligheter, som förmodligen då, der icke funnos. Men jag lemnar detta till våra upplysta Håfdatecknare och Forn-forskare. Att de omrörde Länder på Norra sidan

fidan om Svarta Hafvet blifvit kallade *det stora eller kalla Svea Riket*, lårer hafva gifvit de äldre Historie-skrifvare anledning till många och stora misstag om Folk-flyttningar &c.

Gylfe, Oden och flere af Asarne införas i Sturlesons Edda, såsom talande och i svarande i Prosa, men de citera dock ofta Verser af Voluspa med flera.

Om man af det utur Eddorna anförda skulle finna, att föga någon jemnförelse i anseende till Poësi och Skalde-förtjenster kan äga rum emellan dem och Ossians Sångers; så låra de dock efter all fannolikhet öfvergå dessa, och förmodligen all Europeisk Poësi, efter Latinets förfall, i ålder; hvarom jag vidare torde säga något.

Snart alle våre gamle Sagor äro uppfyllda med ett slags Vers-impromptuer, merendels i tal och svar emellan Konungar, Jarlar, Hjeltar, Fruntimmer, till och med Bönder; af sådant lönar det för min affigt icke mödan att anføra prof.

Några få sammanhängande, af snille och eftertanke utmärkta Skalde-stycken, som hunnit ned till oss, äro de ende af desse okunnighets tider, som här kunna komma i någon fråga.

Starkader eller Starkotar hin Gamle, är, som man tror, näst Asarne, vår äldste Skald; hans tid utfattes i ett af de förenämnde Skaldatal, till 72 år efter Christi Födelse. Herr K. R. Lagerbring flyttar honom, ehuru han ock erkänner honom för den äldste, af hvilken vi hafve Visor i behåll, ett par hundra år längre ned, under Konungarne Alrics och Erics tid.

Om

Om denne Starkader, som det säges i Göthricks och Rolfs Saga, fått af Oden det ödet, att lefva 3:ne mans-åldrar, så kunde detta anförande komma öfverens med Skalde-talet, och denne Starkader äfven få, hvad tiden angår, blifva *den gråhårige Snivan*, om hvilken Oslan talar; men troligen hafve vi haft mer än en Starkoter i Norden. Af desä Visor hafve vi åtskilliga lemningar i nyssnämnde Saga, men så magra, att jag ingen ting deraf kan citera, minst såsom till någon jemnförelse med Oslans Sånger. Annars har Thomas Bartholinus i sine Antiquit. Danic. ett litet Poëm af en Starkader, som nämnes Wikars Balkr. Det innehåller egentligen hans confesion; han säger sig hafva varit lyckligast, så länge han följde med Konungen, som han sedan genom svek offrade åt Oden, och fick derföre namn af *Niding*, hvilket måst harmade honom; hvar-efter han for omkring Landen, som han säger, *med hugen illa, Penninge-löser, Lastfuller, Herrelöser, Teper* (bedröfvad) *i hugen*. Man finner ock på Latin hos Saxo Grammaticus, och Johannes Magnus, flera af en Starkoters Verser, såsom om krigs-måns lefvernes-sätt; *fortium crudus cibus est virorum &c.* Han skrifer ock mycket om sig sjelf, om sina bedrifter; som mycket gammal önskar och söker han att få dö; *quod nequeas fugere, hoc etiam anticipare licebit; arbor alenda recens, velus excidenda. Mors optima tunc est, cum petitur, vitæque piget, quum funus amatur, ne miseros casus incommoda prorogat ætas.*

Herr Kansli-Rådet Lagerbring ger oss efter Sturleson, dock något förändradt, början af det så kallade Bjalkamal, som Thormod Kolbrunar Skald sjöng om morgonen för Sticklarstads Träffning, för att väcka och ågga Konung Olof den Heliges Folk till slaget, och för hvilket han fick af Konungen en Guldring, som vägde en half mark.

*dagen är upprunnen
dåna tuppars fjädrar
mål är för välmenta
att vinna arfvode
Vaken upp. Ja vaken
vänners hufvud
alle de förnämste
af Konungens Buskar.*

*Har den handfaste,
Rolfur skjutande
män af goda släkt,
de som aldrig flykta.
Er jag väcker ej till vin
eller Flickors skemtan
heldre Er jag väcker till
hårda Bardalekar.*

Men man bör märka, att Thormodr förtjente sin Guldring endast för att sjunga en gammal ryktbar Visa, förmodligen en af de äldsta, som Norden kan uppvisa, såsom den efter all liknelse är gjord vid Rolf Krakes tid, under Adils Regering i Sverige.

Saxo har den utförlig på Latinsk Vers. I Norrlands Krönikan pag. 204 finnas ock lika många Verser med de anförda; men något olika;

1.

*dagen är uppkommen,
dåna Toppens fjädrar,
tid är Odens Söner,
arbete göra.
vake och å vake
väre hufvudsmän
alle the Förnämste
modige Adils Buskar.*

2.

*Hacr then hargeeipi
hroff then skjutande
män af goda åtter
männ som sju kunna
väck jag Eder intet
till vijn och Vijn-ranen
hålder väck jag Eder
till hårda krigs-slångor.*

Man

Man ser att Thormoder, som sjöng för den Christne Konungen Olof, förfigtigt ändrat det, som ej passade sig för honom, såsom om Odens Söner, om Adils Busfar, om Haar och Hrolf &c., här fåges ock att Thormoders Sång blef kallad, *Hus-karla hvåt, eller hvót; thet år: en uppbyggelse visa för husfolket.*

Syvs har i sin Samling af Visor, detta Poëm, som der kallas *Bjalke-Maal hin Gamle*; i dubbelt få många, eller 32 Vers-rader, men uppstufvadt ifrån gamla Språket, och fatt på Rim; det börjas således:

*Nu dagen vill oprinde,
och hanen gal på rinde.*

Slutet häraf tyckes utmärka, att det varit gjordt vid Rolf Krakes död, för att uppägga hans Folk till hämnd:

*Rolf gaf oss Guld och Svärde
nu ligger han nedfålded
med svig, och overvålded
Den skall en Niding vere,
som hevner ej sin Herre.*

I förklaringen öfver Visan fåges, att *den har sitt namn af Bjarke, Konung Rolfs Svåger, som blef slagen i Lejre.* Den borde då rättligen heta *Bjarke-maal*, af *Bjarke*; men *Bjalke* och *Bjarke* lår hafva kommit på ett ut. Ragnar Lodbroks Svane-fång, skulle då blifvit kallad *Bjarka-maal* efter förste Visan af det Vers-flaget, hvarom något mera här nedan. Samlaren af Danska Visorna fåger, att han tagit 2:ne Verser, af 8 rader hvar, af Norrska Krönikan och Konunga-sagan; men utvalt de 16
öfriga

öfriga rader af Saxos vidlöftiga Dikt. Af allt ses, att Poëmet varit ifrån de äldsta tider, mycket ryktbart, hvilket det ock tyckes förtjena, såsom ett af de bästa urgamla Nordiska. Bjarke finnes dock icke i Skalde-talen, men nämnes i Eddan, såsom en af Rolfs Kämpar.

Hår måste väl lemnas rum åt Brage eller Bragde hin Gamle, af hvilken Sturleson anför något i synnerhet om det stora Landet, som Gefion förde med sina Söner, *förvände i oxar med hvita stjernor i pannan*, derifrån, hvar Målaren kommit i stället, till Hafvet vid Dannmark, hvarom förr är taladt, och till hvilket förklarande fordras större skarpfinnighet, än jag åger.

Den arbetsamme, framl. Herr Asfesfor Björner har allraförst lårt oss känna ett Poëm om *Karl och Grym, Svea Konungar*, samt om *Hjalmar Kong Hareks Son på Bjarmaland*, hvaraf han funnit en Afskrift i Antiquitets-Arkivet, som, säger han, kommer öfverens med en gammal *Visa*, hvilken än i dag skall sjungas i *Norrlanden, hållt i Medelpad*. Detta Skalde-stycke förtjenar i flera afseenden mycken uppmärksamhet. Mallet har ock trott det värdigt af en fullständig öfversättning, och införande i dess Dannmarks Riks-Historia, såsom ett betydligt Nordiskt ålderdoms minnesmärke, det han dock medgifver höra Sverige och icke Dannmark till, oaktadt man i Syvs Samlingar finner en Kämpe-Visa om *Grimmer och Kamper af Birtingsland*, mycket ofullständig emot Poëmet; den nämner hvarken Sverige, dess Konung Carl eller Hjalmar, men tyckes likasom

som vilja tillägna Dannmark åmnet, derigenom att enviget skall hafva skedd vid *Wimmings-hög*, som Utgifvaren fåger ligga i *Skåne*, hvarest skall finnas en stor *Kämpes-sten* med *Rune-bokslåfver* på; hvilket väl kan vara, såsom i Poëmet fåges, att *Grym* fann *Hjalmar* sin fiende i *Götha-land*, hvartill *Skåne* i fordnatider råknades; men det gifver ej *Dannmark* den minsta rätt till ett *Skalde-stycke*, som kanske af alla gamla *Skandinaviska*, är utfördt med den måsta ordning och prydlighet, och som derjemte genom ett intresfant ämne närmast kan fågas likna *Osfians Sångers*. Såsom oförnekligen *Svenskt*, ger det vår gamla *Vitterhet* ett företråde för den öfriga *Skandinaviska*, och är det nog besynnerligt, att våre store *Riks-Historie-skrifvare* ej vårdat nämna det, när den bårle *Danske*, fåslat få mycken uppmärksamhet dervid, att han ock beledsagadt sin Öfversättning med *Critiska* noter. *Auktorns* namn är ej kändt. Om *Konung Carl* och *Grym* varit de samme, hvilke *Johannes Magnus* i anledning, af gamla *Skrifter*, hvilka legat i *Häfda-burarne* intill hans tid, eller *Sago-brott*, som han sett i *St. Britas* hus i *Rom*, uppfört såsom tvenne, efter hvarandra följande, *Svenske Konungar*, under namn af *Carolus* och *Grimmerus*, som *Björner* tror, ehuru han efter *Loccenius* nedfätter deras *Period* till 300:de talet efter *Christi Födelse*, så vore det icke omöjligt, att den förr omnämnde *Starkader*, såsom den enda namnkunnige *Skald* af den tiden, författat dessa *Verser*. Mallet fåger, att om man vill dömma

af Språket i Poëmet, så kunde man tro det vara af ungefärligen 1300:de talet; *men såkert är*, fortfar han, *att det är långt äldre, som kan slutas af Sederna och Hedniska Religionen, som ofta deruti utmärkas*; han tror då, att man så ofta omskapat och förnyat Språket i Dikten, som det varit nödigt, för att förstå det. Man lem-
nar derhån, huruvida Mallet kan anses berättigad att dömma i den grannliga frågan om våra gamla Poeters ålder efter de ändringar, som Nordiska Språket kunnat undergå, hvilket måste hafva skett småningom efter hand, såsom i alla Språk sker, åtminstone årkänner han själf det han så litet kändt våra gamla Språk, att han behöft hjälp dervid af andra. Poëmet kunde förtjena att helt och hållet fåttas efter Ossians grundritning, samt Macphersons öfversättnings-fått, och styl; men här tillåter jag mig ej mera, än att, under det jag upptager innehållet, anföra några få Strofer, och gifva prof på Vers-flagen i Originalen. Märkeligt är, att hela Skaldestycket är på Rimi, det börjas på Jambisk Vers af 7 eller 8 slafveller:

*Karl hefur heited Kongur Sax,
er koppum atle ad rada,
Sikling hafde Svidiod a
Fjfl til glede og nada Ei.
Eyrík nefne eg utrann Jall,
er odlings varde velde,
var han nær der geirinn gall
og Garpa marga felld.*

Efter Björners Öfversättning:

*En Kong har hetat Carl, som för Kämpar åtte
att råda, Han hade satt sig i Sverige till glädje
och ro.*

*En hurtig Jarl benämnd Eric försvarade be-
rörde Konungs valde och Rike. Han var nära der
svärd och spjut gullo, fällande många Garpar eller
stormodige Busfar. Härmed continueras i 144
rader, med jemnt ombyte af masculina och
feminina Verfer, då sedan slaget ombytes,
så att alla Verfer blifva masculina:*

Grymur Kjemur a Gauta Lad

giefast mun vargi nockr brad

Ef dar Stryda Sterker nu,

Stoltar menn fyrer biarta Fru.

*Gryn kom till Gôtha-land, och skulle vål stek
vanka för Vargar, när slarke och stälte mån måste
strida för en fager Fru; hvarmed fortfares i 132
rader eller Verfer, hvarefter åter Vers-slaget
ombytes på det fått, att 3 rader i svit äro
på Rim, den första har 12 eller 13 stafvelser,
men de 2:ne följande endast 7 eller 8 till ex.:*

Blikudu Skilderi bordum a med biortum Steinum,

Séglinu voru af Ráfils reinum

raud og bla med vodum hreinum.

*Skölden blånkte på Skepps-borden med skinande
stenar. Seglen voro af röda och blå dukar, med rena
vådor; härmed fortfares i 84 Rim-rader, hvar-
efter Skalden återtager oblandade masculina
Verferna, af 7 eller 8 stafvelser, och slutar
Poemet med 116 fådana; hela antalet af Ver-
fer, delade genom rimen, utgör således 476,
om jag räknat rätt.*

Mallet flutar af åtskilligt, såsom af de nämnde hōgar, som man uppkastade öfver de döde m. m. att Poëmet måfle vara ifrån hedna tider, ganska gammalt, och tror med skäl, att inbillnings-kraften kan utveckla sig hos folk och Nationer, flere hundra år förr, än förståndet hinner ur sin barndom; men han gör ingen anmärkning vid Rimmen uti detta Skalde-stycke. Torfæus har trott dem icke vara äldre, än af 14:de Seklet; men hans tanke lår få mycket mindre kunna antagas, som vi med visshet vete, att Otfrieds Öfversättning af Evangelierna, som är det första Verk på Tyska efter Ulphilas, är skrefven på idel korrrta rimmande Verser; han lefde ungefärligen år 800; intet skäl lärer ock gifvas, hvarföre de för Skalder få naturliga, Rimmen, ej tidigt kunde antagas i Norden, så väl, som i Tyskland. Det är ock visst, att vi finne några sådana i Frithiofs den fräc-kes Saga, som är ganska gammal, det ock Språket i den samma bevitnar:

*Er at Sem eckia
a did vilje drecka
biort baugvara
bydje n'är fara
Sollt ero augu
Syckut i Laugu
bil sterka arma
bytur mer i hvarma.*

Sturleson ger oss ock i Heims Kringla, Tom 2, pag. 341-42-43 och 344, flere prof på rimad Vers af Einar Skulafon, som var

Skald hos Sverker Kohlson i Sverige, vid
pafs 1150, såsom:

*Vikverjon gallt
var thannug hallt
giorendi gramur
gíof mýlldur oc framur &c.*

Det lårer således ej behöfvas att härvid
taga sin tillflykt till den invändning, att nå-
gon senare Skald kunnat fåtta ett mycket äl-
dre Poëm på Rim, som dock icke borttoge
något af dess ålder och öfriga värde.

Som vi hafve Poëmet på det gamla Nor-
diska Språket på Svenska, och Latin, samt i
Mallets Riks-Historia på Fransyska och Tyska,
så upptager jag endast dess innehåll kortteligen.

Carl. en Konung i Sverge, hade en Dot-
ter Ingegård, hvars like i skönhet, feder, år-
barhet och rikedom icke fanns.

En stridsman och tapper Jarl Eric var
Carls Landtvårns-man; han hade en Son Gry-
mer, som, ännu ung, gjort få stora framfleg
i tidens Ridderliga öfningar, att vid 12 års
ålder tordes ingen bjuda honom spetsen. Han
roade ofta Konungs-Dottren med Lekar och
idrotter, sökte att vinna och vann hennes
kärlek, frågade henne ändteligen, om han vo-
re nog lycklig för att kunna göra sig hopp
om hennes hand och hjerta, hon gaf honom
lof att begära henne af Konungen, det han
gjorde; men fick det svar, att han vore nog
litet namnkunnig ännu, för att kunna anses
såsom henne värdig; hvart skall jag då gå,
sade Grym, att rödfärga svärdet och vinna
åra?

åra? Konungen ber honom föka Hjalmar, Konungens Son från Bjarmaland; jag känner, säger han, ingen man, som öfvergår honom i Hjelte-bragder; kan du fälla honom, få vill jag gifva dig den guld-fmyckade Jungfrun. Grym gick till Ingegårda, och sade henne, hvad villkor han fått. Min Far, svarade hon, vill hafva dig till en fegan man; men jag skall skänka dig ett svärd, som biter på stål och vapen, samt brynjo-a mar, nyttja det lyckligen och vål. Grym fick af sin Fader folk och skepp, hvarmed han for borrt att föka Hjalmar, den han fann i Gøthaland. Hjalmar sporde de ankomne, hvilken för skeppen rådde. Grym steg fram, sade sitt namn, och att han hela sommaren letat efter honom; välkommen svarade Hjalmar, jag önskar dig lycka, hälsa och heder, samt bjuder dig klart Guld och godt Vin. För annat år jag kommen, sade Grymer, min hog är hetsad emot dig, laga dig till strids; bättre råd vet jag, svarade Hjalmar, låtom oss binda Brödra-lag, och alltid följas åt; frestom ej Barda-lek, jag känner den bättre än du. Jag vill nu först föka Svenska Prinseskan, och föra henne borrt med mig; men jag har en sager berömd Syfter, den vill jag gifva dig jemte Bjarmaland och Konunga-namn. Jag, sade Grym, vill ej se din Syfter; tala ej om förlikning, fruktar du för striden, den sagra Bruden torde spörja det.

Nu, sade Hjalmar, skall jag ock ej länge draga mig undan, utan skolom vi rödfärga svärden, och pröfva dem i sköldarna; hvarpå han

han grep till fina goda blänkande Vapen. Grym högg först och skar hans Svård af Hjalmars Skjöldekant och hans ena hand; Denne brydde sig ej derom, utan fvingade sitt Svård, högg till och riftade af Grym både Brynja och Hjelm, fargade hans bröst, så att blodet håstigt rann och mannen hettades; löpandes Svårdet fedan neder i vallen. Hjalmar beklagade sig, att Svårdet bet alltför litet; hade jag, sade han, kunnat hugga med bägge händer, så skulle väl Grym hafva stupat. Grymer lyftade då med båda händerna sitt Svård, högg och skar fonder Hjalmars Hjelm, samt klyfde hans hufvud. Hårarne sågo med håpnad hans fall; men Grym föll ned af sitt grymma får, utur hvilket strida blod-strömmar utflöto. Hjalmar högades och Grymer bars af sitt Folk på Skeppen, som straxt seglade till Sverige. Den ömma Ingegård påtog sig att sjelf låka Gryms får; hvarefter hon blef hans Brud; Brölloppet firades med all pragt, Gåsterna fingo af Konungen skanker af Silfver och Guld. Den sköna Ingegård gjorde sin Hjelte högst fäll och lycklig.

När Hjalmars Skepp kommo till Bjarmaland, såg Kong Harek, att manskapet var blekt, och frågade hvar Hjalmar vore, och om han fått den sagra Jungfrun. Han fick ej se den, svarades, utan föll han af stora får. Harek pussade svårligen, men beslöt hämnad. En Krigshår samlades, som seglade till Sverige och härjade det med eld och svård. Grymers Fader, Jarlen Eric, drog med sitt samlade

lade manskap emot Harek, och blef der en hård strid. En Kämp Grund utmärkte sig med stora Hjelte-dater emot de Svenska. Eric gick emot honom, men föll för hans hand, hvarpå hela Svenska Håren flydde, och härjningen fortsattes. Konung Carl sporde allt detta, då han satt till bords med Grym, som dervid högg sin knif genom bordet. Luddrarne klingade genast, och mycket manskap samlades. Grym förfedd med dråpliga Vapen, skyndade sig till strids, slaget blef hårdt, men Grund gick grufveliga fram, och fällde allt för sig, det såg Kong Carl, och gaf sig emot honom, de skiftade stora hugg; men omsider föll Konungen för honom, och de ljusa Odets Jungfrur budo honom till Odens hem. Grund fick se Grym, och ropade till honom: Jag har fällt din Far och din Konung, nu kommer ordningen till dig, och är vår tid att mitt Svärd ock klyfver dig. Grymer angrep honom såsom en ljungeld, med tåa hugg af sitt Svärd, som var hårdadt i etter, hans Hjälm klyfdes, hans bröst fick djupa sår, så att Svärdet sönderfår Grund, strömmar af blod runno ifrån honom, de Svenske gingo då hårdt fram, och Bjarmarne flydde på sina Skepp, så fort de hunno; men Harek sågs ej fly, när allt var förloradt. Hans män sökte honom, gingo till Grymer och sade: Liten ära får du af Segren, om du dödar en sådan man, hvars like icke finnes, och som hämnat sin Söns Hjalms död. Grymer såg på Konungen och sade: Din Son var en stor Kämp; jag fällde honom, nu har Konungen min

Svär-

Svårfader fallit. Jarlarne Eric och Grund kunna väl fättas emot hvarandra; vi kunna således räkna mans-fallet lika. Tag du tappre Konung! vid frid och lif, behåll dina breda Skepp, och Riket Bjarmaland. Harek fagnade sig öfver hans ord och råd, samt var glad att få behålla lifvet, de bunda fins emellan vänskap och trohet. Harek flyrde till Bjarmaland, Kämparne låto sina Vapen hvila, de döde högades, de fårade flyttades hem och låktes. Grymer tog emot Riks-väldet, hans sköna Drottning prisade och årade honom, alle Underfåtare voro under honom lycklige, och välsignade honom. Detta torde få blifva det vackraste och bäst sammanhängande Poëm, som vi hafve från urgamla tider. Det liknar äfven Ossians Sångers genom ömhet och ädelmod i karaktererne. Den efter ett blodigt Fåltslag fegrande Grymer berömmar sina fiender, samt skänker Harek Lif och Frihet, alldeles som Fingal gjorde med Swaran.

Eidvin Skalda-spiller, som åtminstone liknade Ossian deruti, att han var, som man säger, en Prins af blodet eller Konung Håkans Syfter-dotters Son, synes hafva i synnerhet utmärkt sig, uti Skalde-stycket Hakona Maal, eller *Konung Håkans Adolstens Fostres lifsång*, såsom den kallas, ty i Dikten röjes en någorlunda underhållen bildnings-förmåga. Den börjas således, efter Peringshjölts Öfversättning:

Gandel och Skagel

(Efter uttydning: Parker eller Valkyrrior)

Sünde

*Sände Góthernes Tyr,
Att keja Konungar,
Af Tngva - åtten,
Skulle med Oden fara,
I Wallhall att vara.*

Parkerne hade då affändt Góthernes Tyr eller Mars, för att välja Sällskap af Yngve Åtten för Oden, som man vet tillågnade sig alla dem, som föllo i strid; derefter anföras Hjeltarnes och i synnerhet Konung Håkans Bedrifter i 8 Verser af 8 rader hvar:

*Svårdet i Kongens
händer skar sönder
Hjelm och hårtugen,
som i vatten huggdes
Bräddar - brakade
Sköldarne brusto
Värjerne klingade
i Kämparnes hufvuden &c.*

Håkan vann Seger och fatt nu med draget Svård och sönderhuggen Sköld; men han hade dock redan fått sitt banefår; han hörde en af Valkyriorna säga, att Gudarne hade budit honom med mycket härfolk till Gåstabad. Han frågar henne, hvarföre hon så skaffat, i striden? Vi vålde, svarar hon, att du fick seger; men nu skole vi rida till Gudarnes gröna Hemman, och säga för Oden, att en Öfver-Konung kommer. Oden sände tvänne sina Söner Hårmod och Brage att emottaga Håkan, såsom en stor Krigs-hjelte. Han sade: nog elak tycks oss Oden vara, nu se vi huru han förordnar. Brage svarar: Alla Hjeltars frid skall du så behålla; drick nu Asars Öl, du Färlars förste.

förstörare! du skall få se åtta dina Bröder. Konungen förbehöll sig, att få sina Vapen med sig; det är godt, säger han, att hafva Hjelm och Brynjan till försvars och Värjan tillreds. Nu, säger Skalden, kunde det ses, huru Konungen helig frid hållit, när hela Gudarnes Råd och Regering bad honom vara välkommen; han fortfar:

*then Konung blifver boren,
I önskelig tima
som sig sådant namn förvärvar,
Hans varande tid varder allt stadigt
Med högt ros behedrat.
Obunden lärer
Om Länderne vanka
then fäselige Fenris Ulf,
förr än jämngod,
innom ödets tröskel.
Kongsman kommer, &c.*

Fenris Ulfven skulle efter en gammal spådom ej blifva lös förr än vid Världens ånda.

Som Sturleson har denne få kallade *Likfång*, består den af 21 Visor. Man finner någon skillnad i Original-språket uti Heims Kringla, och hos den förr omrörde Gottfr. Schütze, äfven som i Latinska Öfversättningarna, såsom vid den sist anförde Versen har Peringskjöld:

Lupus ille Fennerus, vinculis solutus inter homines in mundo vagabitur, priusquam æque celebræ bonus vir regius in desolatam Semitam, id est, in Regnum incolis vacuum veniat.

Schütze:

Schütze:

Proruet solutus in virorum catervam Lupus ille Fenrir, antequam æque bonus in orbem terram Rex veniat.

Mallet har ock trott denna Likfång vård Öfverfättning, samt införande i Danska Historien.

Jag skall här anföra något om en tåflan emellan tvänne gamla ryktbara Skalder.

Konung Gamle, Ericsön eller Blodöx i Dannmark föll i en strid för den nys omrörde Håkan Adalstens Fostre, som åter korrt derefter åndade sitt lif i ett Fåltslag, det han dock vann emot Blodöxes Söner; Harald den äldste och förnämste ibland dem hade en Skald, benämnd Glumer Geirafon, som gjorde en Visa till sin Herres åra, i fågnad öfver Håkans död:

*Gamles död har Harald väl hämnat;
Hårligen vant Folkmodige Kongen;
Men de med svård fargade män,
Munde förakta sitt lif then gången.
Jag visst förnam rörlika vårjan,
vara rödfärgad i såren;
då svarta korpar Håkans blod dricka,
Utan för ovännens Landshaf.*

Sturleson säger: *thenne Visan blef mycket afhållen; men, fortfar han, som Eyvinder Finnson, eller Skalda-spiller, hvilken varit Konung Håkans Skald, thet sporde, gjorde han en annan Visa, hvilken också blef mycket afhållen; den är som den förra korrt, och kan anföras:*

*Förr vår Konung fäktat
och färja ród sin várja
i Gamles blod. Så svåra
svall modet på the karlar
når som han Eriks Söner
på Sjon utdref med móda
nu kúcke Góthe-kämpar
Kongens dód tráget fórja.*

Eyvinder gjorde, fåger Sturleson, thenna Visan. når som Glumer Geirason fågnade sig mycket af Konung Håkans fall. Af bågge finner man, huru litet det fordrades för en Skald att behaga, i denna tid. Men fölghen af denna tåflan var vådelig för Eyvinder Skalda-spiller. Harald, Eric Blodöxes Son, var nu Herre öfver Landet och han gaf, som Sturleson berättar, Eyvinder lif-sak för sin Visa, allt till thes theras vänner förlikte them på sådant sätt, att Eyvinder skulle blifva hans Poët, likasom han tillsföre hade varit hos Konung Håkan, och skulle han therjemte göra Visor om Konung Haralds manliga bedrifter, uti hans tid, ty Eyvinder var alla Poeters Måflare, och kallades therföre Skalda-spiller, eller the förra Poeters förderfvare. Eyvinder gjorde ock straxt om Konung Harald thenna Visan:

*the sade Tig Landvårdande,
tå litet hafva mist och låtit
når tu bar Hordalands pilar på Brynjorne
bogar och strånger tillreddes och byggdes
att gå genom bröflet och finnet
når ogömda svård fulleggjade gullo
ur tin hand tu Konunger Harald!
till rofdjurs fyllnad och mätta.*

Nu förekommer det namnkunnige Bjarkamal, som finnes i Ragnar Lodbroks Saga, så väl som i åtskilliga Isländska Krónikor, såsom ock Vormius har det i Rune-skrift med Latinsk Öfversättning. Mallet har ock deraf infört ett utdrag i sin Riks-historia.

Man vet, säger Lagerbring, att utom andra Konungar och Herrar, voro Ragnar Lodbrok, dess Söner och Gemål Aslög berömda för Skaldskap; härmed, fortfar han, ökte Ragnar sina Hjelte-dater, och hans Aslög, om hon är författare af det Dödsqvådet öfver Ragnar, som finnes i Sagan, hvilket är troligen, har upprättat ett varaktigare minne åt sin Herre, än allt det öfriga, som både Sago- och fladder-skrifvare till hans åminnelse uppfört.

Tradition är den, att Ragnar Lodbrok, som troligen regerade i början af 9:de Seklet, och som vunnit många och flora Segrar äfven i vidt utlägsna Länder, tappade ändteligen ett Fältslag emot Konung Ella i England, som fick honom till fånga, och lät kasta honom i en Ormgrop, på vilkor, att han skulle upp-tagas, om han såde sitt namn, hvartill han ej kunde förmås; utan fjöng sin Svane-fång Bjarkamal, och blef till döds biten af Or-marne. Poëmet består af icke mindre än 29 Verser, af merändels 10 rader hvar, dock hafva den 15:de och 26:te endast 9, den 23 samt den sista endast 8 rader.

Mallet säger, att man på goda skäl tror, det Ragnar ej författat mera än en eller två strofer af Poëmet, och att det öfriga blifvit tillagdt af någon Skald efter hans död. I sig sjelft är det ett korrt sammandrag af Ragnar

nars

nars Hjelte-bedrifter; hvar Vers börjas med *hjuggum vier med hiorvi*, eller efter Öfverfattningen, *höggom vi med Svärde*; hvarpå i Versen korrt berättas, hvar och emot hvem det skedde. En vild krigs-åra, mod, som trottsar alla faror och döden, åro regerande i Poëmet. Krigs-orfakerne vidröras föga, egentligen berättas huru flagen utfördes. Jag har i det råknat 14 ställen, i hvilka omtalas, huru man högg stekar för rofdjur, Vargar, Örnar, Hókar &c. Sådant måste hafva varit en favorit idé för våra gamla Skalder; man finner det alltför ofta hos dem.

Mallet fåger sig hafva funnit många drag af ett Ridderligt galanteri i Bjarkamal, och vill ibland annat deraf sluta, att de vandrande Riddare-lagarne, som befallte att tjena, beskydda och behaga Fruntimmer, utbreddt sig ifrån Norden. Det lårer vara sagdt på höft; åtminstone har jag ej kunnat finna i Bjarkamal något, som kan gifva anledning till sådan mening.

Ragnar hade kunnat finna vackra ämnen, i sina kärleks-historier, om bägge sina Gemåler, som efter traditionerne åro nog intressante: allt hvad i Poëmet fåges om den förra eller Thora, är detta:

När vi till Góthland gingom

Att gifva Lingormen bane

Då fngom vi Thora

Och då kan kallade mig Hjeltar

Att jag Lingormen lade

Lodbrök, i den striden.

Om den fenare Aslóg nämnes endast, att hennes Söner ville med bittra Svärd hämna honom; ty han hade gifvit dem ett Möderne, så att hjertan deras duga.

Når hårtill läggas de enda korrta utlåtelsen: *Möjor greto morgon-striden, och alltid skall Möjors kåra vän, alfvare syna i Svärds-dån*; så finnes ingen enda rad i Poëmet, som har den minsta relation till det vackra kônet, utom tvänne framfatte kontraster af det innehåll, att det var något annat i striden, än att *skinand' Brud i sängen hos sig lägga, och att ungan Ånka i Högfåtet kyssa*.

I öfrigt hafva Ragnars döds-betraktelser åfven märken af Odens grymma och fällsamma Guda-låra, till exempel:

*Baldurs Faders bönkar,
jag vet bonade i Salen.
Drickom Öl skolom vi snart
af hül-vida skallar &c.*

*

*

*

*Glader skall jag Öl med Afar,
i Högfåtet dricka.
Lifs-stunder äro lidna;
Leende skall jag dö.*

Mig tyckes, att detta Bjarkamal, som af alla gamla Skandinaviska Poëmer gjort den största lyckan, och blifvit måst ryktbart, icke kan tjena till annat, än en grundval för någon, som ville skriva Ragnar Lodbroks Krigs- och Döds-Historia; men att det långt mindre kan sättas i jemförelse med Osfians Sånger,

Sånger, eller gifvas som prof af en vacker Poësi, än det ofvan anförde om Grymer och Hjalmar.

Jag har förr nämnt något om *Bjalke- eller Bjarke-maal hin Gamle* som skall fått sitt namn af Bjarke, Rolf Krakes Svåger och Kåmpe, förmodligen Skald. Svårt låter vara att utfinna någon annan orsak hvarföre Lodbroks döds-qvåde ock skulle kallas *Bjarka-maal* än den, att det blifvit ståldt på samma Versslag, eller vore af lika natur med det förra urgamla; Men Ragnars Poëm kallas ock *Kraka-maal*, som torde utmärka att Aslög, hvilken förr än hon blef känd för Sigurd Svens och Brynhildas Dotter hette *Kraka*, författat åtminstone större delen deraf. I Lodbroks Saga finnas ock åtskilliga små Verser, som tillegnas Ragnar, Aslög och deras Söner. Syvs fåger: *dette slags Vers er kaldet Krake-maal og Bjarke-maal af paafinderne eller att det är gjordt efter den maade som Bjarka-maal neml. det gamla.*

Mallet har ännu trott sig kunna utmärka ett annat Skalde-flycke, som är yngre och af ellfva hundra talet, taget af en gammal Isländsk Krönika, *Knyttlinga-Sagan* kallad, om Harald den tappre, en Norrk Prins, och stor äfventyrare: han berättar, som Ragnar Lodbrok, sina Bedrifter; kår i Ellisif, Konung Jarislavs i Ryssland Dotter, som försmådde honom, och slutar hvar Vers med de orden: *ändå föraktar mig en Ryssk Flicka.* Sådana Verser kallades *Stefja balk-maal*; af Stephanus intercalaris versus, Carmen consilans intercalarius, såsom detta qvåde, det föregående
Bjarka-

Bjarka-maal och ett som en Thorarin gjorde för Knut den Rike, hvarom ikall fågas något här nedan. Besynnerligt är, att Mallet ej anmärkt, det denne så kallade *Harald den Tappre*, var just den samme, som *Harald Hårdråde*, en af de namnkunnigaste Norjes Konungar. Mallet säger, att sedan han genomstrukit alla Nordiska Haf, röfvade han i Medelhafvet, och på Afrikanska Kusten; men blef ändtligen fasttagen, och någon tid fångslig hållen i Constantinopel. Sturleson anför deremot, att han, såsom i tjenst hos Grekiske Kejsaren, var i Medelhafvet Anförare för Våringarne, och att han vid återkomsten till Constantinopel blef kastad i fångelse af Kejsar Constantinus Monomachus och Zoë, icke såsom Sjö-röfvare, utan för det att han af bytet förskyllat hvad Kejsaren borde hafva. Här kan i hast anmärkas. at Sturleson just icke alltid är mycket trovärdig, såsom då han säger, att Harald, efter det han genom ett Järtecken af Olof den Helige, kommit utur fångelse, sluckit, med Våringarnes tillhjälp, ut bägge ögonen på Kejsaren, och flytt genom det, att han rodde med två Galärer öfver Jern-bommarne, som tillspärrade Kanalen. hvarvid dock ett af Fartygen blef fastsittande och sörgicks; men han själf kom öfver med sitt, och seglade sedan, som orden lyda: genom Svarta Hafvet eller Euxiniske Sjön, och thärefter Norr ut genom then Sjön Hellespontum. Den, som något känner Historien, vet dock, att Constantinus Monomachus begaf sig med begge sina ögon i Kloster, vid slutet af sin lefnad; man begriper ock icke lätteligen, huru

Harald, som med lifsfara, och förlust af en sin Galär, kom öfver Jern-bommarne in i Svarta Hafvet, kunde sedermera utan fara återkomma i Hellesponten; *hwarefter han*, såges det, *drog öfver Österrike, och under desse tåg sammansatte den Skalde-dikt, som kallas Gamman-Visor, 16 tillhopa, hafvandes alla ett slut*; men det prof, som Sturleson af dem anför, har en refrång, som är tvårt emot den, hvilken finnes i Mallets Verfer; som kan ses af de prof jag vål måste anföra, efter tvåanne ryktbara Auktorer, ehuru jag ej finner något befyinnerligt vackert eller finrikt i dem.

Af Mallet:

Mina Skepp fulländade sin fart till Sicilien, i min pragts och åras dagar; mitt bruna Skepp lastadt med Folk flög snålt och efter min önskan; sysfelfatt med strid, trodde jag, att alltid så få segla; under det föraktar mig en Rysk Flicka.

Af Sturleson:

*Vid Sicilien vida
våre skeppsbord tå löpa
vel vi ofs jkickade
på våra farkoster snabba.
Manliga hålla sig
är bättre än låttjas;
ty må mig vel emottaga
En dygdig Jungfru i Gardarik.*

Harald får en ypperlig rätt att råknas ibland Konungar, som öfvat Skaldskap. *Utom Gammans Visorna*, gjorde han flera, som finnas hos

hos Sturleson. Harald gjorde, som Sturleson säger, hälften af en Visa, eller desä 4 rader:

*Förr hafve vi en gång härjat,
Här uti Godnar fjärden
När kvinnorna höllo,
trolle-kärl för männerna.*

Hvarpå han bad Thiodolfer göra den andra halfva delen af Visan, som straxt verkställdes i desä 4 Verser:

*Summan för en annan Sommar
Skole vi hålla
utöfver Sjön
Med här-skepp, Folk och Värjor.*

Begge hälfterna tyckas vara nog platta, men då Sturleson bevärdigar dem med anförande, låra de väl i sin tid blifvit hållne för sublimé eller Gudomlige, åtminstone för Auktorenes skull.

Som 4 rader kallas hälften af Visan, så kan man fluta, att för en hel Visa af detta slag fordrades 8 Vers-rader.

Harald Hårdrådes Historia finnes annars utförlig i Heims Kringlas 2:dra Del. Han kallas der Harald Sigurd Syrsön, och säges hafva varit Olof den Heliges Broder till Mødernet. Han fick ock, som Sturleson säger, vid återkomsten ifrån Constantinopel, af Konung Jarislef i Holmgård, hans Dotter, den älskade, förmodligen i början hårda, men sedan blidare Ryska Mön, Prinsessan Ellisif eller Elisabet till Gemål, hvars Morfader var *Olof then Sönske*, Sveriges Konung.

Lagerbring ger oss prof på ett nog ordedigt konstruktions-fått i en Vers af *Sigvater Skald*, som annars räknas ibland de bättre:

Oss hafva augu thesi .

Islands konan visat

Brattan flig att baugi

Bjartum langt en Svarto.

Som efter orden blifver: *Oss hafva ögon desfa Isländska hustru visat brattan våg till ringen klara, långt och Svarta.* Men meningen måste väl vara: att, denna Isländska hustruns svarta ögon hafva vist oss branta och långa vågen till den lyfande ringen eller Gullet; sådant kan man kalla Vers-krångel.

Jag finner i Hervorar-Sagan något, som jag tror förtjena att anföras. Historien är denne:

Andgrim på Bolms-ö, en mäktig Hófding hade med Eyvor, Ryfke Konungens Svafurlams Dotter. 12 Söner, alla stora Slags-kämpar; dock öfvergick Angantyr den äldste, som ägde Svärdet Tjrfing, alla sina Bröder vida. Hjorvarder, den tredje i ordningen, gjorde om Jul-afton, på Bolms-ö ett löfte, att han skulle åga Ingeborg, Konung Inges Dotter i Upsala, den förnämsta Mö i Norden, få väl i fågring, som annat. Alle 12 Bröderna foro tillsammans till Upsala, och Hjorvarder framlade sitt ärende för Konungen, som fatt i sitt Högfåte. Närvarande voro: Hjalmar then Hugfulle, och Oddur then Vidtbevandrade. Hjalmar påminnte Konungen om de stora tjänster han gjort honom, att han
långe

länge älskat Prinsesfan, och vore henne vårdigare, än, som han säger, dessa främmande Slagskämpar, som intet annat hafva gjort, än bedrifvit ondsko och arghet i Konungens Rike, så vål, som annorstådes. Konungen, som fruktade för Bolins-ö-Kämparna, lemnade valet till sin Dotter, som genast utan betänkande förklarade sig för Hjalmar, den hon högeligen älskade. Hjorvarder båd då ut Hjalmar att slåss med sig på Samsö, och kallade honom *hvars mans Niding*, om han undvek striden. De råkades efter aftal på Samsö. Hjalmar hade endast Oddur med sig, och frågade honom, om han ville slåss emot Angantyr allena, eller emot de öfriga 11 Bröderna. Oddur trodde det förra vara svårast, hvarföre ock Hjalmar påtog sig det fjelf. Oddur nedhögg de 11 Bröderna efter hvarandra; så gjorde ock Hjalmar med Angantyr; men han hade dock derunder fått sitt dödsfår. Oddur kommer till honom, och säger:

*Huru står till, Hjalmar!
hafver tu ombütt färgen,
nu orkar tu intet mer,
för the stora Såren &c.*

Hjalmar qvad då sin sista Sång, i 56 Vers-rader; Jag skall deraf anföra något efter Verelii Öfversättning:

*Sår hafver jag Sextan,
och slituz Brynja
svart är mig för ögon
jag orkar intet gå.*

Slötte

*Slötte mig vid hjertat,
 Angantyr's värja
 Med sin hvassa Udd
 Hårdad i Etter &c.*

*Följde mig till vågs,
 Kongens Dotter hvita,
 Ut på Agnast,
 ytterst på Skären:
 then sagan blir sann
 som hon mig sade
 att jag aldrig mände,
 komma tillbaka.*

*Drag mig af handen
 Gullringen röda,
 och gif min unga
 Jungfru Ingeborg
 then ther skall vara,
 henne ett Sorgebud,
 att hon hårefter
 aldrig får se mig.*

*Ramnén flyger öfvan,
 af hammarhede
 flyger honom efter
 Örnen icke mindre,
 then flore Örnen
 varder jag till lek;
 mitt blod thet röda
 skall han ock suga,*

The Tolf Bröder, såges vidare, blefvo ther på Ön uti stora högar begrafne; men Oddur förde Hjalmar dādan till Sigtuna. Ingeborg, Kong Inges Dotter, ville ej lefva efter Hjalmar, och gjorde af med sig sjelf.

Detta ämnet, som visserligen är ganska forgligt och pathetiskt, tyckes nog likna Ossians, och vara ibland dem, som göra djupa intryck. Hjalmar's döds-qvāde är ock fākerligen ibland de bāsta Nordiska. Att det egentligen hōr Sverige till, och är af en hōg ålder, lārer vara ofōrnekligt.

I Her-

I Hervorar-Saga få vi ock prof på en utmaning till ett Fåltslag, af Gisor den Gamle:

*Rådder är Er Hófuitsman;
feger är Eder Vise;
på stalpet är Eder Fana;
grammer är Eder, Oden;
jag bjuder Eder
Att släfs vid Dilgia
och på Dunhede
och på Fassa Fjállar,
Låte så Oden
Edra hástar slunga
Som jag Er ónskar.*

Jag skall ännu nämna något om ett Skalde-stycke, som tyckes vara märkvärdigt i anseende till sitt ämne.

Magnus, Konung i Dannmark och Norje, Olof den Heliges Son, blef som andre ófverhopad och förderfvad genom smicker. Han regerade illa; men allt hvad han gjorde, upphögdes af några Skalder; de talte, som brukligt plår vara, i Allmänhetens namn, och Magnus trodde sig vara högt álskad af sina Underfåtare, under det de började tånka och arbeta på ett uppror.

Sigvater, en af de báttre Skalderna i den tiden, märkte huru det stod till; ville öppna Konungens ógon, och försóka att rádda honom, medan ännu tid vore; han trodde det bóra ske, icke genom smådelfer, utan genom ett infór Konungen sjelf ássjunget Varningsqvåde. Skalde-stycket kallas: *Bersögkis-Visan*, som af Peringskjöld uttydes med dessa ord:

thet

thet är en sådan Dikt, hvaruti man rent ut säger sin mening, och åtvärnar then andra om hans fel, och hvad fara honom therigenom förestår. Sturleson har af Poëmet anført 72 Verser, jag skall af dem endast uttaga några till prof, efter Peringskjölds Öfversättning:

thet skall intet Kongen vredgas,
 på sine Rådgifvare;
 jag säjer bara sannings ord,
 thet lünder, Herre! till tin ära;
 Lands-häven, om han ej ljuger,
 klagar sig hafva värre lag,
 än de fingo i Ulfva-sund,
 och annan, än du hvar man lofvades
 Hvem uppåggjar dig Herre!
 häftig och sträng att gånga!
 du, som ofta rörer och pröfvar,
 thine tunne stul i åtskillige mål;
 tu af inkomster mycket sälle Konung!
 tu skall trofast vara i orden,
 Att tin lofven skall risvas i ungdomen
 bör alldrig nånsin höras.
 Hven uppåggjar dig hugga
 bönaernes så med vårjor?
 oarfländigt är det för en Konung
 innavelandt, att vinna och rösfa.
 Ingen hafver tillförende
 så inrådt enom ung Konung.
 Jag tycker tine förnåme Män
 vara vrede och ledsne vid ran.
 Försiktigt tu dig akta
 för them, som nu tillkopa komma;
 thet är fara vårdt, när alle hotas,
 Att komma med råd emot Konungen.

Grönt är det, när hafvåden nicka
 heller ock nederfella;
 när trösthet lifver slagit Underfåtarne
 och Thingemåna slicka nysen i barmen;
 Ett tahl är allmänt, som talas:
 Min Herre han lägger
 Tjencrens Odalgoods bland sina Ågor;
 Rån, lärer then man thet spottliga kalla
 som sina Fådernsgods utantvårda måjle,
 Till Konungens Grefvar,
 När sista dommen fälles.

Sturleson fråger: efter thenna påminnelse för-
 ändrade Konungen sig märkeligen vel, och allt efter
 then tiden kom Konung Magnus uti stor ynnest hos
 alla sina Underfåtare, och blef han alltid sedan med
 rättia kallad Magnus then Gode.

Exemplet hedrar Konungen, Skalden,
 och sjelfva Poësin, i anseende till sin verkan.

Man finner hos Sturleson, att ett slags
 små-vers, som kallades Flocker, voro nog
 föraktade. Thorarin, med det pasfande till-
 namnet *Lof-Tunga*, hade, som orden lyda, för
 Konung Knut den Rike sammansatt en Dikt af det
Vers-slag, som *Flocker* kallas; när nu Konungen thet
 sporde, att Thorarin om honom en *Flock* diktat hade,
 blef han förtörnad emot honom, och befallte, att han
 dagen derefter skulle framvisa sin Dikt, eller ock hån-
 ga i galgen för then dristighet, han sig företagit
 hade, i thet han om Konung Knut, en dråpling
 eller stackot *Visa* diktat hade. Då förökade Tho-
 rarin sin förriga Dikt med ett ordslåf, hvilket han
 med thet samma infattade uti visan, läggjandes ock
 några

någre Verser thertill; men ordstäfvet var sålunda ljudandes:

*Knut then Rika försvarar sitt Land
så väl som Gråklands Konungen.*

Sedan betalte Konungen honom för thenna hans Dikt med 50 marker Silfver, och blef then Visan sedan kallad Hufvud-lösen; derefter gjorde han på köpet en annan tillräckelig Lof-dikt för Knut, som han kallade Tåg-dråpa.

Att man ock tidigt i Norden begynt förnedra ett yrke, i början egentligen helgadt åt Gudomlighetens lof, och till de störste världens Hjeltars åra, genom den flags Vitterhet, som hos Sturleson lämpeligen kallas Nid- eller Nidings-Visor, nu Satyrer och Pasquiller, finner man hos denne Auktor. Jag anför hans ord: *Konung Harald Gormsön i Danmark årnade segla med sin Krigshår till Island, att hämnas the samma Nid- och Skymfe-visor, hvarmed alle Isländare hade honom utskämt. Thet var satt i Lagen på Island, att ther skulle göras Nid-visor om Konungen i Danmark, för hvar nåsa eller människa, som vore på Landet. Skalderne här fingo då mycket att göra, men denne flags Poësi är få lätt, att Voltaire tror det hvartenda ordinärt hufvud, som har nog arghet, har ock nog skicklighet dertill.*

Orsaken, fortfar Sturleson, thertill var thenna, att ett Skepp, som Isländarne ägde, hade förgåts vid Danmark och the Danske togo allt Godset, kallandes the Vågrek eller Strandvrak. Till thetta var Konung Haralds Skaffare vid namn Byrger, en Riddare, hvarföre ock bemålte Nid-visor vo-

ro gjorde om them begge. Sturleson anför ett prof af dem:

*När som then karge
och af mord bekante Haralder
kom Sunnan ifrån.
Then etterfulla Nidingen
var vård att Bønderne
kjörde honom bort utur Landet,
tå then crma Konungen
styrde omflutne Riket.*

Denna Nid-visan är fåkerligen en skamfläck på Isländarne, men icke på Konung Harald. Hade han i stället för att taga en Skepps-laddning ifrån dem, skänkt dem en, så hade han förmodligen blifvit utropad för den störste Konung, som Norden någonsin haft.

För öfrigt har jag genomsett Sturlesons Verk, och alla dess citerade Skalders Visor och Verser, så väl som snart alla våra gamla Sagor, men funnit, utom det här anförda, fåga annat, än torra Vers-krönikor, genealogier, platta berättelser om strider och envigen, brutala ofta ohyggeliga Krigs-bedrifter, orimliga Skrock- och Troll-sagor. Hervoras utsväfvande samtal med sin Faders vålnad i högen om Svärdet Tirsing, så väl som Trollkåringens Busias bön, af hvilken som det säges en del eller Sirpu Versen ej borde framläsas efter dagfåter, till och med Fenjas och Menjas Grotta Saungr eller Qvarnfång, efter hvilken de malde åt Frode, Guld, fred och lycka; men åt Myfing, så mycket Salt, att hans Skepp derunder sjönko, hvaraf Hafvet
allt

allt sedan blifvit Salt; med flera dylika, som nog tyckas likna kåring- och Munk-sågor, har jag åfven få litet som Mallet trott vårdige att upptagas ibland de vackrare Forn-tidens Poëfier, alldraminft tjena de för mitt ändamål. Vid fådana saker kan ej Öfverfättningarnes felaktighet tjena till undfkyllan. Skalde-konst och ordprål kunna icke mycket hjälpa det, som i ämnet är orimligt, låg-artadt och otjenligt för Poëfi. Jag har vifvat Naturen af den hiftoriska delen i Osfians Sånger; af underbart (le merveilleux) har han intet annat än det, som var grundadt på allmänt vördade eller trodde fågner och traditioner. Macpherfon uppgifver det som är anfördt om Odens och Fingals ftrid låfom det måft utfväfvande i hela Ösfians Verk; men troligen har han tillåtit fig härvid, att upptaga de idéer, som Skandinaverne hade om Oden, hvilken ofta finnes vara införd i våra gamla Sagor, låfom efter döden närvarande och medverkande i ftrider och Fåltslag. Det lår då blifva oförnekligt, att den gamle Skandinaviske Poëfin i allmänhet är få långt under den Skottfke, eller Osfians, att knapt någon jemnförelle kan åga rum utom i några få här utmärkta Skalde-flycken, som i ämnena, fammanhang och känslighet tyckas nalkas de Skottfka.

Driftige, ofta utfväfvande Metaforer, Figurer, och Epitheter, finne vi ymnigt hos våra gamla Skalder, låfom då de kallade Floder: *Dalarnes Blod*; Pilar: *Olyckans Döttrar*; Ögat: *Aufigtets fackla*; Grås: *Jordens Ull*; Hår: *Hufv-*

Hufvudets Skog; och då de voro hvita: *Hjersans Snö*; Jorden: ett *Skepp*, som *simmar på tiden*; ett *Fartyg*: *Vågornes Håst*; *Stenar*: *Jordens Benknötar*; en *Storm*: *Lejon eller Tiger*; flera *Vågor*: *Hundar*, som *skålla på Himmelen*; *Daggen*: *Jordens och Ljufets Son*. Oden fick af Skalderna 126 färskillta namn. Utom alla dem som finnas i Eddan kallades han; *Seklernes Fader*, den *stälte*, *Örnen*, en *Stormvind*, *Mord-brännare*, *Skalde-konstens Fader*. Thor hade 12 tillnamn, såsom *Jordens och Odens Son &c.* Trettio färskillta ord betecknade en Regerande Herre eller Anförare, m. m., som man allt utförligen kan se i den delen af Eddan, som kallas Skalda, hvilken egentligen är en Poëtisk Ordbok.

Med allt förhåller det sig såkerligen, som Profesör Blair säger, att neml., emellan de Skandinaviska Poëfier, såsom Lodbroks, dem han låst, och Osfians, är en så stor skillnad, att då man först läser de förra, och sedan de senare; tycker man sig komma utur en vild Ödemark till ett fruktsamt och väl odladt Land.

Jag bör slutligen söka att utfinna någon orsak dertill. Det som ömt vårdas, hedras och belönas, går gemenligen snarast till fullkomlighet. Skalde-konsten var utan tvifvel i högt värde vid Osfians tid i Skottland: men den har ej mindre varit det i Skandinavien. Skalder voro i största anseende hos våra Konungar och Jarlar, desas minnen skulle förvaras i de förras Visor och Sånger, hvarföre de ock årades, samt rikeligen belöntes. Erpur Skald frällste sitt lif genom ett Skalde-flycke öfver

öfver Konung Saur på Håga och Hjarne
fick, som Saxo säger, Danfka Kronan för en
Graf-ikrist öfver Konung Frode, i 8 rader,
som kunna anföras:

De Danfke förde tig, try aer om Land,

Kong Fróde, hin Frede-Gode;

Saa gierne hørde seet baade kvinde og man

Han lenger för Riget maatte raade

Her ligger begrafven den Kempe saa flark

Hos Leerebro sees disse steene

Under oben Himmel paa vilden mark

Der hvilis den Herres beene.

Större helöning för litet och nog platt
arbete lårer väl ej omtalas i Verldens Anna-
ler. Men jag får här nedan tillfälle att säga
något mera, om det, som egentligen rör
Skottfka Poësin i afseende på uppmuntringar.

Skulle man kunna säga, att en stor del
af våra äldsta Poësier, som skulle bibehållas
endast genom minnet ifrån slägte till slägte,
gått förlorad i ett långt mera, än Skottland,
vidsträckt Land; hvarest Folket varit mycket
spridt, och fällan kunnat komma tillsammans
i Fester och Gåstabud, för att fira sina fram-
farna Hjeltar, genom sjungande af de om dem
gjorda Visor; i ett Land, som undergått
många förflörande öden &c.; men det bästa
bibehåller sig gemenligen långst. Skall man
af hvad vi hafve kvar, dömma till det vi
mistat; så har åtminstone Skalde-konsten ej
mycket derigenom lidit.

Skall man tro, att Odens barbariska Guda-
lära, efter hvilken man snart endast ifrån
Val-

Val-platsen, eller riflad med fivårds-udd kunde komma till hans himmel. haft inflytelse på Skalderna, och betagit dem alla idéer om det ömma, det ljufliga, det vackra och rörande, samt fyllt deras hufvuden endast med vildheter om flåfs, mörda, förakta plågor, trottsa döden m. m.; men alla vilda eller halfvilda Folkslag hafva ju fatt den högsta åran i sådant. Druidernes Guda-lära var icke mycket vackrare än Odens; det torde dock böra anföras såsom något märkeligt, att den förträffliga Skottska Sången ej låtit höra sig förrån i 3:dje generation efter Druidernes utrotande i Skottland. Hierarchin har nästan alltid lagt band och bojor på Snillet.

Det kan icke med någon sannolikhet sägas, att man i Skandinavien börjat så tidigt med Historiens ikrifvande i Prosa, att Poësin derigenom blifvit mindre aktad, eller hindrad att komma till den högd, som den borde få hos de Folkslag, som regerades af Druiderne, hvilka, för att allena vara Depositärer af allt, som kunde intresfera Nationerna, hade för Religions-princip, att alldrig låta ikrifva något, utan endast genom traditioner, Visor och Verser, i minnet bibehålla, så väl Mythologin, som de största och märkvärdigaste händelser och Hjelte-bedrifter, hos hvilka Poëmerne, såsom deras endaste Håfda-teckning, nödvändigt skulle efter hand hinna till någon ypperlighet. Men man vet att Skandinavien ej hade någon profaisk Historie-ikrifvare, förrån ungefärligen på Tolf hundra talet.

Var det ändteligen i Norden, Skottland inberåknadt, såsom i Grekeland? Det senare hade ej mer än en Homerus, och Norden ej mer, än en Osfian; hvarföre skulle då just den födas i det trånga, bergiga Skottland, och ej hållre i det vidsträckt Skandinavien, i Albion, nu England, eller Norra delarne af Germanien, Gallien &c., som alle hade Celtiske Inbyggare; men de Skottiske få kallade Menestrels, Sångere, Ballader och Visor, öfvertråffade äfven alla andra Nationers Poësi i Medeltiden, Provençalernes icke undantagne, och bibehöllo sig i stort anseende, ända till 16:de Seklet, då de, som en Auktor säger, började att förnedra sig och Poësin. De Skottiske Menestrels hade under sina bästa perioder, lemnat flera åkta, ganska vackra Poëfier, Visor och Ballader, som ännu i denna dag äro mycket estimerade i synnerhet i den Vittra Brittannien; några goda Snillen hafva ock icke föraktat att imitera dem. Jag har sett flera, som man gifvit sig mödan att öfversätta på Latin i vacker Lyrisk vers, för att desto mer göra dem kände af andra Nationer, såsom *Colins complaint*, *William and Margaret*, *Luci and Collin &c.* När desse sammanläggas med Osfians Sångere, så hafva Skottarne åtminstone i 1000:de år, vida öfvertråffat Skandinaverna, utom flera Europeiska Nationer, i vackra Poëfier; man kan dock ej tillskrifva det någon besynnerlig Climates beskaffenhet; vårt Luftstrek är ock icke hårdare eller kallare, än Skottlands. Edinburg lär ligga ungefärligen under samma grad,

som

fom Upsala. Osfians Fädernesland var dock långt längre i Norden.

Ännu mindre lårer kunna fågas att den gamla Skottiska Dialekten af Celtiskan haft något företräde i rikedom och prydighet för den Skandinaviske af samma Grundspråk. Vi hafve genom Herr D. Gothenii försorg fått se i Götheborgs Tidningen för 1766 tvänne profbitar af det gamla Ersiska Språket med Svensk uttydning. Desse åro simple och naturlige likasom allt i Osfians Verk, men tåta allusioner till samma objekter och repetitioner af samma utlåtelfer, röja fattigdom i Språket; annat kunde ock ej vāntas hos ett Folk, hvars Samhålle var i sin barndom, som utan Åkerbruk, Slögder och Vetenskaper icke kunde hafva ett Språk, som sträckte sig öfver de få idéer det hade. Skandinaverne skulle deremot i detta afseende tyckas hafva haft någon fördel för Skottarne, såsom de förre iåkerligen hade mera gemenskap med andra Nationer, som kunnat bidraga till deras Odling. De hade ock redan i de uråldrigaste tider Åkerbruk och Slögder, smidde goda Vapen och Vårjor, såsom ock Voluspa borde gifva dem åtskilliga abstrakta idéer; man vet att Fornålskare hos oss ofta upptagit gamla Góthiska ord för att dermed rikta vårt nu varande Språk, som allt kan gifva anledning att tro, det Norena Språket varit rikare och mer odladt än gamla Skottiskan.

Med nog sannolikhet torde kunna fågas, att de senare Skottiske Barderne, eller Mene-
frels, deras Succesorer, hafva tagit Osfians

vackra Epifoder till mönster för fina Sånger och Ballader, samt att de, utan att juft hafva kunnat alltid likna honom, dock hafva att tacka honom i det måsta, för beskaffenheten af dem. Snart alla de åkta hafva såsom hans, vårdiga, rörande ämnen, med en merändels intresferande, forgelig, ofta funest Katastrof. De hafva ock tåmmeligen bibehållit hans simpla, naturliga, vackra styl. Man finner i flere af dem, såsom i hans, ömma och håftiga passioner, yttrade i hjertats eget enfaldiga, alltid rörande Språk.

Men nu återstår den frågan, hvilka sammanstötande eller befyinnerliga omständigheter kunnat göra, att Osfian i en så uråldrig period blifvit en så ypperlig, samt alla Nationers Skalder i den tiden öfverlägsen Poët.

Vid undersökning här om bör man fåsta ögonen 1:o på Skottiska Samhällets tillstånd i Osfians period, och 2:do på Osfian personligen.

Hvad det första angår, så finnes näppeligen i hela Osfians Verk något spår efter Åkerbruk och Handel. Folket lefde af Boskaps-skötsel, Jagt och litet Fiske. Det höll sig, som man vet, tillhopa i små Samhällen, eller stora Familjer, som sedermera blefvo kallade Clans, och var snart hvar individu, en afkomling af samma Stam, eller i slägtskap med den; de lydde dock alle under någon viss Öfverherre. Landet var föga vidsträckt i jemnförelse med Skandinavien. Tåta infall af Englands Inbyggare, af Skandinaviska Folkflag, och äfven af Romarne, gjorde att folket höll sig mycket i endrägt tillsammans, och ej förstörde hvarandra inbördes. Vid alla
glada

glada tillfällen, såsom Segrar, Bröllop, stora lyckliga Jagter, m. m., hade det af ålder kommit i bruk, att göra stora Gåstabud, då de kringspredde Clans kommo tillsammans. Att ej blifva buden till dessa Feter, var en så ömsak, att tvänne Hjeltar Aldo och Maronnan för sådant, lemnade Fingal och Skottland, samt gäfvos sig under Konungen af Sora; *we are forgot at the Feast*, säger en af dem, *Let us leave the hills of Fingal. Serve the king of Sora.*

Hvar Clan hade sin egen Bard eller Skald, som täflade med de andres, om de bästa Poëfier, för att upphöja och fira sina Hjeltar. Macpherson säger i en Not till Selmas Sång, att Barderne i Ossians tid, och långt därefter, vid en årlig Fäst, som Konungen eller Chefen bestod, sjöngo eller reciterade sina Poëmer, då det befalltes, att Barnen skulle lära dem, som dömdes vara de bästa och värdigaste, för att på det sättet bevara dem till och för Efterverlden. Skalderna blefvo derigenom så odödliga som Hjeltarne. Hvad större uppmuntran kunde de få? De lefde i stor frihet, som gaf Snillet lust. Folket hade mycken ledighet, emedan Åkerbruk och flera i ett kallt Klimat svåra Landtmanna-sysslor ej mycket sysselsatte det. Hjeltarnes högsta och snart enda belöning för stora, tappra och ädelmodiga gärningar var, att blifva firade i Bardernes Sång. Det var den odödlighet, som de högst eftersträfvade. Jag har anfört huru Lamor, då han ej vidare såg någon utväg, för sin Son Hidallan, att blifva ihogkommen af Barderna för krigs-bedrifter, ville skaffa

honom den åran genom en död, som utmärkte huru högt den var dem begge om hjertat. Vid Poëmet Conlath och Cuthona anföres i en not, att då Fingal fick höra detta Parets olyckliga öde och död på en obebyggd ö Ithona, fände han Stormal dit, för att begrafva dem, men glömde att fända med honom en Bard, för att sjunga en Likfång öfver deras graf. Conlaths Sjal kom då långt efter till Ofsian, och bad honom öfverlemna till Ester-verlden hans och Cuthonas minne; *ty*, säger Macpherfon, *man trodde i den tiden, att de dödas Sjålar icke kunde vara lycklige, förr än någon Bard sjungit deras lof.* Ja så mycket gjorde man af Bardernes Sånger, att Ofsian på ett ställe säger, *det Fingals rykte genom dem kunde möjligen vara längre, än Solens ljus.*

Skottarne hafva börjat i Vitterheten såsom andre Nationer, och Ofsian har så mycket visfare haft företrädare, hvilke åtminstone afrojt det grofvasse på hans våg, som han sjelf talar om och gör tillämpningar på de gamla Barderna. Förtjensten af deså lårer han hafva erkänt, och icke föraktat dem. Hårtill kan läggas, att Ofsian utan tvifvel var ett dråpligt Snille. *Han lefde*, säger Profesfor Blair, *i en tid, då han kunde draga all förmon af de gamla Minnes- och traditions-Poësier. Hans Förfäders bedrifter voro firade i Sånger, som man nog allmänt mindes. Begåfvad af Naturen med en utmärkt ömhet, och den för hjertat ofta kåra Melankoli; som merändels är Geniets lott, hade han starka och lifliga känslor. Han var en Skald, som, väl uppfostrad, kände alla sin konsts ädlaste tillgångar.*
Såsom

Såsom sjelf Prins och Krigsman hade han sett alla de förnämsta uppträden af Hjeltmod, i sin tid, och sjelf deltagit i dem under Fälttågen.

Osfians Epok var märkvärdig af all den prakt, all den smak, som tiden tillåt. Den var ännu något vild; men nyss upphjelpst ifrån en större vildhet, eller Druidernes tyranni, genom stora Män, som ock först stadfäst hans Familj på Thronen. När allt detta sammanlågges, blifver det ej få underligt, om ett i sig sjelft förträffligt Snille, kunnat uppbringa Poësin till en högd, som var otillgänglig för Skandinaverna och andra Nationer i den tiden, och om Osfians Sånger hunnit till all den ypperlighet, som perioden kunde tillåta, om de lyfa af få mycken god smak, och verkelig naturlig poetisk förtjenst, att de med skäl kunna beundras i mera upplysta och odlade tider.

Jag har nu, som min förmåga medgifvit, afhandlat det af mig upptagna ämnet; jag har i de ryktbara Osfians Sånger, hvilkas ålder och trovärdighet jag sökt styrka, och fått utom grundade tvifvelsmål, utmärkt åtskilligt rörande Skandinavien, som tyckes gifva anledning till nogare underfökning, i vår gamla Historia för ungefärligen 200:de år efter Christi Födelse. Jag har gifvit några prof på Osfians Sångers natur, ämnen och styl, till jemnförande af dem, som vi hafve i behåll af de äldste Skandinaviske Skalders bästa eller märkvärdigaste arbeten, af hvilka jag anført behöriga profstycken.

Jag

Jag tillägger en eller annan Anmärkning. Von Dalin säger, att de gamle Skalders *quâden* måst voro på Sapphiska Vers-slaget, sådane, som Horatius ofta brukat, hvilka voro bekväma att sjunga. Jag har ofvan anført prof på åtskilliga. Der vare, säger Syvs, mange slags Vers, i det Eldste Poëteri. De fleste bestode af ett Sangvers, eller otte smaa Vers eller Linier, korvte, som Epigrammata. De blefve derfor kallade Drapustuffer, Skam-hendingur af Skamur brevis, och hending ett Slippe-vers. Der vare ellers Liljulag ett slags Vers, som overgick andre, som Liljen urterne, och Liomer lys, glands, som lysede for de andre. Jag har nämnt något om dråpling, eller en Stackot Visa, som förargade Knut den Rike, hvarföre Thorarin måste ändra den, och gifva på köpet en lång, som kallades Tåg-dråpa.

De gamle brukade mycket att gifva åt sina Vifor eller Poëmer namn och titlar tagne af deras ämnen och andra omständigheter såsom de här omrörde Voluspa, Havamal, Bjalke eller Bjarkamal, Krakamal, Haconamal, Stefja-Balk, Haralds Gamman-vifor, Berföglisvifan, Nid-vifor, Hufvud-löfen, Tåg-dråpa med ganska många flera, som uppräknas af visse Auktorer. Lågger man dessa namn till de olika Vers-slag som våre fordne Skalder nyttjade, så torde man någorlunda kunna förklara, det som Årke-Biskopen E. Benzelius den yngre säger i sitt utkast till Svenska Folkets Historia, pag. 49, att nemligen: *gamle Skalderne hafva haft oräkneliga många slags Verser, men af de brukligaste 136 åtskilliga.* Den som något underfökt Mekaniska grunderna eller Meka-

Mekanismen af Vers, vet att Poësin i allmänhet har blott 4 hufvudslag af Vers, nemligen Jambisk och Trokaisk, Daktylisk och Antidaktylisk. Desse kunna varieras ifrån 2 eller 3 till 17 eller 18 stafveller. Verser af flere åro utan exempel och blefvo ej annat, än en våldförd bortskåmd Prosa. All slags Vers, man må kalla den Heroisk, Sapphisk Adonisk, Thalesisk, Pindarisk, Archilokisk, Stefichorisk, Simonidisk eller hvad det vore, måste lyda någon af dessa hufvudslags Lagar, ty Poësin har icke flera slags takt-mått: än desse utmärka och tillåta. Våre gamle Skaldar hafva dock på långt när ej nyttjat alla dessa hufvudslags variationer.

Att de gamle Eddörne åro de äldste af all Nordisk Poësi, lårer vara ovedersägligt; att de egentligen tillhåra Sverige, blifver lika få, då en af de tvänne Hufvud-Aktörerne, Gylfe, oförnekligen var Sveriges Konung, och den andre, Oden, hos oss alldeles fåstade sina bopålar; här inrättade hufvud-fåtet för sin få vål Monarki, som Hierarki eller Theokrati, samt efter all liknelse här både länge lefde och dog.

Refenius har vål, i sin Upplaga af Sturlesons Edda, en tilläggnings öfver det, som finnes i Göranssons, hvilken man ock velat kalla andra delen af Eddan. Men det synes som om någon, för att gifva Dannmark del i Eddan, imaginerat, att låta en förnåm Dansk Herre *Aeger*, i imitation efter *Gylfe*, aflägga ett besök hos Gudarne i Asgård. Jag ikall låta Mallet sjelf här tala: *de viktigaste punk-*

punkter, såger han, af hela Celtiska Mythologin finnas upptagne i första delen af Eddan, uti Samtal emellan Gylfe och Asarne, och ehuru den andra delen är tre fjerdedelar kortare, vore det dock, att misfsbruka Läsarens tålmod, om den här skulle intagas. Man finner här väl Jättar och Gudar, som tåfla; Loke, som bedrager dem; Thor, som antager sig deras sak. Men för öfrigt ser man der Fabler förekomma, som icke hafva någon gemenskap med Mythologin; Fabler blandade med sådana Strofer utur Historien, som icke gifva några betydande viktiga underrättelser, eller, som kunna behaga genom inventionen. Man finner äfven i åtskilliga Dämesagor, förvände Historier om Rolf Krake, Konung Adil, Holge-Hogne, om Reigin, Sigurd Sven, Brynhilda, Gudruna, Svanhilda med flera; så att man med skål låter kunna säga, det denne delen af Eddan, om den bör få det namnet, är af litet eller intet värde, emot vår Gylfiske Edda, den man bör anse såsom ett dyrbart, pålitligt Utdrag af Voluspa, Havamal &c., eller den uråldrigaste Eddan.

Då jag nu i denna min Afhandling, vid den anställda jemnförelsen, emellan Ossians Sånger och de gamle Skandinaviske Poësier funnit hos de förra en synbar öfverlägsenhet, och således efter min öfvertygelse, trott mig böra tilldömma dem företrädet; så är det deremot med stor tillfridsställelse, som jag ser mig kunna tillägna mitt Fädernesland, framför det öfriga af Skandinavien, icke allenast de vackraste, bäst sammanhängande, och Ossians Sånger närmaast liknande Poëmer, utan ock i våra uråldriga Poësier, i synnerhet Eddorne,

dorne, äldre Skalde-stycken, än hela Europa kan uppvisa, efter det Latinet icke mera blef någon Nations egentliga Språk eller Modersmål.

Jag skall för att styrka detta, icke taga min tillflykt hvarken till vår ryktbara Rudbeck eller Göransson, utan i korrthet citera något af andra de måst odlade vittrafte Europeiska Nationers egna Auktorer.

Sedan den ryktbare Italienske Auktorn *Muratori* berättat, huru Latinet råkade i förfall, nemligen, genom Romerska Rikets öfverfvåmmande af Barbariska Nationer, såsom: *Göther, Hunner, Eruler, Greker, Longobarder, Franker, Germaner &c.* af hvilkas Språk Italienska Folket, *il volgo*, efter hand antog många ord, hvarunder det ock förändrade sina egna, eller de Latinska, genom förkortande för långande och ombytande af deras ändelser &c., så säger han: *Se ne formo un nuovo Linguaggio che volgare si appellava, perché usato dal volgo d'Italia. Så tillskapades en ny Fargon, som kallades volgare, emedan Folket i Italien i allmänhet nyttjade den, då likväl de Lärde ännu skrefvo på Latin Vers, Böcker &c. Men desä Språk började efter hand att så långt skilja sig ifrån hvarandra, che difficilmente dal rozzo popolo s'intendeva o punto non s'intendeva il Latino, att Latinet svårligen kunde förstås, eller rättare, icke förstods af den rå pöbeln, och då började någre att bruka L'Idioma Volgare, äfven i Skrift. I primi fossero i Poëti, che si rivolsero al Volgare e con esso diedersi a Poëtare. Poëterne voro de förste, som egentligen lade sig på Lingua Volgare, under*
det

det de började poetisera på denne idioma. Ibland de färskillda Italienska Nationerna voro åter Sicilianerne de förste, *che usassero in tal maniera la lingua Italiana*, men desse öfvertråffades snart af Toskanke och Bolognesiske Poëter. Denne Revolution hände dock ej förrän ungefärligen i 12:te Seklet, så att i det Italienska Språket visst icke finnes något Skalde-stycke, icke en gång någon Afhandling i Prosa, som i ålder kan komma upp emot den gamla Eddan, och våra äldsta Poësier.

Samma sak är det ungefärligen med Frankan; Latinet började der något förr att komma utur bruk, än i Italien. I Norrmändiet bibehölls det dock långst; men den så kallade *Langue Romane* eller *Romance*, resultat *grossier*, säger Auktorn till *Tableau historique des gens de Lettres, de la corruption des Langues Latine, Grecque & Tudesque qu'on parloit depuis longtems, mais qu'on n'ecrivit point encore, devint enfin la langue des arts & des Sciences. La Poësie fut la premiere à l'adopter. Les Troubadours, ces Successeurs des Anciens Bardes qui n'en différoient peut être essentiellement qu'en ce qu'ils substituerent un nouvel Idiome à celui de leurs Peres, la mirent sur tout en faveur; & la langue Romane dut sa premiere vogue aux chansons des Troubadours Provençaux.* Den sämme Auktorn fortfar: *Rien ne donna plus de relief à la Langue Romance, que les Poëtiques fictions qui prirent le nom de ce nouvel Idiome.*

Romancerne om Guillaume au Court-nez, om Roland, om Amadis de Gaule, med flera af 11:te Seklet, voro i stort rop; men, säger Abbé

Abbé de Long-Champs, *ils n'existent plus tels qu'ils étoient dans leur Origine, & l'on ne sauroit les apprecier à leur juste valeur*; när få år med desfa, och när man desutom vet, att alldeles intet kan uppvisas af någon gammal Gallisk-Celtisk-Bard-Poësi, såsom ock Long-Champ fåger: *il ne nous est rien resté des Poësies des Bardes*; så följer att Frankrike icke kan tålla med oss om de äldsta Poësier.

Hvad ändteligen Tyskland angår, så skall jag för korrthetens skull endast citera Auktorn till *Caractere Teutscher Dichter und Prosaisten*, tryckt i Berlin 1781.

Die Geistes Wercke, fåger han, *unsrer biedern Väter sind dahin und auf ewig verloren; nur aus den wenigen Ueberbleibsele der Runische Poëse und aus den in England bekannt gemachten Schottischen Gesängen kan man auf den Geist unsrer Barden schliessen*. När nu Oden, en Hufvud-Aktör i Ed-dorna, ofta omtalas i Ofsians Sånger, så lärar hvad anfördt är, göra tillfyllest, för att styrka Sveriges ågande rätt till de aldraäldsta Euro-peiska Poësier, hvaremot vi icke låra kunna undgå, att lemna Dannmark och äfven Norge företråde i Historien på Prosa; Ty som det anmärkes i *Talet om Historiens Oden hos oss*, *ägde vi, då de nämde Riken kunde uppvisa en Saxo och Sturleson, inge andre Historiske Författare, än Prestar och Munkar, de der hade äfven så litet Snille, som de lågo nedsänkte i en djup okunnighet*.

Jag slutar och vidgår gerna, att detta vidsträckta Ämne förtjent komma under en skickligare hand, än min; men af Kongl. Akade-

Akademiens ynnest och vålvilja för mig, hoppas jag öfverseende om hårdt skulle finnas något felaktigt eller mindre fullständigt. Kongl. Akademiens gynnande bifall vore för mig en uppmuntran, att till åfventyrs vid andra tillfällen fortsätta Svenska Poësis Historia. Om ock ett lyckligare Snille kunde gifva åt desä undersökningar ett mer intagande behag, så torde olika tankars framställande i Litteraturen, ej blifva ogagneligt, emedan det ger anledning till en närmare granskning.

Sekreterarens Svar.

MIN HERRE!

Långe har detta Samfund tillika med Allmänheten egnat Eder sin aktning; länge önskat att närmare njuta frukten af Edra insigter i Vitterheten och Håfderna. Den tillfridsställelse det i dag röner att se Eder för-tjenst sig tillhörig, år fann, ren och liflig.

Alla Folkslag hafva varit kånslofulla för Sångens behag. Den har i lugnet varit deras angenåmaste tidsfördrif och i Striden ofta gifvit dem mod och styrka. Ibland Qvåden i Barbariets tidehvarf utmärka sig de Svenske och Norriske Barders fördelaktigt. Man finner i dem ofta vackra tankar, uttryckta i en okonstlad, korrt och finnrisk stil. Men hvilken skillnad imellan dem och de gamla Skottiska! Oslans Sångers, stämpade af tankans ådelhet och höghet, af en eldrik bildnings-kraft och en högtidlig alfvarsamhet, hafva tillvunnit sig ett allmänt bifall. Ni, Min Herre, har gått ännu längre, Ni har fökt bevisa dem kunna vara ämnena för Håf-dateknarens uppmärksamhet. Om några tvifvelsmål härvid åga rum, blifver dock Eder möda alltid berömvård.

Lefver-

Lefvernes Beskrifning

Öfver

Aflidne Profesforen

JOHAN HENRIC LIDÉN,

Författad och uppläst för Kongl. Vitterhets, Historie
och Antiquitets Akademien den 27 Febr. 1795.

Af

ANDERS WILDE,

Kansli-Råd.

Herr Johan Henric Lidén föddes i Linkö-
ping d. 6 Jan. 1741. Fadren var Lektoren
och Prosten Mart. Lidén, född af ringa För-
äldrar, ty hans Fader var Frälse-fogde, men den-
nes Fader en fattig Fiskare, och Modrens vålmåga obetydlig. Hvad i förmögenheten saknades, årfattes med outtröttelig slit och arbetsamhet vid Skolor, Gymnasier och Akademier, hvarigenom Prosten Lidén bragte sig upp steg från steg till det heders-ställe han vid sin död innehade. Han var tvånne gånger gift, först med Elisabeth Rydelia, Brorsdotter af den bekante Biskopen i Lund, sedan med Hedvig Sophia Exing, Kyrkoherde Dotter. Från den förra härstammar Profesfor Lidén.

Fadren var allmänt känd för grundelig lärdom, för dygdig och exemplarisk lefnad, för alfvarsam och oafslätlig drift i synnerhet
i an-

i anseende till Skol-Verkets befrämjande. Mådrarne fullgjorde med laggrannhet de icke mindre viktiga, men mindre i ögonen fallande pligter, som deras kall tillhörde. Att vara Måka, att vara Mor för sina Barn, Mor för sitt hus, medför förbindelser, hvilkas dyrbarhet i Samhället gör deras uppfyllande aktningssvärdt, ehuru inskränkt den krets må vara, hvarest det kännes. En kärlek för Vetenskaper, ett nit med osparad kostnad för deras befrämjande, som är ovanligt och snart sagdt ej synes kunna förmodas hos ett Kón, hvilket genom uppfostran och lefnads-fått färlan har tillfälle att låra känna deras värde eller behaglighet, utmärkte för öfrigt Lidéns Styf-moder och hedrar ännu hennes minne.

Under få beskaffade Föräldrars handledning kunde Lidén ej annat, än anföras till de i första början nödigaste kunskaperna, och derjemte till det nit för Vetenskaper, som han sedermera vid mognare ålder öfverflödigt ådaga lagt. Han förlorade sin egen Moder vid 15 års ålder. Men Styf-modren ersatte till fullo denna förlust och bevisade honom all upptänkelig ömhet. Lidén deremot betalade henne med alla prof af en läraktighet och ådla tankefäst, som kunde väntas af en sådan Yngling. Här växte nu uti Föräldrarnes hus en ung planta, som redan började drifva blommor, hvilka gäfvö förhoppning om mogna växter åt deras Stam. En ljuf förhoppning för Föräldrar, som dervid fästade sin Sons framtida lycka och sin egen glädje.

Nödvän-

Nödvändigheten af Fadrens många och trånga Åmbetes göromål tvingade honom att antaga främmande Lärmåstare till sin Sons undervisning. Uti sin egenhändig Lefvernes-Beskrifning beklagar sig Lidén öfver desä Lärmåstares hårdhet. Man bör icke tvifla det ju denna förebräelse åger grund, då den af en mogen Man framföres, vid den ålder, då han ej kan vara partisk för sin egen barn-dom, och då uplysning och erfarenhet böra föra honom själf till finnes de urfåker mot en någon gång förkastad strånghet, som finnas i Lärares ofta på prof ställda tålmod och i de unge lärandes yfterhet, håglöshet eller olydnad. Vi få derigenom en anledning att lyckönska oss till ett mera hyfsadt tidehvarf, då Läro-metoden i allmänhet blifvit mildare, och då den grundfatsen både vanligare kännes och utöfvas, att man bör implanta hos Ynglingen kärlek till de Vetenskaper, i hvilka han behöfver undervisning, om man annars skall vänta att han själf skall fullkomna den byggnad, hvartill i spåhare åren blott grunden kan läggas af andras händer.

En fråga af vikt hade både i gamla och nya tider varit öfvervägad, antingen den enkilda eller allmänna uppfostran är nyttigare? En Lärares odelade tid att vaka öfver den anförtrodda Ynglingens lefnad och undervisning, tyckes tala för den förra: Tåflan, manliga och samhälleliga Seders tilldanande, genom sammanlefnad med flera Ynglingar, för den senare. I Lidéns Lefvernes - Beskrifning
behöf-

behöfver denna fråga icke afgöras, ty han nyttjade båda desä undervisnings-sätt. Sedan han, som sagdt är, någon tid haft enskilda Låromåflare, flyttades han till offentlig undervisning vid Gymnasium uti Linköping. Ånskönt här handledt ibland flere, af sin egen Fader, som gärna velat att han med tiden skulle tråda uti Prästa-Åmbetet, var dock Lidén ännu icke nögd. Det måsta af hvad honom lærdes och förelästes, antåg han för idel grål. Det är förlåtligt, om ett eldigt Snille föga finner sin räkning vid den kårhet, hvarmed en del filosofiska Vetenskaper förefållas, då de kunskaper, som innehålla grund-begrepen till alla andra samt till de förnufts-flut, vi böre fölla, blott bestå i toma ord, onyttiga distinktioner. Detta missbruk har länge gjort den Theoretiska Filosofins förfall, och äfven till våga bragt den obilliga fördom att den är lika orimlig med förefållnings-sättet. Att likväl Lidén hade både hufvud och uppmärksamhet nog, att kunna följa abstrakta flut-ledningar, bevisfles tillräckligen af hans böjelse för Euclides, den enda bok han med nöje läste. Emedan Lidén var begåfvad med ett lyckligt minne, och hade mycken hog för Språk, använde han sin måsta flit på de lärda och de måst gängse Europeiska Språkens lärande. Imellertid lærer Lidén hafva här funnit, att ockfå den offentliga undervisningen kan hafva sina olägenheter.

Vid 17 års ålder besökte Lidén Upsala Akademi. Nu kommen till mognare ålder.

och anförtrodd i de skickligaste Lärares händer, kunde han ej annat, än göra stora framsteg. Han fick en outfläcklig lust att läsa och lära både nätter och dagar. Ibland hans Låromåflare var den förnämsta, för detta Herr Kausli-Rådet Ihre, som för Lidéns qvickhet fattade ett så ogement tycke för honom, att han antog honom till sin Hand-Sekreterare. Under ett så nära infående af en så förtjent Man kunde Lidén ej annat än vinna. Hans öfrige Låromåflare voro hans egen Half-broder, numera Dom-Prosten i Linköping Herr Doktor Ælf, en man känd för mycken skicklighet i den vackra Litteraturen, och som visserligen icke vårdslösat Lidén; Herr Profesoren Mallet; Herr Lektoren Zegollström, Herr Lagmannen Apelblad, Herr Lagmannen af Sotberg, Herr Profesoren Aurivillius, alle Män, som nøyaktigt anförde Lidén uti Vitterheten och de vackra Vetenskaperna. Lidén försummade icke något af de stycken, som skulle pryda hans Snille. Men ånksönt han som en vettgirig ungdom med flit bivistade alla sådana föreläsningar, blef dock Lårdoms-Historien hans egentliga ögnamärke, och vid alla andra undervisningar, lemnade han den alldrig ur sigte.

Den gamle Lidén lät icke Sonen sakna det minsta af hvad han till dess Akademiska lefnad kunde behöfva, icke heller hvad till Vetenskapers inhemtande nödvändigt tårfvades, så att ock den unge Lidén nu redan genom biträde af Magister Alnander och Fadrens frikostighet ägde en vacker Boksamling af de
nödvän-

nödvändigaste och bästa Auktorer. Men den gamle Lidén var så intagen af den tanken, att man bäst kunde själf lära under det man undervisar andra, att han oundgängligt fördrade, det Sonen skulle antaga främmande Måns barn till undervisning. I följe häraf nödfakades den unge Lidén, att blifva Informator för en hederlig Mans Son på Jockis Herregård i Tavastland. Vår Lidén för dock icke illa härvid. Den enslighet han här njöt, gaf honom anledning att med så mycket större flit vårda sina Studier, ej allenast enskilt för sig själf, hvarvid han nyttjade sin medförda Boksamling, utan ock sedan ett år vid Åbo Akademi, hvilken derföre fått längre fram röna hans erkänsla. Han fick också en tillfälle att anställa en resa genom Finland till Ryska gränsen, alltid behaglig och upplysande för en lårgirig Ungdom.

Lidén dröjde icke länge här. Han kom snart tillbaka till sitt kära Upsala. Där antog han Magister graden, blef Magister Docens uti sin mått älskade Vetenskap Lårdoms-Historien, och snart efter Amanuensis vid Biblioteket i Upsala, där han författat en god del af den nya Katalogen öfver denna vidsträckta Boksamling. Hans vistande härstädes gaf honom tillfälle att blifva vidare känd för sin qvickhet och sitt Snille. Vår då varande Høga Öfverhet besökte Upsala Akademi, och befallte att tvänne Disputations-Akter skulle anställas, hvartill Öfverheten själf uppgaf ämnen. Lidén blef tillfagd att härvid blifva den första Opponenten, och ånskönt mindre

B b 2

gärna,

gårna, åtog han sig likväl, och utförde det honom uppdragna värf med fådan skicklighet och qvickhet, att han århöll de måst smickrande loford, ej allenast af sjelfva Öfverheten, utan ock af sina närmaste Förmän vid Akademien. Denna händelse lade grund till den Nåd, som Konung GUSTAF III. låtit honom vederfaras, först som Kron-Prins och Akademi Kansler, sedan som Konung.

Den eldiga Lidén kunde ej länge vara stilla. En brinnande hog att utvidga sina kunskaper, och att se sig omkring i Verlden, föranlåt honom att företaga en resa till utländska Orter. Hans Fader bidrog gärna dertill, och huru Sonen använt till sin egen och sitt Fäderneslands nytta sitt vistande i Dannemark, uti större delen af Tyska Riket, uti Holland, England och Frankrike, vittnar hans efterlemnade egenhändig Dagbok öfver dessa resor, bestående af flera Band. Han hade förefatt sig att jämväl besöka Italien, men Fadrens infallande död och nödvändigheten af Sonens närvaro här hemma, gjorde att han måste inställa sina resor och komma tillbaka till Fäderneslandet.

Korrt efter hemkomsten utnämndes han till Historiarum Adjunkt vid Akademien i Lund, och att vikariera för då ännu lefvande Kansli-Rådet Lagerbring, som fysfelfatt med sin Svenska Historias utarbetande, och kommen till hög ålder, ej förmådde sjelf förestå de trägnare och mödosammare göromålen vid Profesionen. Men Upsala Akademi ville icke släppa Lidén, och medan de båda Akademierna

demiernas tåflade om att ega honom, afgjorde Förfynen hans öde på annat sätt. Vid ungefär 30 års ålder fick Lidén vidkännas en fåfvar och smärtefull gickt-plåga, att han, oakadt nyttjandet af Loka Kålla, varma Baden i Aken, åtskilliga Bruns-drickningar och flera andra Läkemedel, sedermera måst ständigt hållas vid fången, aflåga sig alla befordringar och lida plågor, hvarmed ingen utom ett fullkonligt Christeligt tålmod och undergifvenhet i Guds vilja kan uthårda. Dock saknade icke Lidén, jämväl på sjuk-fången, Konung GUSTAF III:s Nådiga åtanka, och flere förnåmte Personers vänliga besök och tröstande uppmuntran.

Lidén har i alla sina dagar varit arbetsam. Det följde med hans temperament och kropps beskaffenhet, att han ej kunde vara såfång. På sjelfva sjuk-fången arbetade han, fastän han ej kunde bruka egna, utan måste låna andras händer, och muntligen säga för dem, hvad de skulle fatta i pennan. Ett muntert och verkamt Snille kan alldrig aflåta, att lämna bevis derpå. I sina yngre år, då han ännu vistades vid Kongl. Akademien i Upsala, gaf han ut och försvarade en Disputation de favore Domus Mediceæ in migrantes ab Oriente ad Occidentem literatos & literas. Derpå följde snart en annan mer betydlig, som bestod af 4 delar, och innehöll Lärdoms-Historien öfver Sveriges Poëter. Lidén har i sina berättelser och omdömen om dem yttrat goda och väl samlade kunskaper. Man torde väl icke alltid finna sig vid de Satiriska infall, med hvilka han kryddat detta

detta arbete; men desfa böra af en mild uttydare tillräknas den ålder, då Snillet ålskar att leka, och den mer än vanliga eld, hvaraf hans var upplifvadt. I senare åren har han utgifvit Anmärkningar öfver Animaliska magnetismen och Svedenborgianismen samt ytterligare från Sällskapet pro Sensu communi rörande Animaliske Magnetismen och Svedenborgianismen. Desse ämnen hafva få liten gemenfkap med Akademiens yrken, att jag ej kan vidare utlåta mig derom, utan gärna låter bero vid de omdömen, som allmänheten redan derom fällt. De voro dock säkert af den beskaffenhet, att Lidéns qvickhet och benågenhet för skämt ej annat kunde än finna tillräckligt utrymme. Närmare angår mig och Akademien Utkastet till en Historia om Linköpings Bibliotek; men som detta arbete icke särskildt utgifvits, utan blifvit inryckt och inblandadt i en vidlyftigare Samling, så underlåter ock jag deröfver falla något omdöme. Så mycket är visst, att Lidén var här fladd i sitt rätta fält, och man kan föreställa sig, att han med noggrannhet fullgjort hvad hans kåraste och af honom måst idkade Vetenskap åtkade af honom. Detta är icke den enda finarre Skrift af Lidéns hand, som inluttit i större Samlingar; åttskillige hafva blifvit dermed riktade. För att låra känna Lidéns lynne i hans yngre år, hans benågenhet för Satir och skämt, behöfves ej mer, än att låsa hans Recension öfver Delsboas illustrata, införd uti en nog bekantj Månads-skrift. Genom Lidéns hjälpsamma

famma, och då det angeck Vetenskapernes befrämjande, icke njugga hand, hafva i dags-ljuset utkommit Rydelii Opuscula Latina collecta; Catalogus Disputationum habitarum in Academiis & Gymnasiis Sveciæ &c. &c. Handlingar rörande Riksdagen år 1682. Repertorium Benzelianum, som egentligen angår de af framlidne Årke-Biskop Eric Benzeliuss till Linköpings Gymnasium skänkte Hand-skrifter, och en ganska intressant Bref-växling emellan tvänne Bröder, den nämde Eric Benzeliuss och Gustaf Benzellstjerna, båda kände för vidsträckt Lårdom. Det är väl sannt, att Lidén, någre tilläggningar i Företal och Anmärkningar undantagne, icke själf tillgjort stort mera, än att han burit hjälpsamma händer till deras framkomst i dags-ljuset, och oaktadt sin smärtefulla sjukdom lagt oförtruten hand, samt icke spart någon kostnad vid deras utgifvande genom trycket. Dock det allena bör lånda honom till förtjenst. Ofta förtjenar en Utgifvare af andras arbeten äfven få mycket, och flundom mera loford, än själfva Författaren, som själf utgifver sina Skrifter. Huru många hafva icke hedrat sig dermed, att de hulpt åldre Auktorers arbeten i dags-ljuset håldre än att pryda ett Titelblad med sina egna namn, hvilket dock en Utgifvare icke heller kan förvägras. Lidén förtjenar vår tacksamhet, han har gjort oss bekant med våre egne lärde Författare i åldre tider och i hvarjehanda Vetenskaper, hvilka utom hans tillhjälp ännu torde varit undan-gånge, och till äfventyrs genom tidens längd alldeles

alldeles förfvunnit. Det öker Lidéns beröm, att han härunder icke haft någon egennytta till ögnamärke. Tvårtom har han skänkt till allmänna Verk, såsom Akademiska Biblioteket i Upsala, en del af deså kostsamma Förlag, för att användas till den därvarande talrika Boksamlingens förökande. Då jag nu nämnt de fleste arbeten, som Lidén af nit för Vetenskaper utgifvit i dags-ljuset, bör jag icke heller uteläta framlidne Kommerse-Rådet Krügers Svar på den af Kongl. Svenska Vetenskaps Akademien förefatte Frågan, om Svenska Folket är i af- eller tilltagande i anseende till Sederna. Profesör Lidén låt utgifva genom trycket detta Tal i Upsala år 1782, och bevisse derigenom sitt nit, att oafbrutit och i flere ämnen bidraga till sine landsmans upplysning.

Hans lärda förtjänster kunde icke blifva okände och obelönte. Lidén föktes och hylades af flera lärda Samhållen. Han utnämndes till Ledamot af Sällskapet *Utile Dulci*, af Societeten *pro Fide & Christianismo*, af Uppfostrings Sällskapet, af Vetenskaps och Vitterhets Samhället i Götheborg, af denna vår Akademi. Under sitt vistande utom Riket, hade han redan blifvit antagen till Korrespondent vid Vetenskaps Societeten i Göttingen. Han hade till äfventyrs ockfå kunnat blifva införlifvad med härvarande Kongl. Svenska Vetenskaps Akademien, så framt han icke själf undanbedt sig detsamma, ånskönt han vid samma tillfälle visade sin frikostighet emot Akademien.

Vi böre icke, då vi med undvikande af allt smicker, rese Åre-minnet öfver den aflidne Lidén, underlåta att närmare nämna hans frikostighet till Vetenskapers och upplysningens befrämjande. Till Bibliotekerne i Upsala, Lund och Åbo, samt Gymnasi Biblioteket i Linköping har han förårt ej allenast sin talrika Bokfämlig, utan ock en betydande summa till nya Böckers inköpande. Hans Stjuf-moder, ledd af lika drift till Vetenskapers befrämjande, har på Stjuf-Sonens tillstyrkande ökt denna summa med en icke mindre betydlig till årlig lön för en Amanuensis vid Biblioteket i Upsala och till underhåll för trenne Stipendiater därstädes. Vår Akademi bör och lårer icke förgåta den gåfva af 1000 R:dlr, hvarmed han ihogkommit oss, då sjuklighet förnekade honom, att efter önskan aflämnas till Akademien sitt Intrådes-Tal, och att bivistä dess Sammankomster, vid hvilka Akademien långt förut nödgats gifva allt hopp förloradt om åtnjutande af den fågnaden att se honom närvarande. Ehuru frikostig Lidén var, önskade han dock icke, att det skulle blifva bekant bland Allmänheten. Den gåfva han gjort vår Akademi var förknippad med uttryckligt förbud, att den icke i hans lifstid skulle komma till Allmänhetens kännedom. Detta förbud är orfaken dertill, att gåfvan icke förr än nu kunnat lämnas till Allmänhetens kunnskap, och att Akademien måst innefluta sin tacksamhet inom ett enskildt hand-bref till den

den nu aflidne Gifvaren a). Dylikt torde hafva håndt med Kongl. Svenska Vetenskaps Akademien, hvaråst han, utan afseende på sin frikostighet, hvarken ville vara Ledamot eller blifva vidare känd i Allmänheten. Årkänne Allmänheten en så oegennyttig Vålgörare, och bibehålle hans minne. Biblioteket i Åbo och Fattig Kasan i Linköping, hafva icke saknat hans frikostighet. En man som gjort sådant bruk af sina Egodelar, förtjenar visserligen Efterverldens tacksamhet. Dock hafva icke alla med lika tyfslåtenhet emottagit hans rikligt utdelta häfvor. Östgöta Nationen i Upsala låt till tacksamhet för det den samma skänkte rika Bokförrådet, flå öfver honom en Minnes - penning. Nödvändig-
heten

- a) Brefvet var så lydande: Genom Herr Kansli-Rådet von Rosenstein, har Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Akademien erhållit Herr Profesorens skrifvelse af den 24 måst. Jan. jämte des Gåfva af 1000 R:dlr Sp. uti en Riksgålds Kontorets Sedel.

Akademien, hvilken vid sitt upplifvande för 5 år sedan, såsom ett vedermåle af sin Beskyddares Nåd, erkände det val Hans Maj:t gjorde af Herr Profesorens person, till förstärkning af Dets Ledamöters antal, har sedermera under den saknad ett oblidt öde tillskyndat henne af Herr Profesorens upplysta biträde, alldrig underlåtit att med högaktning och tillgifvenhet ihogkomma en Medlem, som genom sina vittra förtjenster både inom och utom Fäderneslandet gjort sig så fördelaktigt känd.

Men då Herr Profesoren genom en äfven så ädelmodig som betydande föråring ådagalagt ett fällsynt prof af nit för denna Akademiens bestånd och förkofran, ökar erkänslan billigt de tänkesätt

heten af Konungens Stadfästelse på denne af Lidén träffade Inrättning, hade redan gjort den samma så känd i Allmänheten, att Lidén icke mera kunde förmå sina Landsmän att afslå ifrån deras fattade beslut att derföre offentligen betyga honom sin erkänsla.

Med

Akademien med fulla skål Herr Profesforen redan egnat.

Akademien önskade att kunna uttrycka sin tacksamhet med den liflighet hon den känner. Men då sådant fallan genom ord kan åstadkommas, tror hon sig kraftigare måla den genom ett ögnakast på framtiden, på de upplysningar för Medborgare, på de uppmuntringar för Snillen, på den täflan uti nyttiga och prydliga Kunskaper, hvilka skola befrämjas genom Herr Profesforens frikostighet. De förnämsta Svenska Låro säten hafva redan rönt den; Akademiens Håfder skola äfven förvara des åminnelle och tillägga en rättvis Esterverd ett nytt skål att mångfaldigt nämna Herr Profesforen ibland Vetenskapernes Befordrare.

Akademien, som i allt annat afseende är skyldig att följa Herr Profesforens förordnande vid denna des Gåfva, kan alldrig förmås att samtycka till det villkor, att betaga sig Herr Profesforens namn ibland sina Ledamöter förrän Tiden en gång tillskyndar Henne denna alltid smärtande förlust. Akademien smickrar sig att Herr Profesforen afstår från en önskan som hos henne skulle väcka den ömaste oro. Hon utbeder sig deremot att årligen få meddela Herr Profesforen kunskap, på hvad sätt få det skänkta Kapitalet, som Råntan derföre blifvit till Akademiens bästa använde; och jämte tillönskan af den fortfarande sinnes-förnöjelse, hvilken under en saknad hålla redan få länge utgjort Herr Profesforens sällhet, framhårdar Hon &c. Stockholm den 15 Febr. 1791.

Med mycken lifflighet i känslan, mycken munterhet i lynnet, var Lidén i sin Ungdom benågen för ett glättigt skämt. Om dels udd någon gång fårade, var fådant snarare oförfigtighetens än uppfåtets fel. Med tilltagande år och mognare eftertanke rättade han sig, och hans qvickhet blef oskyldigare. Den lyfle då i en fördelagtigare dag genom sin förning med nyttiga och behagliga kunskaper, hvarigenom hans ungänge blef ålskansvärdt och föktes äfven på sjuk-sängen af de förnämsta Personer i Riket. Det var där, det var på en mångårig plågo-bådd som Lidén var förundransvärd. Hans glada anblick, hans muntra tal ikingrade vid första annalkandet den bedröfvellie de besökande sjelfve kände af ett det billigaste medlidande. Glädjen log ifrån hans visnade anlete — och man skilldes alldrig vid honom utan att finna skäl till tacksamhet emot Förfynen, som då den skickar olyckor, hvilka äro föremålet för vår fruktan, tillika förmår gifva styrka att bära dem.

Konung GUSTAF III., ägde för Lidén och visade honom mycken Nåd. Såsom Kron-Prins och Upsala Akademis Kansler, ville denne Herre icke mista honom ifrån samma Hög-Skola. Lidén hade såkert därstädes åtnjutit anständigt befordran, om ej sjukdomen gjort honom till all tjenstgöring oförmögen. Men detta bedröfliga hinder utelöt honom icke ifrån Konungens åtanke, hvaraf han hugnades med Profesors Fullmakt. Den åran att förvaras i sin Monarks Minne hugnade honom

honom vid flera tillfällen, och den trösten, då han med känslan af sitt lif, likfom fann sig snård i dödens armar, att få skåda Sveriges hopp, Sveriges nya GUSTAF ADOLF, som vid refan genom Norrköping besökte honom, kan förliknas med Simeons glädje, då han önskade att få fara i frid.

Religionen, hvars grundsatser han tidigt omfattat, utgjorde hans styrka. Den tröstande öfvertygelsen om en Försyn, som gifver hvad nyttigt är och förer åfven det, som synes oss ondt, till ett godt ändamål, svigtade icke under hans mång-åriga lidande, framlyste i hans samtal, och lade grund till de Christliga dygder han efter förmågan utöfvade. Hans hjerta för Konung och Fädernesland var varmt och nitiskt; Hans vänskap uppriktig och pålitlig; Hans människjo-kärlek intygad af välgörandet; och då det är en sanning, att mänskligheten är oskiljaktig ifrån fel, blifver det lika säkert, att Lidéns vida öfvervågdes af hans goda egenskaper.

Lidén befriades ifrån sina långvariga besvär och skilldes ifrån verlden den 23 April 1793, sedan han lefvat föga mer än 50 år, och i mer än 12 år funnit en beständig öfning för sitt tålamod och sin saktmodighet. Döden kunde snarare vara ett mål för hans längtan än fruktan; och Lidéns sista författningar, samt bland andra den om hans förestående begrafning vittnade om det lugn, hvarmed han afbadade sin förvandling. Om i den sistnämnda anstalten visar sig någon mänsklig svaghet, någon öfverdrifven bekymmersamhet

om obetydliga föremål, bör undseende förlåta dessa brister åt en med lifvets krafter flyende finnes-styrka, och åt en oskyldig af-
figt, som reste sig mot fördomar.

Vare imellertid Lidéns Minne hos oss beständigt! Vare vår erkånsla för hans vål-
vilja oförgåtlig! Snille och flit begynte hans
namnkunnighet; Gudsfruktan och undergif-
venhet under den Högstes hand gjorde honom
till ett efterdöme. Användandet af lyckans
håfvor till goda och nyttiga ändamål full-
komnade hans åra.

Lefvernes Bofkrifning

Öfver

Stats-Sekreteraren. Landshöfdingen och Kommen-
dören af Kongl. Nordstjerne-Orden,

HERR ELIS SCHRÖDERHEIM,

En af de Aderton i Svenska Akademien;

Författad, och Uppläst

för Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets
Akademien, den 27 Febr. 1796

Af

G. ADLERBETH,

Kansli-Råd, Riddare af Kongl. Nordstjerne-Orden,

En af de Aderton i Svenska Akademien.

Elis Schröderheim, Stats-Sekreterare, Lands-
höfding och Kommendör af Kongl. Nordst.
Orden, föddes i Stockholm den 26 Mars 1747,
äldste Son af då varande Kongl. Håf-Prädi-
kanten *Jöran Schröder* och dess Fru *Margaretha*
Elis a). Fadren, lika vörnadsvård genom
feder och lärdom, genom fällfänta gåfvor
och en oföränderlig dygd, var en prydnad
för Svenska Kyrkan, både vid Håfvet, där
han blef Konungens Öfver-Håf-Prädikant,
Bikt-fader och de Kongl. Barnens Handledare
i Reli-

a) Dotter af Öfver-Direktören vid Stora Sjö-Tullen i
Stockholm, *Elis*.

i Religionens fanningar: i Hufvudstaden, där han federmåra länge fåsom des förste Pastor bestridde Själavården i St. Nicolai Församling, och i det ånnu vidsträcktare andliga kall, hvilket honom slutligen anförtroddes, fåsom Biskop öfver Carlstads Stift, hvaruti en vårdig Son följer hans fotspår. Biskopen Doktor *Schröder* lefver ånnu, icke allenast i de vånners minne, dem förgångligheten till våra dagar skonat, hvilkas uppbyggelse han befrämjade, hvilkas dygd han flödde, utan ock i hela Församlingens vålsignelser, fåsom en af des lyckligaste Lärare. Hans förtjenster lefva ock i den adliga vårdighet, hvartill hans barn *b)* upphöjdes, då tidens sed och den blygsamma försakelse, som tillhörde både hans Stånd och hans lynne, hindrade honom, lika med flera hans andliga Medbröder, att själf för sig njuta detta vedermåle af Öfverhetens Nåd.

Schröderheims barndom utvisade redan gni-flor af den eld, som med tiden hos honom skulle blifva så lyfande. Ehuru han njöt en förgfällig uppfostran, kan man dock säga, att hans Snille utvecklade sig, mindre genom des verkan, än genom sin egen kraft. Det kände föga de band, som åtfölja den vanliga undervisningen. De behöfdes icke eller för hans fällfynta lätthet att fatta och minnas. Böjd för nöjen, fick han lämna dem det måsta

b) Desse voro *Elis*, Stats-Sekreterare m. m. *Herman*, Biskop öfver Carlstads Stift; *Jöran*, Lagman och Astesfor i Svea Håf Rätt; *Ulrika*, gift med Ordens-Biskopen Doktor *Flodin*.

fla af en ålder, som egentligen synes dem årenad. Men sjelfva hans barndoms-lekar, sjelfva hans ynglinge-års förströeller, voro Snillet. De röjde inbillnings-kraften i all des liflighet, uppfinnings-gåfvan i all des rikedom. Qyickheten var alltid deras stämpel.

Efter fullåndade Studier vid Upsala Akademi, och sedan han där med nöjaktiga prof bestyrkt sin kannedom af Språk och Vetenskaper, inträdde han i Konungens Kansli och antogs till Extraordinär Kanslist vid Kammar-ärenden. Hans befordringar till de första graderna voro icke skyndsamma: Nio år förflöto innan han utnämndes Kanslist, (1773). Ehuru han icke brast i de skyldigheter af honom åkades, var det likväl, under dessa år, icke åt arbetet, som hans dagar egentligen voro helgade. De förflöto merändels mellan muntra nöjen. Han fann dem i en vidsträckt samqvåms-lefnad, där hans glättighet, skiftad i tusende former, gjorde deras vållust som omgäfvade honom, där det lekande skämtet, det fina saltet gjorde hans våfende behagligt, och redan tilldelade honom ett rum, det ingen annan kunde uppfylla.

Biskopen Doktor *Schröders* uppvaktning vid Håfvet och des Sons jämn-årighet med Konunga-Barnen, hade gifvit honom tillfälle, att äfven i barndomen blifva känd af Öfverheten. Hans egenskaper ökade desse anledningar. Det finnes en dragkraft imellan själar, icke mindre verkfam än den de Naturkunnige bevisat åga rum imellan kroppar.

Grundad i lynnénas likhet, afskilljer och indelar den människorne likfom i visfa flockar, efter deras naturs-gåfvor, bøjelser och Seder. GUSTAF III. var uppstigen på Sveriges Thron, och var det Första Snillet i sitt Land, åfven som den Förfie Medborgaren. Han lärde närmare känna *Schröderheim*: Han fattade Nåd för honom: Han kunde snart icke vara honom förutan.

Då börjades *Schröderheims* arbets-tid. Då inträdde han på Ministerns och Håf-mannens hala bana; på den bana, där han skulle blifva ansedd och fökt, firad och afundad; där han skulle göra otacksamme och misfnögd, under trånga ämbets-mödor och en ännu trågnare vakfämhet öfver sig fjelf och sin ställning. Tvåanne år nyttjades han af Konungen blott vid Protokollet i Kammar-ärenden (1773, 1774); men innan kort fick han nästan hela vården af dem om händer. Konungens växande förtroende gjorde således hans ställning mer och mer både finickrande och ansvarig. *Schröderheims* lätthet och skicklighet att föredraga och utarbete de mångfaldiga, de vigtiga, de laggranna saker, som tillhörde hans Ämbete, var ovanlig. Han hade endast därmedelst förtjänt så mycket större förundran, som hvarken lång erfarenhet eller trågen handläggning förvärfvat honom desfa egenskaper. Men man bör tillägga, att denne fyslosatte Ämbetsman vid Håfvet utgjorde umgångets lif, och att han om aftonen med Snillets lekar muntrade den Konung han om morgonen tröttat ried Ämbets-göromål. Han fann

fann därigenom en lätt och naturlig väg till Dets hjerta, och den fällsynta lycka, att icke allenast af Honom röna den Nåd. hvarmed Regenter plåga anse nyttige tjänare, utan ock, man vågar säga det, den vänskap, som människor imellan vanligen blott ar jemlikhetens lott.

Så mycken skicklighet på *Schröderheims* sida, så mycket välbehag på Konungens, visade sin verkan i hans befordringar. Inom 9 år Protokolls (1773) Expeditions- (1775) och Stats-Sekreterare (1782), hedrades han vid det sistnämnda steget, med det nådiga yttrande, att *Konungen* därtill fattat anledning, ej mindre af hans bepröfvade trohet och oförfäddhet nit för Hans Majeståts och Rikets tjänst, än den ej honom till Hans Majeståts höga nöje och välbehag vid flera tillfällen och på längre tid berömligen bestridda förvaltningen af Stats-Sekreterare-Ämbetet. samt sådane ådagalagde skicklighet, drift och ärfarenhet vid förekomna ärendens räsamma vård och skötsel, hvarmedelst han således fullkomligen uppfyllt det nådiga förtroende, hvarmed Hans Majeståt honom redan hedrat och omfattat. Utomdels ådagalade Konungen tid efter annan Sin för *Schröderheim* alltid oförändrade Nåd, då Hans Majeståt utnämde honom först till Hårold vid Dets Orden, (1774), några år derefter (1780), till Ridd. af Nordst. Örd. och Riks-Hårold, ett i Fortiden ej obekant Ämbete, som Hans Majeståt då upplifvade; och ändtligen (1787) till Kommandör af Nordstjerne-Orden.

Under detta sitt fligande på årans och lyckans trappa, ingick *Schröderheim* äktenskap

med Fröken *Anna Charlotta von Stapelmohr*, en Dotter af Öfver-Direktören vid Stora Sjö-Tullen i Stockholm, *Christopher Lorens von Stapelmohr*, och des Fru *Maria Lucretia af Dittmer*, (1776). Snillet, som alldrig öfvergaf *Schröderheim*, syntes äfven i samråd med kärleken hafva styrt detta hans val. Hans Fru, tåfande med honom själf i qvickhet, artighet, samqvåms-vett och behagligheter, bidrog att göra hans hus till en Samlings-plats för de nöjen och den munterhet, utom hvilka själfva vällesnaden är en trög och ofullkomlig njutning. Denna förbindelse, i flera år egnad åt glädjen, afbröts genom Fru *Schröderheims* frånfälle (den 1 Januarii 1791).

Schröderheim var vid Konungens sida, antingen han vistades i Hufvud-staden eller på Lust-flotten. Han var Hans Majestät följaktig till de fleste Rikets Lands-ändar. • Ehvar han visade sig, ådrog han sig allmän uppmärksamhet. Den tillhörde mindre hans Ämbete, churu betydande det var, än hans person. Den lyckliga gåfvan att intaga hvem han ville, gjorde hans närvaro allestädes till en högtid. Sjelfva hans ovänner, ty tidens och hans egna omständigheter gåfvo honom många sådana, glömde i hans sällskap allt annat än att han var allskansvärd.

En Gunstling utan afund, en Sats-Minister utan misföro, åro sällsynta exempel, om de annars finnas. Anseende och betydighet ådraga sig uppmärksamhet. Uppmärksamheten fäster sig hållst vid fel; och om agg eller enskild affigt förblindar åskådarens ögon,
våxa

våxa felen till oförlåtliga brott eller laster. Ofta fordras af en Minister mer än han förmår åstadkomma. Man fäster på hans räkning allt hvad ej händer efter önskan, tror honom ofta hafva gifvit råd, när han blott verkställt befallningar, hafva tillstyrkt hvad han ej förmått afstyra; men alldrahållst uttyder man misstag såsom ondt uppfåt. Det är mig icke tillståndigt, att göra tillämpning af dessa allmänna anmärkningar på *Schröderheims* förvaltning och de omdömen därom blifvit fällda; men jag önskar att de kunde leda till mera faktmod och billighet i tankefåttan mot dem, som nyttjas vid Styrelsen i brydfamma och grannliga tider. Måtte åtminstone hatet icke föreviga fel, när goda gärningar utan erkänsla öfverlämnas åt glömskan! Måtte människor aldrig hos andra människor, i hvad Stånd de äro, åska fullkomligheter! Den strångaste grannskare är ofta den, som i den grannskades ställe skulle förtjäna hårdare förebräelser.

Konungens förtroende uppdrog *Schröderheim* efterhand många förrättningar, som icke egentligen tillhörde hans Ämbete. Den såkrafte urskillning, den finaste människjo-kännedom, den rikaste fyndighet på utvägar, ledde honom merändels till målet, icke allenast med framgång, utan ock med lätthet. En del af dessa egenskaper hade han tillfälle att ådagalägga i utöfningen af Sekreterarefyslan i Bonde-ståndet vid 1778 års Riksdag. Icke van at umgås med den Klafs af Medborgare, hvilka han i deras öfverläggningar
borde

borde upplysa och bitråda, förvårfvade han sig dock ifrån första Sammankomsten deras utmärkta tillgifvenhet och förtroende, och hade derigenom den tillfredsställelse, att hufvudfakligen bidraga till den lyckliga samdrägt både mellan Konung och Ständer, och mellan Ständerne inbördes, som gjorde denna Riksdag minnes-vård. Framdeles, så vid Riksdagar som vid flera tillfällen, företrädde *Schröderheim* på Konungens befallning Håf-Kanslers Ämbetet. De rum han tid efter annan intog såsom Ledamot af Spanmåls-Kommitén och af General Tull-Direktionen, såsom Ordförande i Nummer-Lotteri Direktionen och såsom Vice-Landshöfding i Upsala Län, fatte honom i tillstånd att flitigt ådagalägga sitt nit i Fäderneslandets tjänst.

Till hans öfverlägsna skicklighet hörde en våltalighet, som lika lyckligen yttrade sig från hans läppar och från hans penna. Denna gåfva spridde under hans hand tillförne okända behag till sjelfva Kansli-stylen, och hölgde ofta de torra ste ämnen med blommor. Men den lyfte ock på sålt, som henne egentligare tillhörde. Med förbigående af andra vedermålen därpå, kan man få mycket fåkrare till bevis anförä *Schröderheims* Tal, då han i egenkap af Riks-Härold krosfode framledne Hans Excellences Herr Riks-Rådets och Riks-Marskalkens m. m. Grefve *Lievens* Vapen, vid dess högtidliga Serafimer-begrafning i Riddarholms Kyrkan (1780), som Konungen Sjelf, vid Svenska Akademiens Insliftelse, med Nådigt välbehag åberopade det, såsom anledning
att

att gifva *Schröderheim* ett rum bland defs Ader-ton Ledamöter. Defs Handlingar förvara ock prof af hans pennå, som råttvisa detta val.

Flera lärda Samfund kallade *Schröderheim* till biträde. Vetenskaps-Akademien valde honom till Ledamot och tvänne gånger till Ordförande. Hans Tal, då han afträdde från detta heders-rum (1787 och 1792 *c*), vittnade om hans insigter, och de, hvarmed han i denna Akademi uppreste Åre-minnen åt tvänne Rikets högste Ämbetsmän, deras Fäderneslands och tidehvarfs ljus och prydnader *d*), ådagalade ett Snille, värdigt defs ämnen. En få lycklig tolk af sin erkånsla behöfde äfven Akademien, då en ung Konung, en vis Regent, lika som till bekräftelse af förnyadt beskydd ifrån Svea Thron, hedrade henne med Sin närvaro (1792). *Schröderheims* Tal vid detta dyrbara tillfälle uppfyllte Akademiens önskan på ett fätt, som svårligen kunde öfverträffas.

Kongl. Vitterhets, Historie- och Antiquitets-Akademien var väl det sista Samfund, som tillagnade sig *Schröderheims* fällsynta gåfvor; men hann likväl att af dem skörda de frukter hon önskat. Inom årets förlopp, då han blef intagen till defs Heders-Ledamot (1791), tillföll honom den lott att vara defs Ordförande; och vi påminne oss med erkånsla, det han nog hushållade med sin tid, för att
utan

c) Om den upplysning Sveriges gamla lagar lämna om våre Förfäders seder och lefnadsfätt; och om Sveriges fordna uppodling och folkmängd.

d) Deras Excellenser Herrar R. R. m. m. Grefve Creutz och Grefve Högken.

utan försummelse af vigtigare göromål, skänka oss många stunder, dem hvilat tyckes haft mera rätt att af honom kräfva. Det Tal, hvarmed han firade vår vanliga årsfest och åminnelsen af vår första höga Beskyddarinna *e*), innebar dels nya dels med mycket urval samlade historiska Uppllysningar, där Författaren, efter sin vana, vetat skyla sitt arbete under behagens låtta och okonflade dragt.

För en människja af mindre liflig verksamhet än *Schröderheim*, är det en gåta, huru hans Snille kunnat böja sig, hans tid vara tillräcklig för så många och skilda Vårfr. Hans morgon-stunder voro merändels upptagna af skaror Sökande, som uppfyllde hans förmak, och af hvilka så skildes misfnöjde ifrån honom. Utom uppvaktningar och arbete hos Konungen och på Ämbets-rummet, sammanträden och rådplägningar med andra Ämbets-män, var han den öfriga delen af dagen delad imellan Håfvet och Staden, höga och låga, folk af alla Klasfer, (ty han hade nästan i alla bekantskaper), Akademier och Ordens-gillen, Picknicker och Skåde-spel. arbete och nöjen, de allvarsamaste allmänna göromål, de glättigaste lustbarheter, och det som ännu mer är, därunder drygaste enskilda bekymmer. I denna fällfynta och sig imellan fridiga blandning af förhafvanden, var han alltid densamma och alltid ny, liksom skapad för det ställe, där han var, talandes hvars och ens Språk, tagandes hvars och ens

e) Om nöjen vid Svenska Konungars Håf i äldre och nyare tider.

ens ton, med hvilken han umgicks, ömföm klyftig och skarpfinnig i rådslag, lekande och munter i infall och återfvar, hvilka framträngde i hans umgänge, snabba och träffande såsom blixten. I Kabinettet skulde man sagt, att han alldrig förstått skämta, i Samqvåmskretsen, att han alldrig haft annat att tänka uppå, än löjets lekande ämnen. Mången gång, då han var öfverhopad af mödor, hårmade hans Snille glättigheten få fullkomligen, att ingen misstänkte des verklighet. Sällan trött, alldrig förflöad, tillbragte han således sina flesta dagar, och när natten åndtligen kallade andra till hvila, använde han oftafl flere timmar därpå till nytt arbete.

Så våldsam förld af verldens och fakersnas hvirfvel, så föga Måstare af sin tid, så beröfvad allt ande-rum, var dock *Schröderheim* i detta mång-åriga lefnadsfält lycklig, så länge inga allmänna skakningar förspordes; ty han stod så högt, att vådan af sådana nödvändigt skulle sträcka sig till honom. Lugnet hade omgifvit GUSTAFS Thron i 14 lyckliga år. Då uppkommo moln, och deså bådade stormar. Den Provins emot Rikets östra Gräns, som GUSTAF tillförne besökt med Fredens Olif i handen, där *Schröderheim* tecknat hans beslut om nya Domstolar, nya Högdingdömen, nya Författningar till des förbättrade skick och förkofran; denna Provins återfåg sin Konung väpnad med Svärdet mot en mäktig fiende, och *Schröderheim* var honom å nyo följaktig. Denne trogne tjänare tillhörde sin Konung, om det talesättet tillåtes, i lust och
i nöd.

i nöd. Han blef ett forgfse åfyna vittne till ett misfkyckadt Fållttåg och till de bekynnerfulla ögnablick, då Konungen öfverlade med Sig Sjelf, om Han icke borde förfaka Thronens åra, och föka fin tillflygt för fina återflående dagar i den enffkilda lefnadens och vånfkapens fköte. I denna kritifka flund kunde *Schröderheim* ej undgå att känna fin egen våda. Han ågde Inbillnings-kraftens vanliga fvaghet, att förifråckas för annallkande faror; men då de voro närvarande, tröt honom hvarken mod eller finnesflvrka. Det blef nu hans årefulla lott, att vara bland de få, fom med trohet och tillgifvenhet tröflade den Konung de närmaf omgåfvo, i en flund då deras vål nåflan icke mera fyntes bero af hans ynneff. Men GUSTAFS Snille och lycka, och Svenska Folkets urgamla nit för defs öfverhet, förändra hafligt fakernas utfeende. Han fkyndar att förfvara fitt Rikes andra Gråns mot en ny fiende. Defs anfall hade likfom beredt nya tillgångar till förfvar, i Konungens och Nationens famdrågtiga mammod och Europas uppmårkfamhet; faran viker; GUSTAF blifver trygg; Kymmenegård och Gøtheborg förete inom tre månader det märkvårdigaffe exempel af ödets omvåxling och GUSTAFS Seger. På fin Konungs befållning utfårdar *Schröderheim* från fiffnånde Stad kalleffen till den märkvårdiga Riksdag (1789), fom gjorde Konungen mågtigare öfver Defs Folk och fruktansvårdare för Defs fiender. Han åger den lyckan, att dårunder genom en ny möda gagna Konung och Fådernesland. Såfom

Sekre-

Sekreterare i Ståndernas Hemliga Utskott upptecknar och författar han de grannliga och viktiga beslut, som vidtagas till krigets krigare fortfattande.

Han åtnjöt, genom kallelse till samma befallning, ett lika förtroende, och svarade däremot med en lika fullkomlighet, vid GUSTAF III:s sista Riksdag (1792). Efter dess slut återflod för honom, mot dess Konung och Vålgörare, blott en enda plikt att uppfylla: den, att uppvakta vid Hans Döds-säng. *Schröderheim* var nästan därifrån oskiljaktig; och hade den hugnaden (om annars någon hugnad i en så stor bedröfvelse kan äga rum), att för Konungen förkortat smärtans stunder, och den tillfrådsställelsen, att så till slut beundra den Själs storhet, som oförändrad, under de yttersta och hårdaste pröfven, följde GUSTAF till livets Gräns. *Schröderheim* emottog Hans sista befallningar: Han hörde honom draga den sista pusten. *Schröderheims* känslor i dessa mörka ögnablick! — Nej! försök icke deras målning; för den som har ett hjerta, vore den öfverflödigt — otillräckligt för den som icke har det.

Med darrande hand måste han ännu teckna de sorgliga Runor, hvilka, då GUSTAFS öfverlevor med dylika ståt anförtröddes åt jordens förvar, tillkade för bedröfvade vittnen hvad han varit och hvad han gjort. Och åt hvem kunde detta förtroende med mera skäl uppdragas, än åt *Schröderheim*, som så länge tjänat, så noga känt, så troget ållskat honom; som tillförne med allmänt bifall fram-
burit

burit ett lika offer åt LOVISA ULRICAS Minne? GUSTAFS Personolier upphöjde ock värdigt dess åra; de upplifvade hos Hans folk kärleken, saknaden, sorgen; De båra till framtida Slåkten släpeln af sin Författares skicklighet.

Det förtroendes Åmbete *Schröderheim* få länge innehåft och än längre förträttat, beklädde han, efter GUSTAF III:s död, blott i några månader. Han flyttades då till Landshörding-Besättningen i Upsala Län. *Schröderheim* hade således än en gång det Ödet, att tillträda ett Åmbete, det han tillförne förvaltat. Hans skicklighet var därigenom redan bepröfvad; och den synnerliga välvilja han förvärfvade sig af Länets Invånare, så högre som lägre, vittnar äfven ovedersägligen till hans fördel.

Ehuru mödosamt, ehuru viktigt en Landshöfdings kall är, kunde det dock för *Schröderheim*, och i jämförelse med de vårer han tillförne bestridt, nästan anses för en hvilatid. Den passade ock för en ålder, som vanligen bådade krafternas aftagande. Men denna och hans öfriga omständigheter tvungo honom, att inom tre år föka en fullkomlig och oafbruten ledighet. Konungen beviljade honom afsked ur Sin och Rikets tjänst (April 1794), och *Schröderheim* inträdde i ett lugn, för honom så ovant, så osöfkt, att det nästan tyntes strida emot hans natur.

Järfsva, en lågenhet på Lust-flottet Ulricsdals ågor, hade af Konung GUSTAF III. blifvit honom

honom på listid skänkt. Där hade han tillförne om Somrarne någon gång håmtat förfriskning. Där blef nu hans beständiga hemvist. Hans villkor och hela ställning fordrade där en lika få tyft och inskränckt lefnad, som den tillförne varit vidt utsträckt, ja äfven lyfande. I detta omfifte, som gjorde få mycket afbrott, fann sig *Schröderheim*, vanornas magt oaktadt, utan synbar ledsnad och med jemnt sinne. Grannskapet med Stockholm gaf honom tillfälle, att stundom se gamla vänner; och mellan de slunder, då han njöt deras sällskap, använde han tiden till läsning och andra enslighetens stilla, men tillfredsställande nöjen. *Schröderheim*, som kunde vara hvad han ville, hade äfven i de dagar då han var mest fysfelfatt, hunnit vara Författare. Flera måtteliga Tal, af hvilka en del redan är omrörd, hade genom Trycket utgifna, förvärfvat honom Allmänhetens utmärkta bifall. Åtskilliga otryckta fynas ännu likfom vänta, att göra honom en lika heder. En Komedi, *Fjåfsken*, imiterad efter den Fransyska Komedin *l'Officieux*, men imiterad såfom Snillen göra det, lämpad till våra Seder, riktad med nya komiska drag, med nya tillfälligheter, som måla Karakteren eller väcka löjet, författad i den lätta styl, som härmar den goda tonen i omgånget, utan att flöta Språkets reglor; denna Komedi, en frukt af hans penna, hade flera år prydt Stockholms Theater; och åfskådarnes oförminskade talrikhet, ehuru ofta den blifvit uppförd, vittnar såkraft om des förtjänst.

Andra

Andra Skrifter hade i den skåmtsamma vågen upptäckt rikedomerna af hans Snille-gåfvor, och ibland dem flera i bunden styl, som intyga hans förmögenhet att äfven vara Skalld. Man kan ock fåga, att allt som flutit utur hans penna, utmärkt sig genom en visst lycklig och honom egen tanke-vändning och det lättaste framställnings-fätt. Ett arbete af mera vidd blef nu i hvilat hans tidsfördrif. Han företog en Öfversättning af Carl V:s Historia, författad af Robertson. Valet utmärkte en Kännare: Uppfåttat nit för Upplysningens spridande i Fäderneslandet; Och om Öfversättningens godhet ågde få mycket mindre tvifvelsmål rum, som en Öfversättarens kall kunde med skål anses vara under Schröderheims Talanger. Men detta Arbete hann ej fullbordas. *Schröderheims* Öde var, att ej länge vistat i verlden, sedan han ej syntes på dess stora Skåde-plats. Hans hållfå, som med en mycket fetlaggd kropps-ställning alldrig varit pålitlig, försvagades märkligen om vintren 1795. En besvärslig and-tåppa bådade tvårare påföljder, som snart visade sig. Gul-fot och Vatten-fot angrepo honom mot Som-maren, och *Schröderheim* trodde sig se sin förvandling nalkas. Den störde icke hans sinnes-lugn. Besökt af sina vänner, återtog han, mellan tårande plågor och förgångelsens påminnelser, esomoftast sin munterhet. Naturen syntes äfven ännu hafva krafter öfriga till motstånd, och Låkarne håmtade något hopp af Sjukdomens utbrott till utvårtas skador; men när Kallbrand i dessa tillflötte,

kunde

kunde hans lif icke räddas, och *Schröderheim* flöt (den 30 Aug. 1795) sin 49 åra lefnad, hvars minne går till Efterverlden.

Till den ofullkomliga målning jag redan gifvit af hans fällsynta Själs-förmågenheter, kan jag icke underlåta att ännu tillägga några drag. *Schröderheim* var ömsint och född för vänskapen. I hans mest lyfande ställning var det honom en hugnad att återse, omfamna och tjåna gamla vänner, öfver hvilkas Krets lyckan syntes hafva lyftat honom. Fåfånga och högdragenhet voro så skilda från hans väfande, som de voro nedanom hans förstånd. Det var honom ej möjligt att bemöta någon med hårdhet, knappt att framföra obehagligheter. Därigenom ådrog han sig den tillvitelse, att vid flera tillfällen alltför lätt hafva gifvit löften eller smickrat med hopp, då det till äfventyrs varit bättre, att framställa misshagande Sanningar. Om han i Sammanlefnaden understundom med ovarsamhet nyttjade Satirens och Ironins Vapen, var det ej hjertat som ville skada; det var Snillet, som lekte, och glåttigheten gjorde alltid sären mindre fvidande, än bitterhetens öfverlagda dråphugg. Af Naturen var han välgörande; och tror jag icke, att han någonsin känt fågnad af någons ofärd; men vet, att han kunnat glömma oförrätter, och förstått den konsten att hämnas med ådelmod. Det är ock säkert, att då fråga yppades om hårda eller lindriga utvägar, han alltid nyttjade de tillfällen han hade, att befrämja de senare. Hans bøjelse för välgärningar

ningar gjorde honom frikostig, och ökade de behof, i hvilka en mindre vårdad Hushållning alltför ofta kastade honom. Dessa behof voro roten till hans flesta både bekymmer och fel: ty få hafva mera haft af nöden och mera föraktat Penningar, än han; därför, med ymniga tillgångar under en stor del af sin vandel, lefde och dog han fattig och gäldbunden. En Förste, som icke förgåtit hans fordna tjänster, kastade på honom i sjelfva döds-stunden ett mildt öga, och skänkte kostnaden till hans begrafning. Den skedde i mycken tyfthet. Efter hans eget förordnande omgåfvo blott några vänner hans lik-kista. Han hade sjelf valt des påskrift: *Då det bäst varit, har det möda och arbete varit f*). Den vittnar, att han med en Verlds-kännares upplysta öga ansåg människo-lifvet, hvars omskiften han tillfyllest erfarit, och att han lemnade det utan saknad.

f) Pf. 90: v. 10.

Lefvernes Beskrifning

Öfver

Framlidne Lektoren vid Kongl. Gymnasium i
Hernösand och Sekreteraren i Kongl.
Bibel-Kommisſion,

HERR DOKTOR

JOH. HARTMAN EBERHARDT.

Författad, och Uppläst

för Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets
Akademin, den 20 Nov. 1798

Af

ERIC MICH. FANT,

Hist. Profesör vid Kongl. Akademin i Uppsala.

Theologie Doktorn, Lektorn vid Kongl. Gymnasium i Hernösand och Sekreteraren i Kongl. Bibel-Kommisſion, Herr Johan Hartman Eberhardt var född i Vesterbotten i Oktober Månad 1727. Fadren, Hartman Elias Eberhardt, bördig ifrån Sachſen, var Regements-Fältſkår vid Kongl. Vesterbottens Regemente, bivistade med det ſamma Fälttoget i Finland 1741 och dog under Pommerſka kriget 1758. Modren, Anna Chriſtina Phoenix, var Dotter af Lektor Phoenix i Linköping. Fadren bibehåller ännu ſitt minne i
VII DEL, D d orten,

orten, både för insigt i sin Vetenskap och muntert lynne.

Lika obekymrad, som Doktor Eberhardt i lifstiden var om sin lycka, har han äfven varit att lämna Efterverlden någon under rättelse om sitt lefnads-lopp; hvarföre de få omfländigheter, man däraf kunnat samla, blifva ofullständiga och mindre betydande. Det är genom sina Arbeten och icke sina Öden, som han gjort sig känd; och mera mån om att gagna än lyfa, uppletades han af lyckan endast vid de tillfällen, då hans insigter och arbetsamhet icke kunde umbåras.

Hvad man vet, är att Hr Doktern vid 14 års ålder kom till Upsala Akademi och 1741 den 20 Nov. i Vesterbottens Nation blef intagen. Den rygtbare Doktor Anders Carl Ruthström befinnes honom närmast i denna Nations Matrikel: en man, som i natursgåfvor med denna sin Landsman kan jämföras, fastän han af dem ej gjort ett lika nyttigt bruk. Eberhardts Ungdomsvån, sedermera Theologie Profesorn Doktor Olof Domey, gjorde honom ofta sällskap ifrån Norrland på sina Upsala resor, men denna förtjenta Mannens död, som följde korrt efter Doktor Eberhardts, hindrar, att man saknar all upplysning om fättet huru han då tillbragte sin tid.

Då varande Profesorn i Österländska Språken i Upsala, Magister Anders Boberg var för desla bägge Ynglingar ett stöd. Hans ömhet, uppmuntran och råd nyttjade de bägge.

Hans

Hans lårdom, hans Bokförråd och Hus flodo dem alltid öppna med full beredvillighet, och under hans inseende utgaf och förfvarade Doktor Eberhardt bågge de lårdoms-prof, som till Akademiska graden erfordras. De angå orden: *Himmelens Drottning* i Jeremiæ 7 och 44 Kap. det ena utgifvit 1750, det andra 1755, hvarpå Magister-vårdigheten honom det sifsnämde året tilldelades. I Veflerås blef han Pråftvigd 1759 i Sept. och följande året erhöll han Kongl. Fullmakt, att vara Svensk Predikant uti Smirna.

Allt detta medförde likväl icke något underhåll, emedan refan till Smirna icke gick i verkställighet, icke heller den Beskickning till Spanien, hvilken Doktor Eberhardt sedermera var utfedd, att som Legations-Pråft bitråda. Han egde likväl, efter fina tarfliga behof, tillräcklig utkomst genom det förtroende han vunnit uti Grofshandlarens i Stockholm, Herr Ifaac Clafons Hus, att handleda defs Son nuvarande Bruks-Patron på Furudal i Dalarne, Herr Ifaac Gustaf Clafon. Det var endast under denna tiden af sin lefnad, som Doktor Eberhardt utöfvade en del af de fyfslor, hvilka tillhåra Embetet. Han predikade i Fransyska Lutherska Kyrkan, på ett Språk, han innehade i all fullkomlighet.

Doktor Eberhardt hade vid Akademien lagt den grund i lårda Språk och Vetenskaper, som gjorde honom till en af sin tids bästa Philologer och Historici, men hans uppmärksammas Snille tillåt honom icke, att

under varelsen i Hufvudstaden, vara en obekymrad åskådare af de tvifste-ämnen, som då delade Svenska Medborgares sinnen och genom tåta Riks-Möten ofta upplifvades. Det Handelshus, hvori han vistades, gaf, genom sitt deltagande i dåvarande Våxel-Operationer, honom anledning att vända sin forskning på ett föremål, som sållan fysfelfatt de lärda, nämligen Finans; och kännare-intyga, att föga någon med ett mera skarpt öga genomträngt des hemligheter och med mera redighet utredt des irrgångar. 1765 års Ständer, fysfelfatte med att bota de refvor, som ett kostsam krig och förra tidens anstallter gifvit Rikets Dråtsel-verk, sträckte kan hända rättvisans strånga fordringar längre, än politisk försigtighet bordt tillåta och gäfvat långsträckta efterräkningar anseende af parti-håmind. Denna Riksdag, utmärkt i våra tideböcker af många goda Författningar, bland hvilka Tryck-frihets Förordningen bär odödlighetens stämpel, blef inom Clafonska Huset teknad af tårar och des rörelses undergång. Doktor Eberhardt var då skild därifrån; men kunde till sin död behålla ett gladt minne af detta hus, ty det var där, han lärde känna den Person, som sedan gjorde hans enskillda lycka, Mademoiselle Magdalena Hedvig Röhl, med hvilken han förenade sig i Januari Månad 1771.

Det var under denne tiden, som Doktor Eberhardt först syntes som Historicus. Han gjorde början med en Öfversättning af Abboten Fleury's Afhandling om Israeliternas feder.

Därpå

Därpå utkom 1766 Förfia delen af hans Allmänna Historia, försedd med Prästeståndets hedrande förord. Den afhandlar Judiska, Gamla Österländska och Grekiska Historien och efterfölldes af tvänne andra, som innehålla den Romerska, Portugisiska och Spaniska till år 1763. I handskrift låra den Engelska och Franska ligga färdiga, hvilke utgifne skulle till det hufvudsakligaste fullkomna ett Verk, som i alla tider gör sin Författare heder.

Det är för detta Doktor Eberhardts förnämsta arbete, som någon närmare redogörelse torde åskas. På vårt Modersmål är det tvifvelsutan det förfia, som, då frågan är om noggrannhet, ordning och fullständighet, förtjenar något afseende. De bästa källor äro nyttjade och tillika granskade, händelserne väl afdelte och den delen, som innefattar hvarje Stats Politiska, Ecklesiastiska, Militariska och Economiska Författning, af en alldeles ny utarbetning. En färdiges redighet i förestållnings-sättet röjer sig i detta, så väl som alla öfriga Doktor Eberhardts arbeten och till en vidsträcktare mundtlig undervisning äro de bästa anledningar gifne. Hvad kan vara orsaken, att en sådan Bok icke blifvit mera allmänt nyttjad, icke på 30 års tid mer än en gång upplaggd? Man torde böra föka den i inrättningen, att afhandla hvar och en Stats öden för sig, i vidden, som torde vara för stor för en Handbok och för inskränkt för enskild läsning. Men i alla tider behåller hon sitt värde, såsom en ledgång för

Häda-

Håfda-teknaren i Kronologin och händelsernas sammanbindande. Det tillhör honom, kan hånda, att göra henne mera tillämpande och mera pragmatisk.

Sedan Herr Eberhardt vid ofvannämnde Riksdag gjordt biträde vid Protokollet i Prästeståndet; blef han 1767 antagen till Vice Notarie i Stockholms Stads Konfistorium. Här samlade han den kannedom af sitt Stånds lagar och rättigheter, hvaruti han såkerligen haft få fina likar. Han fick snart tillfälle att häraf göra ett för Ståndet nyttigt och för honom hedrande bruk, då fråga yppades om Prästerskapets rätt till tionde af Såterierna. Saken underkastades på en gång Domstolars pröfning, och, under Tryck-frihetens dåvarande ypperliga skydd, Allmänhetens granskning uti Strid-skrifter å ömse sidor. Den förra utföll i början icke alltid, och på alla ställen, till Ståndets fördel. I de senare egde Doktor Eberhardts insigter och penna en så synbar öfvervigt, att Ståndet segrade eller rättare behöll sin rätt på högsta ort, genom Konungens Utslag. Erkänslan derföre tillhör egentligen rättvisan, men den, som förstått att fåtta henne i sin fulla dag, bör därföre icke heller förgåtas.

I vårt Fädernesland har det alltid varit ett medel, att befordra hvälfningar, att uppreta Stånd mot Stånd och på deras oenighet bygga nya Stats-författningar. Präst-Ståndet, som af den flore Axel Oxenstierna haft den äran, att hållas för Tribuni Plebis, blef först

först ett mål för desä försök. Prästmanna-Ödet utgafs, mera uppfyllt med slickande utlåtelse, än Historisk Sanning. Doktor Eberhardt, alltid nitisk för sitt Stånds heder, tog till pennan och sammanförel en Pragmatisk Historia om Frälse-Ståndet i Sverge, som åtminstone tjente att visa, att detta Stånd i medborgerliga förmåner hos oss icke varit vanlottadt. Ingen som låser denna Bok, lär där om sakna öfvertygelse. Hon blef innan kort ganska sällsynt; men är nyligen å nyo utgifven på Svenska i Köpenhamn.

En man af stora naturs-gåfvor, ännu ovanligare arbetsamhet och oförskräckt mod framträdde på parti-banan. Jag menar. Kommerse-Rådet och Riddaren Nordenkrans. I brist af undervisning i ungdomen, som sätter tanke-gåfvan i ordning, saknade han den redighet i förestållnings-förmågan, som i synnerhet fordras i det, han valt till sitt hufvud-yrke, Rikets Finanfer. Nya ämnen föddes beständigt under hans penna, de återhåmtades utan uppehåll; en tröttande vidlöftighet och utsväfvande tankar gömde för Allmänheten både viktiga Sanningar och upptäckter. Här fordrades en Dædalus att utreda sig ur Labyrinthen, och Doktor Eberhardt sammandrog i en liten Oktav, kallad Utkast till en Svensk Mynt- och Finans-Historia, det hufvudsakligaste af Nordenkrans's många och digra Volymmer, uppfyllt i en naturlig ordning.

Jag förbigår åtskilliga mindre Afhandlingar och Strid-skrifter, mera ännuade för
dagen

dagen och tillfället ån för Efterverlden, men hvilkas tält och skärpa rörde hans penna och göra dem icke ovärdige Efterverldens tillökning. Ibland dem åro de sista, rörande Religions-fräheten 1778, icke de minst betydliga, ehuru erfarenheten visat faran däråf mindre, ån Författarens nit sig då föreställde.

Herr Doktorn utnämndes 1769 till Historiarum och Moraliæ Lektor i Hernösand. Hans styrka i Latiniska Språket, förenad med så mycket kunskap om Forntiden, blef för dåvarande Kongl. Gymnasium af utmärkt nytta den korta tid, honom tillåts att där tillbringa för viktigare göromål.

Dåvarande Biskopen i Strengnäs Doktor Jacob Serenius, en af de märkligaste Män, som vår Kyrka kan uppvisa bland sina Styresmän, hade redan vid 1765 års Riksdag yrkat nödvändigheten af en förbättrad Öfversättning af den Heliga Skrift, efter senare tidens framfeg i Språk-kunskap och smak. Att öfvertänka, besluta och finna bästa sättet till verkställandet var för Biskop Serenius ett och samma Verk. Han uppgaf Planen; men förändring af det rådande Partiet förändrade eller vanligheten alla det förras anfallter. Saken skulle företagas; men på ett sätt, som aldrig kunde leda till ändamålet. Ändtligen upplifvades 1771 Biskop Serenii Förslag, och han, som efter Regerings-såttets förändring behöll sin verksamhet och sitt anseende, erhöi Konungens nådiga Stadfästelse på den Instruk-

Instruktion, han låtit uppfatta a), de Ledamöter han föreslagit och hvilka Efterverld och erfarenhet vitsordat bägge vara valde af en stor Kännare. Doktor Eberhardt var redan af Herr Biskopen för fördelaktigt känd, för att icke vid detta tillfälle komma i åtanka. Han förordnades 1773, att såsom Sekreterare föra pennan i Kongl. Bibel-Kommisjons sammankomster och beförja om utgifvandet af dess Arbeten. Men ett företagande af sådan betydhet, som detta Bibel-arbete, fordrade kostnader. Fond att dem bestrida, utan Kronans eller det allmännas betungande, blef ock uppgifven af den driftige Biskopen Serenius, biträdd af dess trogne vän Eberhardt, hvilket allt af Högstfälig Konung GUSTAF III. stadfästades och vid Dess Regerings början kom till verkställighet. Det bör icke heller här förigas, den aktning och erkänsla Lektor Eberhardt beständigt bibehållit, för en bland denna Kongl. Akademiens vittre Ledamöter, i anseende till dess verkfämma åtgärd till hela detta Årendets befordran och Expedition hos Konungen: det är Herr Kansli-Rådet och Riddaren Elers, hvars ynnest och vänskap, han i synnerhet härutinnan, under hela sin lefnad, högt skattat och bland sina vänner ofta

- a) Det är hos framlidne Herr Doktor Liljestråle och Kongl. Akademiens Heders-Ledamot, Herr Justitiekansleren och Ridd. Liljestråle, som Allmänheten står i förbindelse för detta måster-stycke, hvilken sistnämnde Herre är en af de två Kongl. Bibel-Kommisjons Förste Ledamöter, som ännu lefva och fått deltaga i det bifall, hvarmed deras Arbete blifvit emottaget.

ofta beprifat. Detta mådosamma Verk befriddes af honom allt till döds-stunden. Hela Öfverfåttningen under hans biträde fullbordad, utgifven och färdig öfverlämnad till Konungen och Hertigen - Förmyndaren vid den sist förflutne Jubel-fest, samt till de då närvarande Rikets Herrar och Herrar Biskopar med flere, och många Volymer Protokoller, som innehålla skålen till de gjorda ändringar, i Kongl. Kommissions Arkiv, vittna om hans insigter, färdighet och otröttliga flit, och göra åt hans minne en odödlig heder.

Denna befattning återkallade honom först ifrån Hernösand till Stockholm och sedan flera gånger till Upsala, där han i Vetenskaper och vänskapens sköte kände sin tilltagande ålder upplifvas af ungdomens minne. Det ansefliga Bibliotek, som pryder detta Låro-läte, blef för honom en rik tillgång, som i Bok-kunskapen öfverträffade de flesta sina Samtida. Han hade vunnit den genom mång-årig läsning, mång-årigt vistande i Hufvudstaden, där de talrikaste enskilda Boksamlingar under hans ögon bortfölldes. Han försummade aldrig något tillfälle, att däråf rikta sitt eget förråd, som han lämnade så valdt af de bästa Författare i hans yrke, Språk-kunskapen, Philologin och Historien, så kostbart i anseende till de bästa Upplagor, att det tåslar med de yppersta i Riket, ehuru han vid inköpet måste hafva afseende på sina inskränkta tillgångar.

Detta

Detta var ock hans förnämsta och, snart sagdt, hans enda Egendom. Bland Böcker tillbragte han sin mesta lefnad. För dem uppoffrade han de bekvämligheter, på hvilka andre fåtta få mycket värde och hos dem saknade han alldrig ersättning, för det nöje, som andre finna i fyskellösa tids-fördrif. Han gick att *roa sig bland sina döda vänner*, var des vanliga utlåtelse, då han begaf sig till sitt Bibliotek och des dagliga arbeten. Där- emot medförde han alldrig i sammanlefnaden Bok-kammarens Stämpel. Han var i högsta måttan nogråknad om anständighet i klådnad och feder, alltid lätt, glad och munter både i större och mindre Sällskap, icke utan en fin kritik i omdömet och en vakande upp- märksamhet och nitiskt deltagande på det minsta, som föreföll i det allmänna.

Dertill lemnades honom ett vidsträcktare fält, då Rikets Penning-verk under ett kost- sammt krig, fordrade en särskild och upplyst Styrelse. Hela den gamla och äfven den nya åsamkade Riks-Gålden, af Stånderna antagen, erkänd och garanterad 1789, uppdrogs af dem till Förvaltning åt viska Fullmågtiga utaf hvart Stånd, jemte användandet af de till- gångar, som till des betalning voro bevil- jade. Präste-Ståndet egde ibland sina Med- lemmar näppligen någon kunnigare och er- farnare, till hvilken det kunde länna ett så ypperligt, men tillika så mödosamt förtro- ende, än Doktor Eberhardt. Han fortsatte det först i trenne år till 1792 års Riksdag
och

och då funnos hans rådslag och anstallter få mogna och nyttiga och hans bibehållande för Verkets fortgång få nödvändigt, att han dårom på det måst förbindande fått anmodades. Administrationen emottog då en tillökning på Riks-Gålden, den hans kannedom af Våxel-Operationer och otröttliga uppmärksamhet på alla tillfällen bidrog till, att icke allenast hålla inom sina gränser, utan ock till en betydlig del nedfatta. Hans ån- nu qvarlevande Ämbets-bröder i detta Kontor låra alldrig underlåta att fövara minnet af det nit och den klokhet, hvarmed han deltagit i deras omförför.

Men här tårdes ock hans krafter. En 60 åra styrka, som förut blifvit använd i beständig arbetssamhet, tålde icke denna tillväxt af göromål. Han afstog synbart det sista året och utflocknade den 4 Januarii 1796.

Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Akademin kunde icke länge uppskjuta, att tillägna sig en sådan Ledamot och han tog här sitt inträde den 20 Mars 1789 med ett Tal om de vackra Vetenskapernas öde hos de Romare. Sällskapet pro Fide & Christianismo lemnade honom ett rum bland sina Medlemmar och då Prästerskapet, samlat vid Jubel-festen 1793, i underdånighet anhöll om en Kommitté till grannforskning och utarbetning af Kyrko-åren- dena, kunde Eberhardt icke undfålla Konungens val. Vid samma Jubel-fest blef han äfven utnämnd till Theologic Doktor och saknade således hvarken heder eller utkomst,
när

när han trött af mōdor kallades af en hōgre Hand ifrån åtnjutande af båggedera bland dōdliga.

Vi fakne uti honom en lārd, lika bevan-
drad i den gamla verlden, som den nya; en
Medborgare med varmt nit för det allmänna;
men utan anspråk på myndighet och anse-
ende: ett Snille, grundligt i underfōkning och
praktiskt i utōfning, lika fārdigt för den lār-
da Kritiken som Siffran: en fri fjål, utan
band af lycka heller egennytta; men ändå
hedrad och med tarflig utkomst; med få ord:
en i flera afseenden god, fāllfynt och gag-
nande människa.

F ö r s l a g

Till

Inskriptioner och Minnes - Penningar,
hvilka af Kongl. Vitterhets, Historie och
Antiquitets Akademien blifvit uppgifna,
Åren 1793 — 1798.

INSKRPTIONER.

1793.

N:o 1.

Under Hans Excellens, Herr Riks-Rådet Grefve
CARL FREDRIC SCHEFFERS Porträt
i Kongl. Serafimer Ordens - Gillets
Sesfions - Rum a).

Grefve C. F. SCHEFFER K. och R. Råd, Nitisk
för Allmännt väl, Glad att lätta den trycktes börda,
Huld emot den vårlösa, Vålgörande emot Uslingen,
bidrog till Inrättandet af Söder Telge Hospital och
Lazarett, som efter hans yttersta villja njutit betydande
understöd. Han lefver i sina vålgärningar.

N:o 2.

- a) Kongl. Serafimer Ordens-Gilletts önskan och åstund-
dan var att erhålla en Svensk Inskription, som
kunde förvara minnet af denne Herres nit och för-
tjenster af Fattig- och Sjuk-husen, samt tillika få
beskaffad, att den kunde pasfa under en Byst, som
Gillet årnade låta förfärdiga öfver Gr. SCHEFFER.

N:o 2.

På Arkiatern von LINNÉS Minnesvård.

CAROLUS LINNÆUS

Quo Interprete

Natura

Sua Tandem Adyta

Patere Indulfit.

På Piedestalen eller Foten under Monumentet

Amici & Discipuli P.

MDCXC . . .

1796.

N:o 1.

På Gållaryds Kyrka.

Gållaryds Kyrka

blef byggd

uti

K. GUSTAF III:s

XI Regerings År

1782.

N:o 2.

På Rydaholms Kyrka.

Uti

K. GUSTAF IV ADOLPHS

Andra Regerings År

Under Hertig CARLS

Förmynderskap

byggdes

Rydaholms Kyrka

1793.

1797.

N:o 1.

*På Konung GUSTAF ADOLPHS
Årestod till Håst.*

Åt

GUSTAF II. ADOLPH

Den Store

Af

GUSTAF III.

Och

Svenska Folket.

1791.

N:o 2.

På Konung GUSTAF III:s Årestod.

Åt

K. GUSTAF III.

Lagstiftare

Segervinnare

Fredens Återställare

Af

Stockholms Borgerskap

MDCCXC.

1798.

N:o 1.

*På Obeliscen uppreßt till Minne af Stockholms
Borgerškaps Trohet och Nit under Kriget b).*

GUSTAVUS III.

Civium Stockholmenfium

fidem

flagrante Bello

probatam

Posteris tradi voluit

restituta Pace

MDCCXC

GUSTAVUS IV ADOLPHUS

tradidit

MDCCXCVIII.

GUSTAF III.

beslöt

efter återvunnen Fred

MDCCXC.

GUSTAF IV ADOLPH

uppreste

MDCCXCVIII.

Detta Minne

af

Stockholms Borgerškaps

Trohet och Nit

under Kriget.

VII DEL.

E c

N:o 2.

- b) Kongl. Akademien hade redan år 1790 uppgifvit Förslag till Inskriftion å fannna Obelisk; men som Högstfälig Konung GUSTAF III:s Förordnande om denna Minnesvård icke i Dets lifstid blifvit verkställdt, fanns af nöden att föreslå ett nytt af följande innehåll.

N:o 2.

På Målby Kyrka i Blekingen c).

Detta Herrans Hus

Byggdes under Kriget

1788. 1789. 1790.

Fullbordades efter Freden

1791.

GUSTAF IV ADOLPH

tillåt det uppnåmnas

efter Drottning

FREDRICA DOROTHEA VILHELMINA

då Hon

anlände till Orten

1797.

Knut Persson i Hörby

låt ristå Stenen

1798.

MINNES - PENNINGAR.

1793,

N:o 1.

*Öfver General-Amiralen Grefve EHRENSVÅRD
af Arméns Flottas Officerare.*

*Första sidan: Bröståbilden, med omskrift: CARL AUGUST
EHRENSVÅRD, Grefve.*

Andra

c) Sedan Konungen tillåtit att uppnåmna denna Kyrka efter Hennes Maj:ts Drottningen, var den Inskription, som Akademien år 1794 föreslagit, nu mera icke lämplig, utan måste på sätt som följer förändras.

Andra sidan: Denna Inskription i råta rader:

Åt
Ett vördadt Namn
Af
Vänner i Striden
1789.

N:o 2.

Öfver Årke - Biskopen Doktor SPEGEL.

Första sidan: Bröstdbild, namn och titel: *HAQU. SPEGEL*
Archiep. Ups.

Andra sidan: Davids Harpa med öfverskrift:

Nec cessat sacra sonare.

Nedanskrift: Nat. MDCXXXV Ob. MDCCXIV.

N:o 3.

Öfver Generalen SIEGEROTH, såsom Chef för
Södermanlands Regemente.

Första sidan: Bröstdbilden med omskrift: *GUSTAF ADOLPH*
SIEGEROTH, Friherre, General.

Andra sidan: Vålgöraren och Minnet egnad af Officerarne
vid Södermanlands Regemente, 1793.

N:o 4.

Belönings-Penning för Kadetterne vid Kongl. Krigs-
Akademien på Carlberg.

Första sidan: En Lagerkrans med Inskrift: *För framsteg i*
Vetenskaper.

Andra sidan: Vid utdelningen graveras derpå den Kadet-
tens namn och Klasen, i hvilken han gjort sig af
denna Belöning förtjent.

1794.

N:o 1.

Skåde - Penning öfver Förbundet med Ryssland
År 1791.

Första sidan: Konungens Bröstitbild, Namn och Titel.

Andra sidan: Freden, föreställd såsom en Qvinna, med Mercurii staf och Ojeqvist i ena handen, samt ett Palladium i den andra, hvilat med armen på en fyrkantig Pelare, hvarvid Svenska och Ryska Sköldarne äro fästade. Ofvanföre: *Beandis Imperiis mansura.* Nedanföre: *Federe Svecos inter & Rusfos asferta die XIX Octobr. MDCCXCI.*

N:o 2.

Skåde - Penning öfver Riksdagen i Gefle År 1792.

Första sidan: Konungens Bröstitbild, Namn och Titel.

Andra sidan: Konungen på sin Thron sträcker handen åt en Qvinna, som i handen bär ett Svärd, en Bok, Mercurii staf och en Handskåra, de Fyra Ståndens Attributer. Ofvanföre: *Sanandis Reipublica vulneribus.* Nedanföre: *Ordd. R. Gevaliam convocati XXIII Jan. MDCCXCII.*

1797.

N:o 1.

Öfver Arkiatern och Riddaren BÄCK.

Första sidan: Bröstitbilden med omskrift: *Doctrina clarus & arte.*

Andra sidan: Denna Påskrift:
ABRAH. BÄCK
Pr. R. Coll. Med.
Archiatro R.
Eq. de Stella Pol.

Membro

*Membro Suo
desideratissimo
Ac. R. Sc. St.
MDCCXCVII.*

N:o 2.

*Öfver Deras Majestäters Konungens och Drottningens
Bilåger.*

Första sidan: Konungens och Drottningens Bröstdbilder
med omskrift: *GUSTAVUS IV ADOLPHUS
FREDERICA DOROTHEA WILHELMINA
Rex & Regina Suecic.*

Andra sidan: En ung Hjelte och ett ungt Fruntimmer
i Grekisk eller Romenisk dräkt gifva hvarannan han-
den framför ett Altare, på hvilket Hymen med
facklan upptänder eld. Öfverskrift: *Spes jubet esse
ratas.* Nedanskrift: *Juncto Augustorum Connubio.
D. XXXI Oct. MDCCXCVII.* Eller *Junctos Virtute
& Sanguine junxit Hymen D. XXXI Oct. MDCCXCVII.*

F ö r s l a g

Till

Inskriptioner och Minnes-Penningar,
hvilka af Kongl. Vitterhets, Historie och
Antiquitets Akademien blifvit gillade
och jemkade, Åren 1793—1798.

INSKRIFTIONER.

1793.

N:o 1.

*På en ny Kläcka i Fornåsa Kyrka och
Linköpings Stift.*

På ena sidan: All världen med defs ro och smärta
Förglöm! och sök Guds rike först!
Bygg Herrans Tempel i ditt hjerta
Och slåck vid Nådens brunn, din törst!
Låt Kläckans ljud till andakt båda!
Af ordet Himlavågen lår!
Kom, att i Helgedomen skåda
Hur god och ljuflig Herran är!

På andra sidan:

Då

Friherre FR. G. STRÖMFELT

Kontre Am. och Kom. med St. Korset af K. Sv. O.

var

Landshöfdinge

Doktor JACOB AX. LINDBLOM

Led. af K. Nordst. Orden

Stiftets Biskop

Kyrko-

Kyrkoherden PET. ERICSSON KNOOR
 Komm. DAN. P. WALLMAN
 Fornåsa Förfamlings Lärare
 Nämndem. Pet. Månson i Hycklinge
 Rusth. Sven Andersson i Tornby
 Kyrkans Föreståndare
 Blef denna Kläcka
 i Norrköping omguten
 af
 ANDERS BILLSTEN
 Jubel-året 1793.

N:o 2.

Öfver Hölö Kyrka i Strengnes Stift.

Under
 GUSTAF IV ADOLPHS
 Andra Regerings-År
 1793
 Blef Hölö Nya Kyrkas Byggnad
 Fullbordad.

N:o 3.

Öfver Frn WINTERS Graf.

Under ömaste saknad
 af
 en älskad Maka
 N. N.
 Låt Lands-Kamreraren
 ARNDT JOHAN WINTER
 rista Stenen
 År 1791.

N:o 4.

N:o 4.

*Öfver Dádesjö Kyrka i Kronebergs Län
och Wexiö Stift.*

Gud till Åra

Ombyggdes detta Hus

Under

GUSTAF IV ADOLPHS

Regering

År 1793.

Kommer, låter oss tillbedja!

N:o 5.

Öfver Linderås Kyrka i Linköpings Stift.

Uti

GUSTAF IV ADOLPHS

Andra Regerings-År

och

Svenska Förfamlingens

Tredje Jubel-År

Byggdes denna Kyrka

MDCCXCH.

1794.

N:o 1.

Öfver Sunds Kyrka i Linköpings Stift.

I Konung GUSTAF IV ADOLPHS Andra

Regerings-År,

Då

Då Svenska Förfamlingen andra gången firade
Hundrade Åra Minnet af Upsala Môte,
lades Grund till Sunds Kyrka.

Lånet flyrdes af
Friherre FREDRIC G. STRÖMFELT
Stiftet af
Doktor JAC. AX. LINDBLOM.

Byggnaden Fullbordades
Under tillfyn af
V. Past. GUSTAF HAMMARQVIST.
Genom
CASPER SEURLING.
1794.

Ex. XX. v. 24.

N:o 2.

Öfver Stenqvista Kyrka i Strengnes Stift.

Uti

Konung GUSTAF IV ADOLPHS

Tredje Regerings-År

Är denna Kyrka

Å ny grund uppbyggd

År MDCCXCIV.

N:o 3.

*Påskrift å en Ljus-Krona i Målby Kyrka
af Lunds Stift.*

Till Målby Församlings tjänst, förfärdigad i Stockholm 1792 genom Kyrko-Föreståndaren och Riksdagsmannen, KNUT PERSSONS i Hörby försorg och af Medel, som genom hans driftiga tillfyn, vid Kyrkans ombyggnad 1789, blifvit besparada.

N:o 4.

På Kapiten VENNERSTEDTS Grafvård.

GABRIEL VENNERSTEDT

Kapiten och Riddare af K. Svårds Orden,
Herre till Solberga, Sörby, Stora Lasfåna m. m.

Född den 31 Dec. 1729.

Slöt sin lefnad och Ätt på Svårds fidan d. 14 Jun. 1793.

Hans Hjerta gaf honom Villja
Hans kloka Hushållning Förmåga
till Vålgörande.

Vålsignelser följde honom i lifvet
Tårar i Döden.

Hans Enka Friherrinnan ULR. HEL. FUNCK
och
Fyra Döttrar
reste Stenen

N:o 5.

Öfver stora Dörren af Målby Kyrka i Blekingen.

Detta Herrans Hus

Byggdes Åren 1788 1789 1790.

Då

Då Norden suckade
Under Krigets Tyngd.
Fullbordades

1791.

Då Sverige gladde Sig
I Fredens Lugn
Öfver GUSTAFS Ära
och Sin Sjelfständighet.

KNUT PERSSON i Hörby låt ristå Stenen.

N:o 6.

I Konungens Musæum.

Antiquitatum
Artiumque Cultiorum Cimeliis
Studio & Cura
GUSTAVI III.

Maximam Partem Comparatis
GUSTAVI IV ADOLPHI

Tutelam Gerens
CAROLUS
Dux Sudermannie
Hunc Locum concessit
MDCCXCIV.

N:o 7.

*På en Grafvård öfver Landshöfdingen och Vice
Amiralen Friherre JOH. von RAYALIN.*

Friherre JOH. von RAYALIN
V. Am. vid Örlogs-Flottan
Landshöfdinge i Blekingen
Kom. af Svårds-Orden
f. 1715. d. 1786.

Konungens Nåd
 Ständers Förtroende
 Medborgares Högaktning
 Vittnade
 Att Han Sökte Äran
 I Förtjensten
 Icke I Lyckan.

I Stormarne Mötte Han Döden
 Oförkräckt
 I Lugnet
 Blef Hvilan Hans Seger.

Minnesvården restte Sonen
 Sal. von RAYALIN.

1795.

N:o 1.

*På en Gravsten öfver Profesforerne LEHNBERG
 och LINDBLOM.*

PET. LEHNBERG

Nat . . .

Denat . . .

NIC. LINDBLOM

Nat . . .

Denat . . .

Math. Prof.

In Vita & Morte Coniunctissimi

Hic Cineres & Osia Jungunt

Cura

J. A. L.

Ep. Linc.

N:o 2.

N:o 2.

Öfver Bron vid Strömsholm.

MDCCXCV

Under K. GUSTAF IV ADOLPHS Regering
och

Hertig CARLS Förmynderskap

År detta lista af Strömsholms Slufs-Byggnads Arbeten

Genom SAMUEL AF UGGLAS Omförg

Fulländadt

Af JOHAN ULFSTRÖM.

N:o 3.

*På Altar-Silfret som Konungen förårat till
Mora Kyrka.*

Skänkt

Af

K. GUSTAF IV ADOLPH

till Mora Kyrka

Under Refan i Dalarna

1794.

N:o 4.

På Timrå Kyrka i Hernösands Stift.

Uti

K. GUSTAF IV ADOLPHS

Fjerde Regerings-År

Under

Hertig CARLS Förmynderskap

Blef

Timrå Nya Kyrka

Färdig

1795.

N:o 5.

N:o 5.

*Öfver Hof-Stallmästarens hos Drottningen, Friherre
CARL OXENSTIERNAS Grafvård.*

CARL OXENSTIERNA

Friherre till Harg

Öfver Hof-Stallmästare hos Drottningen

Kommend. med St. K. af Vasa-Orden.

Född den 9 Januarii 1737.

Död den 15 Maji 1795.

Tårar och Vålsignelser

Vid Hans Grift

Vittna till Hans Ära

Att Den Rikes Minne

Kan vara kärt för den Torftige.

N:o 6.

*På en Klåcka vid Gunnarps Kyrka i
Hallands Län.*

År 1793

då

Friherre AXEL E. GYLLENSTJERNA

var

Landshöfding öfver Hallands Län

Doktor JOHAN WINGÅRD

Biskop öfver Gøtheborgs Stift

Magister SEVERIN WALLIN

Kyrkoherde och Proft

Uti

Gällareds och Gunnarps

Förfamlingar

blef

Blif denna Kläcka Omguten
Af

JONAS MAGNUS FRIES
Kläckgjutare i Jönköping

I Corinth. 13: v. 1.

N:o 7.

På Vesterlösa Kyrka i Linköpings Stift.

MDCCXCV

I K. GUSTAF IV ADOLPHS

Regerings Fjerde År

År Denna Kyrka

Ombyggd.

N:o 8.

*Under Hans Excell. Herr Grefve AXEL FERSENS
Bröf**b**ild i Stockholms Lazarett.*

Grefve AXEL FERSEN

S. R. R. och Kommend. af Kongl. Maj:ts Ord.

flyrde med nitfull omsorg

Lazarettis Inrättningen i 20 År

Tacksamheten

Uppfatte Bilden

Att Hans Minne måtte lefva

I Hans Efterdömen.

1796.

N:o 1.

På Falsterbo Fyrbåk.

I Konung GUSTAF IV. ADOLPHS

4:de Regerings-År

Då

CARL

Hertig af Södermanland

Sv. R. Stor-Amiral

Förestod Riks-Styrelsen

Uppfördes denna Byggnad

På Rikets kostnad.

Den finner vägen
och undviker faran
som ledes af Ljusets

N:o 2

På Alingsås Kyrka.

Uti

K. GUSTAF IV ADOLPHS

Andra Regerings-År

Då Hertig CARL af Södermanland

Såsom Förmyndare

Förde Riks-Styrelsen

Blef

Alingsås förfallna Kyrka

Åter upprättad

och

Byggnaden fullbordad

1793.

N:o 3.

GETTY RESEARCH INSTITUTE

3 3125 01049 6558

